

**Ioan Bolovan
Adrian Onofreiu**

**Revoluția
de la
1848-1849
în zona regimentului
grăniceresc năsăudean.**

**Contribuții istorice
și demografice**

ARGONAUT

2003

IOAN BOLOVAN

ADRIAN ONOFREIU

•

**REVOLUȚIA DE LA 1848-1849 ÎN ZONA REGIMENTULUI
GRĂNICERESC NĂSĂUDEAN**

**Profesorului dr. *GELU NEAMȚU*,
La împlinirea vârstei de 65 de ani**

SERIA
DOCUMENTE • ISTORIE • MĂRTURII

Serie coordonată de: Prof. Univ. Dr. **NICOLAE BOCȘAN**

Copyright © ARGONAUT, 2003
Consilier editorial atestat: EMIL POP
tel/fax: 0264-425626

BOLOVAN, IOAN; ONOFREIU, ADRIAN
Revoluția de la 1848/1849 în zona Regimentului
Grăniceresc Năsăudean / Ioan Bolovan, Adrian
Onofreiu – Cluj-Napoca : Argonaut, 2003
(Documente. Istoric. Mărturii)
276 p. ; 21 cm

ISBN 973-7710-16-9

IOAN BOLOVAN

ADRIAN ONOFREIU

**REVOLUȚIA DE LA 1848-1849
ÎN ZONA REGIMENTULUI
GRĂNICERESC NĂSĂUDEAN**

– Contribuții istorice și demografice –

EDITURA ARGONAUT
Cluj-Napoca, 2003

Volum editat cu sprijinul Ministerului Educației,
Cercetării și Tineretului

CUPRINS

INTRODUCERE	7
Bibliografie selectivă	22
LISTA DOCUMENTELOR	26
ANEXE DOCUMENTARE	
I) TIMPUL SPERANȚEI	43
II) ÎN FURTUNĂ	55
III) BILANȚUL REVOLUȚIEI	163
GLOSAR	265
INDEX DE LOCALITĂȚI	271

Introducere

Revoluția de la 1848-1849 a fost, fără îndoială, unul dintre cele mai importante momente ale istoriei moderne nu doar în istoria românilor ci și a altor popoare din spațiul central sud-est european. Spiritul conservator impus Europei după 1815 de politica rigidă și antidemocratică a Sfintei Alianțe, a generat în deceniile următoare un val succesiv de mișcări sociale și politico-naționale în diferite regiuni ale continentului. Abia la 1848, Europa a fost martora unor ample revoluții simultane care s-au dezvoltat progresiv din Franța spre răsărit, cuprinzând Germania, Italia, Imperiul Habsburgic, Țările Române. În deceniile patru și cinci ale secolului al XIX-lea, diferitele societăți și organizații revoluționare din Moldova, Țara Românească și Transilvania au încercat să ofere soluții concrete pentru rezolvarea problemelor fundamentale ale națiunii române: independența, unitatea și modernizarea structurilor interne ale societății românești. Treptat, s-a generalizat convingerea că singura cale de rezolvare a acestor obiective era tactica insurecțională, revoluționară. Prin circulația intelectualilor de o parte și de alta a Carpaților, problemele globale ale națiunii au intrat în conștiința publică. Astfel, în primăvara anului 1848, când valul revoluționar a pornit de pe malurile Senei spre răsărit, elita românească era pregătită ideologic să declanșeze o acțiune generală de eliberare socială și națională. Nicolae Bălcescu a surprins foarte bine, într-un studiu din 1850, acest aspect. El arăta că „revoluția română de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decât voința întâmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sunt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui

însuși⁴¹. Deși revoluția de la 1848-1849 a fost o manifestare a întregii națiuni române, datorită condițiilor specifice din fiecare provincie ea nu a izbucnit simultan și nici nu a cunoscut intensități și desfășurări identice.

Pentru o încadrare mai justă a documentelor incluse în prezentul volum și care se referă în primul rând la o zonă distinctă din Transilvania, cea a regimentului grăniceresc românesc din Năsăud, cu evidente referiri la evenimente petrecute la nivelul întregii provincii și a monarhiei, ne permitem în continuare să schițăm desfășurarea revoluției în Transilvania. Izbucnirea la mijlocul lunii martie a revoluției în capitala Imperiului Habsburgic, Viena, apoi în alte centre precum Praga, Bratislava și Pesta, a generat frământări și în fostul Mare Principat Transilvania, programul revoluționar maghiar fiind amplu difuzat și comentat. În multe localități din provincie, maghiarii, secuii și sașii au trecut la înarmare formându-și gărzile cetățenești, naționale. Până către sfârșitul lunii martie, unii lideri ai românilor au privit cu simpatie revoluția maghiară ce afișa o serie de principii liberale, progresiste. Înmulțirea manifestărilor exclusiviste ale nobilimii maghiare din Transilvania (Ardeal), intoleranța și intenția acesteia și a autorităților din provincie (în rândul cărora cei mai mulți erau tot maghiari) de a uni Transilvania la Ungaria au provocat din partea elitei românești primele acțiuni de protest. Pentru români, populația majoritară a provinciei, nu erau suficiente promisiunile de libertate individuală și de progres pe care le oferea cu generozitate programul revoluției din Ungaria. Românii, care nu se bucurau de reprezentare în organele legislative și executive ale provinciei, doreau, în spiritul concepției romantice despre națiune, recunoașterea limbii și a naționalității lor, drepturi egale cu ceilalți locuitori aflați în inferioritate numerică. Ori, aceasta nu se putea realiza prin includerea Transilvaniei într-o Ungarie renăscută pe structura vechiului regat feudal al Sfântului Ștefan, în care urma să existe o singură națiune și o singură limbă oficială, cea maghiară.

Elitea românească din Transilvania a parcurs la sfârșitul lunii martie și în cursul lunii aprilie o perioadă de căutări și clarificări ideologice și tactice. Treptat, prin intermediul manifestelor elaborate în mai multe centre unde activau liderii românilor, s-au schițat principalele

⁴¹ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. II, ediție de G. Zane și Elena G. Zane, București, 1982, p. 107

obiective ale programului revoluționar românesc, care la prima vedere nu depășea cadrul unui legalism și reformism pronunțat. Primul act cu caracter programatic mai important este manifestul elaborat la 25 martie 1848, de către profesorul sibian Simion Bănuțiu, și intitulat *Provocațiune*. În document se respingea ideea unirii Ardealului cu Ungaria atâta vreme cât românii nu erau recunoscuți ca națiune cu drepturi politice, și se făcea apel la solidaritatea națională a tuturor claselor și forțelor sociale și politice românești. La începutul lunii aprilie, profesorul Aron Pumnul de la Blaj a redactat un alt manifest denumit *Proclamație*, care a fost copiat în zeci de exemplare de elevii ce plecau în vacanță și apoi difuzat în sute de localități din Transilvania. Documentul relua ideea recunoașterii națiunii române, enunța principii precum egalitatea, libertatea și fraternitatea pe baza cărora românii doreau să colaboreze cu maghiarii, secuii și cu sașii: „Români...spuneți ungarilor, săcuilor și sașilor că noi îi iubim ca pre frații noștri, cu care lăcuim într-o țară. Spuneți-le cu cuvântul și le arătați cu fapta că noi îi iubim, însă e drept ca și ei să ne iubească...spuneți-le în gura mare că noi nu voim a câștiga drepturile omenimei prin sabie, ci prin legile minții sănătoase și pentru aceea ne adunăm să ne înțelegem care sunt drepturile acelea”². Meritul major al manifestului lui Aron Pumnul a fost însă acela că a impus în conștiința publică românească necesitatea convocării unei adunări naționale. În absența unor instituții politice proprii și în condițiile nereprezentării lor în Dieta principatului, adunarea națională românească ce urma să se întrunească avea un profund caracter democratic, reprezentativ.

Autoritățile centrale ale provinciei au încercat să creze o diversivitate aprobând pentru români desfășurarea a 2 adunări, câte una pentru fiecare confesiune (ortodoxă și greco-catolică), însă tentativa lor de a-i diviza confesional pe români nu a reușit. De asemenea, autoritățile locale s-au străduit, prin intimidări și arestări, să împiedice deplasarea spre Blaj a reprezentanților românilor din sute de așezări de pe Câmpia Transilvaniei. La 18/30 aprilie 1848, a avut loc la Blaj, în ciuda opoziției autorităților, o primă adunare reprezentativă a românilor la care au participat aproximativ 4. 000 de persoane: intelectuali, negustori, mici nobili, preoți, țărani. Întrunirea, cunoscută sub numele de „Adunarea din

² *Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania. vol. I, 2 martie-12 aprilie 1848*, sub redacția Ștefan Păscu, Victor Chereșteșiu, București, 1977, p. 451-452

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://institutuldeistoriegeorgebaritiu.ro>

Duminica Tomii“, nu a adoptat nici un act programatic, participanților solicitându-se să revină în număr mult mai mare la următoarea adunare națională. Ea este însă importantă pentru că a demonstrat victoria naționalului asupra confesionalului în mișcarea de emancipare națională a românilor ardeleni. De asemenea, a atașat și mai mult elita de popor, grăbindu-se fuziunea dintre planul elitar și cel țărănesc, direcție începută la sfârșitul secolului al XVIII-lea după răscoala lui Horea din 1784, și *Supplex Libellus Valachorum* din 1791, și finalizată la mijlocul secolului al XIX-lea în contextul revoluției pașoptiste. Ideologia națională asociată cu principiile liberalismului, ale reformelor sociale ce trebuiau introduse au constituit suportul pe baza cărora elitele și țărani au acționat în comun pe parcursul revoluției de la 1848-1849.

În toată Transilvania s-au intensificat în cursul lunii aprilie actele de răzvrătire ale țăranilor iobagi români, maghiari și secui, care refuzau să mai presteze obligațiile feudale față de nobilime. Împotriva acestor acțiuni sociale, unele dintre ele având și conotații etnice-naționale deoarece majoritatea iobagilor erau români, la cererea nobilimii maghiare s-a intervenit cu forțele militare regulate aflate sub conducerea comandantului armatei austriece din provincie, dar în unele locuri și cu gărzile cetățenești. Concomitent, elita românească pregătea convocarea următoarei adunări naționale de la Blaj. La 2/14 mai 1848, Simion Bărnuțiu, principalul ideolog al românilor, a prezentat în catedrala din Blaj, în fața intelectualității venite la cea de a doua adunare națională, un discurs celebru intitulat „Românii și ungurii“, adevărat prolog teoretic și programatic al Marii Adunări Naționale ce s-a desfășurat în zilele de 3/15 - 5/17 mai. La această nouă întrunire au venit în jur de 40. 000 de oameni, majoritatea țărani din toate comitatele Transilvaniei, fiind prezenți și revoluționari din Moldova și Țara Românească. Autoritățile, care au încercat și de această dată să împiedice sau să limiteze cel puțin amploarea adunării au fost nevoite să recunoască ordinea și liniștea exemplară în care s-a desfășurat întrunirea, apreciind maturitatea națiunii române. Adunarea a depus jurământ de credință față de națiunea română, față de patrie și față de împăratul de la Viena, adoptând programul revoluției românești formulat în 16 puncte, documentul fiind intitulat *Petiția Națională*.

Programul adoptat la Blaj se înscrie prin principiile sale în spiritul concepției romantice despre stat și națiune. se aseamănă cu alte programe din cadrul revoluției democratice europene. Punctul I solicita

independența națională a națiunii române și egalitatea în drepturi cu celelalte națiuni din Transilvania. Se cereau apoi desființarea iobăgiei fără nici o despăgubire din partea țăranilor, libertăți economice și politice, desființarea cenzurii, învățământ în limba română de toate gradele etc. Punctul 16 prevedea convocarea unei adunări constituante a provinciei, în care să fie reprezentate toate națiunile (inclusiv românii), unde să se discute problema unirii Transilvaniei cu Ungaria. La Blaj s-a făcut un pas important pe calea organizării revoluției românești prin formarea unui comitet național permanent cu sediul la Sibiu. Președinte a fost ales episcopul ortodox Andrei Șaguna, vicepreședinte Simion Bărnuțiu, alți membri fiind Al. Papiu Ilarian, Aron Pumnul, Constantin Roman ș.a.

În Banat, încorporat administrativ la Ungaria încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, românii au elaborat în primăvara anului 1848, sub conducerea lui Eftimie Murgu, un document programatic în care solicitau organizarea autonomă a zonei și subordonarea directă față de împărat, drepturi și libertăți democratice etc. În Banat, Crișana și Maramureș, unii lideri ai românilor au fost aleși în dieta Ungariei manifestând dacă nu simpatie cel puțin neutralitate față de revoluția maghiară. Revendicările românilor din aceste comitate bănățene și din Partium erau în mare asemănătoare cu cele ale românilor ardeleni, cel puțin cele de ordin social, cultural și politico-democratic.

Nesocotind *Petiția Națională*, Dieta nobiliară întrunită la Cluj la 29 mai 1848 (în care românii nu aveau nici un reprezentant ales), a decis uniunea Transilvaniei la Ungaria. Împăratul Ferdinand I, în condițiile evenimentelor revoluționare de la Viena, a sancționat decizia Dietei ardeleni, astfel că națiunii române i s-a refuzat în continuare dreptul la existență națională. În cursul verii, actele de răzvrătire ale țăranilor împotriva nobilimii s-au înmulțit, iar mișcările sociale au dobândit din ce în ce mai clar un caracter național. Nobilimea a răspuns însă prin forță, arestând și ordonând represalii împotriva țăranilor, în marea lor majoritate români. Asemenea acțiuni violente împotriva românilor s-au petrecut la Mihalț, Luna etc., autoritățile maghiare colaborând în această perioadă și cu comandamentul militar austriac împotriva țăranilor și a membrilor comitetului național de la Sibiu, arestând mai mulți lideri.

În lunile de vară, revoluția românească s-a consolidat, atrăgând de partea sa ofițerimea română și soldații celor două regimente românești de graniță de la Năsăud și Orlat. Intransigența nobilimii

maghiare și represiunea declanșată împotriva românilor a determinat convocarea la Blaj, între 3/15 – 16/28 septembrie 1848, a unei noi adunări naționale, la care au participat circa 60. 000 de oameni, de astă dată mulți fiind înarmați. Adunarea a reafirmat programul revoluționar din mai, a accentuat anumite aspecte sociale și politice: se respingea încorporarea Transilvaniei la Ungaria și redarea autonomiei provinciei; se cerea încetarea execuțiilor militare și a represiunii împotriva celor care se opuneau autorității guvernului revoluționar maghiar etc. Proclamând ruptura cu guvernul maghiar, elita românească s-a îndreptat spre o posibilă alianță cu Austria liberală și constituțională. În memoriul redactat la această a treia adunare națională și trimis Parlamentului austriac, s-a avansat ideea constituirii unui stat românesc autonom în cadrul Austriei prin unirea Transilvaniei, Moldovei și a Țării Românești: „În nici un stat nu au obținut toate naționalitățile atât de multe garanții pentru libertatea și naționalitatea lor ca în Austria, prin hotărârile drepte, liberale ale unui înalt Parlament...Noi vrem uniunea liberă a unor popoare libere sub conducerea Austriei, liberă în interior, puternică în afară...Dar nu numai pentru noi ne rugăm, ci și pentru frații noștri din Principatele Dunărene“³.

A treia adunare de la Blaj a reprezentat un alt pas mai departe în desfășurarea revoluției românești din Transilvania. Românii au trecut la aplicarea în practică a principiului autodeterminării naționale revendicate în programul de la Blaj din mai 1848 prin punctul 1. S-a început astfel, pe cale revoluționară, organizarea administrativă și militară a Transilvaniei pe baze democratice. Comitetul național permanent de la Sibiu a îndrumat formarea prefecturilor și a legiunilor, organe politico-administrative și militare care trebuiau să constituie instituțiile autogovernării naționale. În regiuni cu populație mixtă au fost cooptați în conducerea instituțiilor locale administrative și reprezentanți ai celorlalte națiuni. Printre cei care s-au remarcat în organizarea legiunilor și prefecturilor se numără Avram Iancu, Axente Sever, Alexandru Bătrâneanu, Simion Balint, Ioan Buteanu etc.

La începutul lunii octombrie 1848, comandantul armatei imperiale din Ardeal a condamnat guvernul revoluționar maghiar și anexarea Transilvaniei la Ungaria, proclamând restaurarea regimului

³ Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, București, 1982, vol. II, p. 911

constituțional austriac. Se declanșa astfel războiul civil și pe teritoriul Transilvaniei, în care au fost implicați și românii, luptând alături de armatele austriece împotriva trupelor revoluționare maghiare. Firește, revoluționarii români nu s-au subordonat deplin, politic și militar, armatei imperiale. În Munții Apuseni, Avram Iancu a organizat un Consiliu de Război ce a coordonat administrația din zonă și rezistența militară românească împotriva invaziei armatei maghiare. În iarna anului 1848-1849, s-au amplificat relațiile dintre revoluționarii transilvăneni, bănățeni și bucovineni în vederea constituirii unui bloc etnic românesc în cuprinsul monarhiei habsburgice. În memoriul înaintat noului împărat Franz Iosif I la 25 februarie 1849, de către deputați din Bucovina, Banat și Ardeal, se cerea unirea tuturor românilor din imperiu, federalizarea monarhiei habsburgice pe baze naționale.

Până în luna martie 1849, armata maghiară condusă de generalul polonez Bem a reușit să ocupe cea mai mare parte a Transilvaniei, cu excepția regiunilor rămase sub control austriac (cetatea Alba Iulia) sau românesc (Munții Apuseni). În teritoriile ocupate, nobilimea maghiară a declanșat o cruntă represiune împotriva revoluționarilor și țăranilor români și sași, care se opuseseră autorității guvernului maghiar. În zona Munților Apuseni, armata populară a lui Avram Iancu reperta numeroase victorii împotriva trupelor maghiare ce voiau să ocupe acest ultim bastion al rezistenței românești. Revoluționarii din Țara Românească (Nicolae Bălcescu, Cezar Bolliac, Gheorghe Magheru ș.a.), care s-au refugiat după 13 septembrie 1848 pentru a nu fi arestați de către turci, având legături cu emigrația poloneză din Paris, au încercat să realizeze reconcilierea dintre revoluția românească ardeleană reprezentată de Avram Iancu și cea maghiară reprezentată de Ludovic Kossuth. În unele tratative s-a implicat activ și Ioan Dragoș, deputat român din Bihor (Partium) în parlamentul Ungariei, însă rezultatele au fost tragice atât pentru români cât și pentru maghiari.

Între timp a fost inițiată contraofensiva armatei austriece sprijinită de trupele ruse aflate în Principatele Dunărene încă din vara anului 1848. De abia la mijlocul lunii iulie 1849, ca urmare a eforturilor depuse de N. Bălcescu pe lângă A. Iancu și L. Kossuth s-a semnat un „Proiect de pacificare“, iar la 16/28 iulie 1849, parlamentul Ungariei a votat legea naționalităților prin care se acordau unele drepturi națiunii române din Ungaria: folosirea limbii proprii în administrația comitatelor

cu populație majoritară românească, independența bisericii ortodoxe etc. Totuși, uniunea (anexarea) Transilvaniei la Ungaria decisă prin votul dietei nobiliare de la Cluj rămânea valabilă. În scrisoarea trimisă de A. Iancu lui L. Kossuth la începutul lunii august se arată că românii ardeleni nu se pot alia cu maghiarii, însă vor manifesta o neutralitate față de confruntările acestora cu rușii și austriecii: „Văzând propunerile de pace pe care ni le-a adus domnul Bălcescu, agentul emigrației române, din partea onoratului guvern maghiar, trebuie să ne exprimăm regretul că în împrejurările actuale nu putem să dezbaterem cu frații maghiari restabilirea păcii...Totuși, pentru a vă dovedi sentimentele noastre frățești pe care le nutrim față de națiunea maghiară am hotărât să rămânem neutri față de armata maghiară, neatacând-o și apărându-ne numai în cazul că am fi atacați⁴. Această punte spre înțelegere și colaborare între revoluția maghiară și cea românească a fost întinsă prea târziu, deoarece la 13 august 1849, la Șiria (lângă Arad), armata maghiară a capitulat. Imediat după acest eveniment, comandantul armatei austriece a cerut românilor să depună armele, legiunile conduse de A. Iancu, neînvinse până atunci de către armata revoluționară maghiară, fiind nevoite să se dezarmeze. Lua sfârșit astfel partea militară a revoluției românești, liderii politici depunând eforturi la Viena în perioada următoare pentru împlinirea altor obiective înscrise în programul revoluționar românesc formulat la Blaj.

Documentele incluse în acest volum se încadrează prin conținutul lor în scenariul descris succint în paginile anterioare, mai ales primele două secțiuni („Timpul speranței“ și „În furtună“). Acestea acoperă efectiv perioada cuprinsă între izbucnirea revoluției în primăvara anului 1848 și capitularea armatei maghiare la mijlocul lunii august 1849. Documentele din lucrarea de față sunt în cea mai mare parte inedite, provenind din mai multe fonduri arhivistice transilvănene; la acestea se adaugă și documentele editate la mijlocul secolului XX de către Silviu Dragomir numai în limbile maghiară și germană, și care beneficiază acum de traducerea lor completă în limba română. La

⁴ *Ibidem.* vol. II, p. 1101-1102

transcrierea documentelor inedite, ne-am orientat după normele de transcriere prezentate în 1962 în revista *Limba română*.

Cele 168 de documente incluse în volum, din care aproape două treimi sunt inedite, nu acoperă în întregime istoria regimentului grăniceresc năsăudean din anii 1848-1849. De altfel, acest obiectiv nici nu a fost asumat de către editori. Lucrarea oferă însă informații variate, provenind din arhivele locale din zonă, care întregesc sau nuanțează aspectele tratate deja în mai multe lucrări editate, de sinteză sau speciale, consacrate regimentului năsăudean⁵. În cadrul secțiunii I ("Timpul speranței"), cele 12 piese documentare lasă să se întrevadă câteva teme fundamentale ale revoluției: speranța populației românești din Transilvania că a sosit timpul emancipării sale economice și politice, reticența autorităților maghiare față de acordarea imediată de drepturi românilor, situația specială a grănicerilor năsăudeni. Se remarcă, printre altele, prudența vicarului greco-catolic din Năsăud, Macedon Pop, care, în mai multe circulare trimise clerului subordonat în primăvara anului 1848, îndemna populația din satele regimentului grăniceresc năsăudean la liniște și ascultare față de autorități (documentele 1, 3, 5, 10). În același timp, vicarul Macedon Pop făcea apel la sentimentele de credință ale grănicerilor față de casa imperială austriacă, elogiind binefacerile aduse Transilvaniei și implicit năsăudenilor de instaurarea la sfârșitul secolului al XVII-lea a dominației casei de Habsburg.

În contextul în care în toată Transilvania mișcările sociale și politice de mai mare sau mai mică amploare contestau regimul existent⁶, nici zona Năsăudului nu putea rămâne impasibilă la frământările din acele luni. Aceasta cu atât mai mult cu cât din satele năsăudene, câțiva proci și laici participaseră, alături de vicarul Macedon

⁵ George Bariț, *Istoria regimentului alu II-lea Romanescu Grănițariu din Transilvania*, Brașov, 1874; Carl Göllner, *Regimentele grănicerești din Transilvania, 1764-1851*, București, 1973; Ioan Pop, *Istoria regimentului II românesc de graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Târgu Mureș, 1999; Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes nr. 50. 1762 bis 1850. Zweites Siebenbürgen Romänen Grenz Infanterie regiment 17*, Wien, 1882; Aurel Vaida, *Revoluția de la 1848-1849 în nordul Transilvaniei*, București, 1998; I. Dimulescu, *Istoria Regimentului de graniță de la Năsăud*, Bistrița, 1934 etc.

⁶ Liviu Maior, *1848-1849. Români și unguri în revoluție*, București, 1998, p. 49sq

Pop, la Marea Adunare Națională de la Blaj din 3/15 – 5/17 mai 1848, unde s-a lansat programul revoluției românești din Transilvania. Uniunea Transilvaniei cu Ungaria decisă prin votul dietei nobiliare de la Cluj din 29 mai 1848, împotriva voinței românilor, precum și manifestul împăratului Ferdinand al V-lea din 10 iunie 1848, prin care îi anunța pe grăniceri că în continuare urmează a se subordona guvernului maghiar, au generat tensiuni și au mărit confuzia în rândul populației din zona regimentului grăniceresc năsăudean. Decizia Dietei Transilvaniei de modificare a unor aspecte administrative și de introducere a limbii maghiare ca limbă de comandă în regimentele de graniță a accentuat nemulțumirea grănicerilor români de la Năsăud și Orlat, care-și vedeau lezate sentimentele naționale⁷. În atari circumstanțe, grănicerii români au simțit nevoia unei clarificări față de situația creată, și se impunea o adunare a reprezentanților celor 44 de sate militarizate, pentru expunerea revendicărilor lor sociale, economice, culturale și militare.

Apelurilor repetate ale vicarului Macedon Pop către autoritățile militare de la Năsăud și Sibiu li s-a dat în cele din urmă câștig de cauză, aprobându-se organizarea în 10 iulie 1848, a unei adunări la care să participe câte doi delegați din partea fiecărui sat. Petiția redactată cu acest prilej, sensibil marcată de conținutul Petiției Naționale adoptate la Blaj, sintetiza principalele doleanțe ale populației din granița militară năsăudeană⁸: conservarea limbii, religiei și a naționalității române; dispunerea liberă de pământurile, pășunile și pădurile din zonă; reprezentare în dietă prin deputați proprii aleși; ameliorarea statutului preoților și învățătorilor; înființarea de noi școli, inclusiv a unei “catedre de limbă maghiară”; ștergerea din listele de conscriere a numelui de iobagi și menționarea condiției de oameni liberi a locuitorilor din satele militarizate; ofițeri și funcționari care să cunoască limba română etc. (documentul 8). Petiția a cunoscut forma finală prin colaborarea vicarului Macedon Pop cu căpitanul Leontin Luchi, aghiotantul regimentului, ea urmând a fi prezentată împăratului de o delegație compusă din vicar, sergentul Ioan Botârlă și caporalul Ioan Bota. Cei trei au și plecat la mijlocul lunii august 1848 la Sibiu, pentru a obține

⁷ *Ibidem*, p. 225

⁸ Ioan Pop, *Istoria regimentului II românesc de graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Târgu Mureș, 1999, p. 153

permisiunea și pașaportul pentru a călători la Viena, însă mașinațiunile și duplicitatea baronului Puchner, comandantul armatelor imperiale din Transilvania au zădărnicit strădaniile năsăudenilor care s-au văzut nevoiți să se întoarcă acasă (documentul 11).

Secțiunea a II-a (“În furtună”), prin cele 51 de documente, acoperă probleme generale precum declanșarea în toamna anului 1848 a războiului civil în provincie, implicarea regimentului de la Năsăud în confruntările cu armata revoluționară maghiară, distrugerile materiale și umane provocate satelor din zonă de către insurgenții maghiari, tratamentul brutal aplicat românilor civili de către forțele de ocupație maghiare, victoria armatelor austriece și rusești împotriva trupelor maghiare, reinstaurarea controlului administrației imperiale etc. Acutizarea tensiunilor sociale și naționale din Transilvania în vara anului 1848, evoluția tot mai vizibil diferită a revoluției maghiare și a revoluției românești, precum și raporturile românilor și ale maghiarilor cu curtea de la Viena (inclusiv cu comandamentul militar suprem de la Sibiu) au determinat crearea unei situații explozive. În aceste condiții, sediile celor două regimente de graniță românești de la Orlat și Năsăud au devenit centre ale rezistenței naționale a românilor transilvăneni, refuzând să accepte autoritatea guvernului revoluționar maghiar⁹. De altfel, documentele 1 și 4 de la această secțiune demonstrează faptul că populația românească din comitatele vecine regimentului năsăudean au căutat fie protecție în cadrul regimentului fie au solicitat ofițerilor de aici arme ori să-i recruteze pentru a lupta împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria și a autorităților impuse de guvernul revoluționar maghiar.

Concomitent cu evenimentele ce se derulau în părțile sudice și centrale ale Transilvaniei (adunările de la Orlat și Blaj din prima jumătate a lunii septembrie 1848), respectiv intrarea revoluției românești într-o fază avansată de clarificare tactico-programatică și de organizare superioară din punct de vedere militar și administrativ, grănicerii năsăudeni se manifestă și ei tot mai viguros. Dezideratelor ce nu fuseseră rezolvate în cursul verii li s-au adăugat altele noi, rezultate din complicarea situației politico-militare și social-naționale din provincie. Informațiile alarmante sosite la Năsăud despre soarta batalionului I, ce fusese dislocat la 23 iulie 1848 în Ungaria și care refuzase, la solicitarea

⁹ Liviu Maior, *1848-1849...*, p. 237; Gelu Neamțu, *Revoluția românilor din Transilvania, 1848-1849*, Cluj-Napoca, 1996, p. 79

guvernului revoluționar maghiar, să intre în luptă împotriva grănicerilor sârbo-croați, amplificau starea de nemulțumire a populației din zonă. Devenise tot mai actuală necesitatea unei noi adunări a grănicerilor din zona regimentului năsăudean. Întors de la Viena la sfârșitul lunii august, având probabil informații certe despre iminența rupturii dintre curtea de la Viena și guvernul revoluționar maghiar, locotenent colonelul Carl Urban ajunge la scurt timp comandantul regimentului de graniță de la Năsăud. Din această postură, cunoscând foarte bine starea de spirit din regiment și din zonele învecinate din nordul Transilvaniei, el a încurajat manifestările de ostilitate față de autoritățile maghiare și a susținut acțiunile împotriva guvernului ungar.

În atare perspectivă trebuie încadrată și convocarea de către Urban la Năsăud, la 13-14 septembrie 1848, a unei noi adunări a grănicerilor năsăudeni. De această dată participarea este mult mai numeroasă decât la cea din iulie, fiind prezenți circa 300 de persoane (ofițeri și subofițeri activi și pensionați, soldați, funcționari, oameni simpli), iar discuțiile s-au dovedit a fi mai lungi și mai consistente (documentele 2 și 3). Protocolul celei de a doua adunări grănicerești de la Năsăud este un document elaborat, complex, care supune unei analize critice evenimentele petrecute în Transilvania de la izbucnirea revoluției până în toamna anului 1848. Sunt condamnate în termeni vehemenți atât uniunea (anexarea) Transilvaniei la Ungaria cât și reprimarea de către autorități a manifestărilor naționale românești. Apoi, s-a proclamat oficial ruptura cu guvernul maghiar, enunțându-se intenția militarilor de a nu se mai supune decât ordinelor sosite direct de la împărat. De asemenea, petiția elaborată acum (care relua unele dintre prevederile celei din 10 iulie) propunea anularea deciziei dietei nobiliare de la Cluj din 29 mai 1848 și formarea unui guvern provizoriu al Transilvaniei compus din cele trei etnii principale, convocarea unei noi diete a principatului în care să fie aleși, proporțional cu ponderea lor în cadrul populației provinciei, românii, maghiarii și sașii¹⁰.

Documentele următoare din cadrul celei de a doua secțiuni detaliază apoi modul cum au reacționat autoritățile maghiare față de evenimentele petrecute la Năsăud, rezultatele obținute la Viena și Olmütz, la împărat, de delegația alcătuită după adunarea din 13-14 septembrie 1848, (18, 27) deteriorarea progresivă a raporturilor dintre

¹⁰ Ioan Pop, *Istoria regimentului...*, p. 157

armata imperială din Transilvania (inclusiv regimentul grăniceresc năsăudean) și guvernul maghiar, prezentând cu destule amănunte luptele în care au fost implicați grănicerii români din Năsăud începând cu luna noiembrie a anului 1848 și până în vara anului 1849. Astfel, documentele din această parte (23, 24, 25, 31, 33, 37, 38, 40) completează în mod fericit informațiile transmise de memorialistică¹¹ în legătură cu principalele momente ale acțiunilor militare împotriva armatei maghiare comandate de generalul Bem: luptele de la Reghin, Gherla, Someșeni, Cluj, Ciucea, Mocod, Șicu-Măgheruș, Tihuța, Mureșenii Bârgăului, Prundu Bârgăului etc. Mare parte a populației civile din zona regimentului năsăudean (dar nu numai) a cunoscut o situație extrem de grea între lunile octombrie 1848-iulie 1849, ca urmare a desfășurării operațiunilor militare, a bătăliilor între armata revoluționară maghiară și trupele imperiale austriece, alături de care s-au aflat și batalioanele regimentului de graniță din Năsăud, precum și datorită rechizițiilor de alimente, grâne și animale care au generat foamete și sărăcie în satele din această parte de țară (documentele 41, 45). Ultimele documente din cuprinsul secțiunii a II-a (46-51) descriu reinstaurarea controlului în provincie de către armata imperială austriacă în august 1849, măsurile de pacificare ale guvernatorului militar al Transilvaniei, baronul Wohlgemuth.

Secțiunea a III-a ("Bilanțul revoluției"), cuprinzând 105 documente aproape în exclusivitate inedite, dezvăluie o mică parte din amploarea tragediei umane din zona regimentului de graniță din Năsăud. Relatările fruste ale preoților, conținând de multe ori descrieri izvorâte din propria experiență, relevă dimensiunile atrocităților forțelor de ocupație ale guvernului revoluționar maghiar care au administrat prin forță și sabie regiunea, ca de altfel întreaga Transilvanie, după retragerea armatelor imperiale (documentele 1, 5, 10, 12 ș.am.d.). Asupra acestui aspect s-a scris destul de mult, cu și fără pasiune, încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, încât nu mai insistăm aici, lăsând pe

¹¹ multe detalii în acest sens la Nicolae Bocșan, Valeriu Leu, *Revoluția de la 1848 din Transilvania în memorialistică*, Cluj-Napoca, 2000, p. 455sq (memoriile lui Simion Domide, Ioan Tomuța, Ilie Cionca, Mihai Candale, Iosif Mihăilașu etc.) sau în cuprinsul revistei *Arhiva Someșană*, studiile lui Virgil Șotropa, Iulian Marțian, conform Repertoriului bibliografic inclus în vol. *Arhiva Someșană (1924-1994)*, Târgu Mureș, 1994, p. 155-171
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://institutuldeistoriegeorgebaritiu.ro>

lector să descopere singur printre zecile de documente de la această secțiune imensitatea tragediei celor implicați direct sau indirect în evenimentele din anii 1848-1849¹². Cele mai multe documente sunt emanate de preoți deoarece aceștia au fost solicitați atât de către autoritățile militare și oficiale ale Transilvaniei, cât și prin forurile bisericești (deopotrivă ortodoxe și greco-catolice) să prezinte sintetic numărul persoanelor care au decedat în timpul războiului civil, locul unde au murit, numărul și starea materială a orfanilor, distrugerile provocate bisericilor etc. (documentele 4, 9). În funcție de situarea lor geografică față de centrele de încartuire ale armatei revoluționare maghiare din nord, depinzând și de proximitatea sau îndepărtarea față de unele confruntări militare, satele năsăudene au avut mai mult sau mai puțin de suferit. Oricum, chiar și acolo unde bisericile nu au fost vandalizate sau distruse, gospodăriile preoților au fost afectate și uneori viața acestora a fost în pericol, documentele atestând adeseori numele clericilor și al civililor care au fost arestați, schingiuți și asasinați.

Pe parcursul elaborării lucrării, a transcrierii și traducerii unor documente, autorii au beneficiat de încurajarea și suportul științific oferite cu generozitate de către prof. univ. dr. Nicolae Bocșan, cerc. pr. I dr. Gelu Neamțu, Gernot Nüssbächer, Corina Sebișan și Loránd Madly. Acestora, precum și altor distinși colegi li se cuvin mulțumirile noastre pentru sfaturile, recomandările și ajutorul primit. Nu în ultimul rând, exprimăm întreaga noastră grațitudine Editurii Argonaut, care a preluat cu entuziasm și profesionalism manuscrisul lucrării noastre.

Dedicăm acest volum domnului dr. Gelu Neamțu, cercetător principal I, șeful sectorului de editare a documentelor referitoare la Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, cu prilejul apropiatei aniversări a vârstei de 65 de ani. Gestul nostru se dorește a fi un modest omagiu față de o personalitate exemplară a istoriografiei românești contemporane care a desfășurat, de peste patru decenii, o activitate

¹² menționăm succint doar pe cei care au făcut referiri la pierderile umane din zona regimentului de graniță năsăudean: studiile lui Virgil Șotropa publicate în perioada interbelică în *Arhiva Someșană*; manuscrisul despre istoria regimentului redactat de Nestor Șimon care a și publicat în mai multe numere din ziarul *Tribuna* în anul 1891 (nr. 133-142), sub titlul "Valachii civilizați" amănunte despre victimele civile din satele năsăudene; Vasile T. Suciu, *Transilvania. 1848-1849. Antologie*, Târgu Mureș, 2001 etc.

neobosită pe tărâmul cercetării Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania și a mișcării naționale românești transilvănene în epoca modernă. Autor al unei lucrări de sinteză¹³, coautor la alte 2 lucrări consacrate revoluției¹⁴ și coautor la cele 6 volume apărute până în prezent din seria *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. C. Transilvania*, la care se adaugă alte 5 cărți de autor și numeroase alte colaborări la sinteze și volume de documente, dr. Gelu Neamțu reprezintă astăzi un nume de referință în ceea ce privește cercetarea istoriei Transilvaniei între Revoluția de la 1848-1849 și Unirea din 1918.

Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu
Cluj-Napoca – Bistrița, decembrie 2003

¹³ *Revoluția românilor din Transilvania, 1848-1849*, Cluj-Napoca, 1996

¹⁴ *Procese politice antiromânești care au zguduit Transilvania în toamna anului 1848*, București, 1995; *Revoluția de la 1848 în Transilvania. Ancheta Kozma din Munții Apuseni*, Cluj-Napoca, 1998

Bibliografie selectivă

Izvoare:

- Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, vol. 1-6, București, 1902-1910
- BOCȘAN, Nicolae, LEU, Valeriu, *Revoluția de la 1848 din Transilvania în memorialistică*, Cluj-Napoca, 2000
- BODEA, Cornelia, *1848 la români*, vol. 1-3, București, 1982-1998
- CORNEA, Paul, ZAMFIR, Mihai, *Gândirea românească în epoca pașoptistă (1830-1860)*, vol. 1-2, București, 1968
- Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. C. Transilvania*, vol. 1-6, București, 1977-1998
- DRAGOMIR, Silviu, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848-49*, vol. 1-3, 5, Sibiu-Cluj, 1944-1946
- George Bariț și contemporanii săi*, vol. 1-5, București, 1973-1981
- MAIOR, Liviu, *Avram Iancu. Scrisori*, Cluj, 1972
- Memorialistica revoluției de la 1848 în Transilvania*, studiu introductiv, note, ediție și glosar de Nicolae Bocșan și Valeriu Leu, Cluj-Napoca, 1980
- PĂCĂȚIAN, Teodor V., *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. 1, Sibiu, 1902
- Procese politice antiromânești care au zguduit Transilvania în toamna anului 1848*, ediție îngrijită de Ioan Chindriș și Gelu Neamțu, București, 1995
- Revoluția de la 1848 în Transilvania. Ancheta Kozma din Munții Apuseni*, coord. Gelu Neamțu, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, 1998
- VARTA, Ion, *Revoluția de la 1848 în Țările Române. Documente inedite din arhivele rusești*, Chișinău, 1998

Lucrări:

- BARIȚ, George, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe ultimii două sute de ani*, vol. 1-3, Sibiu, 1889-1890
- Idem, *Istoria regimentului alu II Românesc Grănițiaru Transilvanu*, Brașov, 1874
- BĂLAN, T., *Refugiații moldoveni în Bucovina. 1821 și 1848*, București, 1929
- Idem, *Activitatea refugiaților moldoveni în Bucovina la 1848*, Sibiu, 1944
- BERINDEI, Dan, *Revoluția română din 1848-1849. Considerații și reflecții*, Cluj-Napoca, 1997
- BOCȘAN, Nicolae, *Ideea de națiune la românii din Transilvania și Banat. Secolul al XIX-lea*, Reșița, 1997
- CHERESTEȘIU, Victor, *Adunarea națională de la Blaj. 3-5 (15-17) mai 1848. Începuturile și alcătuirea programului revoluției de la 1848 din Transilvania*, București, 1966
- DRAGOMIR, Silviu, *Studii privind istoria revoluției române de la 1848*, ediție de Pompiliu Teodor, Cluj-Napoca, 1989
- Idem, *Avram Iancu*, București, 1968
- GÖLLNER, Carl, *Die Siebenbürgen Sachsen in den Revolutionsjahren 1848-1849*, București, 1967
- Idem, *Regimentele grănicerești din Transilvania, 1764-1851*, București, 1973
- GYÉMÁNT, Ladislau, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania. 1790-1848*, București, 1986
- HITCHINS, Keith, *The Rumanian National Movement in Transylvania. 1780-1849*, Cambridge, Massachussets, 1969
- Idem, *The Idea of Nation. The Romanians of Transylvania. 1691-1849*, București, 1985
- Istoria românilor*, vol. VII/1, coordonator Dan Berindei, București, 2003
- Istoria României. Transilvania*, coordonator Anton Drăgoescu, vol. 1, Cluj-Napoca, 1997
- MAIOR, Liviu, *1848-1849. Români și unguri în revoluție*, București, 1998
- MARICA, George Em., HAJOS, J., MARE, C., RUSU, C., *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania*, București, 1968
- NÄGLER, Thomas, *Die Rumänen und die Sibenbürgen Sachsen vom 12. Jahrhundert bis 1848*, Sibiu-Heidelberg, 1999

- NEAMȚU, Gelu, *Revoluția românilor din Transilvania 1848-1849*, Cluj-Napoca, 1996
- NICOARĂ, Simona, *Mitologiile revoluției pașoptiste românești. Istorie și imaginar*, Cluj-Napoca, 1999
- PANAITESCU, P. P., *Emigrația polonă și revoluția română de la 1848*, București, 1929
- PĂCURARIU, Mircea, *Revoluția românească din Transilvania și Banat din anii 1848-1849. Contribuția bisericii*, Sibiu, 1995
- PLATON, Gheorghe, *Geneza revoluției române de la 1848. Introducere în istoria modernă a României*, Iași, 1980
- Idem, *Istoria modernă a României*, București, 1985
- POP, Ioan, *Istoria regimentului II românesc de graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Târgu Mureș, 1999
- STAN, Apostol, *Revoluția română de la 1848*, București, 1992
- TREUNFEST, Gustav Ritter Amon von, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes nr. 50. 1762 bis 1850. Zweites Siebenbürgen Romänen Grenz Infanterie regiment 17.*, Wien, 1882
- SUCIU, I. D., *Revoluția de la 1848-1849 în Banat*, București, 1968
- VAIDA, Aurel, *Revoluția de la 1848-1849 în nordul Transilvaniei*, București, 1998

Lista documentelor

I. TIMPUL SPERANȚEI

1. **Nedatată (Năsăud, începutul lunii aprilie 1848):** circulară trimisă probabil de către vicarul Macedon Pop îndemnând la liniște și așteptare, precum și la celebrarea zilei de naștere a împăratului.
2. **Năsăud, 11 aprilie 1848:** circulară trimisă de către vicarul Macedon Pop privind celebrarea zilei de naștere a împăratului.
3. **Năsăud, 27 aprilie 1848:** circulară trimisă de vicarul Macedon Pop prin care solicită preoților să nu dea curs proclamațiilor ce îi chemau pe români la adunarea din Duminica Tomii de la Blaj.
4. **Nedatată (Năsăud, sfârșitul lunii mai 1848):** circulară trimisă de către vicarul Macedon Pop în care rezumă adresa episcopului Ioan Lemeni privind desfășurarea Adunării Naționale de la Blaj din 15-17 mai 1848.
5. **Năsăud, 6 iunie 1848:** circulară trimisă de către vicarul Macedon Pop prin care îi îndeamnă pe preoți să ceară locuitorilor supunere față de împărat și patrie.
6. **Innsbruck, 10 iunie 1848:** manifestul împăratului Ferdinand I către grăniceri, informându-i despre trecerea lor în subordinea guvernului ungar.
7. **Nedatată (probabil înainte de 10 iulie 1848):** proclamație către grănicerii români din Transilvania prin care sunt îndemnați la prudență și credință față de împărat.
8. **Năsăud, 10 iulie 1848:** relatare despre conferința grănicerilor de la Năsăud din 10 iulie 1848, și a petiției întocmite atunci.
9. **Blaj, 13 iulie 1848:** circulara Consistoriului episcopal de la Blaj prin care se prezintă rezultatele adunării de la Blaj.

10. **Năsăud, 17 iulie 1848:** circulara trimisă de vicarul Macedon Pop în care rezumă adresa comandantului regimentului prin care preoții sunt îndemnați să sfătuiască poporul la liniște și ascultare.
11. **Năsăud, 27 august 1848:** circulara trimisă de vicarul Macedon Pop în care prezintă rezultatul deplasării la Sibiu în vederea obținerii acordului de deplasare la împărat la Viena, cu petiția grănicerilor din 10 iulie.
12. **Năsăud, 1 septembrie 1848:** circulara trimisă de vicarul Macedon Pop la care anexează un extras din Protocolul comisiei însărcinate să cerceteze incidentul de la Mihalț de la începutul lunii iunie 1848.

II. ÎN FURTUNĂ

1. **Bistrița, 13 septembrie 1848:** comisarul Koncz János către Guberniul Transilvaniei, informând despre trecerea mai multor sute de români prin oraș spre Năsăud.
2. **Năsăud, 13-14 septembrie 1848:** protocolul adunării grănicerilor români năsăudeni cu revendicările formulate în timpul manifestării.
3. **16 septembrie 1848 (probabil Năsăud):** scrisoarea vicarului Macedon Pop către episcopul Ioan Lemeni în care îi relatează starea de spirit din zona regimentului și modul în care a decurs adunarea grănicerilor din 13-14 septembrie 1848.
4. **Sighet, 17 septembrie 1848:** copia notei comisarului regal Mihály Gávriľ către comanda regimentului, în care solicită măsuri drastice de pedepsire a celor ce nu se supun ordinelor guvernului ungar.
5. **Cluj, 17 septembrie 1848:** comisarul Vay Miklós către prim ministrul Ungariei despre starea de revoltă în cadrul regimentelor grănicerești de la Orlat și Năsăud.
6. **Cluj, 17 septembrie 1848:** contele Mikó Imre către prim ministrul Ungariei, în care arată intenția regimentelor grănicerești românești din Transilvania de a se răzvrăți împotriva Ungariei.
7. **Cluj, 17 septembrie 1848:** contele Mikó Imre către prim ministrul Ungariei în care arată că locotenent-colonelul Urban a încorporat tineri români din comitatele vecine și a depus cu aceștia jurământ de credință față de împărat.
8. **Năsăud, 20 septembrie 1848:** Copia adresei comandai regimentului grăniceresc năsăudean către comisarul regal Mihály Gávriľ în care

sunt descrise realitățile din zonă și ostilitatea localnicilor față de politica guvernului revoluționar maghiar.

9. **Budapesta, 22 septembrie 1848:** prim ministrul Ungariei Batthyány Lajos către arhiducele Iosif în care descrie situația explozivă din Transilvania și mai ales din părțile năsăudene.
10. **Budapesta, 22 septembrie 1848:** premierul Batthyány Lajos către comisarul Vay Miklós în legătură cu înrăutățirea situației din Transilvania și posibilitatea pierderii influenței guvernului maghiar în zonă.
11. **Năsăud, 25 septembrie 1848:** relatare a vicarului Macedon Pop pentru *Foaie pentru minte, inimă și literatură* în care descrie pățaniile batalionului românesc din regimentul grăniceresc năsăudean dislocat la mijlocul lunii iulie în Ungaria.
12. **Năsăud, 2 octombrie:** locotenent-colonelul Urban către prezidiul comandamentului trupelor austriece de la Sibiu în care prezintă unele incidente dintre românii din zonă și reprezentanții administrației locale.
13. **Năsăud, 3 octombrie 1848:** locotenent-colonelul Urban către baronul Puchner despre nemulțumirile românilor și situația explozivă, tot mai greu de controlat, din zona regimentului grăniceresc năsăudean.
14. **Năsăud, 18 octombrie 1848:** locotenentul Domide către fratele său Moț Dâmbul, în legătură cu organizarea voluntarilor și a apărării comunităților locale în fața unor eventuale atacuri ale gărzilor maghiare.
15. **Olmütz, 20 octombrie 1848:** răspunsul prințului Lobkowitz, aghiotantul împăratului, dat delegației grănicerilor năsăudeni.
16. **Năsăud, 24 octombrie 1848:** locotenent-colonelul Reiningger către locotenentul Moț Dâmbul despre măsurile de siguranță ce se impun precum și despre apelul la colaborare lansat de adunarea secuilor de la Lutița.
17. **Năsăud, 25 octombrie 1848:** corespondență către *Gazeta Transilvaniei* în legătură cu ciocnirile dintre garda maghiară din Dej comandată de maiorul Kornis și românii din satele învecinate prădate.
18. **Olmütz, 26 octombrie 1848:** răspunsul prințului Lobkowitz, aghiotantul împăratului, dat delegației grănicerilor năsăudeni.

19. **Năsăud, 29 octombrie 1848:** locotenent-colonelul Reiningger anunță ridicarea de către împărat a românilor la rangul de a patra stare în Transilvania, egală în drepturi cu toate celelalte națiuni.
20. **Remetea, 30 octombrie 1848:** locotenentul Moț Dâmbul solicită autorităților locale să nu mai colaboreze cu guvernul maghiar.
21. **Baia Mare, 31 octombrie 1848:** descrierea de către comisarul regal maghiar Gavril Mihaly a situației existente în zona Chioarului la preluarea responsabilității de comandant al armatei din zonă.
22. **Năsăud, 2 noiembrie 1848:** scrisoare către locotenentul Moț Dâmbul în legătură cu situația militară și starea populației din zona Chioarului.
23. **Fără loc, 7 noiembrie 1848:** înștiințare din partea Regimentului II românesc de graniță către locotenentul Moț Dâmbul, în care i se prezintă operațiile din zona Clujului și i se cer măsuri de precauție pentru a nu fi surprins de inamic.
24. **Năsăud, 9 noiembrie 1848:** locotenent-colonelul Reiningger către locotenentul Moț Dâmbul, despre operațiunile militare ce urmează a fi întreprinse.
25. **Iclod, 14 noiembrie 1848:** locotenent-colonelul Urban către locotenent-colonelul von Losenau, comandantul corpului expediționar al armatei austriece, în care prezintă operațiunile militare din zona Clujului.
26. **Rusu-Bârgăului, 16 noiembrie 1848:** articol trimis spre publicare *Gazetei de Transilvania* de un anonim din Rusul-Bârgăului (probabil preotul local) în care este înfierată atitudinea duplicitară a sașilor bistrițeni.
27. **Valea Someșului, 21 noiembrie 1848:** Vasile Nașcu și Florian Porcius relatează călătoria și modul în care a decurs audiența la împărat a delegației grănicerilor năsăudeni.
28. **(Năsăud) 24 noiembrie 1848:** circulară trimisă probabil de către vicarul Macedon Pop prin care îndeamnă preoții, ofițerii și poporul român să susțină financiar Comitetul Național.
29. **Cluj, 27 decembrie 1848:** proclamația generalului Bem către locuitorii Ardealului.
30. **Teaca, 29 decembrie 1848:** proclamația lui Ștefan Moldovan, viceprefectul Legiunii a XII-a, în care solicită mobilizarea bărbaților la Teaca și deplasarea lor la Năsăud.

31. **Debrețin, 7 ianuarie 1849:** relatare a generalului Bem despre ocuparea nordului Transilvaniei și alungarea colonelului Urban în Bucovina, precum și mulțumirile aduse lui Bem de către Comitetul de apărare a patriei.
32. **Sighetu Marmației, 8 ianuarie 1849:** informare privind starea de lucruri din comitatul Maramureș.
33. **Bistrița, 9 ianuarie 1849:** relatare privind acțiunile militare ale armatei revoluționare maghiare în zona Bistriței împotriva regimentului grăniceresc năsăudean.
34. **Bistrița, 14 ianuarie 1849:** proclamația colonelului Rizcko către locuitorii zonei îndemnând la supunere față de autoritățile guvernului revoluționar maghiar.
35. **Năsăud, 15 ianuarie 1849:** proclamația căpitanului baron Bánffy despre intențiile pașnice ale națiunii maghiare.
36. **Năsăud, 17 ianuarie 1849:** circulara trupelor de ocupație maghiare către satele din zona regimentului năsăudean, de predare a conducătorilor lor (Dâmbul, Mihăilaș etc.) și de supunere față de noile autorități militare revoluționare.
37. **Bistrița, 14 februarie 1849:** comunicatul colonelului Urban despre acțiunea militară reușită de la Mureșenii Bârgăului și anularea ordinii instituite în zonă de trupele de ocupație ale generalului Bem.
38. **Bistrița, 19 februarie 1849:** relatarea colonelului Urban despre victoria armatei imperiale împotriva insurgenților maghiari la Șieu-Măgheruș.
39. **Bistrița, 20 februarie 1849:** proclamația feld-mareșalului Malkovsky, comandantul armatei imperiale din Bucovina prin care solicită locuitorilor zonei predarea armelor și a altor materiale abandonate de trupele revoluționare maghiare după înfrângerile de la Mureșenii Bârgăului și Șieu-Măgheruș.
40. **Bistrița, 24 martie 1849:** comunicatul colonelului Toth din partea armatei revoluționare maghiare, făcând cunoscută victoria generalului Bem împotriva trupelor imperiale în sudul Transilvaniei și preluarea controlului întregii provincii.
41. **Sadova, 14 aprilie 1849:** scrisoarea locotenentului Mihăilaș către comanda regimentului grăniceresc năsăudean în care descrie modul în care s-au comportat trupele revoluționare maghiare în nordul Transilvaniei, inclusiv în localitățile grănicerești din jurul Năsăudului, distrugerile provocate etc.

42. **Bistrița, 5 iulie 1849:** comunicat din partea cartierului general al armatei maghiare din nordul Transilvaniei în care se arată necesitatea unirii tuturor forțelor pentru a face față intervențiilor militare imperiale și țariste care au încercat să forțeze intrarea în provincie pe la Timiș-Brașov și prin Bistrița.
43. (**Nedatată** în timp și spațiu, probabil spre sfârșitul lunii **iulie 1849**): circulara vicarului Macedon Pop către preoți prin care îndeamnă populația regimentului la ordine, disciplină și îndeplinirea tuturor solicitărilor venite din partea colonelului Urban.
44. **Przemysl, 27 iulie 1849:** circulara vicarului Macedon Pop în care arată că deoarece fusese obligat să se retragă cu regimentul năsăudean din calea invaziei armatei revoluționare maghiare, l-a numit pe preotul G. Pop din Rebrîșoara să asigure administrativ toate problemele vicariatului până la reîntoarcerea sa la sediul din Năsăud.
45. **Przemysl, 5 august 1849:** scrisoare a vicarului Macedon Pop către autoritățile militare austriece în care, arătând fidelitatea grănicerilor năsăudeni față de cauza imperială, solicită, în măsura posibilităților, aducerea acasă a tuturor militarilor români din regiment.
46. **Tihuța, 10 august 1849:** proclamația baronului Wohlgemuth, guvernatorul militar și civil Transilvaniei, în care solicită dezarmarea generală și depunerea armelor de către rebeli și armata revoluționară maghiară.
47. **Bistrița, 11 august 1849:** proclamația baronului Wohlgemuth, guvernatorul militar și civil al Transilvaniei, în care îndeamnă locuitorii provinciei la supunere și ordine față de autoritățile imperiale, anunțându-și intenția de a îndeplini prin orice mijloace pacificarea țării.
48. **Bistrița, 11 august 1849:** circulara baronului Wohlgemuth, guvernatorul militar și civil al Transilvaniei, în care prezintă proclamația comandantului general imperial Haynau de introducere a legii marțiale și pedepsire a tuturor celor care s-au ridicat la luptă împotriva împăratului.
49. **Bistrița, 11 august 1849:** circulara baronului Wohlgemuth, guvernatorul militar și civil al Transilvaniei, în care dispune anularea bancnotelor introduse de armata maghiară de ocupație.
50. **Bistrița, la 13 august 1849:** circulara baronului Wohlgemuth, guvernatorul militar și civil al Transilvaniei, în care îndeamnă din nou la ordine și liniște în provincie.

51. **Bistrița, la 13 august 1849:** circulara baronului Wohlgemuth, guvernatorul militar și civil al Transilvaniei, în care anunță introducerea obligațiilor de stat pentru redresarea economică a țării.

III. BILANȚUL REVOLUȚIEI

1. **Rebrișoara, 17 august 1849:** Circulara preotului G. Pop din Rebrișoara, administratorul vicariatului, în care prezintă nenorocirile abătute asupra satelor din zonă și solicită preoților sprijin pentru ajutorarea celor ce au suferit de pe urma armatei revoluționare maghiare.
2. **Rebrișoara, 10 septembrie 1849:** Circulara preotului G. Pop din Rebrișoara, administratorul vicariatului, în care transmite ordinul autorităților centrale din Transilvania de interzicere a unei adunări româno-săsești în cursul lunii septembrie 1849.
3. **Rodna, 8 octombrie 1849:** Avacum Anca, învățător din Rodna și Iacob Moșil, învățător din Șanț, roagă să fie despăgubiți pentru timpul petrecut în detenția de la Cluj ca urmare a arestării lor de către autoritățile revoluționare maghiare.
4. **Sibiu, 13 octombrie 1849:** circulara adresată preoților ortodocși de către episcopul Andrei Șaguna, în care prezintă solicitarea baronului Wohlgemuth, guvernatorul militar și civil al Transilvaniei, de înaintare către autorități a unor rapoarte privind toate distrugerile materiale și umane cauzate în Transilvania de către autoritățile guvernului revoluționar maghiar.
5. **Simionești, 14 octombrie 1849:** relatarea preotului local privind victimele și urmașii celor care au suferit de pe urma trecerii trupelor revoluționare maghiare.
6. **Simionești, 14 octombrie 1849:** preoteasa văduvă Iuliana Mora îi scrie episcopului Andrei Șaguna despre moartea soțului ei luat prizonier de rebelii unguri și greutățile prin care trece.
7. **Rebrișoara, 14 octombrie 1849:** circulara preotului G. Pop din Rebrișoara, administratorul vicariatului, în care transmite preoților informația potrivit căreia, în condițiile date, el poate acorda dispense de doliu.
8. **Blăjenii de Sus, 15 octombrie 1849:** raportul preotului Vasile Popovici despre orfanii din sat, ca urmare a evenimentelor revoluționare și a acțiunilor militare ale rebelilor unguri.

9. **Rebrișoara, 18 octombrie 1849:** circulara preotului G. Pop din Rebrișoara, administratorul vicariatului, în care transmite preoților adresa Episcopiei din Blaj conținând solicitarea baronului Wohlgemuth, guvernatorul militar și civil al Transilvaniei, de a se face rapoarte complete despre pierderile umane și materiale din timpul războiului civil din Transilvania.
10. **Monor, 26 octombrie 1849:** relatarea preotului local P. Tanco despre cele îndurate personal în timpul evenimentelor din 1848-1849.
11. **Mijlocenii Bârgăului, 31 octombrie 1849:** prezentarea de către protopopul ortodox din Mijlocenii Bârgăului a deceselor din anul 1849, în fiecare din satele protopopiatului.
12. **Prundu Bârgăului, 3 noiembrie 1849:** relatarea preotului T. Câmpean despre victimele din timpul ocupației satului de către trupele revoluționare maghiare.
13. **Rusu Bârgăului, 3 noiembrie 1849:** preotul T. Buzdug descrie situația urmașilor victimelor din timpul ocupației satului de către trupele revoluționare maghiare.
14. **Josenii Bârgăului, 4 noiembrie 1848:** relatarca preotului V. Sutea despre victimele evenimentelor din anii 1848-1849 și urmașii acestora în sat.
15. **Simionești, 5 noiembrie 1849:** T. Popovici, administrator preoțesc în localitate raportează despre cei bătuți și omorâți de trupele armatei revoluționare maghiare.
16. **Caila, 6 noiembrie 1849:** preotul I. Sigmircan descrie numărul celor uciși de către rebelii maghiari și situația urmașilor victimelor din timpul revoluției.
17. **Bârla, 6 noiembrie 1849:** preotul E. Șteu prezintă singurul incident din localitate care a avut legătură cu invazia trupelor revoluționare maghiare în zonă.
18. **Blăjenii de Jos, 6 noiembrie 1849:** relatarea preotului I. Chifa către protopopiat despre bătăile și asasinatele comise în localitate de către trupele maghiare de ocupație.
19. **Galații Bistriței, 7 noiembrie 1849:** preotul G. Brici descrie actele de cruzime comise în sat de către armata revoluționară maghiară în cursul evenimentelor de la 1848-1849.
20. **Șieu, 8 noiembrie 1849:** preotul N. Câmpean relatează despre victimele din timpul ocupației maghiare și situația materială a urmașilor acestor victime.

21. **Susenii Bârgăului, 10 noiembrie 1849:** relatarea preotului S. Flămând despre cruzimile comise în sat de către trupele regimului revoluționar maghiar în timpul luptelor cu colonelul Urban.
22. **Șieu, 12 noiembrie 1849:** preotul N. Câmpean relatează cu mai multe amănunte despre victimele din timpul ocupației maghiare și situația urmașilor acestor victime.
23. **Mijlocenii Bârgăului, 13 noiembrie 1849:** tabel sintetic întocmit de către protopopul T. Bogath despre suferințele și distrugerile îndurate de biserică și de oamenii din întreg protopopiatul în urma ocupației zonei de către armata revoluționară maghiară.
24. **Caila, 14 noiembrie 1849:** Ioan Sigmirean, parohul din localitate, descrie cu mai multe detalii modul cum au fost uciși câțiva săteni de către rebelii maghiari și situația urmașilor victimelor din timpul revoluției.
25. **Cușma, nedatat (în jur de 14 noiembrie 1849):** preotul din sat relatează despre persoanele care au avut de suferit de pe urma ocupației zonei de către armata insurgenților maghiari.
26. **Blăjenii de Jos, 14 noiembrie 1849:** preotul I. Chifa descrie numărul victimelor din sat și situația urmașilor acestora.
27. **Poienile Zagrei, 20 noiembrie 1849:** relatarea preotului D. Pop despre distrugerile materiale și umane din localitate în timpul ocupării satului de către insurgenții maghiari.
28. **Sântioana, 28 noiembrie 1849:** administratorul preoțesc I. Pop transmite situația deceselor din parohie în cursul verii anului 1849.
29. **Șieuț, 28 noiembrie 1849:** preotul G. Buta prezintă situația văduvelor și a copiilor orfani rămași în urma uciderii mai multor săteni de către trupele revoluționare maghiare.
30. **Gledin, 28 noiembrie 1849:** tabel sintetic elaborat de preotul local privind victimele și distrugerile din Gledin.
31. **Ilva Mare, 28 noiembrie 1849:** tabel sintetic privind victimele din sat în timpul evenimentelor din 1848-1849.
32. **Romuli, 29 noiembrie 1849:** preotul local prezintă sintetic numărul celor asasinați de către insurgenții maghiari, precum și situația urmașilor victimelor respective.
33. **Tiha Bârgăului, 29 noiembrie 1849:** relatarea preotului G. Moisil despre atrocitățile comise în localitate de către trupele revoluționare maghiare în anul 1849.

34. **Monor, [sfârșitul lunii noiembrie 1849]:** preotul P. Tanco descrie persoanele din Monor care au avut de suferit de pe urma invaziei în zonă a armatei revoluționare maghiare.
35. **Rebrișoara, 30 noiembrie 1849:** preotul G. Pop alcătuiește pentru autoritățile ecleziastice un tabel cu cei care au fost împușcați în sat precum și situația văduvelor și a copiilor orfani.
36. **Monor, 30 noiembrie 1849:** preotul P. Tanco solicită administratorului vicarial să-i numească cantor și făt, deoarece cei ce fuseseră înainte au fost asasinați de către insurgenții maghiari.
37. **Mărișelu, 1 decembrie 1849:** preotul local prezintă numărul celor asasinați de către rebelii maghiari și situația urmașilor victimelor.
38. **Rușii Munți, 2 decembrie 1849:** tabel sintetic elaborat de către preotul C. Dumbravă privind identitatea celor asasinați de către insurgenții maghiari și situația văduvelor și a copiilor orfani.
39. **Năsăud, 3 decembrie 1849:** circulară de la vicariat către preoți pentru a trimite toate datele privind distrugerile provocate de armata revoluționară maghiară, precum și solicitarea ca preoții să fie costumați decent, conform statutului lor, când vin la vicariat sau la târg.
40. **Năsăud, 5 decembrie 1849:** circulara vicarului Macedon Pop ca preoții să trimită urgent situațiile cu distrugerile umane și materiale cauzate de ocupația vicariatului de către armatele insurgenților maghiari.
41. **Feldru, 6 decembrie 1849:** preotul I. Pop descrie numele și statutul persoanelor care au avut de suferit de pe urma rebelilor maghiari în anii 1848-1849.
42. **Zagra, 6 decembrie 1849:** Alexie Zinveliu, parohul local prezintă un tabel sintetic cu victimele din Zagra, Poienile Zagrei și Găureni.
43. **Sibiu, 6 decembrie 1849:** circulara episcopului Andrei Șaguna solicitând tuturor preoților să trimită rapoarte complete despre pierderile suferite în timpul revoluției pentru a se putea calcula sumele ce trebuiesc date de către autoritățile Transilvaniei în vederea despăgubirii celor ce suferiseră.
44. **Sibiu, nedatat (în jur de 10 decembrie 1849):** circulara episcopului Andrei Șaguna solicitând preoților să officieze în zilele de Crăciun slujbe de pomenire pentru cei căzuți în lupte și pentru omagierea casei imperiale.

45. **Rodna, 11 decembrie 1849:** preotul local comunică faptul că el a trimis la timp rapoartele solicitate de la vicariat.
46. **Salva, 12 decembrie 1849:** preotul P. Pavelia comunică datele solicitate de către vicariat privind numele celor decedați în timpul evenimentelor revoluționare și ale ocupației maghiare.
47. **Monor, 19 decembrie 1849:** preotul P. Tanco descrie cu multe amănunte suferințele îndurate de locuitorii din Monor la intrarea trupelor revoluționare maghiare în sat.
48. **Năsăud, 27 decembrie 1849:** circulara vicarului Macedon Pop privind situația satelor din zonă în timpul ocupației maghiare precum și îndemnul către preoți de a se abona la gazetele românești editate la Brașov.
49. **Năsăud, 5 februarie 1850:** circulara vicarului Macedon Pop către preoții subordonați privind inițierea de către autoritățile civile a unei colecte publice în folosul orfanilor și invalizilor de pe urma războiului civil din provincie, precum și îndemnul de a oficia în două duminici slujbe de mulțumire pentru victoria armatei imperiale împotriva rebelilor.
50. **Năsăud, 14 iunie 1850:** circulara vicarului Macedon Pop către preoții subordonați privind sprijinirea cu bani și materiale a preoților din Feldru și Rebrîșoara, ale căror case au fost arse în timpul ocupației maghiare în cursul anului 1849.
51. **Mocod, 9 iulie 1850:** preotul L. Vartic raportează vicariatului că în timpul războiului civil în sat nu s-au întâmplat distrugerii mari la biserică.
52. **Năsăud, 31 iulie 1850:** circulara vicarului Macedon Pop către preoții subordonați solicitând trimiterea unor rapoarte privind distrugerile de biserici, de obiecte de cult precum și situația clerului care a avut de suferit în timpul ocupației maghiare.
53. **Mititei, 6 august 1850:** administratorul preoțesc din sat prezintă situația bisericii și a lui personal de pe vremea invaziei armatei revoluționare maghiare.
54. **Salva, 10 august 1850:** parohul din sat anunță vicariatul că biserica nu a avut de suferit distrugerii de pe urma prezenței în timpul războiului civil a insurgenților maghiari.
55. **Mureșenii Bârgăului, 11 august 1850:** preotul G. Rus prezintă detaliat pagubele pe care biserica și clerul le-au suportat în timpul ocupației maghiare.

56. **Bistrița Bârgăului, 11 august 1850:** preotul local anunță vicariatul că biserica nu a cunoscut distrugerii, însă gospodăria lui a fost prădată de către insurgenții maghiari.
57. **Mărișelu, 11 august 1850:** raportul preotului I. Pop către vicariat privind abuzurile armatei revoluționare maghiare în sat.
58. **Leșu Ilvei, 12 august 1850:** preotul local anunță vicariatul că biserica nu a avut de suferit de pe urma invaziei insurgenților maghiari.
59. **Șieut, 12 august 1850:** preotul local anunță vicariatul că biserica nu a avut de suferit de pe urma invaziei insurgenților maghiari.
60. **Tiha Bârgăului, 13 august 1850:** preotul G. Moșil prezintă detaliat distrugerile provocate de rebelii maghiari în biserica satului.
61. **Monor, 14 august 1850:** preotul P. Tanco prezintă detaliat distrugerile provocate de rebelii maghiari în biserica satului și în cimitir, precum și cruzimile față de populația civilă.
62. **Budacul de Sus, 16 august 1850:** preotul I. Ștepan prezintă detaliat distrugerile provocate de rebelii maghiari în biserica satului și în cimitir, precum și cruzimile față de populația civilă.
63. **Rebrișoara, 16 august 1850:** preotul G. Pop arată că la biserică nu au fost mari daune, însă gospodăria lui, unde se aflau cărți și obiecte bisericești, a fost distrusă.
64. **Galații Bistriței, 7 septembrie 1850:** relatarea preotului local către protopopiatul ortodox, arătându-se abuzurile la care au fost supuși unii săteni nu numai de către insurgenții maghiari ci și de către sași la sfârșitul evenimentelor militare.
65. **Șieut, 29 octombrie 1850:** tabel sintetic elaborat de preotul din sat privind numele, vârsta și starea civilă a celor împușcați de insurgenții maghiari și starea orfanilor.
66. **Parva, 29 octombrie 1850:** tabel sintetic elaborat de preotul din sat privind numele, vârsta, starea civilă și locul unde au fost împușcați de insurgenții maghiari grănicerii din localitate.
67. **Tiha Bârgăului, 30 octombrie 1850:** preotul G. Moșil arată informații privind numele și starea celor împușcați de către trupele revoluționare maghiare.
68. **Rușii Munți, 28 decembrie 1850:** preotul C. Dumbravă trimite vicariatului tabelul sintetic cu numele și datele biografice ale celor asasinați de către trupele de ocupație maghiare.

69. **Morăreni, 28 decembrie 1850:** preotul C. Dumbrovă trimite vicariatului tabelul sintetic cu numele, starea socială și datele biografice ale celor asatinați de către trupele de ocupație maghiare.
70. **Romuli, 29 decembrie 1850:** situația locuitorilor din Romuli care au avut de suferit în urma ocupației maghiare.
71. **Poiana Ilvei, 30 decembrie 1850:** situația locuitorilor din Poiana Ilvei care au avut de suferit în urma ocupației maghiare, precum și numele celor răniți aflați încă în spitale.
72. **Mureșenii Bârgăului, 30 decembrie 1850:** preotul G. Rus trimite datele solicitate de către vicariat privind victimele din timpul revoluției.
73. **Rodna, 30 decembrie 1850:** informațiile trimise de preotul local vicariatului privind locul unde au fost împușcați grănicerii din sat, numele lor, vârsta și starea civilă.
74. **Ilva Mică, 30 decembrie 1850:** tabel sintetic elaborat de administratorul preoțesc din sat privind victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
75. **Mărișelu, 30 decembrie 1850:** tabel sintetic elaborat de preotul din sat privind victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
76. **Măgura, 30 decembrie 1850:** tabel sintetic elaborat de preotul din sat privind victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
77. **Maieru, 30 decembrie 1850:** tabel sintetic elaborat de preotul din sat privind victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
78. **Ilva Mare, 30 decembrie 1850:** tabel sintetic elaborat de preotul din sat privind victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
79. **Salva, 30 decembrie 1850:** tabel sintetic elaborat de preotul din sat privind victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
80. **Mocod, 30 decembrie 1850:** tabel sintetic elaborat de preotul din sat privind victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
81. **Sântioana, 30 decembrie 1850:** tabel sintetic elaborat de preotul din sat privind victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.

82. **Gledin, 31 decembrie 1850:** preotul din sat trimite datele privind locuitorii împușcați de insurgenții maghiari și numărul copiilor orfani.
83. **Feldru, 31 decembrie 1850:** preotul I. Pop trimite vicariatului tabelul sintetic cu victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
84. **Runc, 31 decembrie 1850:** preotul S. Coșbuc trimite vicariatului tabelul sintetic cu victimele din timpul războiului civil, răniții din spitale, precum și starea orfanilor.
85. **Nepos, 31 decembrie 1850:** tabel sintetic cu victimele din timpul războiului civil, răniții din spitale, precum și starea orfanilor din localitate.
86. **Mititei, 31 decembrie 1850:** descrierea de către preotul din localitate a victimelor rezultate de pe urma invaziei în zonă a armatei revoluționare maghiare.
87. **Coșbuc, 31 decembrie 1850:** preotul Coșbuc trimite vicariatului tabelul sintetic cu victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
88. **Rebrișoara, 31 decembrie 1850:** preotul G. Pop trimite vicariatului tabelul sintetic cu victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
89. **Budacul de Sus, 31 decembrie 1850:** parohul local I. Stepan descrie starea celor ce au avut de suferit de pe urma insurgenților maghiari în timpul revoluției.
90. **Bichigiu, 31 decembrie 1850:** preotul V. Dolha trimite vicariatului tabelul sintetic cu victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
91. **Suplai, 31 decembrie 1850:** tabelul sintetic cu victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor din localitate.
92. **Telciu, 31 decembrie 1850:** preotul T. Miron trimite vicariatului tabelul sintetic cu victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
93. **Zagra, 31 decembrie 1850:** preotul local A. Zinveliu trimite vicariatului tabelul sintetic cu victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
94. **Poienile Zagrei, 31 decembrie 1850:** preotul local D. Pop trimite vicariatului tabelul sintetic cu victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.

95. **Monor** (nedatat, probabil **sfârșitul anului 1850**): preotul local trimite vicariatului tabelul sintetic cu victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
96. **Nedatat, probabil sfârșitul anului 1850**: situație globală pentru fiecare din satele din regimentul grăniceresc năsăudean privind pierderile economice din timpul războiului civil din Transilvania.
97. **Mititei, 11 ianuarie 1851**: preotul local trimite vicariatului tabelul sintetic cu victimele din timpul războiului civil, precum și starea orfanilor.
98. **Mijloceni Bârgăului, 21 aprilie 1851**: declarația unor grăniceri privind numele și locul unde au murit pe front camarazii lor din sat.
99. **Mărișelu, 20 mai 1851**: declarația unor grăniceri privind numele și locul unde au murit pe front camarazii lor din sat.
100. **Ilva Mare, 21 iunie 1851**: declarația unor grăniceri privind numele și locul unde au murit pe front camarazii lor din sat.
101. **Runcu, 26 iulie 1851**: declarația unor grăniceri privind numele și locul unde au murit pe front camarazii lor din sat.
102. **Găureni, 28 iulie 1851**: declarația unor grăniceri privind numele și locul unde au murit pe front camarazii lor din sat.
103. **Rodna, 3 august 1851**: declarația unor grăniceri privind numele și locul unde au murit pe front sau în spitale camarazii lor din sat.
104. **Telciu, 10 noiembrie 1851**: declarația-jurământ a unor grăniceri privind numele și locul unde au murit pe front camarazii lor din sat.
105. **Telciu, 11 noiembrie 1851**: declarația unor grăniceri în fața preotului privind numele și locul unde au murit pe front camarazii lor din sat.

ANEXE DOCUMENTARE

I) TIMPUL SPERANȚEI

1

[nedatată]

Nr. 612/1848

Aducându-ne de întâmplările critice în care ne aflăm, ca nu cumva prin vorbe sau stricare de toate laturile mai într-un chip, mai întraltu se lățesc.

Poporul nouă încredințat, sau în nepace și frică, sau la una pre nesocotită sau oarbă incomodare să se alunece, amăsurat purtării de grijă și privegier, de care suntem respunzători.

Frățiiilor voastre ve încredințăm ca înșivă și prin Preoții Eparhiilor se luați amente, și unde veți vedea că s-ar naște projudete și vorbe care ar fi spre turburarea și stricarea liniștii și păcii publice se le aduceți aminte demandarea creștinilor de la începătorul mântuirii dată, ca să dăm Împăratului ce i se cuvine Împăratului și iarăși, cum că se cade să fim supuși puterilor mai înalte și, în pace să aștepte hotărârea de la gubernium, care are putere de a punc legi, încredințându-i-se că după multă așteptare or avea mângâiere, ușurare și drepturile, ca fieștecare seminție, fere deosebirea națiiei, Religii uniți întru aseminca sea primit, se fâgăduiește, singuri pre astă cale putem apăra năsăudeni, de vom putea câștiga drepturile ccre pre altă cale, nu fără de temei, ne putem teme că, în loc de a câștiga vom și pierde, adecă, avem de a cere de a ne ruga, iare căutând la staria în care ne aflăm, nu de adjudecă ca cu puteria să putem câștiga Drepturile pe care de mult le dorim.

Aceasta, după înțelepciunea de la Dumnedieu dată, cu bună luare amente, ca să le împliniți vă încredințiem.

Cu care cu asemenea ținere și împlinire avem a vă cuvânta următoarele: Ziua nașterei Î[nălțatului] nostru Împărat în acestu an templându-se pe 19 Aprilie C[alendar] N[ou] adecă pre săptămâna mare,

ca cu solemnitatea acestia zili mari, dend adecă venerare Î[nălțatului] Î[mpărat] cuvinită, ca, nu cumva să se rumpă sau împedece pretația și prenițenția Poporului în acelea zile din demandarea S[fintei] Bisericeii așezate s-au îndurat Înălțiasa serbarea solemnă a zili nașterii sale a defesi a 3-a zi de Pașthi, adecă pe 25 Aprilie C[alendar] N[ou] și atunci cu serbarea Sf[inteii] Liturgii să se prăznuiască.

- A.N.B. Fond *Vicariatul Rodnei*, reg. inv. 1561, f. 19-20

2

Năsăud, 11 aprilie 1848

Nr. 128 Năsăud, în 11 April 1848

Onoraților în Christos Frați

Din închisa milostivă Orenduială a M[ajestății] S[ale] D[omnului] C[omandant] vede F[rățiile] V[oastră] că s-au poruncit care spre acurata împlinire, și strânsa băgare de samă, cu acea adăogare mai încolo, vi se poruncește, că cu asemenea prăznuire nașterii Î[nălțatului] Î[mpărat] fiește care preot, întru acesteia critice circumstări, în pragul Bisericii să facă o întocmită învățătură despre Datoriile supușilor către Majestatea sa, și cealalte superiori.

Textul se poate lua din Cartea S[fântului] Apostol Petru, scrisori din Pont, Galatia, Capadocia și Betinia fili supuși pentru Domnul mai întâi Religiei, apoi din Epistola S[fântului] Apostol Pavel către Timoftei, în care se demândă și să facem rugăciune către Î[nălțatul] Monarh și ceilalți superiori ca supt înțeleapta lor Gubernare să putem duce viața pacinică și, fiindcă mai toate bisericile sunt mici, de cumva va părătini timpul și a fi vreme frumoasă, veți face în Țintirim, unde, cu mic cu mare, poate auzi și pentru ținerea rândului bun vă veți înțelege cu D[omnia] S[a] C[omandantului], care, încă despre solemnitatea acestei mari zile, în 25 a. a. invidu de la M[ăritul] Regiment.

Cu mila vor veni după porunca stătătoare.

A[l] F[rățiilor] V[oastră] gata spre servire în Christ[os] Frate.

Macedonu Popp m. p.

Vicariu

- A.N.B. Fond *Vicariatul Rodnei*, reg. inv. 1561, f. 20

3

Năsăud, 27 aprilie 1848

Nr. 140 Naszod, in 27 April 848

Onoraților în Christos Frați!

Nește proclamații anonime (fere nume) prin care Vicarii și Protopopii români se chiamă a se aduna pe Dumineca Thomij, dimpreună cu doi Preoți și doi Oameni din ficștecare sat în Blaș, spre a se consulta despre acelea, ce nații române ar avea a așterne la Dieta venitoare, lățindu-se prin toată Patria, și înțelegând despre aceasta Î[naltul] R[egesc] G[uvern], au demandat M[ăria] S[a] D[omnul] E[piscop] prin Decret din 17 a. a. Nr. 5215, ca o adunare ca aceasta se oprească, dând totuși Pre Sf[înției] Sale împuternicie a aduna, după îngăduirea starilor împrejur pe Vicarii Protopopi, și, și din mireni cei mai cu inteligenție înacest lucru spre dobândirea scopului; iară ca atâtea mii nedepriși în acesta Object, să se adune, nici cum voește, neputând nimic bun, cum că o așa numeroasă mulțime, va rămâne în marginile cuviinții, care Decret și M[ăria] S(a) Vlădica, prin rânduiala din 19 a. a. Nr. 712, strâns a se ținea, cu acea adăugare a porunci s-au îndurat, ca de la o adunare ca aceasta, fiește care să se contenească și, popoarelor care ar fi doară înțeles ceva despre aceasta, să vestească că acelea sunt foarte fără învoirea puterii legiuite și aștepte în pace și liniște, nici să se lase a se încelui de uni neodihniți și turburatori a rândului bun, sau de minciuni, îndemnându-i la credinție către Monarhul și ascultare către Superioritate.

Aceasta mă grăbesc a vi-o aduce la cunoștinție, cu acea băgare de samă, ca, de cumva, careva au căpătat de acest feliu de Senserii, să le țină pentru sine, nici îndrăznind a face întrebuintare, subt pierderea Deregătorii Sale, și păzind celca de M[ăritul] D[omn] C[omandant] pomenite și, prin Vicariatul, sub nr. 128, publicate.

A F(răției) V(oastre)

gata spre servire

Macedon m. p. Vicarăș

- A.N.B. Fond *Vicariatul Rodnei*, reg. inv. 1561, f. 21

4

Nedată (în registru urmează după circulara din 27 aprilie 1848)

Onoraților în Christos Frați!

Cu împărtășirea înduratei orenduieli a M[ăriei] S[ale] D-lui Episcop pentru învățarea poporului la ascultare către superiori, vi se face conșcut cum că congresul Romanilor s-au încheiat cu cel mai bun rend și liniște, spre gloria eternă a poporului și spre mirarea tuturor, măcar că au fost la 50 mii.

Desbaterile s-au ținut în 14-15-16 și 17, când s-au cetit petiția. Punctele petiției au fost celea mai de frunte următoarele:

1. Nația Românească să fie receptă, prin urmare se aibă acelea drepturi de care se bucură cea Ungară, Săsească și Secuiască.
2. Se aibă deputați la Dieta a proporționate;
3. Români se poată vorbi și scrie în limba în limba lor la orice Dicasterium și Officiolat.
4. Încetarea Robotelor fere despăgubire, adică prostimea în Provinție se nu mai lucre la Domni proprietari.
5. În privinția unirei Ardealiului cu Ungaria, s-au poftit ca Obiectul acesta momentează se nu se ie la desbatere de către staturi, pene când nația română nu va fi reprezentată.

Pentru militari romani din regementele de margine încă s-au poftit unele îmbunătățiri, precum și în privinția lucrurilor bisericesti, încă s-au făcut unii pași.

Acestea și altele compuse, în 2 Suplice s-au așternut Majestații Suale în Dieta. Resultatul îl vom vede, de vom trăi, care spre cunoștinție servindu-vă reman

A[l] F[răției] V[oastre]

gata spre servire in Ch[ristos] Frate
Macedon Pop m. p. Vicariu

- A.N.B. Fond *Vicariatul Rodnei*, reg. inv. 1561, f. 21. Virgil Șotropa o datează 25 mai 1848, cf. "Pagini memorabile din 1848", în *Arhiva Someșană*, nr. 3, 1925, p. 4

5

Năsăud, 6 iunie 1848

Nr. 187 Nasod, 6 Iunie 1848

Onoraților în Christos Frați!

Măcar că în acest Vicariat, lauda lui Dumnezeu, pene acuma ei pace și liniște și, ei bune nădește că și de acuma înainte va fi, totuși, fiindcă oameni marițoși, pismași, a tot rendul bun îndemnători, și, așțietori de popor, spre neascultare pot fi, și, de nu sânt, pot veni de aiurea unde cu durere se afle mulți, vi se comunică Circularu M[ăriei] S[ale] D[omnul] E[piscop] cu acea adaogere și băgare de seamă ca, unu ca acea, se se arete minteni, fere întârziere Jurisdicțiilor militare, spre lucrarea celor trebuincioase;* aduceți poporului aminte în beserică datoriile către stăpânire, aretându-le relele urmări care ar veni când unii și alții ar lăsa a se încelui de niște oameni blestemați, aduceți aminte jurământul care l-au pus înaintea lui Dumnezeu, și prin care ei s-au făgăduit a fi ascultători până la moarte, a apăra Patria și Tronul cu primejdia vieții, puneți-le înainte câte bătăi, omoruri, jefuiri și alte rele au fost în patria aceasta până a nu veni supt sceptru părințieștii case austriece, turci, tătari și alte ginte barbare vine, omoară, aprinde, oameni cu miile în robie duce ba ce mai mult însuși prinți Naționali care au fost ocârmuitori de la despărțirea Ardelului de cătră Hungarea, se împareche, sfade și bate, învoind câte trii a fi, iare de la anul 1696 de când popoarele acestii patrii au încinatu-o domnitorilor din casa austrie, pace și liniște.

Drept este și se cuvine ca se fim ascultători și credincioși supuși Î[nălțatului] Î[mpărat] și celor puși de la Î[nălțatului] Î[mpărat], se rugăm pe Dumnezeu ca cu brațul seu cel tare se-l sprijonească și ajute în contra potrivnicilor.

Care spre împlinire scriindu-vi-le remân

Al Frăției Voastre

gata spre servire în Christos

Macedon m. p. Vicariu

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, reg. inv. 1561, f. 22; *din acest loc, proclamația a fost tipărită de Virgil Șotropa, "Pagini memorabile din 1848", în *Arhiva Someșană*, nr. 3, 1925, p. 5-6

6

Innsbruck, 10 iunie 1848

Manifest către grănicerii mei!

Noi Ferdinand I-ii, din mila lui Dumnezeu împăratul Austriei, apostolicescul crai al Ungariei, Bohemiei, Croației, Dalmației, Slavoniei, Galiției și Lodomeriei cu acest nume al V-lea, al Romei, al Serbiei, al Cumaniei și Bulgariei, precum și al Lombardo-Veneției, Illiriei și Ierusalimului, arhiduce al Austriei ș. cl. dăm de știre grănicerilor noștri.

Când am aflat noi de bine, Țării Ungurești, și prin aceasta cu dânsa încopcietei Croații și Slavoniei, a dat un guvern răspunzătoriu, care să locuiască în Budapesta, îndată am și hotărât, pentru mai buna cârmuire a țării și pentru mai curânda ascultare și sfârșire a treburilor voastre, tot ținutul grănicerilor a-l supune Consiliului de Miniștri unguresc; acest guvern, nouă și țării răspunzătoriu este; de acuma înainte toate poruncile noastre, nu prin Consiliul de Curte (*Hofkriegsrath*), ci prin loctiitorul nostru Ștefan, arhiducul țării, și prin Cabinetul ministerial unguresc vi se vor trimite.

Când dară, ascultați și împliniți poruncile acestora, nu faceți alta decât numai arătați supunerea aceea care și până acuma către noi și către țară cu adevărată credință ați arătat-o.

Grănicerilor! Din suflet ne bucurăm că vă putem odată arăta mulțumire pentru neclătita voastră credință și vitejie.

După ce naționalitatea, religia și limba voastră română, prin noi și prin legile Țării Ungurești pre vecie se asecurează, tot cu acest prilej loctiitorului crăiesc și Guvernului nostru unguresc le punem de sfântă datorință ca poftele voastre să le cerceteze și pre voi îndată să vă facă părtași de toate ușurările și îmbunătățirile acelea care cu legile aceste noi și cu adevăratul înțeles al statului milităresc nu să împotrivesc; aceste îmbunătățiri prin constituția patriei fieștecare credincios cetățean le va avea. Despre altă parte vă chemăm ca loctiitorului crăiesc și Guvernului nostru unguresc totdeauna și în toate să vă supuneți: să nu primejduiți bunăstarea voastră și a pruncilor voștri prin împotrivire și să nu mânjiți cinstea și credința românilor cătră Curtea noastră împărătească de atâtea ori arătată.

Datorința loctiitorului crăiesc și a Cabinetului Ministerial unguresc va fi: a să îngriji de mai buna și sigura stare a clerului vostru; așijderea și de înflorirea școalelor voastre naționale; în sfârșit, a

împărtăși comunitățile militare și ceilalți concetățeni de prin miliție de toate acele drepturi și libertăți constituționale, de care celelalte părți și concetățeni ai țării după lege se bucură și le au.

De asemenea vă dau de știre cum că pre felmares[al] [[ocotenent] general baron Hrabovschi l-am numit de comisariu crăiesc preste Țara Croației și Slavonici, cu acea datorință ca să investigheze instigările de acolo care se fac pentru dezbinarea de la coroana ungurească; mai vârtos să investigheze faptele banului Croației, baronul Josif Jellachici, care se împotrivesc nu numai poruncilor noastre, ci și legilor țării; drept aceea pre acesta, până se va dezvinovăți, de dignitatea banului și de toată diregătoria militară îl lipsim și vouă vă poruncim ca de Jellachici să nu mai ascultați, ci poruncilor baronului Hrabovschi să vă supuneți.

Dat în cetatea Innsbruck la 10 iunie 1848.

Ferdinand m. p.

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, dosar 15; manifestul în limba română a mai fost publicat de T.V.Păcățian, *Cartea de Aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. I, Sibiu, 1904, p. 372-373 și în *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române. C. Transilvania*, vol. VI, sub red. Colectivului de specialitate din cadrul Institutului de istoric din Cluj-Napoca, București, 1998, pag. 302-303

7

Nedată (proclamație ce a circulat înainte de 10 iulie 1848)

Cătră ostașii grăniceri români din Ardeal!

În țara noastră sunt două regimente românești pedestre și altul de husari, care deși fusese întrupat cu cel secuiesc, supt Împăratul Iosif II, el totuș cu sângele și cu inima rămase românesc, totodată credincios monarhului său.

Soldați români grăniceri! Jurământul pe care voi l-ați depus pe numele Împăratului și marce Principe a Transilvaniei să nu-l uitați.

Dupăce Austria la evenimentele din Martie a. c. dădură provinciilor ei erezite constituțiune și ministeriu răspunzător, care dăduse ca armata germană să pue jurământul pe numele Împăratului

Ferdinand și pe constituțiune, adecă pe legile fundamentale; întruaceea Ungaria dobândind ministeriu propriu cu totul neatârnat de ministeriul cel din Viena, acesta încă orându-i ca și regimintele Ungariei să depue jurământul pe constituțiunea Ungariei care este osebită de a monarhiei austriace.

În 30 Mai 1848 Dieta Transilvaniei adunată la Cluj proclamă uniunea, adecă întruparea de tot și prefacerea Ardealului în Ungaria; tot atunci desființară cu totul toate vechile așezăminte și legiuiri ale Ardealului; prin urmare și Împăratul nost Ferdinand are să peardă titula de mare principe al Ardealului, supt care titulă îi jurați voi credință.

Acestea sunt niște fapte și împrejurări care pe cei dedesprinși în trebile politice îi poate ușor amăgi sau ameți.

Voi fraților să nu alunecați întru nimica.

Este adevărat că Dieta Ardealului prin lucrarea sa din 30 Mai se desleagă pe sine de jurământul către marele Principe al Transilvaniei; acclaș este într-o persoană și împărat al Austriei, decătră care nu vă poate despărți nimeni, căci el este tot Ferdinand I și pentru voi, care în adunarea generală a Românilor ați protestat în contra Uniunii, e totodată și mare principe al Transilvaniei.

Deci voi soldaților grăniceri români, mai înainte de a face un pas, să cereți a vi se arăta și a vi se desluși curat constituțiunea țarei noastre, care să fie și românească după pofta națiunii romane dechierată în adunarea generală, pe care voiți a jura cum jură toată armata monarhiei. Să vi se împărtășască și forma jurământului prin ofițeri și preoți înainte de a vă jura supt steag, ca nu cumva să fiți amăgiți.

Această cerere a voastră e dreaptă și nu este păcat al nesubordinații, pentru că soldații încă au dreptul să știc pe ce nume și pe care așăminte jură.

Până când nu vi s-or împlini aceste drept cereri, voi nu cumva să vă amăgiți a eși din patria voastră numai la porunca vreunor străini. Pe voi astăzi vă îndatorește numai porunca Împăratului, și numai la comanda acelora să vă supuneți, cari vă vor arăta subscrierea adevărată a numelui împăratului Ferdinand I.

Soldați grăniceri români, voi sunteți toți și fii de familie, sunteți economi și muncitori, aveți o mulțime de greutateți. Nu perdeți timpul, arătați toate năpăstuirile voastre cât mai curând la împăratul, precum le arătară grănicerii săcui în toate părțile, iară anumit acuma cu tot adinsul.

Rugați și chemați pe ofițerii voștri să țină cu voi, să vă apere și să nu vă înșele nimeni.

Voi între voi încă țineți ca cei mai buni frați. Luați sama că timpurile sunt foarte grele, de n-ați ținea unii cu alții, ați putea da de rele mari.

Uitați ori ce ceartă între voi.

Soldați români! Vitejia și bravura voastră este prea cunoscută la toată monarhia. Fiți tot bravi și eroi, însă cercetați foarte bine pentru cine și asupra cărora vă mână să vă vărsați sângele.

Aveți iubire cătră națiunea română și încredere în numele împăratului Ferdinand.

- Virgil Șotropa, „Pagini memorabile din 1848“, în *Arhiva Someșană*, nr. 3, 1925, p. 6-7

8

Năsăud, 10 iulie 1848

„Conferința grănițerilor ținută la 10 Iulie

Vicariul Macedon Pop după ce s-a reîntors de la adunarea de la Blaj înțelegând de la mai mulți bărbați demni, că grănițerii ar avea dorința a ținea o conferință în Năsăud spre a-și descoperi gravaminele lor și a cere ușurarea, a mijlocit prin comandatele de regiment B[aronul] Iovich, de la comandantul trupelor din Ardeal B[aronul] Puchner, ținerea acelei conferințe pe 10 Iulie 1848 în Năsăud. Despre această conferință s-a făcut *Gazetei de Transilvania* următorul raport:

« Năsăud, 10 Iulie

La rugarea a mai multor preoți sub conducerea vicariului făcută în numele tuturor grănițerilor din regimentul II-lea românesc a binevoit comandantul a mijloci la general comando, ca pe 10 Iulie să vină în Năsăud doi deputați din fiecare sat spre a-și descoperi gravaminele.

Seara în 9 au fost toți de față mireni și preoții cei mai inteligenți. Locul desbaterii s-a ales Țintirimul bisericei românești. La 8 oare ante-meridiane a deschis D[omnul] Colonel ca prezes adunarea prin cetirea orânduiei presidiale după care ca desbaterile mai libere să curgă, după ce ar fi comandat și observarea ordului bun s-a depărtat. Cu un spirit curat ferit de ori ce intrigă, după firea acestui popor care și în

acestea turburate timpuri se află în cea mai mare liniște după ce mai întâi cu o gură s-au declarat, că ei de pururea voesc a rămânea militari grănițeri, credincioși Maiestății, s-au spus nevoile în următoarele puncte:

a) Fiindcă din istorie să știe cum că lăcuiitorii din valea Rodnei înainte de militarizație au fost tocma așa liberi ca și sașii din districtul Bistriței, reclamă drepturile avute în privința pământului și a pădurilor, iară celealalte 15 sate din comitatul Clujului, Dăbâcci și a Turzei se roagă a li să da și lor aceleași drepturi.

b) Numele fiscal să se șteargă de tot precum și numele de iobagi din conscripție.

c) Veniturile arânzilor să vină în casăle satelor.

d) Administrația să fie liberă, controla să o poarte o comisie mestecată din preoți și mireni sub președerea D[omnului] comandant de regiment.

e) Monturul acasă să fie din pănură lucrată de muierile lor, când ar fi afară să capete trăbuincioasă îmbrăcăminte de la Stat.

f) Capitalul de 17. 000 fior(ini) argint adunat de la ofițiri pentru lemne de dâșii date să rămână relocat în casa statului și din interes să se ajute tineri, cari vor învăța la școale înalte și meserii.

g) Robotele ori de ce nume să încete, și zidirea edificiilor erariale, precum și a ori ce fel de reparatură să se deie în licitație.

h) Reprezentare la dietă prin deputați aleși.

i) Oficialii să știe limba poporului.

k) Dacă în acest regiment să vor împărți ofițiri străini, și români din acest regiment a porpoțione să se promoveze la alte regimente.

l) Fiindcă Maiestatea sa în manifestul dat grănițerilor s-a îndurat a asigura limba, naționalitatea și religia, rugarea a fost numai în privința limbei slujbei, care să fie a întregii armate; iară de cumva accasta ar fi la alte regimente cea maternă, asemenea și noi pretendem.

m) Pe lângă școalele care le avem, să se introducă o școală matematică și o catedră de limbă magiară.

n) Înainte de a pune jurământ pe constituție să ni se facă aceasta cunoscută în limba română.

o) Atât în privința lucrurilor militare cât și economice voiesc a rămânea sub conducerea ofițialilor cu acea adaugere, ca bătrânii totdeauna să aibă mai mare încurgere în lucrurile economice ca până acuma, iară de cumva s-ar face în privința accasta ceva schimbare, și în reale să fie ocârnuitori civili, aceștia să fie singuri români și în Năsăud să aibă magistrat.

p) Înbunătățirea preoților și a dascălilor normali și triviali.

Acestea toate prin o suplică compusă în limba germană se vor așterne Maiestății sale prin deputați. »“.

- Fragment din lucrarea în mss a lui Nestor Șimon, *Revoluția de la 1848-1849 (Despre batalionul I)*, în A.N.B., Fond Iulian Marțian, d. 58/a, pag. 28-30; o altă versiune aproape identică, aparținând tot lui N. Șimon, mai există în A.N.B., Fond Iulian Marțian, d. 164, pag. 24-26; versiuni puțin diferite ale revendicărilor grănicerilor năsăudeni din 10 iulie 1848 au mai fost tipărite de către T.V. Păcățian, *Cartea de Aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. I, Sibiu, 1904, p. 419-420; Virgil Șotropa, „Pagini memorabile din 1848“, în *Arhiva Someșană*, nr. 3, 1925, p. 9-10

9

Blaj, 13 iulie 1848

Nr. 175 Blasiu 13/1 Iuliu 1848

Pre și mult onorați în Christos Frați Vicari, Protopopi, vice protopopi, Preoți Diecesi Fogarașului și Onorați Naționaliști!

Cunoscut vă este prea iubiților, unora de-a dreptul, altora din audiu cum că în 15/3 Mai a. c. în adunarea noastră de la Blaju, s-au fost scrisu mai multe puncte pentru îmbunătățirea Sorții românilor noștrii, care se și așterne Sf. Feții M[aiestății] S[ale] cu Omagial Obsequiu, precum și la Dieta înaintea S. S. R. R., spre împlinirea dorințelor noastre.

Aciasta așternere sub prezidiul a doi Episcopi, care prin 2 Deputaciuni a și fost trimise, parte ați știut, parte ați audit, care au fost rezultatul Deputaciunii, sub prezidiul M[ăriei] S[ale] D[omnului] nostru C[omandant] la Dieta Țerii merse, luminat puteți pricepe din circulariu M. S. D. C. din 14 Iuniu a. c.. unde apriet se spune că prin unirea Ardeliului cu Țiara Hungurcască, ce prin Împăratul s-au întărit națiunea noastră, nu mai are nime de suferita, ci e ca și alte naciuni cu ascmena drepturi cetățiene înzestrată, mântuită de slujbele Domnești și întocma cu altele; iară Deputaciunii la Tronul Majes[tății] S[ale] trimise le puteți culege din rezoluțiunea Î[naltei]

S[ale] Majestăți, aici din cuvânt în cuvânt, pe romanie tradusă, depuse în scris:

„Cu distinctă bună plecare acceptez Eu încredințarea despre neclătita fidelitate a supușilor mei Români în Transilvania unită cu Ungaria, și în legătură cu Resoluțiunea mea, dată în 11 Iunie, deci așez cum că naționalitatea voastră la Propunerea Ministeriului meu Unguresc, prin o destinată lege va să fie asigurată și, va fi grija de redicarea școalelor naționale. Punerea bisericeii grecești neunită cum ați cerut în starea asemenea cu cealalte biserici din țiară, precum și coperirea lipselor voastre bisericești și scolastice cu speșele statului, prin al 20-lea articol de lege; comuna purtare a sarcinilor prin a 8-a, redicaria robotelor și decimilor prin al 9-lea, libertatea preliului și a scaunelor juraților, prin al 18-lea; înarmarea poporului, prin al 22-lea Articul de lege a ultimii Diete hungarești, sunt aplacitate.

Al meu Ministeriu hunguresc va îngriji ca plensurile voastre locale se se cerce și așeze.

Supușii mei români, în toți rami administrațiunii publice, după a lor număr și Facultate, se se aplice, precum Eu, din contra, de la voi aștept, ca voi se fiți cu credinția plecați către coroana me ungurescă, veți încungiura tot ce înseamnă neunire, căci numai cu înțelegerea cu concetățenii voștri vă poate asicura folosirea Libertăților date de mine, cel ce cu a mea Favoare și grație Regie ve rămân Prepens“.

Așa Fraților Români, unindu-se Transilvania cu Hungaria, după grațioasa M[aiestății] S[ale] Resoluțiune și învoire, prin M[ărinimia] Ministeriului de la Buda Pestia am câștigat următoarele:

1) Naționalitatea noastră la propunerea Ministeriului Î[nălțatului] Î[mpărat] hunguresc înaintea Dieti ce se ține acum la Buda Pesta, prin Articul de lege osebit va fi asigurată.

2) Biserica greco-Română va fi cu asemenea drepturi cu cealalte biserici a patrii.

3) Statul seu țiară va plăti Popi și Dascăli școalelor noastre cu speșele sale, întocma ca pe a altor religiiuni.

4) Toți oamenii împreună cu Domni, fără nici o deosebire vor plăti Contribuție sau Dare și, asemenea, vor purta toate greutățile țierii.

5) Robotele și decimele vor înceta pentru tot deauna.

6) Națiunea română va avea Libertate preliului sau libertatea tiparului și judecători juratu.

7) Poporul român va avea dreptul prin tistie mirenească, întocma ca și Unguri și Sași, a se întrarma, ce deprinzându-se în Artia militară, atuncia când patria va provoca să știe întrebuintia armele lor, din preună cu celelalte națiuni conlocuitoare în contra inamicilor patrii, apărându-o pre ea ca pre o mamă dulce.

8) Poporu Român, după numărul și Desteritatea sa, se va putea aplica de astăzi înainte la toți rami Deregătoriiilor patrii acesteia.

Din acestea cunoașteți fraților Români, cum că suntem asecurați pentru câștigarea tuturor cererilor noastre, poftindu-se din contră de la noi ca să fim cu credinție plecați cătră Coroana Majestății S[alc] Ungurească, și să încungiurăm tot ce ar deștepta ura și neunirea întru noi, cu celelalte neamuri, cu care împreună locuim în țara noastră.

Pentru aceea, redecați, frați Români cugete sincere către Tronul atotputernicului Dumnezeu și, adorați cu buza de oamenii liberi. Dumnezeirea propotentă care au străbătut inimile și rărucii mai marilor noștrii și, au făcut ca să fie dreptate la oameni liberi în lume.

Dați mulțumită fierbinte Majestății sale, prea Înduratului nostru Împărat și Rege, care au ascultat suspinurile noastre și, din părințiasca sa îndurare, cu mâna potentă, au turnatu Balzam tămăduitoriu peste fițile noastre celea triste. Mulțumiți cu căldură prea măriților Domni ai țicrii, care, auzind suspinurile voastre cunoscând ce e drept, cu inima și cugetul curat, au așternut neîncetat, până ce au rupt paretele despărțitoriu și, ne-au făcut asemenea lor.

Fiți cu ascultare plecată pre mărit Ministeriu de la Buda Pesta în care sunt așezați cei mai renumiți bărbați, cu atât mai vârtos, că și însăși Majestatea sa Împăratul, la aceasta ne îndeamnă.

Trăiți și armoniți cu celelalte națiuni conlocuitoare, căci numai coîntelegerea cu concetățenii noștrii, ne poate asecura folosirea libertății lor, de Majestatea sa, nouă dată. Iar de cumva mai aveți de a pretinde ceva în privinția moșiilor voastre, contați pe calca legii, convingându-vă că, în toate, câte a fi drept, veți avea dreptate și le veți câștiga, cu atât mai vârtos că, și M[aiestatea] S[a] le asicurează prin a M[aiestății] S[alc] Resoluțiune.

Iare voi, străluciților ostași români, care totdeauna, cu sânge eroiescu ați apărat patria aceasta, în contra tuturor inamicilor, ci aretându-vă cu neclintită credinție către Monarhia, arătându-vă

bărbați bravi, generoși, trăiți cu armele voastre, ce cu mărire le purtați în contra inamicilor Patrii, aperiându-o pe ea, ca pe o Mamă dulce, fiind convinși că și soarta voastră se va îndrepta după cum cere cuviința și dreptatea, că, cu toții dimpreună conlucrând la un scop sfânt, să producem o patrie plină de fericire.

A Pr[ea] On[oraților] Fr[ățiilor] Voastre de bine voitoriu
Consistoriu Episcopescu Stephan Manfi m. p.

Notariu

A fi asemenea Originalului

Întăresc Macedon m. p. Vicariu

- A.N.B. Fond *Vicariatul Rodnei*, reg. inv. 1561, f. 26-28

10

Năsăud, 17 iulie 1848

Nr. 331 Nasod 17/5 Iulie 1848

Onoraților în Christos Frați!

Măria Sa Domnul Colonelu aduce Vicariatului spre înștiințare prin nota prezidială din 14 a. a. Nr. 48 cum că, uni P[reoiți] D[in] R[egiment] n-ar înceta pre Popor a-l invita și neodihni prin vorbe neînțelepte.

Prostimea din satele vecine e neodihnită, și presupusu cade despre o parte pe Preoții din acest Vicariat. Precum din începutul acestor mișcări, așe și acuma, F[oarte] îi dojenesc, că acela care se știe vinovat să încete. Luați bine de seamă și puneți în cumpene la tot ce vorbiți, timpurile sunt critice, luați bine de samă fiește care, ca să nu cădeți în pârâu.

Multora le-au perut reu că au vorbit, la pucini că au tăcut. Presupusu cade mai cu seamă pe Preoții de la Companiile de după târg, vinovatul se va ști, bage de seamă, nu vorbească câte toate. Poporu din acest Reg[iment] și-au spus dorințele sale prin Deputați acestea se vor așterne Majestății, cari de bună samă le va face și da, și multe ușurări spre folosul lor; acela dară care l-ar neodihni și abate de la calea cea bună și ascultare l-ar aduce în prăpastie și stricare, Fericii făcătorii de pace, etc.

Cu vorbe ațâțietoare nu folosește nici Nații, nici poporului. De va veni ori care în primejdie prin necumpătata vorbire și M[ăria] S[a] D[omnul] C[omandant] și și eu ne vom spăla mâinile.

A[l] F[răției] V[oastre] sincer în Chris[os] Frate

Macedon m. p. Vicariu

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, reg. inv. 1561, f. 26; circulara a fost publicată și de către Virgil Șotropa, „Pagini memorabile din 1848”, în *Arhiva Someșană*, nr. 3, 1925, p. 12

11

Năsăud, 27 august 1848

Nr. 267 Nasod 27 August 1848

Onoraților în Christos Frați!

În 17 a. a. am pornit cu cei 2 deputați aleși la Sibiu, în gând că, după dobândirea Passului să mergem cu rugămintea cunoscută la Î[nălțatul] Î[mpărat] și, necăpătând Passu, am fost siliți iarăși a ne întoarce acasă și, ca mai bine și F[rățiile] V[oastre] și și Poporu se se convingă despre aciasta, ve include aici Orânduielele Excelenții Sale Com[andantul] General, ca să cetiți în Biserică, și să spuneți că, să aștepte și să fie în pace, că Excellenția Sa va misloci Slobozenia de a merge.

Eu, încât am putut, vreme de 1 ceas am tot vorbit cu Excellenția Sa, și m-am rugat în tot chipul, cum am știut, despre puterea intelectuale mărturie-mi sunt Generale Gedeon și Schurter; rugatu-s-au și Deputatu Botârlă foarte frumos, cât mai mult nu se putea, ci Excellenția Sa s-au pus mâinile pe piept, zicând cum că nici ca cât stă în puterea lui de a ne da pasu, fără de slobozenie și licenție de la locurile mai înalte, spre aceasta.

Bani, câți nu s-au cheltuit, es de fația aici la mine, și, de cumva, nici ca cât vom dobândi slobozenie, care nu cred că se întâmple, se vor înturna în drept.

A[l] F[răției] V[oastre] gate spre servire în Christos Frate,

Macedon, m. p. Vicar

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, reg. inv. 1561, f. 29; circulara a fost publicată și de către Virgil Șotropa, „Pagini memorabile din 1848“, în *Arhiva Someșană*, nr. 3, 1925, p. 11

12

Năsăud, 1 septembrie 1848

Nr. 172 Nasod, 1 septembrie 1848

Onoraților în Christos Frați!

În urma requisii în Regiment din 29 August Nr. 4221 și a În[altului] General Comando din 14 Iulie Nr. 2898 vi să împărtășește pentru fiecare parohie câte un Extract din Protocolul Investigatoriu, în rendu vresbelor întâmplare între Mihălțani și Militari Săku, spre a vedea cum că nu-s toate drepte câte publică Novaliști, și publicare ca de cumva au auzit oameni veștile acelea, să poată descilini Adevărul din minciună.

A[l] F[răției] V[oastre] gata spre servire în Ch[ristos] Frate
Macedon m. p. Vicariu

- A.N.B. Fond *Vicariatul Rodnei*, reg. inv. 1561, f. 29

II) ÎN FURTUNĂ

1

Bistrița, 13 septembrie 1848

Hivatalos kötelességemnek tartom lenni Excellenciádnak sietőleg feljelenteni, hogy ma reggel 8. és 9 óra közt legalább is 200 oláhság, papok is lévén köztük, Besztercén keresztül mennek Naszódra, de mi végre és mi célból az idő rövidsége miatt bővebben meg nem tudhatván, a részben csak annyit érthettem, hogy fegyverek után mennének Naszódra, és azt is hallám, hogy ezen emberek Doboka megyéből s különösen Kis Budakról lennének, de a sokaságot tekintve más helységekből is fognak lenni. Melyeknek alázatos feljelentése mellett örökös alázatos tisztelettel vagyok.

Traducere:

Consider a fi obligația mea oficială de a raporta urgent Excelenței dvs. că azi dimineață, între orele 8-9, cel puțin 200 de români – printre ei și preoți – au trecut prin Bistrița spre Năsăud. Din cauza timpului scurt nu am reușit să aflu mai amănunțit cu ce scop, însă am priceput că merg la Năsăud după arme; și am mai auzit cum că acești oameni ar fi din comitatul Dăbâca, în special din Budacul Mic, dar după mulțimea de oameni bănuiesc că ar mai putea fi și din alte localități.

După raportarea acestora rămân cu multă stimă [comisarul Koncz János către Guvernul Transilvaniei].

- Publicat în limba maghiară la Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848-49*, vol. III, Cluj, 1946, p.26

2

Năsăud, 13-14 septembrie 1848.

1. Wir sagen uns von dem ungarischen Ministerium gänzlich los und bitten das löbliche Regiments-Commando, von demselben hinfort keine Befehle anzunehmen, ja selbst die bereits ergangenen nicht in Vollzug zu setzen und zwar aus folgenden Gründen:

a) Hat sich dieses Ministerium vermessen, im Namen der ungarischen Nation nicht allein nach Paris Deputirte zu schicken, um die französische Republik zu begrüßen, sondern auch zu dem Vorparlamente in Frankfurt zwei Abgeordnete gleich einer souveränen Macht zu senden, um den Verhandlungen dieser Versammlung beizuwohnen.

b) Hat dieses Ministerium erklärt, im Falle eines Bruches zwischen Oesterreich und Deutschland habe Ersteres auf die Hilfe Ungarns nicht zu rechnen.

c) Ebenso wie sie ohne Willen und Wissen des Monarchen und des österreichischen Ministeriums Gesandte ausschickten, treffen sie auch Anstalten, fremde Gesandten in ihrer Hauptstadt Budapest zu empfangen.

d) Das ungarische Ministerium hat der Gesamtmonarchie zur Führung des Krieges in Italien keine Hülfe geleistet, ja sogar die bei dem Ausbruche des Krieges in Italien befindlich gewesenen ungarischen Regimenter zurückberufen; hierdurch also die Gefahr des ganzen Kaiserstaates vermehrt, und dagegen dem Feinde wesentlichen Vorschub geleistet.

Aus Allen diesen folgt klar und unverkennbar, daß es durch diese nur dem Souveräne selbst zustehenden Schritte und Verfügungen die Trennung Ungarns von der Gesamt-Monarchie vorbereite, welchem Verrathe wir Gränzer als treue Anhänger der österreichischen Monarchie, und Kraft unseres Berufes gemeinschaftlich mit der übrigen Armee die Untheilbarkeit des Kaiserstaates aufrecht zu halten, energisch und mit aller Kraft entgegen zu treten uns verpflichtet fühlen.

c) Hat dasselbe, das von ihm selbst aufgestellte Prinzip der Freiheit, Gleichheit und Brüderlichkeit vergessend, den übrigen in Ungarn und dessen Nachbarländern lebenden, nichtmagyarischen Nationen die ungarische Sprache in Kirche und Schule aufzudringen, ja sogar bei den ungarischen Regimentern ohne zu berücksichtigen, daß

dadurch die Einheit der Armee gebrochen werde, diese Sprache als Dienstsprache einzuführen getrachtet. Dieser Sprachzwang eben war die einzige Veranlassung zu dem in Nieder-Ungarn ausgebrochenen Bürgerkriege, welcher durch gar nichts zu rechtfertigen ist.

f) Werden in Siebenbürgen die unschuldigsten Bewegungen der romänischen Nationalität mit dem Standrechte verfolgt, obschon sie keinen andern Zweck haben, als dieser Nationalität die gleiche Berechtigung mit allen anderen zu sichern. Ein Beweis dessen ist, daß während romänische Volksmänner, welche eben nur auf diesen Zweck hinarbeiten, als Aufwiegler verfolgt und eingekerkert, und ohne Verhör und Urtheil in Verhaft belassen werden, in dieser Beziehung der ungarischen Presse die schrankenloseste Freiheit in Verbreitung der größten Lügen und Verläumdungen gegen unsere Nation gestattet wird; kurz, es herrscht gegen die Romänen ein vollendeter magyarischer Terrorismus.

2. Die Union Siebenbürgens mit Ungarn ist ohne Beachtung der Protestation des romänischen Volkes, als der überwiegenden Anzahl der Bewohner Siebenbürgens, und auf eine gewaltsame Art auf dem letzten Landtage ausgerufen worden. Die Sachsen und selbst die Mehrzahl der siebenbürgischen Ungarn waren mit diesem Akte nicht einverstanden, und wenn sie sich auch damals nicht widersetzten, so geschah dies nur durch die Einschüchterung von Seite der Faktion, aus welcher das gegenwärtige ungarische Ministerium hervorgegangen ist.

Wir protestiren daher gegen diese Union feierlichst, bitten, dieselbe möge alsbald widerrufen, eine provisorische Regierung, deren Mitglieder aus Ungarn (Szeklern), Sachsen und Romänen in gleicher Anzahl zu bestehen hätten, eingesetzt, der Landtag in eine - nichtungarische Stadt einberufen werden, wozu die Repräsentanten des ungarischen Volkes nach einem, von der Regierung mit Beachtung des Zahl-Verhältnisses dieser Nation zu entwerfenden Modus, der jedoch nur für diesen Landtag zu gelten hat, gewählt werden sollten.

Zur Union zweier Provinzen einer Monarchie ist nach unserem Dafürhalten die Zustimmung aller übrigen Provinzen im Staate unumgänglich nothwendig: ein Grund mehr, aus welchem wir die Widerrufung dieses Aktes zu verlangen berechtigt sind.

3. Das aller Wahrscheinlichkeit nach durch Machination des ungarischen Ministeriums verhinderte Abgehen unserer am 10. Juli d.J. beschlossenen Deputation an Sc. Majestät dem Kaiser, geruhe das

lößliche Regiments-Commando zu bewilligen, umsomehr, als nur hiedurch die im höchsten Grad aufgeregten Gemüther unserer Population in etwas beruhigt werden könnten.

4. Wir wissen aus sicherer Quelle, daß unser am 23. Juli dieses Jahres nach Ungarn ausmarschirtes erstes Bataillon, weil es an dem, durch das ungarische Ministerium herbeigeführten Bürgerkriege, zu Gunsten der Ungarn gegen die mit unerschütterlicher Treue am österreichischen Kaiserhause festhaltende illirische Grenze nicht Theil nehmen wollte, der gerichtlichen Untersuchung unterzogen ist, und zwar auf Befehl dieses Ministeriums. Wir bitten daher, Se. Majestät der Kaiser geruhe dasselbe dem Wirkungskreise dieses Ministeriums zu entziehen, es unter das k.k. österreichische Ministerium zu stellen, und damit nach allerhöchstem Ermessen zu verfügen.

5. Zum Beweise unserer treuen Anhänglichkeit an das allerhöchste Kaiserhaus bitten wir, daß das noch zu Hause befindliche zweite Bataillon zur Vertheidigung der Integrität der Monarchie in Verbindung mit dem ausmarschirten ersten, außer der Grenze verwendet, und sofort wie bei oberen Grenzregimentern ein drittes Bataillon errichtet werde. Und auch mit diesem wolle das kaiserlich österreichische Ministerium nach Bedarf außer der Grenze verfügen, indem wir bei unserer starken Bevölkerung im Nothfalle ein Viertes, jaselbst ein fünftes Bataillon zu stellen vermögen, und dennoch den innern Dienst, wenn gleich nur mit eigenen Waffen, versehen werden.

6. Se. Majestät der Kaiser geruhe allergnädigst zu gestatten, daß beide Walachen-Regimenter diesen zu manchen Witzeleien Anlaß gebenden Namen mit der wahren, ihrer Abstammung entsprechenden Benennung „Romänen-Regimenter“ vertauschen dürfen.

Schließlich können wir nicht unerwähnt lassen, daß uns der Umstand, wie nach von allen in dieser Provinz befindlichen Amtsgebäuden, auf welchen seit jeher der kaiserliche Adler als Zeuge unserer Vereinigung mit dem Kaiserstaate durch beinahe zwei Jahrhunderte prangte, dieses Abzeichen kaiserlich-österreichischer Souveranität muthwillig, ja selbst hie und da mit Gewaltanwendung herabgerissen und beschimpft wurde zu der Meinung berechtige, daß Ungarn sich dadurch schon dieser Souveranität thatsächlich entzogen habe, wir uns also nicht verbunden glauben können, uns den Befehlen des ungarischen Ministeriums zum offenbaren Nachtheile der Gesamtmonarchie fügen zu müssen.

Diese uns vorgelesenen und von Wort zu Wort in der Muttersprache verdolmetschten, von uns selbst vorgebrachten Bittpunkte unterfertigen wir mit unserer eigenhändigen Unterschrift und Handzeichen und bitten dieselben mit möglichster Beschleunigung Sr. Majestät dem Kaiser zu Allerhöchstdessen Kenntniss zu bringen, ferner uns die Verständigung zu erwirken, ob die zur Abfuhr in das Karlsburger Zeughaus bereit gelegenen Steinschloßgewehre mit oder ohne Wissen Sr. Majestät zur Bewaffung der siebenbürgischen Nationalgarden in der bedeutenden Anzahl von 1913 Stücken abgegeben wurden, jedenfalls aber bitten wir, daß uns diese Gewehre zu unserer eigenen Bewaffung zurückgestellt, oder statt deren eben so viele andere erfolgt werden mögen.

(95 Unterschriften von Gemeinde-Abgeordneten, dann von eingeborenen und im Regimentsbezirke säßhaften dienenden und pensionirten Offizieren und Beamten.)

Nach eigenhändig beigesetzten Unterschriften und Handzeichen wurde das Protokoll commissionell gefertigt und geschlossen.

Leontin Luchi m.p.

Oberlieutenant,

Regiments-Adjutant.

Wilhelm Binder m.p.

Hauptmann.

Adalbert Rosenbaum m.p.

Oberlieutenant,

Regiments-Auditor, qua actuar.

Johann v. Hatfaludy m.p.

Major-Präses.

Adolf Stock m.p.

Lieutenant.

Traducere:

Protocolul celui de-al doilea regiment de graniță românesc.

1. Ne dezicem total de guvernul ungar și rugăm onoratul comandament de regiment ca, de acum înainte, să nu mai accepte porunci din partea acestuia, ba mai mult să nu ducă la îndeplinire pe cele emise deja - și anume aceasta din următoarele motive:

a) Aidoma unei puteri suverane, guvernul a cutezat în numele națiunii ungare de a trimite nu numai deputați la Paris, pentru a saluta republica franceză, ci și doi deputați la parlamentul din Frankfurt, pentru a asista la dezbaterile acestei adunări.

b) Guvernul a declarat că, în cazul unei rupturi între Austria și Germania, prima nu trebuie să conteze pe ajutorul Ungariei.

c) După cum au trimis emisari fără știrea și fără voia monarhului și a guvernului austriac, tot astfel au luat măsuri pentru a primi emisari străini în capitala lor, Budapesta.

d) Guvernul ungar nu a oferit monarhiei ajutor în războiul din Italia, dimpotrivă la izbucnirea războiului a rechemat acasă regimentele ungare aflate acolo, sporind astfel pericolele ce pândesc întregul stat imperial și oferind avantaje esențiale dușmanului.

Din toate acestea rezultă limpede și neîndoielnic că, prin asemenea demersuri și dispoziții pe care și le poate aroga numai cel suveran, [guvernul ungar] pregătește separarea Ungariei de restul monarhiei. Noi, grănicerii, ca susținători credincioși ai monarhiei austriece, ne simțim îndatorați să dezavuăm energic și cu toată puterea asemenea trădare, pentru a menține integritatea statului imperial grație meseriei noastre și împreună cu restul armatei.

e) Uitănd de principiul, invocat de el însuși al libertății, egalității și fraternității, același guvern a căutat să impună limba maghiară în biserică și școală tuturor celorlalte națiuni nemaghiare trăitoare în Ungaria și în țările învecinate cu aceasta. Ba chiar a încercat să introducă limba maghiară ca limbă de serviciu și în regimentele ungare, fără a ține cont că astfel se sparge unitatea armatei. Obligativitatea lingvistică a fost tocmai împrejurarea care a declanșat războiul civil în Ungaria Inferioară, război care nu are nici o justificare.

f) În Transilvania, cele mai nevinovate mișcări ale naționalității române sunt supuse legii marțiale, chiar dacă ele nu au alt scop decât acela de a-i asigura acesteia egala îndreptățire cu celelalte națiuni. Dovadă stă faptul că, dacă bărbații din rândul românilor, care lucrează pentru acest scop, sunt urmăriți și închiși ca instigatori, fiind arestați fără a fi audiați și judecați, în schimb presei ungare i se permite o libertate nemărginită în răspândirea celor mai mari minciuni și calomnii împotriva națiunii noastre. Pe scurt, împotriva românilor domnește un terorism maghiar desăvârșit.

2. Uniunea Transilvaniei cu Ungaria s-a proclamat în ultima Dietă în mod brutal, fără a lua în considerare protestul poporului român - care este covârșitor ca număr față de ceilalți locuitori ai Transilvaniei. Nici sașii, nici chiar majoritatea ungarilor transilvani nu au fost de acord cu acest act, iar dacă atunci nu i s-au opus, este din pricina faptului că au fost intimidați de facțiunea din care s-a format actual guvern ungar.

De aceea, noi protestăm solemn împotriva acestei uniuni și vă adresăm rugămintea ca aceasta să fie revocată cât de curând posibil, să se instituie o conducere provizorie constând dintr-un număr egal de membri unguri (secui), sași și români, să se convoace într-un oraș nemaghiar Dieta, în care să fie aleși de către conducere reprezentanții poporului, cu respectarea raportului numeric al națiunilor, printr-o procedură electivă valabilă numai în cazul acestei Diete.

În opinia noastră, uniunea a două provincii ale unei monarhii are neapărată nevoie de aprobarea tuturor celorlalte provincii ale statului: este un motiv în plus de a fi îndreptățiți să cerem abolirea acestui act.

3. Onoratul comandament al regimentului să binevoiască să aprobe plecarea delegației noastre la Maiestatea sa împăratul, stabilită pentru data de 10 iulie a.c. și împiedecată, după toate probabilitățile, de mașinațiunile guvernului ungar. Numai astfel spiritele încinse în cel mai înalt grad din sânul populației noastre pot fi liniștite întrucâtva.

4. Cunoaștem din sursă sigură că primul nostru batalion – care a început marșul spre Ungaria în 23 iulie anul acesta, și care a refuzat să lupte pentru Ungaria în războiul civil provocat de guvernul ungar împotriva graniței ilirice, ce se ține cu credință nestrămutată de partea Casei imperiale austriece – este acum supus anchetei judecătorești, și anume din porunca aceluiași guvern. Noi rugăm de aceea ca Maiestatea sa împăratul să binevoiască să scoată acesta [batalion] din sfera de influență a guvernului, să-l subordoneze guvernului c[ezaro] c[răiesc] austriac și să dispună de el după cum crede de cuviință.

5. Ca dovadă a loialului nostru devotament față de preaiumta Casă imperială, vă rugăm ca cel de-al doilea batalion, aflat încă acasă, să fie pus în legătură cu primul și să fie utilizat în afara graniței, pentru apărarea integrității monarhiei. Să se constituie imediat, ca și în alte regimente de graniță, un al treilea batalion, de care să dispună guvernul imperial austriac după necesități tot în afara graniței. În caz de nevoie, grație puternicei noastre populații, noi putem pune la dispoziție un al patrulea, chiar al cincilea batalion, și în același timp să asigurăm, chiar dacă numai cu arme proprii, serviciul intern.

6. Maiestatea sa împăratul să binevoiască a aproba schimbarea numelui celor două regimente valahe (nume ce prilejuiește unele glume) prin adoptarea denumirii de regimente românești, ce corespunde adevăratei lor origini.

În fine, nu putem omite împrejurarea, că de pe toate clădirile oficiale aflate în această provincie, pe care de două sute de ani încoace a strălucit vulturul imperial ca martor al uniunii noastre cu Casa imperială, acest simbol al suveranității imperiale austriece a fost smuls intenționat și batjocorit, ba chiar uneori și prin folosirea violenței, ceea ce ne îndreptățește în părerea noastră că Ungaria s-a sustras astfel acestei suveranități. De aceea, noi nu ne considerăm obligați să ne supunem ordinelor guvernului ungar, care aduc dezavantaje fâțișe monarhiei în ansamblul ei.

Aceste puncte și rugăminți înaintate de noi înșine, care ne-au fost citite și traduse cuvânt cu cuvânt în limba noastră maternă, le semnăm cu propria noastră semnătură și cu semnul mâinii și vă rugăm să le aduceți la preainalta cunoștință a Maiestății sale împăratul, cât mai grabnic posibil. Apoi să interveniți pentru a afla dacă au fost deja predate puștile cu cremene, aflate în impresionantul număr de 1913 bucăți și pregătite de livrare în arsenalul din Alba Iulia, destinate – cu sau fără știrea Maiestății sale – înarmării gărzilor naționale transilvane. În orice caz vă rugăm să ne puneți nouă la dispoziție aceste puști spre înarmare proprie, sau în locul lor să primim altele în același număr.

(95 de semnături ale delegaților comunali, apoi ale ofițerilor băștinași sau naturalizați / stabiliți în districtul de regiment, activi sau pensionați, și ale funcționarilor)

După anexarea semnăturilor proprii și ale semnelor de mână, comisia a întocmit și încheiat protocolul.

Leontin Luchi m.p. locotenent, adjutant de regiment

Wilhelm Binder m.p. căpitan.

Adolf Stock m.p. sublocotenent.

Adalbert Rosenbaum m.p. locotenent, auditor de regiment, ca actuar

Johann v. Hatfaludy m.p. maior, președinte.

- Publicat în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 37, luni 13/25 septembrie 1848, p. 302-304, 308; la Nicolac Popea, *Memorialul Archiepiscopului și Metropolitului Andreiu baron de Șaguna sau luptele naționale-politice ale românilor, 1846-1873*, tomul I, Sibiu 1889, p. 170-174; la T.V. Păcățian, *Cartea de Aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. I, Sibiu, 1904, p. 421-424

3

(Năsăud), 16 septembrie 1848

Tocmai de nu ași fi primit preaîndurata orânduială a Măriei tale din 24 August Nr. 982, eram parat cu posta de astăzi următoarele spre Înalta cunoștință a le aduce:

Militarii din acest regiment auzind și cetind în foile publice cumcă toate națiile din monarhie aleargă la Maiestate cu deschilinite petițiuni, m-au adus pe mine la atâta, cât în Iunie am fost silit cu mai mulți frați a ne ruga de d-l colonel ca să binevoiască a mijloci la Înaltul G[eneral] Comando prezidiu o adunare din laici și preoți în locul ștabal spre de-ași descoperi gravaminele ce pe dânșii îi apasă și de care necurmat se plângeau. Aceasta s-a îngăduit pe 10 iulie când în scurt timp dela 8 până cam cătră 3 ore postmeridiane s-au compus punctele petiției și concludat, ca aceasta să se subștearnă Maiestății prin deputați.

Nevenind licența dela Î[naltul] G[eneral] Comando pentru pornirea deputațiunei, au început oamenii a alerga la Năsăud cu gloata orând de d-l colonel să le dea pasul. Aceasta au repetat-o în vreo trei săptămâni de trei ori. D-l colonel ca să aline inimile a mijlocit încassarea diurnelor pentru deputați, care i-au și expediat la Sibiu spre a dobândi pasul cătră Viena, care Excelența sa neputându-l da fără știrea Înaltelor locuri, au fost siliți a se reîntoarce acasă, ce nu puțină amărăciune a cauzat.

Din 10 iulie adecă din timpul adunării până la reîntoarcerea deputaților din Sibiu s-au întâmplat două lucruri momentuoase: cetirea circularielor prin biserici despre Ministerul maghiar și pornirea batalionului la Seghedin. Auzind militarii cum că ei nu mai stau sub sfatul oștesc de curte, ci sub ministeriu, s-au amărit, necăjit și întristat. Au început a clama în gură mare cum că episcopii și popii i-au vândut Ungurilor, și clamă neîncetat; la care i-au adus, pe lângă sumuțarea făcută din partea unora, și scenele întâmplate în vecinătate cum sunt: execuția dusă în mai multe sate românești, de Unguri; bătăile cele tiranice puse pe spatele țeranilor, banii storși cu puterea. Apoi cetirea în Gazetă și jurnale despre intenția Ungurilor de-a magyariza armadia și a introduce limba lor încă și în școalele elementare, au pus capăt la toate și i-au adus la acea cugetare poate dreaptă, cum că ei voiesc a se despărți de cătră Austria. și națiunile colocuitoare a le magyariza.

Deci nechemați, în 13-14 Septembrie au venit mai mulți ca 300 din toate satele și s-au rugat de d-l comandant ca să binevoiască a scrie la Maiestate cum că ei nu voesc a ști despre Ministeriu unguesc, despre făcuta unire. Batalionul să se strămute din Ungaria în provinciile austriace, și acolo să se judece de a greșit, și Maiestatea sa să se îndure a convoca dieta aci în patrie, în care având și Românii „a propoitione” reprezentanții lor, a doua oară să se ia la desbatere obiectul unirei.

Aceasta a lor petiție s-a luat în scris de o comisie spre acest scop orânduită, și ieri în 15 fuse și așternută (expediată) Maiestății prin curir făcându-se totodată relație atât Înaltului G[eneral] Comando cât și ministeriului.

Seara în 13 au ales alți deputați cari să meargă cu suplica din 10 iulie. Atunci iară au început a voma câte toate în contra preoților, cari aci a se descrie omenia nu îngăduie. Și oare care-i cauza acestei înverșunări în contra nevinovaților preoți? Lecția circulariilor trimise de Măria voastră precum și zăbovirea Mărilor voastre ambii episcopi în Budapesta. Am ajuns în mod nevinovat cu corabia între Scyllam et Charibdim. Aici stau oamenii și ne pun pe foc. Batalionul zice a se fi jurat de preoți a nu se oști contra Slavilor. Trebuie să buduluim în lumea largă, însă nu știm unde, că în toată Europa sunt mișcări politice. Poate în Africa meridională am avea loc.

D-l Gávril Mihály orânduit comisar de cătră ministeriu încă n-a venit aici, însă de va și veni, nimic va isprăvi, că numai de comisar de la minister magyar trimis să nu le pomenești, că te pui în pericol; din asta cauză și noi trebuie să tăcem.

Aceste până acum în acest ținut întâmplate sincere descriindu-le, mai adaug încă umilita rugare, ca Măria ta în viitor cumpănind primejdiile care mi le-au cauzat circulariile, să nu ne mai trimiți nicidecum, că te expui însuși Măria ta primejdicii; și de se vor trimite, nu se vor ceti că nu voesc a le asculta.

- Virgil Șotropa, „Pagini memorabile din 1848”, în *Arhiva Someșană*, nr. 3, 1925, p. 13-15

4

Sighet, 17 septembrie 1848

Abschrift der Note des königlichen Kommissärs Mihály Gábor dtto Sziget am 17. September 1848, Nr. 35

Infolge der in den nordöstlichen Landesteilen eingeschlichenen Aufwieglerereien und Verführungen, in deren Abgrund das unschuldige Volk, dem gegenwärtig die Tore der Freiheit geöffnet wurden, zu verfallen geeignet ist, Schranken zu setzen, und um über das durch Seine Majestät Ferdinand den V. sanktionierte und gesetzlich eingeführte Landesministerium und über dessen väterliche Anordnungen die Völker aufzuklären, bin ich in mehreren Landesteilen und namentlich auch für den Bezirk des zweiten Walachenregiments zum königlichen Kommissär ernannt. Allein es kam mir vielerseits die dienstlich traurige Anzeige zur Kenntnis, dass Leute aus den dem 2. Walachenregimente nahe gelegnen Ortschaften des Marmaroscher Komitats und Kövarer Distrikts in der Absicht zu den Offizieren der nächstgelegnen Militärortschaften erschienen, um sich Rat einzuholen, ob sie nun denen Dispositionen, welche die sogleiche Verstärkung des Landesmilitärs und namentlich die von der Sanktionierung Seiner Majestät abhängige Rekrutenstellung beizustellen, gehorsam zu sein, verpflichtet wären oder nicht? Aus mehreren Ortschaften erscheinen Deputierte anher (nach Sziget), um sich hierüber zu beraten, wo bis zur Rückkehr derselben der Gehorsam gänzlich verweigert wurde. Dieser Umstand ist derart, dass wenn selber nicht gleich im Entstehen gehemmt würde, unser mit vielseitigen Fatiguen kämpfendes, armes Land, noch mehreren traurigen Ereignissen ausgesetzt werden würde.

Demzufolge beehle ich mich das Regimentskommando dienstgemäss zu ersuchen, alle jene Individuen, welche bei den Militäroder sonstigen Ortsbehörden, welches dem Volke des geschichtlich bekannten, kriegerischen 2. Walachenregiments gar nicht zuzumuten ist, mit der Anfrage erscheinen, ob sie dem ungarischen Ministerium Folge zu leisten verpflichtet wären oder nicht, als Verläumder, Aufwiegler, Gesetzübertreter und infolge dieses als Volksverleiter oder aber solche, die auch im mindesten derlei Gesinnungen hegenden Individuen, bei den Militärbehörden vom Marmaroscher, Szatmárer, Közép-Szolnoker, Krasznaer Komitat und Kövärer Distrikt um sich Rat einzuholen erscheinen zur Aufrechthaltung

der Ordnung und Sicherung des allgemeinen Wohls arretiert und unter sicherm Militärgeleite anher gesendet werden.

Traducere:

Copia notei comisarului regal Gávril Mihály, datată din Sighet, 17 septembrie 1848, nr. 35

Pentru a pune stavilă răzvrătirilor și ademenirilor care s-au strecurat în părțile nord-estice ale țării și în ale căror prăpăstii poporul nevinovat – căruia în prezent i s-au deschis porțile libertății – este înclinat să cadă, și pentru a lămurii popoarele despre guvernul aprobat și instalat legitim de către majestatea sa Ferdinand al V-lea precum și despre dispozițiile părintești ale sale, eu am fost numit comisar regal pentru mai multe părți ale țării și îndeosebi pentru zona regimentului doi românesc.

Însă din multe părți mi s-a anunțat pe cale oficială știrea tristă, că oamenii din localitățile comitatului Maramureș și ale districtului Chioarului, situate în apropierea regimentului doi românesc, s-au prezentat la ofițerii din localitățile militare cele mai apropiate cu intenția de a cere sfat, dacă sunt sau nu obligați să dea ascultare dispozițiilor privind imediata întărire a armatei țării și mai ales cu privire la prezentarea recruților, care depinde de sancționarea Majestății sale. Din mai multe localități au apărut delegați aici, la Sighet, ca să se sfătuiască, iar până la întoarcerea lor ascultarea a fost refuzată cu desăvârșire. Această situație este de asemenea natură, încât dacă nu este oprită în fașă răzvrătirea, biata noastră țară – care se confruntă deja cu multiple greutăți – va fi expusă la mai multe evenimente triste.

Prin urmare, ținând seama de caracterul războinic al poporului regimentului doi românesc, cunoscut din istoric, mă grăbesc să solicit oficial comandamentului regimentului să-i aresteze pe toți acei indivizi care se prezintă la autoritățile militare sau la cele locale cu întrebarea dacă sunt obligați sau nu să dea ascultare guvernului ungar, deoarece aceștia sunt răzvrățitori, încălcători ai legii și drept urmare amăgitori ai poporului. De asemenea, să-i aresteze și pe acei indivizi care au și numai în cea mai mică măsură astfel de atitudini și se prezintă la autoritățile militare din comitatele Maramureș, Satu Mare, Solnocul de Mijloc și din districtul Chioarului, și să fie trimiși cu escortă militară sigură aici.

- Publicat în limba germană la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. I, p. 3-4

5

Cluj, 17 septembrie 1848

A II-dik oláh határozred kormányának párban ide rckesztett levelét tartozó kötelességemnek ismerem minister urnak haladéktalanul azzal küldeni fel, hogy az első ezrednél azon egyidőben hasonló játék üzetett, de azon különbséggel, miszerint ott a felbőszült oláhság ezrenként áll még mindég együtt Orláth vidékén, mivel Balázsfalva is egy roppant nép tömeg vészt jósló gyűlhelye.

Miután a hadi főkormány nyiltan azt írja, hogy annyi katonai ereje, miszerint e mindég nevekedő lázadást fegyverrel elnyomhassa összeseen sincsen az országban, - nem tudom mit fogok annak irányában tchetni; - a hely színéről azonban, a hol innen is már kellőleg rendelkezék, bővcbben értesitem a minister elnök urat.

Traducere:

Consider a fi de datoria mea de a înainta urgent d-lui ministru scrisoarea – aici alăturată – a comandamentului regimentului doi grăniceresc român, cu precizarea că la regimentul unu grăniceresc, concomitent, s-a prezentat aceeași situație, dar cu acea deosebire că acolo, în ținutul Orlatului, stau încă adunați mii de români răsculați, dcoarece și Blajul este un loc de întrunire a unei mari mulțimi.

Întrucât comandamentul militar suprem ne scrie clar că nu dispune în toată țara [Transilvania] de atâta armată ca să poată înăbuși pe calea armelor această revoltă în continuă creștere, eu nu știu ce voi putea face în această direcție. De la fața locului, unde am luat măsuri corespunzătoare, o să vă informez, domnule ministru, mai pe larg [comisarul Vay Miklós către prim ministrul Ungarici].

- Publicat în limba maghiară la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, III, Cluj, 1946, p. 29

6

Cluj, 17 septembrie 1848

Egy főhivatalban lévő hiteles egyénnek, ki azonban nevét elhallgattatni kívánta, B. Kemény Ferenc országos elnökhöz intézett levelét, másolatban, miniszterelnök úrnak oly kérelemmel terjesztem fel, hogy mivel e levélből Urbán második oláh-határőrezred alezredesének, azon felsőbb utasítás következtében nyilvánított szándéka, miszerint a hivatásra feleltetendő két oláh-határőrezreddel és más oláhajkú néppel a reakció érdekében felkeljen, a két hon egyesülését megsemmisítse, a régi rendszert helyreállítsa és e végre seregestől midőn parancsot veendő, Magyarországra induljon, többé kétséget nem szenvedhet, - mi pedig e felkelést meggátolni, vagy annak erővel elébe állani, a hon e részében levő kevés és a rendes sorkatonaságot tekintve, nem is egészben biztos hadi erővel képesek nem vagyunk, s minden készségünk mellett kénytelenek vagyunk arra szorítkozni, hogy a nevezetesebb erőszakos kitérőreket a lehetőségig akadályozzuk, - az egész reactionalis működést el nem fojthatva, - mintegy szenvedőleg elnézni kénytelenítettünk, s a jelen aggasztó körülmények között, a minket annyira fenyegető rossznak megelőzésére teeljességgel más módot nem látok, mintha Ő felségétől magától egy mindezeket betiltó legfelsőbb kegyes rendeletet a legsietőbben eszközölni méltóztassék.

Traducere:

Vă înaintez aici, domnule prim ministru, în concept, o scrisoare adresată președintelui Dietei, baronul Kemény Ferenc, de către o persoană cu funcție înaltă, care însă a dorit să-și păstreze numele secret. Din scrisoare reiese clar intenția locotenent colonelului Urban, de la regimentul doi grăniceresc, de a se ridica – la îndemnul unei dispoziții superioare – cu cele două regimente grănicerești [care au depus jurământul de fidelitate către împărat] și cu alți români, în interesul reacțiunii; să nimicească unirea celor două patrii; să restabilească vechea situație și în acest scop să pornească cu armata spre Ungaria imediat ce i se va ordona.

Noi însă nu suntem capabili să împiedicăm această revoltă, sau să-i facem față cu forță, întrucât în această parte a țării dispunem de puțină forță militară și, și aceasta, în ceea ce-i privește pe soldații de rând, nu constituie tocmai o forță sigură în totalitate. Astfel, cu tot efortul

nostru, suntem nevoiți să ne străduim doar să împiedicăm, pe cât se poate, izbucnirile violente mai semnificative. Neputând înăbuși toată activitatea reacționară, suntem nevoiți a o suporta din greu. În actualele circumstanțe îngrijorătoare, pentru prevenirea răului ce ne amenință, nu văd altă modalitate decât aceea ca dumneavoastră să obțineți cât mai urgent de la Majestatea sa înaltul ordin care să interzică toate aceste răzvrătiri [contele Mikó Imre către prim ministrul Ungariei].

- Publicat în limba maghiară la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, III, Cluj, 1946, p. 29-30

7

Cluj, 17 septembrie 1848

A második oláh gyalog határőrezred alezredese Urbánnak idei September 14-ik napjáról nemes Kolos megye tisztségéhez intézett s azon megye főispánja Matskási Pál által mai napon e E. Kormányzék Elnökségének bemutatott másolatilag s idezárt hivatalos levele szerint nevezett alezredes nemes Kolos megyének azt nyilvánította: hogy miután a miniszterileg megrendelt katonaképes ifjaknak intézetben vett összeírása credményében ötvenen felüli helységeknek közelebről Naszódon megjelent követjeik, határozottan azt nyilatkoztatták: miként minden fegyverfogható ifjakat készek az Ő felsége és az összes birodalom szolgálatjára kiállítani, a magyarhoni urak számára azonban kebelekből egy egyént sem botsátnak ki, s minden a magyar hatóságok által e célra teendő nctalan erőszakos fellépéseket általános felkeléssel hiúsítandják meg, az érintett közönségek megnyugtatósául, tulajdonképpen pedig a lehető lázadás megelőzése tekintetéből szükségesnek találta légyen minden olyan helyiségektől, melyek Ő Felsége szolgálatjára magokat általjában ajánlják minden száz lélek után két katona újoncot bevenni s azokat bizonytalan időre előpénz fizetés és ezredekbeni osztályozás nélkül besorozván a csász. Királyi zászló alá bceskettetni, e részben a fennebb említett tisztséget segédkczek nyújtására felkérvén.

Jóllehet pedig alezredes Urbánnak e E. Kormányzék mellőztével a polgári hatóság köribe vágólag intézetbe vett ezen újonc állítása eljárása a kormányrendszer felforgatására törekvés jellemét

viseli, jöllehet továbbá azon számos közönségeknek éppen azon egy értelembe nyilatkozása világosan tanúsítja azt: miként az nem annyira a nép akaratának, mint inkább a bujtogatásnak kifolyása, s valamint azt megelőzni vagy ezt eljótani minden bizonnal a kormány érdekében áll, nehogy mindazonáltal az idézett újonc állítási eljárás elleni tettleges fellépés által káros ingerültség okoztassék, vagy éppen belháború idéztessék elő szükségesnek találta e E. Kormányzék: az erdélyrészi hatóságok azon főnökeit, kikhez ily tartalmú felszólítások intézetéséről értesült, arra figyelmeztetni: hogy addig mig a K. kormányzék által mai napról e tárgyban Ministerelnök úrhoz tett ezen feljelentés következtében legfelsőbb tekintély közbejárulásával a dolgot remélhetőleg törvényes útjába visszaigazító intézkedés tehetődhennék, igyekezzenek teljes igyekezettel arra munkálni, hogy a nevezett alezredes által intézetbe vett önkényes eljárásnak tettleges akadályozása által következtéseire nézve előre be nem látható véres összeütközések és így igen valószínűleg bekövetkehető polgárháború iszonyatosságai előidézteszenek; egyszersmind pedig maga tájékozása tekintetéből elnökileg felkérte az erdélyrészi főhadai parancsnokot is az iránti felvilágosítás tételre: ha valljon tudtával és beleegyezésével történik e alezredes Urbánnak érdekelt intézkedése? S ha igen mi lehet tulajdonképpeni oka a k. Főkormány e tekintetben befolyása mellözésinek?

Miről is Minister elnök úr a szóban forgó hallatlan eljárásnak meggyöződésünk szerint csak legfelsőbb helyről adandó kir. Parancs által lehető rendreutasítása siető eszközlése, s ennek eredményéhez képești utasítás és intézkedés ezennel hivatalosan értesítettik.

Traducere:

Conform scrisorii locotenent colonelului Urban, de la regimentul doi grăniceresc român, înaintată dregătoriei nobilului comitat Cluj la data de 14 septembrie și prezentată azi în concept președinției Guberniului de către comitele suprem al comitatului Cluj, domnul Matskási Pál, precum și scrisorii oficiale aici alăturate, numitul locotenent colonel a declarat că, în urma dispoziției ministeriale date cu privire la conscrierea celor apti pentru serviciul militar, la Năsăud s-au prezentat delegații a peste 50 de localități. Aceștia au afirmat ferm că ei sunt dispuși să-i pună pe toți tinerii capabili de mânuirea armelor la dispoziția Majestății sale și a întregului imperiu, dar nu vor pune nici o persoană la dispoziția domnilor din Țara Ungurească și vor zădărnici

printr-o răscoală generală orice măsură autoritară luată în acest sens de către oficialitățile maghiare. Pentru liniștirea localităților în cauză, dar mai ales pentru preîntâmpinarea unei eventuale răscoale, [Urban] a considerat necesară recrutarea a doi tineri la fiecare o sută de locuitori din acele localități care și-au oferit serviciile Majestății sale, înrolându-i în regiment, fără plată anticipată și fără încadrare concretă, punându-i să jure pe steagul cezaro-crăiesc, pentru toate aceste acțiuni Urban cerând și ajutorul dregătoriei comitatului mai sus menționat.

Deși această procedură de recrutare a locotenent colonelului Urban, care neglijează Guberniul și implică amestecul în sfera de activitate a autorităților civile, poartă amprenta tentativei răsturnării sistemului de guvernare, deși declarația unanimă a localităților în cauză reflectă clar că respectiva procedură de recrutare este rezultatul nu atât a voinței poporului ci mai degrabă a instigației, și în sfârșit, deși Guberniul are cu siguranță interesul să o înăbușe, totuși, pentru ca o reacție violentă [dură] luată față de procedura de recrutare menționată anterior să nu provoace cumva o iritare dăunătoare sau chiar un război intern, Guberniul a luat unele decizii. Astfel, a considerat oportun să se adreseze acelor fruntași ai oficialităților ardelenne, despre care se știe că au primit apeluri cu conținut similar, atrăgându-le atenția că până când, în urma raportului Gubernial înaintat azi domnului ministru de interne, se vor putea lua măsuri cu ajutorul celor mai înalte foruri pentru liniștirea lucrurilor și revenirea la o situație normală, ei [fruntașii-comiții supremi] să se străduiască ca nu cumva prin împiedicarea forțată a procedurii arbitrare a numitului locotenent colonel să provoace atacuri sângeroase sau un eventual război civil urmat de consecințe care nu se pot prevedea din timp. Totodată, pentru propria informare, în calitate de președinte [al Guberniului], s-a adresat comandantului militar suprem din părțile ardelenne cu întrebarea dacă dispozițiile menționate deja ale lui Urban s-au luat cu știrea și acordul lui? Și dacă da, care este cauza reală a neglijării Guberniului în acest sens [al recrutărilor]?

Domnul prim ministru este informat despre toate acestea și rugat cu supunere să mijlocească urgent o dispoziție oficială, deoarece suntem convinși că procedura [de recrutare a lui Urban] poate fi adusă la ordine doar printr-o dispoziție regală dată de la cel mai înalt nivel, pentru ca apoi să acționeze conform rezultatului obținut [contele Mikó Imre către prim ministrul Ungarici].

- Publicat în limba maghiară la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, III, Cluj, 1946, p. 31-32

8

Năsăud, 20 septembrie 1848

Abschrift der Zuschrift des Regimentsreservates Nr. 73, d.d. 20. September 1848 an den königl. Ungarischen Herrn Komissär Gabriel von Mihályi zu Sighet.

Ich habe Euer Hochwohlgeboren Schreiben vom 17. D. M. Nr. 35 soeben erhalten. Auch wurde das Regiment vom hohen k. k. General-Kommando-Präsidium am 8. d. M. von der Mission Euer Hochwohlgeboren in Kenntnis gesetzt.

Inzwischen haben sich die Verhältnisse ungemein geändert. Die 42. 000 Seelen starke Population des hiesigen Grenzregiments hat durch Deputierte am 13. d. M. die Gründe zu Protokoll gegeben, aus welchen die fernere Unterstellung unter das königl. Ungarische Ministerium aufgesagt, die Union Siebenbürgens mit Ungarn nicht zugestanden wird. Alle Romanen und Sachsen Siebenbürgens sollen aber auch gleiche Beschlüsse gefasst haben und, wie bekannt, ist der Stand des königl. Ungarischen Ministeriums in diesem Augenblicke misslicher. Tausende von Provinzialwalachen, Ungarn und Sachsen kamen seit den ersten Tagen dieses Monats hier mit der Frage vor, ob es wahr sei, dass die grosse Rekrutenstellung, die man in Ungarn und Siebenbürgen vorzunehmen beginnt, für den Dienst seiner Majestät des Kaisers und für die k. k. Armee sei, da die Rekrutierungskommissionen sich auf allerhöchste Anordnungen, *mit dem k. k. Adler versehen*, berufen. Jeder ehrliebende Soldat konnte die Fragenden richtig bescheiden.

Das hintergangene Volk drang in noch grössern Massen mit der Bitte zu, dasselbe auf die alte bewährte Treue gegen Seine Majestät den Kaiser und auf die k. k. Fahnen hier zu beeciden, ansonsten es sich selbst Hilfe gegen die Herrschaften und Beamten verschaffen müsste. Ein Seitenstück zu den galizischen Ereignissen im Jahre 1846 stand in furchtsbarster Aussicht. Um Leben und Eigentum zu schützen, einem anarchischen Zustand zu begegnen, konnte man keinen Anstand nehmen, die Gemeinden auf ihre neu betätigte Treue zu beeciden; und mit

Dank muss es die Welt erkennen, dass hiermit ein unberechenbares Unglück abgewendet wurde.

Das ist der hiesige Stand der Dinge. Über hunderttausend Walachen, Ungarn und Sachsen sind hier bereits becidet worden. Keine Gewalttat wurde verübt, das Eigentum wird geachtet, die Herrschaften sind sicher an Gut und Leben, denn keine Gemeinde scheidet von hier, ohne dass derselben diese Ermahnung mit dem Bemerkten gemacht werde, ihre sonstigen Schuldigkeiten und Abgaben zu leisten, dem Gesetze und den Anordnungen ihrer Behörden in allem übrigen zu folgen. Seiner Majestät dem Kaiser und den hohen Militärbehörden wurde hierüber berichtet.

Nachdem das hiesige Grenzregiment rein unter militärischer Leitung und Administration steht, das Regimentskommando für innere Ordnung und Sicherheit verantwortlich ist und diese zu handhaben weiss, so mögen Euer Hochwohlgeboren erlauben, ob bei der gegenwärtigen, gegen jede fremde Einmischung sehr bedenklichen Stimmung es angemessen sei, die eigne Mission bis hierher auszudehnen.

Ich benütze übrigens diese Gelegenheit zu dem Ausdrucke meiner besondern Hochachtung.

Traducere:

Copia adresei comandamentului regimentului cu nr. [presidial] 73, din data de 20 septembrie 1848, către domnul comisar regal maghiar Gávril Mihály, la Sighet

Am primit chiar acum scrisoarea Domniei voastre din 17 ale lunii curente cu nr. 35. De asemenea, regimentul a fost înștiințat de către înalta președinție a Comandamentului general cezaro-crăiesc la data de 8 ale lunii curente despre misiunea Domniei voastre. Între timp, situația s-a schimbat în mare măsură. Populația regimentului de graniță de aici, în număr de 42.000 de suflete, prin delegații veniți aici la 13 ale lunii curente, a declarat în scris motivele pentru care denunță subordonarea față de guvernul regal maghiar și nu permite unirea Transilvaniei cu Ungaria. Toți românii și sașii din Transilvania – după cum se spune – au luat aceleași hotărâri, și după cum se știe, situația guvernului regal maghiar în acest moment este precară. Mii de români din provincie, deci din afara graniței militare, precum și maghiari și sași s-au prezentat aici începând cu primele zile ale acestei luni întrebând dacă este adevărat că marea acțiune de recrutare care a fost începută în Ungaria și în

Transilvania este pentru slujirea Majestății sale a împăratului și pentru armata cezaro-crăiască, deoarece comisiile de recrutare își desfășoară activitatea pe dispoziții preînalte, prevăzute cu sigilii reprezentând vulturul cezaro-crăiesc. În acest sens, fiecare soldat cinstit trebuia să dea un răspuns corect celor care întrebau [despre recrutare].

Poporul înșelat s-a adunat în număr și mai mare cu rugămintea să depună aici, pe steagurile cezaro-crăiești, jurământul de fidelitate față de Majestatea sa împăratul, căci altfel ar trebui să se ajute singur împotriva domnilor de pământ [nobililor] și a funcționarilor [comitatensji]. O paralelă cu evenimentele din Galiția din anul 1846 era de o iminență înfricoșătoare. Pentru protejarea vieții și a proprietății, pentru a preîntâmpina o situație anarhică, nu se putea evita luarea jurământului și reconfirmarea fidelității comunelor pentru împărat, iar lumea trebuie să recunoască cu mulțumire că prin aceasta s-a evitat o nenorocire incalculabilă.

Aceasta este starea lucrurilor de aici. S-a luat jurământul de la peste 100. 000 de români, maghiari și sași. Nu s-a întâmplat nici un act de violență, proprietatea este respectată, nobilii sunt siguri de bunurile și viețile lor, deoarece nici o comună [reprezentanții comunelor] nu pleacă de aici fără ca să fie îndemnată a presta celelalte obligații și dările ce li se cuvin, să asculte de lege și de dispozițiile autorităților în toate celelalte privințe. Despre toate acestea s-au raportat Majestății sale împăratului și înaltelor autorități militare.

Deoarece regimentul de graniță de aici este sub conducere și administrație exclusiv militară, comandamentul regimentului fiind responsabil pentru ordinea și siguranța internă și știind să le asigure acestea, Domnia voastră să binevoiască a aprecia dacă în situația actuală care este foarte tensionată, manifestându-se rezerve față de orice imixtiune străină, este oportună extinderea misiunii dumneavoastră până aici.

Folosesc acest prilej pentru exprimarea stimei mele deosebite.

- Publicat în limba germană la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. I, p. 5-6

9

Budapesta, 22 septembrie 1848

Árulás környezi cselszövényeivel e hazát mindenfelől; árulás, mely a sorkatonaság alkotmányunk elleni hangulatára támaszkodik, mely az egymásra bősített külön nemzetiségek palástja alatt működik, és a király szentséges nevét használja vakmerően jelzőül gonosz intézeti érvényesítésére; árulás, legvétkesebb s egyszersmind – a nagy Istenre! – a legoktalanabb árulás, mely, míg e nyomorult hazát a polgárháboru lángjaiba borítja, a dinasztia érdekeit is legbotorabbul teszi kockára.

Az erdélyi kormányzék hivatalos jelentése idefogott másolatából és ugyanide mellékelte három záradékból át fogja kegyesen látni cs. k. Főnséged, hogy a 2.-ik oláh ezred alezredese *Urbán*, egy második Jelachich szerepét kezdi ott játszani. Ő azon vidékben népgyűléseket tart, és (a mint több hiteles jelentésekből értesemre van) azon nyilatkozatokra, melyeket másolatilag idezárt iratában, mint közkívánatokat ad elé, maga biztogatja a katonaságot, szintugy, mint a polgárságot: t.i. *az unió és a magyar ministeriumtói függés fölmondására*, mifelől másolatilag idezárt iratában a 3-dik lap tetején, méltánylását hivatalosan is kimondja e szókban: „ihre bestimmte Erklärung, von einem unbcugsamen aber gerade darum *achtbaren Willen begleitet*= stb. – Ő végre már *újonc szedéshez* is kezdett.

Mi végök lesz bonyodalmainknak, isten titkai közé tartozik. De legyen bármi irva felőle a végzés könyvében: azon magas személyen, ki a kormány gyepőlőjének vezetésével törvényesen van megbízva, kit a nemzet osztatlan bizalma kísért eddig minden léptein; meg vagyok győződve nem fog semmi mulni, mit igaz hazafiúi hűség s magas kijelöltetés kötelességül tesznek; nem fog semmi mulni, mi egy tiszta kebelt a maradék hálájára, és az igazságos história méltánylására érdemessé tesz.

Ezen erős meggyőződéssel vagyok bátor cs. k. Főnségedhez aláírás végett az idezárt rendeleteket küldeni. Én tettem, s míg e nehéz körülmények közt e kormányt vezetnem kell teszek mindent hazám javára, a mi csekély erőmtől kitelik; tettem az erdélyi dolgok körül is rendeleteket, melyeknek támogatására vagyok bátor a Főnséged tekintélyét felszólítani.

Traducere:

Trădarea cuprinde în mrejele ei această țară din toate părțile; trădare ce se sprijină pe atmosfera anticonstituțională a armatei de rând; activează sub masca diferitelor naționalități ațâțate una împotriva alteia și folosește cu mare îndrăzneală numele sfânt al regelui [împăratului] ca justificare în impunerea măsurilor ei răufăcătoare; trădare, cea mai păcătoasă și totodată – pe numele Domnului – cea mai absurdă trădare, care în timp ce aruncă această biată țară în flăcările războiului civil, riscă totodată în mod necugetat și interesele dinastiei.

Din conceptul alăturat al raportului oficial al Guberniului [Transilvaniei], precum și din cele trei anexe aici alăturate, Majestatea voastră imperială va vedea că Urban, locotenent colonel al regimentului doi grăniceresc român, începe să joace acolo rolul unui al doilea Jelachich. El ține în acel ținut adunări populare și, precum am înțeles din mai multe rapoarte oficiale, el însuși îndeamnă armata și populația la acele declarații pe care le prezintă [în actul său anexat aici în concept] ca dorință unanimă generală de denunțare a dependenței față de uniune și ministerul maghiar; cu privire la care își și expune oficial părerea pe capul foii nr. 3 a actului anexat aici în concept prin următoarele cuvinte: „ihre bestimmte Erklärung, von einem unbeugsamen aber gerade darum achtbaren Willen begleitet „etc. El [Urban] a început deja și recrutarea.

Cum se vor sfârși aceste complicații ale noastre, Dumnezeu știe. Dar orice ne-ar rezerva cartea providenței, sunt convins că acea persoană înaltă, căreia i s-a încredințat legal cârma guvernului și care s-a bucurat până acum de încrederea națiunii, nu se va sustrage de la ceea ce îi impun adevărata fidelitate patriotică și înalta funcție pe care o deține; nu va ezita [să facă totul] pentru a atrage după sine recunoștința posterității și aprecierea istoriei adevărate. Cu această convingere fermă îndrăznesc să înaintez Excelenței voastre imperiale aceste ordine alăturate, spre a fi semnate.

Eu am făcut și până acum – și voi face în continuare – până voi conduce acest guvern în circumstanțe grele, tot ce-mi stă în putere spre binele țării. Am dat dispoziții și în legătură cu problemele legate de Transilvania, pentru sprijinirea cărora îndrăznesc să apelez și la autoritatea Majestății voastre [prim ministrul Ungaricii Batthyány Lajos către arhiducele Iosif].

- Publicat în limba maghiară la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, III, Cluj, 1946, p. 27-28

10

Budapesta, 22 septembrie 1848

Hivatalos úton értesítve vagyok azon mozgalmak felől melyek Erdélyben egy polgárháború előjelei gyanánt naponta szembetűnőbben mutatkoznak. Értesítve vagyok a felől, hogy e mozgalmak izgató eszközéül a külön nemzetiségek egymás elleni bősztítése használtatik, hogy Ő Felsége törvényes magyar ministériuma ellen és az Ő Felsége által szentesített unió ellen a nép sőt a katonaság is bujtogattatik, hogy különösen az oláh ezredek közt igen rossz hangulat van, mit főként 2-ik oláh ezredbeli alezredes Urbánnak lehet tulajdonítani: végre hogy e lázítási és veszély előidéző rendzavarási merényletek, Ő Felsége szentséges neve botrányos használásával legfelsőbb akarat kifolyásainak tulajdonittatnak. Értesítve vagyok szintén a felől is, hogy kormánybiztos úrhoz a következő közveszcly megelőzése végett a ministeriumtól hatályos rendeletek tétettek.

Midőn tehát kormánybiztos urat és az erdélyi k. kormányshéket a vett rendeletek pontos és erélyes teljesítésére magam részéről is felhívnám, egyszersmind fölhatalmazom saját komoly rosszalásomnak nyilatkoztatására mindazon egyének merényleteire nézve, kik az érintett vétkes mozgalmak földidézésében vagy táplálásában részt vettek, vagy vesznek; fölhatalmazom kinyilatkoztatására annak, hogy én mindég kész vagyok a törvény és Ő Felsége kegyelmessége által kezem közé helyezett hatalmat teljes szigorúságában érvényeztetni mind azok ellen, kik az Ő Felsége által szentesített törvények és azok nyomán létező kormány iránti engedelmséget megtagadják, vagy másokat azon megtagadására izgatnak.

Traducere:

Sunt informat pe cale oficială despre acele mișcări care în Transilvania se manifestă zilnic ca semnele premergătoare ale unui

război civil. Sunt informat că drept instrument ațâțător al acestor mișcări este folosită instigarea diferitelor naționalități una împotriva alteia; că populația, și chiar armata sunt instigate împotriva guvernului maghiar legal al Majestății sale și împotriva uniunii sancționată de Majestatea sa; și că, mai ales în rândurile regimentelor românești domnește o atmosferă destul de proastă – ceea ce i se datorează mai ales locotenent colonelului Urban de la regimentul doi românesc -; și, în sfârșit, am fost informat că aceste tentative de tulburare a ordinii, provocatoare de instigare și pericol, se comit sub numele sfânt al Majestății sale și sunt atribuite voinței sale prea înalte.

Mai sunt informat totodată că domnului comisar guvernamental i s-au dat dispoziții ferme din partea ministerului [de interne] pentru prevenirea pericolului ce ar putea rezulta. Acum, când și din partea mea lansez domnului comisar guvernamental și Guberniului Transilvaniei rugămintea îndeplinirii exacte și energice a ordinelor primite, vă împuternicesc totodată să exprimați și propria mea dezaprobare față de acele persoane care au participat sau participă la provocarea ori întreținerea mișcărilor menționate. De asemenea, vă împuternicesc să declarați că eu sunt gata întotdeauna să pun în aplicare, cu toată asprimea, acca putere ce mi-a fost atribuită de lege și prin milostivirea Majestății sale, împotriva acelor care refuză supunerea față de legile sancționate de Majestatea sa și față de guvernul existent pe baza acestor legi, ori îi instigă pe alții la nesupunere [premierul Batthyány Lajos către comisarul Vay Miklós].

- Publicat în limba maghiară la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, III, Cluj, 1946, p.32-33

11

[Năsăud] 25 septembrie 1848

Patimile batalionului românesc din regimentul II mărginaș transilvan

Din Batalionul nost, după înștiințările venite și la regiment și private, din 30 August, sosite în 13, știm că sunt 4 compănii în Leopoldstadt, lângă Târnavia, și 2 compănii în Edenburg, în Ungaria,

ca prinse sau ținute sub pază, cum am zice, neputând avea comunicație cu a lui stăpâni, așa cât, nici D[omnul] vicecolonel Urban, care tocma în 7 Septembrie au venit de la Viena, și arătându-să pe la batalionul nost, nu putu vorbi cu nime, nici cu ofițeri, nici cu vreun fecior, nedându-i-să voie, fără numai cu un colonel, care era comandantul cetății.

Ei stau sub judecată ostășească, la o comisie investigătoare, de un auditoriu, doi ofițeri de ștab, și mai mulți alți ofițeri. În 29 și 30 August să citasă D[omnul] Maior Pop, și așa să vor întreba pe rând toți, până la cel din urmă militar. Cauza aceștia cercări este, pe cum de obște se știe, că batalionul, la Segedin fiind, n-au vrut a să oști în contra serbilor. Fiind comandat a merge la O.Vece în loc n-au mers, și în 16 august dimineața la 4 oare au trecut cu toată bagajia peste Tisa, la bănăteni, silind și pe ofițeri a merge cu ei și s-au încartirat într-un sat românesc, Beba. Ofițirii au arătat întâmplarea îndată la ministeriul din Viena la ministeriul ungar din Buda-Pesta, la general comando din Ardeal și Banat, și la comandantul de trupe din O.Vece, precum și regimentului nostru. A doua zi, cugeta batalionul, să ia cale de la Beba acasă; eșind fieștecare companie sub comanda câte a unui subofițiru, s-au adunat înaintea cortilului D[omnului] Maior, vrând a lua cu dâșii și steagul. Însă vorbirea cea blândă a ofițirilor, au mai liniștit duhurile, întru aceea, sosește un comisariu regal în Beba, cu provocație de la ministeriu ungar ca să se întoarcă la Segedin, că ei nu se vor trămite în bătaie, ci în garnison la Pesta, ci necrezând feciorii aceasta, n-au vrut a se întoarce, până ce au venit a doua oară trimis de la Ministeriu, colonelul Marțiani, spuindu-le că, cu atâta mai vârtos trebuie să se întoarcă la Segedin, că este hotărât ca ei să mcargă la garnison în Pojon; necrezând feciorii nici această înștiințare, totuși numai la garanția lui Marțiani, s-au înduplecat a să întoarce.

Așa batalionul fu dus peste Buda-Pesta la stațiunile, unde acuma stă arestat în două părți și batjocorit. Această supărătoare știre, ca fulgerul lățindu-se prin regiment, au pricinuit cea mai mare măhnire și mișcare între grănițeri.

În 13 septembrie adunându-să aproape la 500 de grănițeri din regiment au întrebat de comandantul Iovici despre aflarea batalionului, și încredințându-să că vestea lățită este adevărată, au compus și suscris o rugămintă la Maiestatea sa Împăratul, ca să se

sloboadă feciorii noștri nevătămați din detențiunea aceea, care rugăminte prin un curier s-au transmis astă noapte la Viena. Regimentul nostru este înverșunat peste măsură pe unguri.

Țăranii din com[itatul] Solnocului, Dobâcei, Kioar, vin întruna la Năsăud, jurând Împăratului Ferdinand credință și că sunt gata a să oști pentru împăratul, însă, nici decum pentru unguri, cari vreau să-i recruteze după mandatul căpătat de la ministeriu.

Mi să pare că curierul mers au căpătat depeșe și în cauza țăranilor, cari au venit la Năsăud, dorind armarea pentru împăratul.

Din cauza batjocurii a batalionului nostru prin unguri, înverșunându-să asupra lor, nu vor avea între dânșii nici un ofițir din unguri, tocma precum făcusără săcuii în Aprile și Maiu, căci alungară pe ofițirii neunguri. Precum din adunarea din 13 Septembrie s-au putut vedea au strigat să să care ungurii din regiment. Așa tocmiți fiind grănițerii noștrii nu vreau să știe de ministeriul unguresc, că ei sunt învățați din pruncia lor cu împăratul, nu cu craiu, un cuvânt nu vreau să știe de supușenia sau suveranitatea ungarilor. Cuvântul constituție încă-i scândălește: ci nu te mira, că ei nici au auzit până acum de ea, nici li s-au vestit, ca să știe ce felu de creatură e aceea, și poporul, disident de ori ce nouă auzire sau numire să teme ca de amăgire.

Vătămați sunt și asupra D[omnului] Colonel, împutându-și că au vândut batalionul nostru ungarilor, lăsându-i să iasă la Ungaria; unii, despre dânsul ca seră nu să poate, nici socoti astfeliu de lucru și, pe nedrept i să impută asta tocma. Ba, poporul perde cumpătul, învinovățind și pe preoțime, că înțălăgându-să cu colonelul, au dat batalionul pe sama ungarilor, batăr că preoțimea s-au nevoit mult pentru ușurarea grenițcrilor și nu merită astă învinovățire.

Să poate presupune dară, că ei sunt gata a lua represalie asupra ungarilor, care, nu nainte de 3,4 zile, nu o nădăjduim. Cine-i de vină că românii nu vreau să să lupte pentru unguri? Că s-au înverșunat în contra lor? Românii de bună samă, nu sunt de vină, că ei au fost trădători până acum; ungurii sunt de vină pentru tiraniile lor, ei loruși împute cum și-au săpat, așa vor mânca.

M[accedon]

- Publicat în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 37, 13/25 septembrie 1848, p.299-300

Die walachische Eskorte brachte nur das anliegende Schreiben vom Oberleutnant Grössmann des Beschäldepartements und einen walachischen Brief mit, der das Attentat des Grafen Teleky Sándor zu Butsum erzählt. Nach diesem, den ausweichenden Erzählungen der Gefangenen und nach den früher schon eingezohnen Nachrichten hat Graf Teleky Sándor und der Vizegespan Mihályi Gabriel von der Versammlung mehrerer walachischer Gemeinden zu Butsum in dem Zeitpunkte Kenntnis erlangt, wo beide Herrn nach Klausenburg reisen wollten, und Stuhlrichter Buttyán Benjamin bekam den schriftlichen Auftrag, von Somkut nach Butsum sich zu begeben, um bei der Durchreise der genannten beiden Herrn das Volk in Ruhe und Ordnung zu erhalten.

Die Reisenden sprachen am Ende des Ortes mit den versammelten Walachen. An Ausfällen über die hierortige Beeidigung hat es nicht gefehlt. Während die Leute durch den Stuhlrichter vom Wagen entfernt gehalten wurden und Vizegespan Mihályi erklärte er sei vom Kaiser gesendet, um im Lande Ruhe herzustellen, und als die Walachen nach der kaiserlichen Bestätigung fragten, stiegen beide Herrn in den Wagen, einer schoss unter die Walachen, verwundete einen Mann an der Hand, und sie jagten davon. Die erbitterten Walachen arrctierten hierauf dem Stuhlrichter seinen Verwandten als einen grossen Anhänger Telekys, den Fiskal, der sie beruhigen wollte, und nahmen auf dem Wege den Wirt und den Stuhlrichter Halmágyi als Gefangnen mit, weil beide einen Eilboten, der den nach Naszod sich in Bewegung gesetzten Zug in den walachischen Dörfern ansehen sollte, festnahmen.

Um die aufgeregten Gemüter zu beruhigen, habe ich heute die Aussagen der Gefangnen zu Protokoll genommen, in welchem sie schliesslich um Beeidigung auf die k.k. Fahnen baten. Ich gab jedem derselben zu seiner Legitimation über diesen Antrag ein Zertifikat mit der Bemerkung, dass den geängstigten Gemütern der Eid zwar nicht abgenommen wurde, solchen aber abzulegen ihnen bei ruhiger Stimmung freistehe. Hierauf wurden die Eingezogenen mit dem Beifügen in Freiheit gesetzt, dass ich von der Eskorte sechs Geiseln aus sechs walachischen Ortschaften statt ihrer in Arrest behalte, bis Augenzeugen aus Butsum und Somkut hier einlangen und den Vorfall eidlich angeben.

Diese Art Satisfaktion und die sonstige Behandlung, die sie hier erfuhren, haben die Herrn mit überraschender Freude aufgenommen und sind unter Begleitung einer Sauvegarde Nachmittag abgefahren. Die

rückbehaltenen sechs Walachen werden morgen vernommen. Ein durch zwei soeben aus Butsum angekommene Zeugen mitgebrachtes Schreiben, schliesse ich jedoch gehorsamst bei, weil dasselbe Aufschluss über die ganze Veranlassung gibt.

In Verlaufe des Tages brachte man noch einen jungen Mann aus Ruschor (Notärssohn), der die Walachen für die ungarische Sache zu gewinnen suchte. Nach guter Behandlung und eindringlichen Lehren habe ich denselben entlassen. Endlich kam eine walachische Eskorte mit zwei Professionisten aus Szent-András. Unter der Eskorte traten zwei Walachen vor, die den schon lange anhängigen Klagegegenstand bezüglich eines Hausprozesses gegen die genannten Professionisten vorbrachten, und da der Prozess nie zu Ende komme, und sie selbst, die Sprecher, betreffe, so hätten sie nach einer Schlägerei ihre Gegner arretiert und hierher gebracht. Ich belehrte die Kläger, dass sie unter ihrer Ziviljurisdiktion stünden nur bezüglich der Rekrutenstellung sie beim Militär Schutz finden etc., entliess die Arrestanten und sperrte statt ihnen die zwei Kläger ein, die ich einige Tage sitzen zu lassen beabsichtige, um mit solchen Lappalien verschont zu bleiben.

Indem ich beeile dies zur Kenntnis des hohen General-kommando-Präsidiu gehorsamst zu bringen, erlaube ich mir weiters ergebenst zu bemerken, dass zwar im Regimentsbezirke und in den nächtsgelegnen Provinzialortschaften Ruhe herrscht, die magyarischen Wähler aber doch alles Mögliche aufbieten, die Gemüter in Soannung, die der entferntern Gemeinden sogar in Furcht und Schrecken zu erhalten.

Urban m.p., Obrstlt
Präs. No. 1208/q

Traducere:

Rez. Nr. 91

Regimentul 2 românesc de infanterie
de graniță nr. 17

Către preainaltul prezidiu al Comandamentului general cezaro-crăiesc
Năsăud, 2 octombrie 1848

Prezentat [la destinatar] 9 octombrie 1848

Deja la 30 septembrie după masă, printr-o sursă sigură, am primit știrea că din regiunea districtului Chioar, mai multe sute de români sunt pe drum spre a veni aici, pentru a aduce ca prizonieri doi

solgăbirăi [pretori] care ar fi favorizat un atentat criminal al contelui Teleki față de un român.

La 1 ale acestei luni, către prânz, domnul Josef von Földváry din Chiuza, însoțit de pretorul Halmágyi László, m-a anunțat despre sosirea prizonierilor și mi-a citit, tălmăcind dintr-un act în limba maghiară, desfășurarea evenimentelor, ceea ce însă nu corespundea cu știrile pe care eu le culesesem; drept urmare, domnul von Földváry a confirmat ulterior că informațiile mele sunt reale și corespund adevărului.

Deoarece știrea a produs o tulburare extraordinară, l-am delegat pe domnul căpitan Clococean la Mocod, pentru a-i asigura escortei ordinea și autoritatea necesară. De asemenea, eu însumi m-am deplasat călare spre această unitate a regimentului.

La Salva mi-a ieșit în întâmpinare într-o trăsură domnul maior cezaro-crăiesc contele Kornis, actualmente pensionar, care trăiește la Șintereag. Îmbrăcat în uniforma militară cezaro-crăiască și fiind însoțit de susmenționatul pretor Halmágyi, contele Kornis m-a anunțat că Halmágyi a fost oprit de către escortă și este adus la Năsăud pentru cercetări, deoarece el ar fi întemnițat la Coldău un curier fulger trimis de către românii din zona Chioarului, pe care l-a eliberat însă a doua zi. La scurt timp după întâlnirea cu Kornis și Halmágyi, la Salva au ajuns aproximativ o sută de români înarmați ce aduceau patru prizonieri încătușați: doi pretori și un fiscal, toți trei români, și un cârciumar german din Reteag. Cu tot aspectul lor mizerabil, ca al unor bandiți, am dispus imediat să li se scoată cătușele și i-am asigurat că, ținând seama de starea tensionată a populației, paza lor este necesară în interesul propriei siguranțe. Toți cei cinci captivi – inclusiv Halmágyi – au fost cazați corespunzător în camera temnicerului [șeful arestului regimentului], acordându-li-se o grijă deosebită. Eu le-am oferit [împrumut] și bani pentru cele necesare traiului, iar unul dintre ei a și acceptat oferta aceasta.

Mulțimea de români a adus o scrisoare de la locotenentul major Grössman din departamentul de montă și o scrisoare în limba română, în care este relatat atentatul contelui Teleky de la Bucium. Potrivit acestei scrisori, a relatărilor oarecum evazive ale captivilor și conform știrilor aflate deja anterior, contele Teleky Sándor și subprefectul Gávril Mihály au intenționat să călătorească spre Cluj. Aflând însă de adunarea mai multor reprezentanți ai unor comune românești, i-au poruncit în scris

pretorului Buttyán Beniamin să se deplaseze de la Șomcuta la Bucium pentru a menține poporul în ordine și liniște până ce cei doi ar fi trecut spre Cluj. Aceștia au vorbit la marginea localității Bucium cu românii adunați. Nu au lipsit agresiunile verbale ale celor doi împotriva depunerii jurământului [de către mulțimea de români adunată aici față de împăratul de la Viena]. În timp ce oamenii au fost ținuți la distanță de trăsură, subprefectul Mihályi a declarat că el ar fi fost trimis de către împărat cu misiunea de a restabili liniștea în țară [Transilvania]. Însă când românii au întrebat despre confirmarea imperială a misiunii, ambii domni s-au urcat în trăsură, iar unul dintre ei a tras cu o armă spre români rănind un bărbat la mână, după care au fugit în mare grabă. Românii, revoltați de gestul celor doi, i-au arestat după aceea pe ruda pretorului care era un mare simpatizant al lui Teleky, pe fiscalul care a vrut să-i liniștească, iar pe drum i-au luat prizonieri pe cârciumarul și pe pretorul Halmágyi, deoarece amândoi (sic!) au arestat un curier fulger [trimis de românii din jurul Chioarului la Năsăud].

Pentru a liniști spiritele agitate, astăzi am trecut într-un proces verbal declarațiile celor captivi, care au solicitat să depună jurământul [de credință] pe steagurile cezaro-crăiești. Eu i-am dat fiecăruia dintre ei, pentru justificarea lor, o adevărată despre această solicitare, în care s-a specificat că datorită situației de intimidare în care se aflau, jurământul nu a fost depus, dar ei vor fi liberi să-l depună într-o situație mai liniștită. După aceea, captivii au fost puși în libertate, însă din escortă am reținut în arest șase ostatici din șase localități românești, până când martori oculari din Bucium și Șomcuta vor ajunge aici și vor relata despre cele întâmplate sub prestare de jurământ.

Domnii [pretorii și ceilalți captivi] au fost foarte mulțumiți de tratamentul ce li s-a aplicat și au primit cu bucurie soluția ce le-am dat, plecând după amiaza cu o căruță însoțiți de o gardă [salvconduct]. Cei șase români reținuți vor fi ascultați mâine. Anexez raportului meu o scrisoare adusă tocmai acum de doi martori oculari din Bucium deoarece ea oferă lămuriri asupra întregii întâmplări.

În decursul zilei a fost adus un bărbat tânăr din Ruștior, fiul notarului locului, care a căutat să-i câștige pe români pentru cauza ungurească. După ce a fost bine tratat și insistent îndrumat, l-am eliberat. În sfârșit, a venit o escortă [mulțime] română cu doi meșteșugari din Șieu-Sfântu. Din mulțime au ieșit doi români la raport, care au prezentat faptul că de multă vreme sunt în proces pentru o casă cu meșteșugarii

menționați. Deoarece procesul a trenat de mult timp și nu a ajuns la un sfârșit, vorbitorii, după o încăierare, i-au arestat pe adversarii lor și i-au adus aici. Eu le-am explicat reclamanților că ei sunt sub jurisdicția lor civilă, și se pot afla sub protecția autorităților militare numai în ceea ce privește problema recrutărilor. I-am eliberat pe meșteșugari și în locul lor i-am închis pe cei doi reclamanți, intenționând să-i las închși câteva zile pentru a fi scutit pe viitor de asemenea fleacuri.

Grăbindu-mă să aduc toate acestea la cunoștința înaltului prezidiu al Comandamentului general, îmi permit să remarc în mod respectuos, că în zona regimentului și în localitățile provinciale [civile] cele mai apropiate domnește liniștea, însă unii agitatori maghiari încearcă totuși să mențină spiritele tensionate, iar în comunele mai îndepărtate să semene chiar frică și spaimă.

1848, octombrie 1

s.s. Urban, locotenent-colonel

Prezentat la destinație cu nr. 1208/q.

- Publicat în limba germană la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. I, p. 8-11

13

Năsăud, 3 octombrie 1848

Euer Excellenz

Ich danke gehorsamst für das gnädige Schreiben vom 29. September. Diesmal muss ich schon von der hohen Erlaubnis Gebrauch machen und mich ergebenst auf den Präs. Bericht 91 berufen, nach welchem drei Stuhlrichter, ein Fiskal und ein Wirt hierher eskortiert wurden. Wie ich die Leute behandelte, mögen sie erzählen. Ich habe sie anständig untergebracht, gut und unentgeltlich bewirtet, ihnen auf Treu und Glauben Geld zur Rückreise angetragen, wovon einer auch Gebrauch machte, ihnen mehrere Pakete Zigarren gereicht, kurz ich habe sie belehrt, wie man mit Gefangnen umgehen müsse.

Es konnte mir übrigens nicht entgehen, dass die Meisten zur Partei der Wühler gehören und gerade darum sollten sie unsere Grossmut erfahren. Der pensionierte Major Graf Kornisch, in der Nähe begütert und seit Jahren hier ein seltner Gast, vor mehreren Monaten hier

mit Nationalhut und Feder öfter erschienen, kommt seit drei Wochen sehr oft und nun in k.k. Uniform. Als er gestern den Stuhlrichter Halmágyi dem Zuge der Gefangnen voran brachte, trat eine Deputation der Naszoder Grenzer mit der Bitte zu ihm, den Ort ferner nicht mehr zu betreten, da sein Benehmen mit dem Wechsel der Kleider zu auffallend sei. Er fuhr glücklich ab, und ich nahm von der mir zu Ohren gekommenen Geschichte keine Notiz.

Damit mich kein „zu spät“ überrascht, greife ich in ausserordentlichen Fällen zu ausserordentlichen Mitteln. Ich kann die Misstimmung der Walachen im nordwestlichen Teil gegen Nagy-Bánya nicht mehr meistern, wenn ich nicht ein Wahrzeichen einsetzte. Ich bilde soeben ein Kommando von den anschnlichsten Grenzern (30 Mann mit 2 Krez) unter Kommando des Leutnant Thomutz (ein tüchtiger, besonnener Offizier) und sende dasselbe morgen nach Katalinfalva, eine Stunde von Nagy-Bánya entfernt, um von dort aus die Gemüter zu beruhigen, dass die magyarische Partei keine zwangsweise Rekrutenstellung vornehmen werde. Bei dieser Gelegenheit komme ich auch mit den k.k. Truppen in der Marmarosch in engste und beste Verbindung.

Dem mir zugedachten ehrenvollen Kommando in hiesiger Gegend werde ich mit allem Eifer und rastloser Anstrengung zu entsprechen bemüht sein, und wenn ich dem innern Zustand des Regiments durch die gebieterische Zeit auch nicht in allen Teilen die vollste Aufmerksamkeit noch widmen kann, so tue ich vorderhand doch, was möglich. Ich bemerke dies einstweilen nur, um später einem möglichen Tadel über so viele Zweige der innern Verwaltung zu entgehen. Der neue Erziehungshauskommandant, mit dessen Wahl ich nie einverstanden gewesen wäre, hat die Rechnung vom 3. Quartal noch nicht unterlegt. Der Zustand unsrer Kanzleien ist ein misslicher, der Gebäude der elendste. Wir haben weder bei Wachen noch Kassen eine Laterne, eine einzige Uhr, die nicht mehr zu reparieren ist, daher nach Belieben geht, beim Spital kein Marodezimmer. Müsste ich nicht auf Weib und Kinder Rücksicht nehmen, ich hätte schon in meinem Hause ein Spital etabliert, denn schon ist's mir gelungen zwei Kranke (Cholristen) von der Wache in meinem Hause zu retten und heute geht der 3. Rekonvaleszent heim. Ich bitte untertänigst wenigstens die zehn Betten, um die das Regiment ansuchte, mit Hochdero mächtigen Einfluss bewilligen zu machen.

Die Gemeinden Laska (vis a vis Naszod, auf den wenigsten Karten zu finden) Prislop und Cseppan (letzteres Sachsen) bestürmen mich täglich, um Grenzer werden zu können. Kommt es zum Bruche, so lasse ich die Orte durch genannte Pensionisten sogleich konskribieren. Das 3. Bataillon Tursky könnte ich gleich kompletieren, wenn es in der Nähe wäre.

Genehmigen Euer Excellenz den Ausdruck innister Hochverehrung, womit ich zu sein die Ehre habe.

Euer Excellenz gehorsamst ergebenster
Urban, Obrstlt.

Naszod, 3. Oktober 1848

Traducere:

Exceleța Voastră!

Vă mulțumesc cu supunere pentru scrisoarea din 29 septembrie. De data aceasta trebuie să fac uz de înalta dumneavoastră îngăduință și să mă refer cu umilință la raportul prezidențial nr. 91, potrivit căruia trei pretori, un fiscal și un cârciumar au fost aduși sub escortă până aici. Cum i-am tratat eu pe acești oameni, să povestească ei înșiși. Eu i-am cazat în mod corespunzător, i-am ospătat bine și gratuit, le-am oferit pe cinste și încredere bani pentru a putea călători înapoi, unul dintre ei folosindu-se de această încredere, le-am dat mai multe pachete de țigări, deci, pe scurt, i-am învățat cum trebuie tratați prizonierii.

Nu am putut să nu-mi dau seama că majoritatea [celor escortați la Năsăud] aparțin partidei agitatorilor și tocmai de aceea ei trebuiau să exprimenteze mărinimia noastră. Maiorul pensionar contele Kornisch, care are moșii în zonă și ani de zile venea rar pe aici, în urmă cu câteva luni a apărut aici cu o pălărie [națională maghiară] cu pană, iar de trei săptămâni vine foarte des și îmbrăcat în uniforma cezaro-crăiască. Ieri, când l-a adus pe pretorul Halmágyi în fruntea grupului prizonierilor escortați până aici, o delegație a grănicerilor năsăudeni i s-a adresat cu rugămintea să nu mai calce prin localitate, deoarece comportamentul său cu schimbarea hainelor este prea [suspect și] bătător la ochi. Contele a plecat rapid cu o căruță, iar eu am luat la cunoștință povestea care mi-a ajuns la urechi.

Ca să nu mă surprindă vreun „prea târziu“, în cazuri excepționale folosesc mijloace excepționale. Eu nu mai pot să țin sub control starea de nemulțumire a românilor din partea de nord-vest,

dinspre Baia Mare, dacă nu iau măsuri. De aceea formezi chiar acum o trupă de comando din grănicerii cei mai de vază [32 de oameni] sub comanda locotenentului Tornuț [un ofițer capabil, chibzuit] și o trimiți mâine la Cătălina (azi contopit în satul Coltău, jud. Maramureș), la o oră de Baia Mare, pentru a liniști de acolo spiritele că partida maghiară nu va efectua recrutări cu forța. Cu acest prilej ajung să iau contact strâns și bun cu trupele cezaro-crăiești din Maramureș.

Mă voi strădui neconținut, să corespund cu toată sânguința, sarcinii ce mi se va încredința în această regiune; datorită împrejurărilor actuale, în care nu pot acorda deplina mea atenție situației interne a regimentului, mă străduiesc totuși să fac deocamdată ceea ce este posibil. Menționez acest lucru anticipat numai pentru a evita mai târziu eventuale reproșuri posibile cu privire la atât de multe ramuri ale administrației interne [a regimentului]. Noul comandant al Institutului militar [din Năsăud], cu a cărui alegere n-aș fi fost de acord niciodată, nu a prezentat încă socoteala [darea de seamă financiară] pentru trimestrul 3. Starea cancelariilor noastre este precară, iar clădirile cele mai mizerabile. Nu avem nici la pază și nici la casierie vreo lanternă, avem numai un singur ceas, care nu se mai poate repara și în consecință merge aiurea. La spital nu avem o cameră pentru bolnavi. Dacă n-ar trebui să țin seama de soția mea și de copiii mei, aș fi instalat în casa mea un spital, căci deja am reușit să salvez doi bolnavi de holeră, astăzi al treilea reconvalescent pleacă acasă. Rog cu supunere, ca prin influența dumneavoastră mare, să fie aprobate cel puțin zece paturi, pe care regimentul deja le-a solicitat.

Localitățile Lasca [vis-à-vis de Năsăud, de găsit numai pe puține hărți], Prislop și Cepan [ultima locuită de sași] mă asaltază zilnic cu cererea de a deveni grăniceri. Dacă se va ajunge la ruptură [între imperiali și maghiari], voi pune să se conscrie imediat acele localități prin pensionarii menționați (sic!). Aș putea să completez batalionul al treilea Tursky, dacă ar fi în aporie.

Vă rog să-mi permiteți Excelența voastră, să exprim cea mai înaltă stimă cu care am onoarea să fiu al Excelenței voastre ascultător și supus,

Urban, locotenent-colonel

- Publicat în limba germană la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. I, p. 11-12

14

Năsăud, 18 octombrie 1848

Lieber Bruder!

Sowohl das Schreiben wegen Reiterschaar als jenes, welchem ein walachisches aus Giurgesti beigelegt war, hat der Herr Oberstleutnant Reininger den H[errn] Oberstleutnant Urban schleunigst zugeschickt und wie der Bescheid erfolgt, wird er dir mitgetheilt werden; jedernfalls wird der Herr Oberstleutnant den Antrag genehmigen, aber der alte Herr will auf eigene Faust anordnen. Dem Vernehmen nach, sollen viele tausende bewaffnete Bauern bei unseren Truppen in Szasz Regen sein, also es kann eine Reiter - Abtheilung gewies nur erwünscht kommen.

Nächstens mehr! Da ich sehr vergriffen bin.

Traducere:

Dragă frate!

Atât scrisoarea având în vedere ceata de călăreți, ca aceea la care s-a adăugat una românească din Giurgești, a trimis-o domnul locotenent-colonel Reininger domnului locotenent-colonel Urban grabnic și așa cum vine răspunsul îți va fi comunicat, în orice caz domnul locotenent-colonel va încuviința propunerea, dar bătrânul domn vrea să ordone pe cont propriu.

După zvonuri trebuie să fie mai multe mii de țărani înarmați la trupele noastre în Reghin, deci un detașament de cavalerie poate fi desigur numai de dorit [poate veni desigur numai bine].

Pe curând mai mult! Deoarece sunt foarte prins [cu treburi].

Naszod, 18 October 1848

Domide Leutnant

Die Provincialortschaften können vor der Hand erihirt werden, für Reiter und Waffen zu sorgen, sich vor Überfall zu sichern und überhaupt so in Bereitschaft zu sein um aufs erste Aviso mit dem vom Regiment beigegeben werdende Militair unter deiner Leitung dahin zu rücken wohin der Dienst erfordert.

Verso:

An den k.k. Herrn Oberst
Leutnant. Dimbul

Dringendst Wohlgeborn
In Zagra von
Szalva über Dialu Belei
Expediren

Traducere:

Domide locotenent
Năsăud, 18 oct. 1848

Localitățile din provincie pot fi obligate să aibă grijă de călăreți și arme, să se asigure de atacuri prin surprindere și să fie în general pregătiți ca la primul aviz [încuviințare] împreună cu militarii care vor fi repartizați ca ajutor de la regiment sub comanda ta să fie duși unde este necesar [unde o cere slujba].

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, dosar 151, f. 10

15

Olmütz, 20 octombrie 1848

Delegaților grăniceri ai regimentului II valah transilvan
grăniceresc Nr. 17

Pentru a vă legitima în fața mandanților d-voastre, certific că
Majestatea sa pregrațiosul nostru monarh în audiența din 16 c(ureni)
s-a îndurat a vă da următorul răspuns: Rugarea așternută de către
delegații regimentului II grăniceresc pentru ușurarea raporturilor
le apasă starea am primit-o cu afecțiune, și cu plăcere m-am conștientizat
despre sentimentele de credință și alipire care îi însuflețește atât pe
mandatari cât și pe mandanți. Dar sunt nevoit să-mi exprim regretul
că împrejurările actuale îmi fac imposibilă examinarea singuraticelor
puncte ale petiției cum și luarea măsurilor corespunzătoare. Intenția
mea nestrămutată însă este să iau în considerare cât de în grabă și cu

proximul prilej amintitele rugări și expunerii, și spre acest scop se fac pregătirile trebuincioase.

Olmütz în 20 octombrie 1848

La preaînalt ordin: Prinț Lobkowitz, aghiotant general

- Virgil Șotropa, „Pagini memorabile din 1848“, în *Arhiva Someșană*, nr. 3, 1925, p. 17-18

16

Năsăud, 24 octombrie 1848

Nr. 4904

Regiments Komando 24. October 848

An

Sr. dem k.k. Herrn Leutnant v. Dimbul

Alle Verfügungen zur Abwehr der Mißhandlungen gegen das Landvolk, so wie zum Schutz der Guthsherrn werden im Voraus gut geheißten. Das Landvolk ist zwar zur Vertheidigung der Ruhe und Ordnung zu organisiren, aber strenge im Zaum zu halten, daß keine Klagen einlaufen. Die Szekler National Versammlung hat mittelst einen heute Nacht eingetroffenen Erlaßes die Hand zum friedlichen und brüderlichen Leben gebothen.

Diese hochgeehrte Versammlung muß Kunde erhalten haben, daß die Bukowina stark mit Militär besetzt ist, und ihre Avantgarde bis Borgo Prund schon verlegt ist.

Ein Aviso des Bürger-Kriegs, so ist Siebenbürgen mit Militär - überschwemmt. Bis zu diesem Augenblick halten sie sich ruhig. Ich hoffe Ruhe und Friede wird sich ohne Blut und Verheerung herstellen. Schreiben sie alles was das Regiment intresiren kann.

Reininger Oberst Leutnant

Traducere:

Comanda regimentului

24 octombrie 1848

Către

Domnia Sa domnul locotenent cezaro-crăiesc Dîmbul

Toate dispozițiile pentru respingerea maltratărilor populației rurale ca și pentru protecția proprietarilor de pământ vor fi acceptate dinainte.

Populația rurală va fi organizată pentru apărarea liniștii și ordinii, dar va fi ținută în frâu cu strictețe, ca să nu apară plângeri.

Adunarea Națională a secuilor a întins o mână, prin intermediul unei hotărâri care a sosit azi noapte, pentru o viață în pace și frăție.

Această onorată adunare trebuie că a obținut vești că Bucovina este puternic ocupată de forțe militare și avangarda lor a fost deja dislocată până la Prundul Bârgăului.

O înștiințare [aviz] a războiului civil - așa Transilvania este inundată de *forțe* armate. Până în acest moment se comportă liniștiți.

Sper că se va instaura liniștea și pacea fără sânge și distrugere.

Scrieți tot ce poate interesa regimentul.

Reininger - locotenent-colonel

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, dosar 151, f. 18.

17

Năsăud, 25 octombrie 1848 (corespondență către *Gazeta Transilvaniei*)

Groful Corniș care a fost maior, iar acum se află în pensie, poftit fiind în zilele trecute de către dregătorii comitatului, a luat în Dej vreo 200 gardiști maghiari cu sine, și sub pretext că apără pe proprietari de potențiile [atrocitățile] țăranilor, umblă cu ei prădând și aprinzând din sat în sat. În Dobric, din cauza că sătenii prădară curtea și pe vreo câțiva îi aduseră legați aici, numitul grof cu volintirii săi aprinse vreo 7 case și după ce răpi mai multe vite și tirăni [schingiui] pe oameni în modul cel mai barbar, mai pe urmă comandă și foc asupra lor. Furia cea mare la atâta maliție îi aduse, cât și cărțile bisericești și evanghelia română o făcură bucăți. Militarii noștri de la al 3-lea batalion ce se află staționat în Mocod, aproape de Dej, auzind de toate acestea, vreo 80 sau 90 sub

conducerea sublocotenentului Mihăilaș au pornit în contra lor cu cuget de a-i dezarma. Ajungând la Beclean, militarii noștri încunjurară satul și siliră pe maghiari și pe conducătorul lor a depune armele și a se da prinși. Și așa în 24 octombrie au fost conduși, împreună cu un car plin de puști, săbii și pistoale, cu mare triumf la Năsăud unde se află până astăzi arestați. E de însemnat că unii din Maghiari, croi cum se numesc d[umnea]lor, umpluseră pușcile de-a îndăratele, adică întâi glonțul de plumb și pe urmă praful de pușcă. Ar fi putut tot pușca. Cu mare nevoie le pot curăți militarii noștri. Aci îmi vine în minte un vers din marșul lui Horia, unde zice: „Domnii de spaima cea mare, se aruncă toți călare, vor să scape la loc larg, cu caii legați de gard“.

Colonelul Urban se află de 2 săptămâni la Reghin, unde cu gloata merg satele cari aici juraseră credință împăratului, și din cari a și asenat până acum 2 regimente.

Mai mulți ca o sută mii au jurat aici în Năsăud; venit-au de la Șimleu și din județul Sătmarului.

În scurt se așteaptă o lovire hotărâtoare între ai noștri și Săcui.

- Publicat la Virgil Șotropa, „Din zilele de sbucium ale anilor 1848-1849“, în *Arhiva Someșană*, nr. 6, 1926, p. 5

18

Olmütz, 26 octombrie 1848

Către delegații regimentului de infanterie valah grăniceresc Nr. 17

La ordinul Maiestății sale împăratului d[at] d[in] Olmütz 25 octombrie 1848 împărtășesc delegaților amintitului regiment că cât de în grabă și îndată ce restabilirea funcționării regulate a administrației centrale va permite, li se vor împlini rugărilor deosebit de importante, și adică încuviințarea proprietății de pământ, liberarea de robote și facilitarea arenzii regaliilor; și încă în măsura în care acestea li s-au împlinit ori li s-au pus în perspectivă și altor militari grăniceri. Deci suplicanții în privința aceasta să fie încredințați de intențiile dovedite de atâteori ca binevoitoare ale guvernului Maiestății sale.

Prinz Lobkowitz, aghiotant general

- Virgil Șotropa, „Pagini memorabile din 1848“, în *Arhiva Someșană*, nr. 3, 1925, p. 18

19

Năsăud, 29 Octomvrie 1848

Hochwohlgeboren!

Die Romanen Siebenbürgens sind zur vierten Nazion erhoben, und von Seiner Majestät dem König der Ungarn und Grossfürst von Siebenbürgen Ferdinand der 5-te allen übrigen Elementen der constitutionellen Gesamt-Monarchie gleichgestellt. Die Ergreifung der Waffen hat bloss zur Absicht, Ruhe und Ordnung zu handhaben, bis der Völker-Congress zu Wien dine näheren Verhältnisse Aller entschieden haben wird. Die Romanen entbieten ihre brüderliche Hand zu gleichen Gesinnungen.

Diese Gesinnungen sind unter die Ungarn zu verbreiten.

Reininger

Traducere:

Preaonorate!

Românii din Transilvania au fost ridicați la rangul de a patra națiune și au fost puși în drepturi egale cu toate celclalte elemente ale monarhici constituționale de către Maiestatea sa regele Ungariei și marele principe al Transilvaniei, Ferdinand al V-lea. Faptul că ei au pus mâna pe arme arc doar intenția de a asigura liniștea și ordinea, până ce congresul popoarelor de la Viena va decide în amănunt raporturile de ansamblu. Românii își oferă prietenește mâna celor care nutresc aceleași intenții.

Intențiile lor trebuie făcute cunoscute ungarilor.

Reininger

- Publicat în limba germană la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. III, Cluj, 1946, p. 193.

20

Remetea, 30 Octombrie 1848

Aspru li se poruncește fraților noștri Români din satul Cetățele, ca de cumva preotul și primarul satului de astăzi înainte vor ține cu Ungurii, să-i prindă și să-i aducă la mine legați. Dat în Remetea, 30 Octombrie 1848. M[ot] Dîmbul m. pr.

- Publicat la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. III, Cluj, 1946, p. 193

21

Baia-Mare, 31 Octombrie 1848

A 900/E sz. alatti kirendeltetésem következtében, folyó hó 23-án Nagy Bányán állomásomat elfoglaltam, és a vezérletem alá adott sereg kiállítását elrendeltem, ennek egy része már ide megérkezett, az egész pedig november 4-én kirendelt állomásán leend.

A lázongó oláhság erejét előre kitudni kémeik által igyekeztem, – sorkatonasága még ezideig egy sincs. A Kövár vidéki oláhság élén Naszódi hadnagy Dimbuj fővezér áll; ennek rendelkezése alatt körülbelül 10-15. 000 oláh van, mint egy ezer jó fegyveres, a többi pedig kaszákkal és vasvillákkal vannak ellátva, mind igen elszánt merész népnek mutatkozik. Az egyezkedésre N. Bánya városával már kísérletet tettem, de feltételeik, mint törvény, s törvényes állapotokkal merőben ellenkezők, félre vettettek.

A Naszódi oláh ezred kormányától Dimbuj Kövár vidéki parancsnoknak kiadott parancsot s rendeletet, mely a dolog állására világot derítend, a t. honvédelmi bizottmánynak eredetiben ide mellékelve megküldöm.

Traducere:

În urma ordinului nr. 900/E [referitor la detașarea mea] în 23 a lunii curente mi-am ocupat postul la Baia Mare și am dispus organizarea armatei încredințate spre conducere mie. O parte din ea a și sosit deja aici, iar în data de 4 noiembrie [întreg efectivul] va fi la locul destinației.

M-am străduit, în prealabil, să mă documentez, prin emisari, despre forța românilor răzvrățiți; până în prezent [ei] nu dispun de nici o armată de rând. În fruntea românilor din ținutul Chioarului se află în funcția de comandant suprem locotenentul Dîmbul din Năsăud; sub dispoziția lui sunt circa 10-15 000 de români, din care cam o mie bine înarmați, restul dotați cu coase și furci; cu toții se prezintă a fi oameni foarte hotărâți și îndrăzneți. Au făcut deja încercări de tratative cu orașul Baia Mare, dar condițiile lor fiind într-u totul contrare cu legea și situațiile legale au fost respinse.

Anexez aici, în original, ordinul și dispoziția comandamentului regimentului românesc din Năsăud către Dîmbul, comandantul ținutului Chioarului, care vă vor lămuri despre starea lucrurilor.

- Publicat în limba maghiară la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. III, Cluj, 1946, p. 177-178.

22

Năsăud, 2 noiembrie 1848

Hochwohlgeboren!

Der Herr Lieutenant haben viel gethan; das Volk ist zu Hause zu entlassen, denn woher die Verpflegung.

Aus Vorsicht sind bei allen Dörfern Posten zu unterhalten, welche Tag und Nacht patroulieren. Auf geeigneten Höhen sind Aviso Posten aufzustellen. Streif Commandos höchstens 30 Mann stark sind längst der Kette der Romanen-Ortschaften zu entsenden, so viel als thunlich Nachrichten einzuholen. Diese haben sich in gar nichts einzulassen. Wenn aber die Romanen angegriffen werden sollten, so ist die ganze Populace in mehreren Abtheilungen zu theilen, die in der Front, in den Flanken und Rücken den Feind Tag und Nacht abwechselnd anfallen, sich in coupirten Gegenden zurückziehen, wenn die Umstände es erheischen; indessen andere Abtheilungen von der entgegengesetzten Seite anpacken. Dieses Manöver lässt sich mit dem bessten Erfolg auch gegen die geübteste reguläre Truppe ausführen, wenn man um das 3 und 4 fache stärker ist.

Gibt der Feind Ruhe, so Sie eben. Und machen Sie sich's zur heiligsten Pflicht, dass das Volk in Zaum gehalten wird.

Der grösste Zweck, den dieselben durch Erschöpfung seiner physischen Kräfte zu erreichen haben, ist Entwaffnung und die Mannschaft des Feindes sogleich zu entlassen; die hohen feindlichen Gesinnungen den Romanen kund zu geben. Das ausgesprengte Gerücht, dass eine bedeutende Streitkraft in Nagy Bánya sich concentrieren solle, messen Euer Hochwohlgeboren keinen Glauben bei. Nahere Nachrichten werden es bestätigen. Von allen Vorfällen machen dieselben die Mitteilung sobald als möglich. Die unbeantworteten Punkte sind durch das Uebergehen von selbst erledigt.

Ihr eben eingelangtes Schreiben vom 28. Octobr. d. J. aus Remetia nahm ich zur Kenntniss und habe es sogleich nach Szász Régen an den Herrn Oberstlt. Urban abgeschickt. Ihre Verhaltung ist Ihnen ja in diesem Befehle vorgezeichnet.

Traducere:

Preaonorate!

Domnul locotenent a făcut mult. Poporul trebuie lăsat să meargă acasă, căci de unde să asigurăm intendența?

Din spirit de prevedere trebuie menținute în fiecare sat posturi, care să patruleze zi și noapte. Pe anumite culmi trebuie amenajate posturi de supraveghere. Comandouri de raid de maximum 30 de oameni trebuie trimise de-a lungul șirului de localități românești, ca să adune informațiile necesare. Ele nu trebuie să se lase atrase în nici un fel [de incidente]. Însă dacă românii vor fi atacați, întreaga populație să fie împărțită în mai multe unități, care să atace dușmanul succesiv în front, în flancuri și în spate, apoi să se retragă în zone ocupate, dacă o cer împrejurările, iar între timp alte unități să atace din partea opusă. Aceeași manevră se poate aplica cu succes și împotriva celor mai exersate trupe regulate, dacă unitățile sunt de 3-4 ori mai puternice [decât dușmanul].

Dacă dușmanul vă lasă în pace, la fel să procedați și dv. Cea mai sfântă datorie a dv. este aceea de a ține poporul în frâu.

Cel mai înalt scop, pe care trebuie să-l urmăriți prin epuizarea forțelor sale fizice, este dezarmarea trupelor dușmane și imediata lor dezafectare; [de asemenea] să le faceți cunoscute românilor intențiile lor ostile în cel mai înalt grad. Dv. nu acordați credit zvonului ce s-a răspândit cu privire la concentrarea unor însemnate forțe combatante la Baia Mare. Viitoarele știri vor confirma [realitatea], iar dv. ne veți

comunica cât mai grabnic întreaga evoluție. Punctele la care nu am răspuns s-au rezolvat de la sine prin predare.

Scrisoarea dv. datată în 28 octombrie a.c., la Remetea, care tocmai mi-a parvenit, am luat-o la cunoștință și am transmis-o pe dată la Reghin domnului locotenent colonel Urban. Modul dv. de comportament este indicat tocmai în acest ordin.

- Publicat în limba germană: Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. III, Cluj, 1946, p. 178-179.

23

F.l. 7 noiembrie 1848

Vasarhely eingenommen, die Szekler Staus getheilt, Landsturm zersprengt. Unsere Vorrückung am 10ⁿ vor Samos Ujvar, am 11ⁿ Válaszut 12 Angriff auf Klausenburg. Winken sie an diesen Tagen immer in Gleicher Höhe den genannten Orte. Zum Zeichen der Truppen sollen die Landstürmer Säger mit Feldzeichen als Fahnen tragen, die Leute auch Feldzeichen nehmen. Mihalasch wird auf Dees vorgehen,

An doppelten Signalfeuern werden sie meine Nähe erkennen Geben Sie Acht, daß Ihnen nichts in Rücken kommt. Nach aufgefangenen Briefen dürfen die Siebenbürger nicht auf einen Mann aus Ungarn rechnen.

der Freund der Nordarmee

Traducere:

Târgu-Mureș-ul cuccrit; barajele secuiești împărțite [divizate, despicate], rezerva armatei risipită. Avangarda noastră în 10, înainte de Gherla, în 11 Răscruți, 12 atacă Clujul. Semnalizați în aceste zile totdeauna la aceeași înălțime orașelor numite.

Pentru însemnarea trupelor, rezerva armatei să poarte semne distinctive ca drapel de recunoaștere și oamenii să ia semne distinctive [însemnele].

Mihăilaș va înainta spre Dej. La focul dublu de semnalizare veți recunoaște apropierea mea.

Fiți atenți să nu fiți surprinși de un atac [inamic] din spate. După scrisori confiscate, transilvănenii nu mai pot conta pe un om [bărbat] din Ungaria.

Prietenul armatei de nord

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, dosar 151, f. 13.

24

Năsăud, 9 noiembrie 1848

Regiments Commando

An den k.k. Herrn Leutnant Dimbul

Naszod, 9 November 1848

Dees ist schon seit gestern in unseren Händen: Klausenburg wird es in einigen Tagen sein. Die Strasse nach Nagy Banya wird mit gesamt Cavallerie und Geschütz gedeckt werden, und in Galgo nächts Illonda wird die Aufstellung für diesen Truppen-körper sein, mit dem sich E[uer] H[err] in Verbindung zu setzen haben; der Herr Ob[er]stl[eutnant]. Reichel und Leut[nant] Tomi mit ihrem Detachement werden wohl schon bei Ihnen eingetroffen sein.

Morgen, längstens den 11ⁿ d[at]o folgt Ihnen von hieraus eine beträchtliche Soutien.

Seien Sie daher vorsichtig, bis sie wieder die Offensive ergreifen können.

Dies auf die Meldung von gestern

Reininger Oberstleutnant

Traducere:

Comanda Regimentului

Către

Domnul locotenent cezaro-crăiesc Dîmbul

Năsăud, 9 nov. 1848

Orașul Dej este deja de ieri în mâinile noastre, Clujul va fi în câteva zile. Drumul către Oradea va fi ocupat cu toată cavaleria și

artileria grea și la Gâlgău, aproape de Ileanda, va fi amplasamentul pentru acest corp de trupe cu care domnia ta va trebui să intre în legătură, domnul locotenent-colonel Reichel și locotenentul Tomi cu detașamentul lor vor fi sosit deja la Dv.

Măine, cel târziu în data de 11, le va urma de aici o importantă rezistență.

Fiti precauți așadar, până ce veți putea relua ofensiva.

Aceasta la raportul de ieri

Reininger locotenent-colonel

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, dosar 151, f. 15.

25

Iclod, 14 noiembrie 1848

Vom mobilen Nordkorp.

An den Herrn k.k. Oberstleutnant und Streifkorpskommandanten von Lasenau

Vorposten bei Nagy Iklod am 14. November 1848 um ½ 3 Uhr nachmitag.

Ich habe die Mitteilung vom 12. Dieses Monats Nr. 41 erhalten. Dees hat für den mir versperrten Weg 10.000 fl. Kriegssteuer gezahlt, Szamos-Ujvár 18.000 fl. erlegt. Die Proklamation Seiner Exzellenz des kommandierenden Herrn Generals ist anerkannt. Alle Gegenproklamationen bei Todesstrafe zu vernichten, wurde angeordnet.

Nach aufgefangnen Briefen an Baron Vay ist derselbe durch Mihály dringend angegangen worden, mit der ganzen Kraft sich auf mich zu werfen. Gestern 11 Uhr früh sind starke feindliche Kolonnen von Nagy Iklod gegen meine Vorposten von Szamos Ujvár gerückt. Makray führte eine Umgehungskolonnie gegen Széplak, eine andere kam von Szek. Ich zog meine Vorposten, ohne einen Schuss zu tun, in die feste Position nordöstlich von Sz. Ujvár. Der Feind wurde tüchtig bedient, in die Flucht gejagt. Er nahm Tote und Verwundete mit. Denn von zwölf bis fünfzehn, die im Wirtshause beim Bade niedergehauen wurden, fanden wir nur drei Tote. Einer der feindlichen Kommandanten fiel durch eine Kanonenkugel. Auch dieser verstümmelte Leichnam

wurde mitgenommen. Wohl bei 40 bis 50 Mann mag der Feind verloren haben, wir zwei Leichtverwundete.

Herr General Wardener kam mit einer Brigade am Ende des Gefechtes.

Hauptmann Schrott mit einer Division von mir und 4.000 Mann Landsturm züchtigte heute Szek und wird die Verbindung mit Euer Hochwohlgeborn suchen.

Morgen den 15. Vorposten gegen Apahida oder vor dem Orte selbst, Streifkommando mit einem Teil des Landsturms in Kolos, Haupttruppe Valaszut und Bonzida. Rechte Flankendeckung durch Hauptmann Arsentti mit Landsturm und 200 Grenzsoldaten bei Küle und Derse mit der Bestimmung, bei Magy.-Sombor dem Streifkorps des Janku dort die Hand zu reichen.

Rechte Flanken- und Rückendeckung durch Landsturm und Grenzsoldaten, geleitet vom Oberleutnant Reichl, Leutnant Tomi des Regiments und von den pensionierten Leutnant Mihalasch. Letzterer gegen Galgo aufwärts mit beinahe 8.000 Mann Landsturm, 300 Gewehren, 100 Reitern; die ersten zwei bei Magyar Lapos und Olah Lapos.

Am 16. wird der rechte Flügel meiner Stellung durch ein solches zu erkennen sein.

Das anliegende Diensts Schreiben bitte ich ergebenst an Seine Exzellenz zu befördern.

Urban, Oberstleutnant

Dem Originale vollkommen gleichlautend.

Losy m.p., Oberstleutnant

Traducere:

De la corpul mobil de nord

Către domnul locotenent-colonel cezaro-crăiesc și comandantul corpului expediționar, von Losenau

Avanpostul de la Iclod, la 14 noiembrie 1848, orele 14,30 după masă

Am primit mesajul nr. 41 din 12 ale lunii curente. [Orașul] Dej mi-a plătit pentru închiderea drumului 10.000 florini contribuție de război, iar Gherla a plătit 18.000 florini. Proclamația Excelenței sale, generalul comandant, a fost recunoscută, fiind ordonată, sub amenințarea cu pedeapsa capitală, distrugerea tuturor contra-proclamațiilor.

Potrivit scrisorilor interceptate, adresate baronului Vay, acesta a fost solicitat insistent de către Mihály să se anunce cu toată puterea sa

asupra [trupelor de sub comanda] mea. Ieri dimineată la orele 11, coloane inamice puternice din Iclod au înaintat către avanposturile mele din Gherla. Makray conducea o coloană de ocolire la Bunești, o alta venea de la Sic. Eu mi-am retras avanposturile fără a trage vreun foc, în poziția întărită la nord-est de Gherla. Inamicul a fost „bine servit“ și pus pe fugă. A luat cu el morți și răniți, căci din cei doisprezece sau cincisprezece care au fost nimiciți în cârciuma de lângă baie [cariera de piatră], noi am găsit numai trei morți. Unul din comandanții inamici a căzut lovit de un obuz de tun. Și acest cadavru mutilat a fost luat. Inamicul a pierdut vreo 40 până la 50 de bărbați, noi numai doi răniți ușor.

Domnul general Wardener cu brigada sa a venit numai la sfârșitul luptei.

Căpitanul Schrott, cu o divizie de la mine și 4.000 de bărbați milițic pământeană [trupe neregulate formate din mulțimea ce se opunea regimului revoluționar maghiar] a disciplinat astăzi localitatea Sic și va căuta legătura cu Domnia Voastră.

Măine, la 15 noiembrie, este prevăzută înaintarea cu avanposturi spre Apahida, comandamentul expediționar cu o parte din miliția pământeană spre Cojocna, trupa principală spre Răscruți și Bontida. Acoperirea flancului drept de către căpitanul Arseni cu miliție pământeană și 200 de grăniceri la Kule [localitate neidentificată, probabil Cubleşul Someșan] și Dârja, cu destinația să facă joncțiunea cu corpul expediționar al lui [Avram] Iancu la Zimbor.

Acoperirea flancului drept și a spatelui prin miliția pământeană și grăniceri, conduși de locotenentul major Reichl, locotenentul Tomi de la regimentul [românesc II de graniță] și de locotenentul pensionar Mihăilaș. Ultimul se va îndrepta spre Gâlgău în sus cu aproape 8.000 de bărbați din miliția pământeană, 300 de puști, 100 de călăreți; primii doi la Lăpușul Unguresc și la Lăpușul Românesc.

La 16 [noiembrie] aripa dreaptă a dispozitivului meu va fi de recunoscut prin două focuri mari, centrul și aripa stângă prin câte un foc.

Scrisoarea oficială anexată rog să fie trimisă la Excelența sa.

Urban, locotenent-colonel

Întru totul conform cu originalul,

Losy m.p. locotenent-colonel

- Publicat în limba germană la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. I, p. 27-28

26

Rusu-Bârgăului, 16 noiembrie 1848

„Bistrița, 14/2 noiembrie 1848 Tirănie periculoasă“¹

Luând năciunea română se luptă pentru înalta casă împărătească, nebăgând în seamă, nici viațe, nici avere, precum aceasta din destul se vede, din retecirea românilor comitatuali, prin cantorul regimentului de la Năsăud, comtend ei mai de osebi din mueri, prunci și bătrâni neputincioși și muritori de foame, a căroră radimi, în urmarea retragerii Domnului vice-colonel Urban de la Regin, în 19 Octombvrie a.c., diac cadavre crucifapte și neînmormântate, într-o estindere de la Osorhciu pâne la Regin. – tocma atunci trebuie densa sue rabde cele mai arbitrare și brutale tiranii corporelle, sub pretext pentru prădarea unor curți nobilesci, și aceastea, din partea D-lui comandante de cetate.

Martor fuscii la aceste triste evenimente, care astădi în piațiul de aicea întâmplându-se, deșadeade caracterul omenirii, și care, cu totu dreptul potu lua loc în chronicile rușinatoare: așa trebuia o numeroasă gloată de români – deși despoeti, ca și toți cealalți, prin mâinile secuilor, de toate averilor lor mișcătoare și, de astădată, nemișcătoare – lovitii fiecarele dein trânșii, se suferă câte 50 la 80 de bețe, care, tot la 10 lovituri, se preschimbau cu altele, retente.

Aici, vediu pe unii, care se pedepscau foarte crunți, numai pe ismene, ba alții 2 nenorociți, numai pe trupurile goale, fere deosebirea vârstei, între care se afla și unii bătrâni cu perul înargientitu; alții, din preună cu mai mulți grenițeri suau escortat, după sistema [pentru mine: după cum însă spusese rumâni că au zis Paul din Iad, că el însuși o dus lui Lutich, doar 100 de miertă de oves, că să ție cu sașii și să tirănească pre români. Așa au dus și alți sași, când au prins ei pre Feldriheni și i-au cilăvit, zicând că: vor perde ei și oberstul își va pierde domnia]² cu grănițerii Borgoveni, Feldreni, Neposeni etc., cu mâinile legate pe spate, la Năsăud.

Mă mângâie speranția că acești din urmă vor fi, prin aplicăciunea D-lui Locotenent-primariu și adjutant de Regiment, Domide, scutiți de toată crudimea ce poate să le vie asupra-le: iar

întreprinderile puse în activitate cu cei din teiu, vor fi fere scirea Domnului sub-colonel Urban făcute – înse, de m-aș înșela întru aceste ale mele așteptări atunci, cu durere a-și trebui să țipu, cu cuvintele fericitului Georgie Lazar: „Dumnezeule, pâne când anii blestemului!,,

Dacă vom cumpăni cu minte sănătoasă relațiile ori împrejurările timpului present, precum și cele din trensele, pentru acești români produse – vom afla că acești nenorociți nu merită aceste tirării varvare, a căroră urmări, la mulți va fi moartea, și sunt vrednici de toată condorerea; și totuși, cetățenii și sașii acestui District – eroii de la Crainimăt – care priveau la această scenă nu puteau să-și ascundă deavoleasca bucurie, ci în audiul tuturor striga: „gutt, nur zugehant bine, bine, românii, sunt cu toți tâlhari, lasă-i să peară!,,.

Sașilor bistrițeni! Dacă nu voți a vedea în românii pre apărătorii voștrii, nu-i împiedecați în operațiile lor [care le pun pentru susținerea tronului și pentru integritatea monarhiei, carea și voi trebuie să o aveți înaintea ochilor voștrii: ba trebuie, însuși, se ve luptați, dacă voți a fi fideli ai Împăratului. Când vă veți lupta pentru Împărat atunci nu țineți voi numai cu români, ci țineți cu toți credincioșii fii ai Monarhiei și cu armata regiască].

Știut este că nu puțin v-ați întristat preste capitulația Gerlei și a Dezsului și că, cu inimile încordate așteptați ca, doare trupele române se vor înfrânge la Clusiu.

Știut este și ce feliu de oaspeți aveți între murii cetății voastre jelosia și duplicitatea voastră e preavediută, de când Domnul subcolonel Urban e în mișcare, cu cesare-regescile trupe; iar argintul lămurit vi l-ați arătat în 19 octombrie 1848.

Rodeți numai diabele, că nu aveți ce ve face!“

[Adecă stă gata ca, de vor veni secuii să le trimită înainte o deputăție, iar în Iad, au luat din turn steagul împărătesc, până ce l-au pus prin porunca popii, a doua zi diminiața, iareși, acestea toate, în 20 octombrie 1848, cu restrișterea lui Urban].

Domnule Redactor al Gazetii de Transilvania.

Rog bunătața Domnici Tale, cu care se-mi primesci aceste rânduri în prețuita-ți foaie, ca cândva, să se vadă cu ce și cu câte neplăceri avu nația română a se lupta în timpurile aceste critice.

Al Domniei Tale

umilit Serv
N.N.

[Rusz-Borgo în 16/4 November 1848

Pentru mine: în octombrie, când o furat rumâni iedeni la Năsăud, o zis sașii iedeni către ci: că le vor trage cășile jos, mergă să le dea popa din Rus (Rusul-Bârgăului – n.n.) pământ la Colibița]

- A.N.B., Fond *Virgil Șotropa*, dosar 356.

¹ Titlul unui articol trimis spre publicare *Gazetei de Transilvania* de anonim (N.N.) din Rusu-Bârgăului.

² Textul inițial al articolului este scris cu caractere latine, iar adnotările ulterioare conceperii textului, marcate cu paranteze [...], sunt cu chirilice.

27

Valca Someșului, 21 noiembrie 1848

Am plecat din Năsăud în 21 Septembrie și în 25 dimineața am fost la Cernăuț. După masă la 1 oră am plecat mai departe cu posta (Mallepost) și am sosit în 27 la 6 ore dimineața în Lemberg, deunde plecând seara la 8 am sosit în 29 la amiazi în Cracovia. De aci în 30 înainte de masă la 10 ore am urcat trenul și trecând prin Silezia prusiacă, în 1 Octomvrie la 8 dimineața am sosit în Viena.

Circumstanțe neprevăzute au făcut că numai în ziua de 3 Octomvrie am putut să ne adresăm prin d-l căpitan Luchi către Serenissimul principe Lobkowitz, aghiotantul general al Maiestății sale, cu rugarea să intervină pentru obținerea audienței. Îndrumați la Excelența sa ministrul de războiu conte Latour, am primit în 4 de la acesta avizul că în 6 dimineața la 9 ore ne îndrumă Excelența sa ca la 7 ore seara să ne prezentăm Excelenței sale d-lui Wessenberg, ministrul externelor și al curții, spre a fi admiși în ziua următoare la audiență.

Încă în timpul aflării noastre în biurul ministerului de războiu erupse revoluția, mai întâiu la gară, apoi se întinse prin strada Tabor peste suburbia Leopold și mai târziu chiar și în oraș. Pericolul tot creștea și noi putem mulțami numai prevedinței că am rămas în viață. Răsvrățiții înving, după masă înceată pușcăturile, ministrul de războiu Latour e ucis și spânzurat de un felinar din piața „am Hofe”. Masse mari de popor pătrund în oraș, unde toate porțile și stradele erau puternic baricadate. Cum se întunecă, din nou începu în oraș canonada îngrozitoare care ținu

toată noaptea. În ziua a doua e asaltat și jăfuit arsenalul. Maiestatea sa pleacă din oraș cu escortă militară, și noi am rămas fără audiență. Generalul comandant Auersperg se postează cu toată miliția garnizoanei în grădina prințului Schwarzenberg. Direcția călătoriei Maiestății sale rămâne secretă.

În 11 Octomvrie la 8 ore dimineața am plecat cu trenul la Brünn, unde am stat în zilele de 12 și 13, iar în 14 am plecat cu o diligență la Olmütz. În 15 am solicitat audiența pe care în 16 am și obținut-o. Ambele Maiestăți ne-au primit prea grațios în audiență particulară. În 17 la 10 ore înainte masă am așternut o rugare la Alteța sa arhiducele Francisc, și după masă la 5 ore am rostit-o cu gura aceeași rugare Serenissimului mareșal prințului Windisch-Grätz. În 20 am primit răspuns la petiția noastră înaintată Maiestății sale, cu care nefiind mulțămiiți din nou ne-am adresat cu rugare către arhiducele Francisc, și în 26 am primit rezoluția finală.

În aceeași zi după masă am plecat cu diligența la Leipnic, iar în 27 dimineața la 3 ore de aci cu trenul spre Cracovia, unde am sosit în 29 seara. De aci am plecat în 29 Octomvrie și în 1 Noemvrie la 8 1/2 ore dimineața am sosit în Lemberg, unde în 2 Noemvrie la 8 3/4 ore dimineața asemenea erupse revoluția, și bombardarea orașului dură până la 12 1/2 ore. În 3 dimineața am mers la comanda generală unde la rugarea noastră ni se dete un avans de 100 fiorini. După masă plecarăm cu posta și peste Tarnopol și Zalescziky sosirăm în 5 la Cernăuț. În ziua următoare am tocmii o trăsură cu care am sosit acasă în 10 Noemvrie.

Valea Someșului în 21 Noemvrie 1848

Florian Porcius, învățător la școala trivială

Vasile Nașcu, învățător la școala națională

- Virgil Șotropa, „Pagini memorabile din 1848“, în *Arhiva Someșană*, nr. 3, 1925, p. 16-17

28

(Năsăud) 24 noiembrie 1848

În timp de două săptămâni n-am primit niciun jurnal. Cauza sunt tristele împrejurări. Ascară am primit vreo șase numere din

„Gazeta de Transilvania“. În numărul 85 cheamă redacția pe Români la un colect pentru Comitetul românesc cu următoarele cuvinte: Comitetul românesc este copleșit cu trebi și se luptă cu nespuse greutăți între care întâia este lipsa speselor. Români, ați voit libertate, scăpare de oficiali nedrepti, despoitori, tirani, desprețuitori, v-ați ales un comitet care să poarte sarcinile tuturor, dați fiecare filerul, nu așteptați ca să nu aibă de unde plăti nici poștele; curând să se facă din toate părțile colecții, mult- puțin, bani sau naturale, toate se primesc. Comitetul primește pe zi 5-10 scrisori oficiale, împarte pașaporturi, îi trebuiesc scriitori, însă de unde lefi?

Provoc dar pe fiecare d-n preot, făt dascăl, ofițer și alții a conferi pentru acoperirea cheltuielilor acestor neobosiți bărbați, cât va avea, însă și fătul să nu dea mai puțin de 20 cr[eițari] arg[int] și dacă aceștia n-or da mai puțin mă hrănește o dulce nădejde cumcă Fr[ățiile] voastre cel puțin un fl[orin] arg[int] bucuroși veți confera fiecare, cu atâta mai tare că acest comitet e ales de adunarea națională și întărit de În. General Comando. Care cât va da să însemneze în aci următoarea consignație care apoi spre vedere se va trimite comitetului. Banii strânși să se trimită la fr. parochi din stația căpitană, cari apoi prin cantori îi vor expeda pe 5 Decemvrie căl[indar] nou la vicariat.

Acuma dară e timpul în care să ne arătăm iubirea către nație și patriotismul care pe fiecare îl însuflețește; deci să arătăm cu fapta, nu numai cu gura. Duceți consignația și la d-nii ofițeri pensionați, arătați-o și la dascăli triviali și naționali.

Încă una, de apărare fiecare are lipsă, fiecare voește a rămâna în casa sa nesmintit cu familia, fiecare se roagă lui Dumnezeu și dorește din inimă a nu fi atacat de dușman; deci dar toți trebuie să conferim după putere pentru apărare. Eu dela începutul acestor mari mișcări, văzând necazul poporului, am trimis sluga noaptea la patrul în toată săptămâna. Vin jalbe cumcă fetele bisericesti răzimați pe drepturile avute, nicibatăr ies când se bate alarmă. Eu vă sfătuesc și îndemn ca fiecare, dacă nu în persoană, batăr prin servitori să ajute la purtarea greutăților, ca să se încredințeze poporul mai bine de a noastră cătra dânsu iubire și patriotism. Viena prin curajul și vitejia trupelor împărătești s-a adus la ascultare, și anarhia s-a învins. După jurnalele patriei României cu

ajutorul trupelor împărătești și al Sașilor au învins pe Unguri mai în toate locurile, căci numai la Vașarheiu picau Secuții ca snopii.

Pentru aceste dar învingeri aduceți jertfa de mulțumită lui Dumnezeu într-o Duminică sau altă zi, pregătind poporul mai înainte spre aceea ca să se adune cu toții, rugându-vă ca Dumnezeu și în viitor să ajute pe În[ălțatul] Împărat împotriva vrășmașilor.

- Virgil Șotropa, „Pagini memorabile din 1848“, în *Arhiva Someșană*, nr. 3, 1925, p. 19-20

29

Cluj, 27 decembrie 1848

De la ocârmuirea Trupelor din sus în Ardeal

Către locuitorii Ardealului!

Tabera ungurească vine ca să vă mântuiască pe voi de supt jugul reacției și tiranismului cătănescu.

Slobozenia ascurată prin Constituția Statului Ungurescu, iară se înființează.

Pentru toate greșelile politice se asigurează amnestie de obște, pentru toată țara.

Dare când se țipă val peste cele trecute, când locuitorii rătăciți, se dă iertare greșelilor, să reflecteze toți locuitorii țării, cum că noile greșeli care se vor face împotriva ocârmuirii Constituționale, după legile cătănești se vor pedepsi.

Locuitorii aceia care se vor prinde cu armele în mână, precum și aceia care, după intrarea armatei ungurești, îndată tot felul de arme nu le vor da, cu moarte se vor pedepsi.

Drept aceia se provoacă toți locuitorii Patrici acesteia, ca tot feliul de arme care sunt la dâșii, la cea mai apropiată Jurisdicție militară să le deie înăuntru.

Toate câte sunt de trebuință pentru întreținerea tabori și forsponturile prin tisturi se vor aduna și prin comisarii Ocârmuirii se vor plăti.

Tuturor preoților, ori de ce religie sau neam se se ție, se încredințează ca în Bisericele sale în 8 zile să o rostească – care nu ar împlini, se vor trata după legile militare.

S-au dat în Clusu, în salașul Tabori de frunte

Dec. 27, an 1848

Bem, general

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, d. 15, f. 43.

30

Teaca, 29 decembrie 1848

116/1848

Teaca, 17/29 Decemvrie 1848

Fraților Români!

În ziua de astăzi am primit grabnica înștiințare a Onoratului Comitet al națiunii noastre române despre aceea, cum Ungurii din Țara Ungurească au năvălit, și au cuprins Clujul, au intrat în Dej, în Gherla, au cuprins satele pe acolo împrejur. Dară pentru aceea nu vă spăimântați, ci aveți curaj, fraților Români! Sculați-vă acum din tot satul jumătate oameni, cari sunteți mai tari, de la 18 până la 40 de ani și îndată porniți și grăbiți a veni la Teaca, cu mâncare pe șase zile și de aici om porni în numele Domnului încotro Domnul Oberst Urban ne va porunci. Cine se va împotrivi la această poruncă, I se va trage casa jos, se va scoate din sat afară.

Sign. Teke, 17/29 Decemvrie 1848, ora la 9 ore.

Stephan Moldovanu

Vice-Prefectul legiunei Române XII

- Publicat la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. II. Sibiu, 1944, p. 391.

31

Debrețin, 7 Ianuarie 1849

Bem tábornok és erdélyi seregeink fővezére következő jelentést küldé a honv. bizotmányoknak:

Beszterce, jan. 2.

Megindulván Kolozsvárról dec. 31-én reggel, oly gyorsan és erősen haladtunk, hogy az utunkban talált akadályokon diadalmaskodva már jan. 2-án Besztercét és Naszódót is elfoglaltuk.

A megrémült ellenség fut merre lát. Urbán, kinck sikerült a Kolozsvári eset után kezeink közül megmenekülni Besztercére szaladt, hogy ott tekintélyes katonai erőt rendezve ellenünkbe álljon, de reményei meghiúsultak, mert nem hagyunk neki időt, minek következése lön, hogy midőn közlégésünkre párthíveit oszlófélben látá, maga is futni indult és rendes csapatjaival Bukovina felé nyomult. Azonban holnap reggel magam is utána fogok indulni s ha személyesen meg találna is szökni, de reménylem, hogy minden fegyverei és seregének nagyobb része is kezeinkbe kerülendnek. Ezt joggal reményelhetem, mert a Bukovinai szék felé már ma reggel is gyalogságot, lovasságot és tüzérséget küldöttem, úgy hogy ezen colonne a Dornai határszélhez, ha rendeleteim pontosan teljesítettek, holnap jan. 3-án érkezend, s nem hiszem hogy Urbán előtte érjen oda.

Az utóbbi három napok alatt tett nyereeményeket meghatározottan előszámlálni még nem tudom, de azonban minden oldalról szedjük a fegyvereket és foglyokat.

Beszterce lakói városukat nagy részint oda hagyják; kik benn maradtak, fehér lobogókkal jöttek elénkbe, lelkök rossz színezetét azonban a jó kép alatt is észrevehetni. Mind az oláhok, mind a szászok átkozzák Urbánt, hogy őket tévutra vezeté, megcsalá és aztán elhagyá.

Seregem napról napra derekabb, vitézebb. Kiket magammal nem vihetek a harcvágy békétlenségével maradnak hátra, ezért is számolhatok én a sikerre minden nap több-több joggal.

Eddig a tábornok.

*

A kormány nem teheti, hogy Bem tábornok fővezér úrnak a haza nevében újjólag és legforróbb köszönetet ne mondjon:

A tábornok úr megmutatá, hogy a magyar vitézség erélyes vezénylet és intézkedések mellett mily csodákat művelhet.

Az elveszett Erdély, legnagyobb része pár rablófészket kivéve, melyeknek azonban órája nem sokára ütni fog, alig 14 napok alatt vissza van foglalva.

Igen mert Bem tábornok számítólag *halad előre*, és tudja használni egy megnyert csatának következményeit, az ellenség zavarodását, megfélemlését, s mint a villám terem mindenütt nyomukban, rajtuk ütve, midőn nem is várnák. Így, így, derék vezér! A haza jutalma és az utókor áldása fogja babérral győzedelmeidet követni.

Bem tábornok december 20-án azt írta, hogy 25-én Kolozsváron leszen és volt vala. December 30-án azt írta, hogy január 2-án Besztercét elfoglalandja, és elfoglalá. Minden hadi terve, minden kiszámítása órákra teljeseedett.

A nemzet áldása legyen vele.

A magyart előre kell vinni, akkor győz. Ezt mutatja minden tapasztalás. A kormány utasítani fogja a hadvezéreket, hogy a tapasztalás ujjmutatását kövessék.

És a Tisza lelkes magyar népe tömegestől segíteni a vitéz támadó hadseregeket. És a haza mentve leszen.

Előre vitézek! E szó *előre* legyen jelszavunk.

Traducere:

Generalul și comandantul suprem al trupelor noastre din Transilvania, Bem, a trimis comitetului de apărare al țării următorul raport:

Bistrița, 2 ian[uarie]

Pomind de la Cluj în dimineața zilei de 13 decembrie, am înaintat atât de repede și puternic, încât, învingând obstacolele întâlnite în calea noastră, deja în 2 ianuarie am ocupat și Bistrița și Năsăudul.

Inamicul înspăimântat fugi unde vede cu ochiul. Urban, care după evenimentul de la Cluj a reușit să ne scape, a fugit la Bistrița cu gândul organizării unei forțe militare considerabile, cu care să ni se opună. Dar speranțele lui au fost zădărnice, întrucât nu i-am lăsat timp. Văzând că la vestea sosirii noastre susținătorii săi se împrăștie, și el a

luat-o la fugă, înaintând cu trupele lui regulate spre Bucovina. Însă, mâine dimineață și eu voi porni pe urmele lui, sperând că, dacă Urban personal va reuși să fugă, cel puțin armele lui și o bună parte din oastea lui să ajungă în mâinile noastre. Suntem îndreptățiți să sperăm acest lucru, deoarece încă de azi dimineață am trimis infanterie, cavalerie și artilerie spre marginile bucovinene. Astfel, dacă ordinele mele vor fi îndeplinite cu exactitate, această coloană va ajunge la marginea graniței de la Dorna mâine, adică în 3 ianuarie, și nu cred ca Urban să ajungă acolo mai devreme.

Nu pot să enumăr încă rezultatele ultimelor trei zile, dar strângem arme și prizonieri din toate părțile. Majoritatea locuitorilor Bistriței au părăsit orașul, iar cei rămași ne întâmpină cu drapele albe, însă sub masca lor zâmbitoare li se poate ghici starea lor sufletească. Atât românii cât sașii îl blestemă pe Urban că i-a indus în eroare, i-a înșelat și pe urmă i-a părăsit. Pe zi ce trece, oastea mea devine mai puternică, mai curajoasă. Cei pe care nu-i pot lua cu mine rămân în urmă dezamăgiți că nu pot lupta, de aceea pot să sper tot mai mult în viitor că victoriile vor fi de partea mea.

Până aici generalul.

*

Guvernul nu poate să nu aducă din nou mulțumiri călduroase, în numele țării, generalului comandant suprem Bem.

Domnul general a dovedit ce minuni poate să înfăptuiască vitejia ungurească sub o conducere și cu măsuri energice. Mare parte a Ardealului pierdut – cu excepția câtorva cuiburi de hoți al căror ceas va bate în curând - este recuperat în aproape 14 zile. Da, pentru că generalul Bem înaintează calculat și știe să se folosească de consecințele unei lupte câștigate, de zăpăceala și intimidarea inamicului, este pe urmele lui ca fulgerul, atacându-l prin surprindere când acesta nici nu se așteaptă. Așa, așa bravule viteaz! Recompensa țării și binecuvântarea posterității îți vor încununa victoriile. În 20 decembrie generalul Bem a scris că în 25 va fi la Cluj, și a fost. În 30 decembrie a semnalat că în 2 ianuarie va ocupa Bistrița, și a ocupat-o. Toate planurile lui de luptă, toate calculele s-au îndeplinit cu exactitate.

Binecuvântarea națiunii să fie cu el.

Ungurul trebuie condus înainte și atunci va câștiga. Toate experiențele dovedesc acest lucru. Guvernul va dispune comandanților de armate să urmeze exemplul și experiența [celor ce au reușit].

Și însuflețitul popor maghiar al Tisei va veni în masă în sprijinul bravei armate care înaintează și țara va fi salvată.

Înainte viteji! Acest cuvânt *înainte* să fie deviza noastră.

- Publicat în limba maghiară la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. III, Cluj, 1946, p. 256-257.

32

Sighet, 8 Ianuarie 1849

Máramaros megye csendes, a fellázadt Borsa számos lakosai látván a határőri katonák ámitásait annyira magokba szállva tértek vissza hozzánk, hogy ők voltak az egész megyében az elsők kik a folyó hó 6-án 12 lovas katonát lovakkal és szükséges szerszámokkal az első felszólításra állítottak ki és ide Szigetre be is küldettek.

Fegyvereseink egy része, Belső-Szolnok vármegyében vannak Oláhláposon, a körülötte lévő faluk lakosai, leginkább ahol Dimbul rablóvezér tartózkodott, teszik le a hitet az alkotmányra.

Petrovszky ezredestől ma vettem levelet, a folyó hó 16-án fog ide megérkezni és zászlóalját itten alakítani.

Traducere:

Comitatul Maramureș este liniștit, numeroși locuitori ai Borșei revoltate, văzând ademenirile soldaților grăniceri, s-au întors atât de resemnați la noi încât ei au fost primii din întregul comitat care au dat – la primul apel – în data de 6 a lunii curente, 12 călăreți înzestrați cu cai și arme necesare și i-au și trimis aici, la Seghedin.

O parte a trupelor noastre înarmate este în comitatul Solnocul Interior, la Lăpuș; locuitorii satelor învecinate – mai ales al acelora unde a stat căpitanul de tâlhari Dimbul – depun jurământ pe Constituție.

Azi am primit scrisoare de la colonelul Petrovszky; va sosi aici în data de 16 a lunii curente și își va forma batalionul.

- Publicat în limba maghiară la Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. III, Cluj, 1946, p. 259.

33

Bistrița, 9 Ianuarie 1849

Je reviens à l'ensemble de nos opérations militaires dans le district de Bistritz et de Naszod, depuis le 2 Janvier.

L'ennemi pressé sur trois directions de Lekentze, de Bethlen et de Naszod céda en désordre et se concentra à Bistritz, où il voulut se défendre, mais les populations exaspérées commencèrent à vociférer ce qui l'obligea de quitter la ville.

Sur la route de Naszod il se défendit, et il a fallu employer l'artillerie pour le déloger.

L'ennemi fuissa en suite du côté de la Bukovine. Nous le poursuivîmes vigoureusement et cependant nous ne pûmes l'atteindre tellement il marchait fort. Nous aprîmes dans les endroits par où il avait passé qu'il ne s'arrêterait qu'à Czernowitz où il attendait des secours. Il emmena avec lui cinq bataillon d'Infanterie et un Esc. de Cav.

Notre poursuite finit à Doma, quelques milles dans la Bukovine, où il essaya de nous résister et où il laissa quelques blessés.

Outre l'avantage le plus important d'avoir coupé toute communication entre les troupes ennemies de la Basse Transylvanie et la Galicie nous eûmes celui d'avoir enlevé à l'ennemi onze canons dont plusieurs hors d'état de servir, plusieurs centaines de fusils, une centaine de prisonniers qui presque tous se sont immédiatement engagés, sept quintaux de poudre, deux Caissons de Munitions, des objets d'habillement etc. etc. Nous trouverons probablement encore d'autres armes de guerre.

La clémence que nous exerçons envers les populations égarées, nous permet d'être sévères envers les auteurs des troubles et de la guerre civile. Une commission fut chargée d'examiner ce qu'il y avait à faire pour guérir les plaies du pays saignantes encore et en prévenir le retour. Il fut décidé qu'en expiration de ses crimes et en réparation de dommages faits à l'Etat le district de Bistritz avec Naszod devait payer une contribution de guerre de deux cent milles florins M. E. pour frais de

guerre. Le Capitaine Szolebek, député à la Diète fut nommé Caissier – et il rendra à l’Etat compte de l’emploi de ces fonds.

Voici l’état actuel des affaires de la Haute Transylvanie. Nous en avons chassé l’ennemi qui se sauve en ce moment vers Czernowitz. Nous avons abandonné la Bukovine parceque l’alimentation de nos troupes dans ce pays serait très difficile, et nous primes nos cantonnements depuis Thorda et Teke jusque vers la frontière Nord pour faire reposer un peu nos troupes que des marches forcées à travers des montagnes, par un froid très rigoureux ont beaucoup fatigué. Toutefois ces troupes ne demandent pas mieux que de recommencer la guerre, dont les frais seront à la charge des insurgés transylvaniens.

Je crois devoir mentionner que dans ces journées se sont fait remarquer les Colonels Mikes et Ritzkó, les Majors Kiss et Grubiczy, les Capitaines Andrassy, Jeszenszky et Kratky.

Traducere:

Revin la ansamblul operațiunilor militare din districtul Bistrița și Năsăud, începând cu 2 ianuarie.

Inamicii, presați din trei direcții, Lechința, Beclean și Năsăud, s-au retras în dezordine și s-au adunat la Bistrița, unde au vrut să se apere, dar populația exasperată a început să vocifereze, ceea ce i-a obligat să părăsească orașul.

S-au apărat pe drumul către Năsăud, și a trebuit folosită artileria pentru a-i izgoni.

Apoi au fugit spre Bucovina. I-am urmărit cu îndârjire și cu toate acestea nu i-am putut prinde, atât de repede mergeau. Am aflat de la cei din locurile pe unde trecuseră că nu se vor opri decât la Cernăuți, unde vor aștepta întăriri. Au adus cu ei cinci batalioane de infanterie și un escadron de cavalerie.

Urmărirea noastră s-a sfârșit la Dorna, la câteva mile în Bucovina, unde au încercat să ne opună rezistență, câțiva dintre ei fiind răniți.

Pe lângă avantajul cel mai important pe care îl constituia întreruperea legăturilor dintre trupele inamice din Transilvania de Jos și Galiția, îl mai aveam și pe acela de a le fi confiscat unsprezece tunuri, câteva nefiind folosibile, câteva sute de puști, vreo sută de prizonieri, majoritatea lor înrolându-se imediat, șapte kilograme de praf de pușcă,

două lăzi de muniție, obiecte de îmbrăcăminte etc. Probabil că vom mai găsi și alte arme de război.

Clemența pe care o arătăm față de populațiile rătăcite, ne permite să fim severi cu cei care creează probleme și războaie civile. O comisie a fost însărcinată să examineze ceea ce trebuia făcut pentru a vindeca rănilor sângărânde încă ale țării și pentru a preveni repetarea lor. S-a decis ca pentru iertarea crimelor sale și ca o despăgubire a pagubelor pricinuite statului, districtul Bistrița și Năsăud trebuia să plătească două sute de mii de florini monedă de argint pentru cheltuielile de război. Căpitanul Szolebek, deputat în Dietă, a fost numit casier – el trebuind să răspundă în fața statului pentru utilizarea acestor fonduri.

Iată care este starea de fapt actuală din Transilvania de Sus. I-am urmărit pe inamici în această zonă, ei fugind acum spre Cernăuți. Noi am părăsit Bucovina pentru că alimentarea trupelor noastre în această regiune ar fi foarte dificilă, și am poposit de la Turda și Teaca până spre frontiera de Nord, pentru ca trupele să se odihnească, ele fiind foarte oboseite de marșurile forțate prin munți, în plin ger. Cu toate acestea, ele nu cer decât să reînceapă lupta, ale căror cheltuieli vor fi suportate de răsculații transilvăneni.

Consider necesar să menționez că în aceste zile s-au făcut remarcate oloncii Mikes și Riczkó, maiorii Kiss și Grubiczy, căpitanii Andrassy, Jeszenszky și Kratky.

- Publicat în limba franceză: Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. III, Cluj, 1946, p. 257-259.

34

Bistrița, 14 ianuarie 1849

An die Bewohner des Bistritz-Nassoder Distrikts

Zur Unterdrückung der auf sanktionierten Gesetzen begründeten Freiheit, welche alle Nationen und Volksstämme Ungarns und Siebenbürgens zu gleichberechtigten Brüdern verbindet, ist, durch die ruchlosen Bemühungen der Reaktion, insbesondere in Siebenbürgen, das romanische Volk der Art aufgewiegelt worden: das dessen durch schändliche Intriguen hervorgerufene Empörung, die Vernichtung nicht

nur des begüterten Adels, sondern überhaupt des magyarischen Stammes sich zum Ziele gesetzt hat: wofür das im Lande ausgeübte Rauben und Mordbrennen als lebendige Beweise sprechen. Es ist ungarische Armee in das Land gekommen, um dieses verblendete und verwegene Volk zu bezähmen und die verruchten Aufwiegler zu züchtigen: und hat nach Zerstreung des Feindes, das Bistritz-Nassoder Distrikt glücklich eingenommen.

Die magyarische Grosherzigkeit hat sich auch in diesem Falle bewährt, denn die tapfere ungarische Armee will das Böse nicht mit Bösem vergelten, und ihr habt gesehen und erfahren: das diese Armee nur den bewaffneten Feind gedrängt, waffenlose und unschuldige Menschen aber geschont hat. Nassod, das Nest der Verbrechen und aller Schlechtigkeit so wie alle Ortschaften wo sich kein Widerstand gezeigt hat, ist verschont geblieben: ja selbst den Schuldigen wird, in der Hoffnung das sie ihre Thaten bereuen und den auf dem gesetzlichen Weg Zurückgekehrten, Sicherheit ihrer Person garantiert.

Damit es aber in Folge allenfalsiger fernerer Aufwiegungen nicht Jemanden einfallt, die Grosherzigkeit der ungarischen Armee zu missbrauchen, so wird bis zur Herstellung der Ruhe und Ordnung im ganzen Lande, folgendes bekannt gegeben:

1. Alle Ortschaften und Bewohner des Bistritzer-Nassoder Distrikts werden bis zur Wiederkehr der Ruhe und Ordnung ohne Unterschied unter die Kriegsgesetze gestellt.

2. Es werden daher alle bewohner des Bistritz-Nassoder Districts verpflichtet, alle Waffen jeder Gattung, innerhalb 24 Stunden bei der betreffenden Ortsobrigkeit niederzulegen, welche dieselben an des Bistritzer Platz Commando abzuführen hat.

3. Diejenige Ortschaft welche undankbar genug mit dem Feinde gemeinschaftliche Sache macht, denselben Waffen liefert, oder waffenfähige Männer stellt, wird, nach Uebeführung, dieses Verbrechens, ohne Barmherzigkeit verwüstet werden.

4. Sollte ferner Jemand, gegen den ungarischen Staat und die gesetzliche Freiheit durch Wort oder That seine böse Absicht und Willen an den Tag legen; so wird derselbe nach erfolgter Ueberführung, unter das Kriegs-Standrecht gestellt.

5. Die Behörden, so wie alle Beamte, haben ihre gesetzlichen Amtsverrichtungen treu pünktlich fortzusetzen und ihrem Berufe Genüge zu leisten in dem die nachlässigen Beamten augenblickliche

Beseitigung aus ihrem Dienste und verdiente Strafe zu erwarten haben, da jeder zur Schutzung der heiligen Freiheit und gemeinsamen Rechte verpflichtet ist.

Bistritz am 14 ten Ianuar 1849.

Riczkó' Verwaltungs Commission

Oberst.

Iohann Kontz

Samuel Poek

Iohann Weiss

Traducere:

Către locuitorii districtului Bistrița-Năsăud

Pentru asuprirea libertății, bazată pe legi sancționate, care leagă toate națiunile și popoarele Ungariei și Transilvaniei, spre a fi frați egali îndreptățiți; prin strădaniile mârșave ale reacțiunii, îndeosebi în Transilvania, a fost instigat poporul român, astfel că, răzvrătirea sa stârmită prin intrigi rușinoase, și-a așezat drept țintă nimicirea nu numai a nobililor cu averi, ci în general a neamului maghiar, pentru care vorbesc jefuirile și incendiile săvârșite în țară, ca dovezi vii.

Armata maghiară a venit în țară să îmblânzească acest popor orbit și îndrăzneț și să pedepsească pe instigatorii ticăloși, și după împrăștierea dușmanului, a cucerit în mod fericit districtul Bistrița-Năsăud.

Și în acest caz s-a confirmat mărinimia maghiară, fiindcă viteza armată maghiară nu vrea să răsplătească răul cu rău; și voi ați văzut și aflat că această armată a strămtorat dușmanul înarmat, dar a protejat oamenii neînarmați și nevinovați.

Năsăudul, cuibul crimelor și tuturor ticăloșiilor, ca și toate celelalte localități unde nu s-a arătat nici o rezistență, au fost cruțate; celor vinovați, în speranța că ei regretă fapta lor, și celor întorși pe calea legii, le este garantată siguranța persoanei.

Pentru ca în urma [evenimentelor] eventualelor răzvrățiri ulterioare, nimănui să nu-i treacă prin minte, să abuzeze de mărinimia armatei maghiare, până la restabilirea liniștii și ordinii în țara întreagă, se aduc la cunoștință următoarele:

1. Toate localitățile și locuitorii districtului Bistrița-Năsăud sunt puși sub legile războiului, până la revenirea liniștii și ordinii, fără nici o deosebire.

2. Sunt obligați de aceea toți locuitorii districtului Bistrița-Năsăud să predca toate armele de orice fel, în timp de 24 de ore la

autoritatea locală respectivă, care trebuie să le predea la Comandamentul Picții Bistrița.

3. Acea localitate care, fiind destul de nerecunoscătoare, face cauză comună cu dușmanul, livrează arme dușmanului, sau pune la dispoziție bărbați apti de arme, va fi devastată, după dovedirea acestei crime, fără îndurare.

4. Dacă cineva ar manifesta intenția cea rea sau voința sa rea împotriva statului maghiar și împotriva libertății legale, prin cuvânt sau prin faptă, atunci acela va fi pus, după ce a fost dovedit, sub dreptul de război.

5. Autoritățile ca și toți funcționarii, trebuie să-și continue obligațiile de serviciu legale, credincioși și punctuali, și să corespundă funcției lor, urmând ca funcționarii neglijenți să aștepte înlăturarea imediată din serviciu lor și pedeapsa meritată, deoarece fiecare este obligat pentru apărarea sfintei libertăți și a drepturilor comune.

Bistrița, în 14 ianuarie 1849

Riczko
colonel

Comisiunea administratoare

Iohann Kontz

Samuel Poek

Iohann Weiss

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, dosar 15, proclamația 28; publicat de Adrian Onofreiu în *Revista Bistriței*, IX, 1995, p. 211-213; o variantă asemănătoare, numai în limba română, a fost editată de Virgil Șotropa, „Din zilele de sbucium ale anilor 1848-1849“, în *Arhiva Someșană*, nr. 6, 1926, p. 10-11

35

Năsăud, 15 ianuarie 1849 (Proclamația căpitanului baron Bánffy)

După ce prin vitejia armatei maghiară granița militară este desființată, deci fiecare cetățean poate gusta deplina libertate constituțională eluptată de această nobilă națiune; să se publice locuitorilor să-și aducă în fiecare joie vitele și obiectele de comerț spre

vânzare. Să nu cuteze însă nimeni să se depărteze din district fără de pașaport, căci va fi privit ca trădător de patrie și va fi pedepsit conform legilor marțiale. Națiunea maghiară nu intenționează să asuprească și să trateze despotic pe locuitori, ci le întinde mână frățescă ca în viitor toți să fie părtași la libertatea câștigată. Preoțimea să îndrumeze pe poporeni să revină de la aberația de până acum și să nu-și părăsească moșia; iar cei ce s-au depărtat și în timp de 4 zile nu se vor întoarce acasă, vor fi priviți ca trădători de patrie și li se vor distruge casele. Deci ar fi bine ca prin prezența lor să-și câștige încrederea națiunii maghiare, cu care să colaboreze cu plăcere.

- variantă în limba română la Virgil Șotropa, „Din zilele de sbucium ale anilor 1848-1849“, în *Arhiva Someșană*, nr. 6, 1926, p. 11

36

[Năsăud] 17 ianuarie 1849

1. Fiecărui locuitor i se impune sub grea pedepsă să denunțe celei mai apropiate autorități militare pe oricare dușman al națiunii maghiare.

2. Să se predea toate armele; iar cel ce va mai cuteza să ia armă în mâni, va avea să poarte consecințele. Dacă locuitorii vor fi credincioși, atunci vor fi recunoscuți ca cetățeni maghiari, și satelor li se va ierta pedeapsa de 100.000 fl[orini] ce li s-a impus.

3. În termen de 4 zile au să extrădea: Comuna Zagra pe sublocotenentul Dâmbul, Telciu pe subloc[otenentul] Miron și comuna Năsăud pe subloc[otenentul] Mihăilaș; dimpotrivă aceste comune vor fi aprinse și prefăcute în pământ.

4. Neapartținând până acum țara locuitorilor ci împăratului, să se publice că în viitor pământul nu mai este împărțesc, ci, eluptat de națiunea maghiară, trebuie privit ca adevărată proprietate pentru care n-au să se mai presteze robote, servicii militare și contribuții. Deci cetățenii pot să dispună liber de proprietatea lor, cu singura condiție să se supună legilor maghiare și să se poarte cinstit. Maghiarul nu luptă pentru suprimarea ci pentru susținerea libertății tuturor popoarelor locuitoare în Ungaria și Transilvania, fără osebire de religie. Preoții și învățătorii în trei Dumineci consecutive să împărțasească poporul acest ordin.

- variantă în limba română la Virgil Șotropa, „Din zilele de sbucium ale anilor 1848-1849“, în *Arhiva Someșană*, nr. 6, 1926, p. 11

37

Bistrița, 14 februarie 1849

Kundmachung

Durch einen beispiellos angestregten Marsch über die höchsten, bewaldeten, mit tiefem Schnee bedeckten Gebirge ist es uns gelungen, die feindlichen Truppen bei Moroscheni zu umgehen, und alle: 1 Major, 11 Offiziere, 1 Arzt, 3 Kompagnien Infanterie, 44 Husaren, 2 Kanonen, sämtliche Munizion und Waffen, und die Bagagen, zu fangen. nach dem ersten Schreck hat sich sämtliche gefangene Mannschaft glücklich gefühlt, dem Rebellenheer und der magyarischen Schreckensherrschaft nicht mehr zu unterstehen; ein Beweis, mit welcher Seite, mit welchen Mitteln die Rebelen den Krieg führen.

Der Insurgentenschef Bem war frech genug, Proklamationen in einer Provinz der konstitutionellen österreichischen Gesamtmönarchie zu erlassen, die kaiserlichen Truppen der Reaktion und des Militärdespotismus zu beschuldigen.

Romanen und Sachsen ihr habt es alle erfahren das die Verheißungen, der Freiheit und Gleichheit von Rebellen, nur lüge sind; nur bet gesezlicher Ordnung kann es bürgerliche Freiheit geben. Rebellenchef Bem hat kein Vaterland, er ist weder Walache, noch Ungar, noch Sachse, er ist weder österreichischer Staatsbürger noch Staatsdiener; unter seinen Truppen dienen Verbrechter und Flüchtlinge aus allen Ländern, aus allen Klassen; während wir auf Befehl unsers Kaisers und Königs der Krieg gegen diese Rebellen und Räuber führen.

In den kürzlich erbeuteten Bagagen haben wir gefunden, das diese Glenden die gemeinsten Diebstähle begingen; wir haben aber auch leider aus den Schriften ersehen, das es im Lande viele Verräther gibt.

Ich werde von nun an jeden Verrath an anserer heiligen Sache mit dem Tode bestrafen; ein Grenzer meines Regiments ist heute früh zu Borgoprund durch Pulver und Bley bereits gerichtet worden.

Die von der magyarischen Schreckensherrschaft, eingesetzten Behörden und verfügten Verwaltungszweige hören mit dem heutigen Tage auf; die früher bestanden gesezlichen Behörden treten in das Leben. ich erwarte dabei, das die Gemeinden bei der grossen Zahl nachrückender Truppen im ersten Augenblicke für deren Verpflegung eben so bereitwillig sorgen werden, als sie es für das Rebellenheer durch Furcht und Schrecken thun musten.

Zum Schlusse rufe ich: auf ihr Sachsen und Romanen! Nieder mit jedem Rebellen! Es ist euch und allen Freunden der Ruhe und Ordnung ein leichtes, die Feinde zu schlagen, zu fangen, zu zersprengen, und wenn es nöthig ist, sie zu erschlagen; es ist nöthig dies zu thun, denn sonst werdet ihr alle Bettler und Sklaven, habt keine Ruhe zu erwarten.

Glaubt ihr ja nicht, das Rebellen ruhen können; ihr Gewissen, die schlechte That, mit der sie Tausende um Hab und Gut, um Leben bringen, zwingen sie überall nur Zwietracht und Unordnung zu erhalten, oder nach Willkühr selbst zu herrschen; das ist die Freiheit, die sie euch bringen wollen! Das ist die Freiheit, die ihr von Rebellen erwarten könnt! Schmachvoll wäre es, so vielen Landstreichern wie Bem, die Repulikaner der Wiener-Aula, die polnische Legion zu unterliegen. Auf also nochmals! dabei aber auch unternehmend und kampflustig; ihr habt gesehen wie viele Buben der Feind in seinen Reihen zählt - Schande ist's wenn ihr ihnen weicht.

Bistritz 14, Februar 1849

Urban,
Oberst.

Traducere:

Comunicat

Printr-un marș forțat de un efort nemaipomenit peste munții cei mai împăduriți și acoperiți cu zăpadă înaltă, ne-a reușit să ocolim trupele inamice la Mureșenii-Bârgăului și să-i prindem pe toți: un maior, 11 ofițeri, un medic, trei companii de infanterie, 44 husari, două tunuri, toate munițiile și armele, ca și bagajele. După prima sperietură, toată trupa prinsă s-a simțit fericită, că nu mai este subordonată armatei rebelilor și dominației maghiare de teroare, ceea ce este o dovadă cu ce spirit și cu ce mijloace duc rebelii războiul.

Șeful insurgenților, Bem, a fost atât de obraznic, ca într-o provincie a monarhiei austriece constituționale întregi, să emită proclamații, în care să învinovățească trupele imperiale de reacțiune și despotism militar.

Români și sași! Voi ați aflat toți, că promisiunile de libertate și egalitate din partea rebelilor sunt numai minciuni. Numai în cadrul ordinii legale poate exista libertate cetățenească. Șeful rebelilor, Bem, nu are patrie, el nu este nici român, nici maghiar, nici sas, el nu este nici cetățean, nici slujitor al statului austriac. În trupele sale slujesc criminali și fugiți din toate țările și din toate clasele, în timp ce noi la porunca împăratului și regelui nostru ducem războiul împotriva acestor rebeli și hoți.

În bagajele capturate de curând noi am aflat că acești mizerabili au comis cele mai josnice hoții; din scrisorile capturate am aflat din păcate că în țară există mulți trădători.

De acum înainte voi pedepsi cu moartea oricare trădare a cauzei noastre sfinte; un grănicer, din regimentul meu, astăzi dimineța, la Prundu-Bârgăului, a fost executat deja prin pulbere și plumb.

Autoritățile instituite de regimul de teroare maghiar și măsurile administrative luate încetează începând cu ziua de astăzi. Autoritățile legale existente anterior se reînființează. Eu mă aștept că la numărul mare de trupe imperiale care vin în continuare, din primul moment comunele se vor îngriji cu aceeași solitudine pentru aprovizionarea lor, cu care au trebuit să facă acest lucru pentru armata rebelilor, de frică și spaimă.

Spre sfârșit vă chem pe toți, sași și români ! Jos cu toți rebelii ! Pentru voi, pricteni ai liniștii și ordinii este ușor să loviți, să prindeți și să risipiți pe inamici, la nevoie chiar să-i nimiciți, este necesar să se facă aceasta, fiindcă altfel veți deveni cerșetori și sclavi, [și] nu vă puteți aștepta la liniște.

Să nu credeți cumva că rebelii pot sta liniștiți. Conștiința lor, fapta lor rea, prin care lipsesc mii de oameni de avere și bunuri, de viață, îi silesc să mențină peste tot numai dezordine și discordie, sau să stăpânească ei înșiși după arbitrar; aceasta este libertatea pe care vor să v-o aducă! Aceasta este libertatea care puteți să o așteptați de la rebeli! Ar fi rușinos să fim învinși de astfel de vagabonzi, ca Bem, republicanii din aula vieneză, legiunea poloneză, etc. De aceea, încă o dată, sus! Fiți

curajoși și domnici de luptă; ați văzut cât de mulți nemernici numără dușmanul în rândurile sale -- este o rușine dacă cedați în fața lor.

Bistrița, 14 februarie 1849

Urban, colonel

- A.N.B., Fond *Oficiul parohial greco-catolic Rodna*, d. 1/1849. O versiune aproape identică în limba română a fost publicată de Silviu Dragomir în *Studii și documente...*, vol. II, Cluj-Sibiu, 1944, p. 401-402. Preluat din Ștefan Manciulea, „Scrisori și acte privitoare la mișcarea revoluționară a Românilor din Ardeal și Ungaria în 1848-1849“, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, IV, p. 282-283

38

Bistrița, 19 februarie 1849

Die Avantgarde des Operations Corps Sr. Excellenz des Herrn F.M.L. und Militair Kommandanten in der Bukovina von Malkovsky, ist unter meinem Kommando heute nachts durch Bistritz gerückt, hat den bei Baiersdorf stehenden Feind in der frühesten Morgenstunde angegriffen, denselben nach einem zweistündigen Gefechte geschlagen, und durch die Umgehungscolonne von E.H. Carl Ferdinand Infanterie unter Hauptmann Fackler bei Magyaros gänzlich aufgerieben.

Insurgenten oberst Riczko, 2 Offiziere, 1 Arzt bei 200 Mann grösentheils polnische Legionaris, 2 Fahnen, 3 Kanonnen sammt Munitions-Karren, Waffen, Munition und Bagagen fielen in unsere Hände; der Feind verlor überdies mehrere Todte und Verwundete; wir bedauern einige schwer Verwundete und 2, Todte von Savoyen Dragoner; unter Letzteren den heldenmüthigen Oberlieutenant Graf Baudissin, den die wüthenden Szekler so zu sagen zerfleischten; und deren vielfältige Schandthaten der sterbende Riczko unaufgefordert bestätigte.

Bistritz am 19 Februar 1849

Urban, Oberst.

Traducere:

Avangarda corpului operațional al Excelenței sale domnului Feld-Mareșal-Locotenent și comandant militar în Bucovina, von Malkovsky, de sub comanda mea, azi noapte a trecut prin Bistrița, a atacat dușmanul aflat la Crainimăt la prima oră a zilei, l-a bătut după o luptă de două ore, iar prin coloana de ocolire din regimentul Arhiducelui Carl Ferdinand de sub comanda căpitanului Fackler, l-a nimicit cu totul la Măgheruș-Șicu.

Colonelul insurgenților Riczko, doi ofițeri, un medic și circa 200 de soldați, în cea mai mare parte legionari polonezi, două steaguri, trei tunuri împreună cu care de muniție, arme, muniții și bagaje au căzut în mâinile noastre. Dușmanul a pierdut în plus mai mulți morți și răniți. Noi regretăm câțiva grav răniți și doi morți din dragonii din regimentul de Savoya. Printre aceștia și pe eroicul locotenent major conte Baudissin, pe care secuii l-au măcelărit cum s-ar spune, iar muribundul Riczko, fără să fie solicitat, a confirmat grozăviile lor multiple.

Bistrița, la 19 februarie 1849

Urban, Colonel

- A.N.B., Fond *Oficiul parohial greco-catolic Rodna*, d. 1/1848-1849. O versiune românească a fost publicată de Silviu Dragomir în *Studii și documente...*, vol. II, p. 303. Preluat din Ștefan Manciulea, „Scrisori și acte...”, IV, p. 282

39

Bistrița, 20 februarie 1849

Die nach der Bukovina zurückgedrängten Kaiserlichen Truppen sind verhartt unter meinem Befehlen nach Siebenbürgen wieder vorgerückt, und das Rebellenher hat seit kurzen zwei empfflichen Verluste erlitten. In der erbeuteten Bagagen hat man Briefschaften, gefunden, die leider den Verrath so mancher Sachsen und Romanen bestätigen, es ist nöthig, diese von dem grössern Theil der Gutgesinnten und sie mit einem gleichen Terrorismus wie ihn die Rebellen zu üben gewohnt sind zu bedrohen.

Wer daher:

1. Den Feinden der kaiserlichen Truppen Vorschub leistet, mit ihnen in Einverständniss lebt, und hier wegen überwiesen wird, behält den standrechtlichen Verfahren.

2. Wer feindliche Magazine, Kriegsmateriale, vom Feinde geraubte Gegenstände [...], und verschweigt, deren Ablieferung an die Kaiserlichen Behörden binnen 24 Studen unterlässt, wird erschossen.

3. Alle Gemeinden werden verpflichtet, jede bestimmte Nachricht von dem Feinde, dessen Zusammenziehung, Stärke und Stellung nach Möglichkeit, einzuholen selbst kund, zu entsenden, und hierüber die Kaiserlichen Militär Behörden zu verständigen; Gemeinden die Solches unterlassen oder lügenhafte Gerüchte auszustreun sich erfrechen sollten, werden die strengste Züchtigung erfahren.

Bistritz 20 Februar 1849

Malkovsky, F.M.L.

Traducere:

Trupele cesaro-regești, reîmpinse până în Bucovina, au intrat sub comanda mea iar în Transilvania, și armata rebelilor de curând a avut două pierderi importante. În bagajele predate de ei s-au aflat scrisori din care se ivesc unii sași și români ca trădători; este greu a despărți pe aceștia, și necesar, de cei cu cuget bun, care și constituie partea cea mai mare, și a-i amenința cu terorismul cu care erau obișnuți rebelii a se manifesta.

Deci:

1. Cine va da cel mai mic ajutor vrăjmașilor trupelor împărătești și va avea cu ei vreo înțelegere, dovedindu-se aceste crime, va fi supus judecării statariale.

2. Cine ascunde magazine, materiale și alte lucruri răpite de la vrăjmași și în timp de 24 de ore nu le va da reprezentanților împărătești, va fi împușcat.

3. Toate comunitățile sunt datoare de a se îngriji de a aduna vești credibile, despre adunarea, numărul și poziția vrăjmașului, a trimite iscoade și apoi, cele auzite, a le încredința comandantilor trupelor împărătești; comunitățile care nu ar proceda așa, sau ar răspândi vești mincinoase, se vor pedepsi cu toată asprimea.

Bistrița, la 20 februarie 1849

Malkovsky Feldmareșal-Locotenent.

- ANB, Fond *Iulian Marțian*, dosar 15.

40

Bistrița, 24 martie 1849

General Bem ist am 19-ten früh von Vleden aufgebrochen, erreichte die österreichische Armee bei Feketchalom, schlug selber nach einem 3 stündigen Gefechte in die Flucht und verfolgte sie bis Weidenbach wo er seine Avantgarde postierte. Am 20 rückte er gegen Kronstadt vor, die österreichische Armee hatte durch den Temeser und Törzburger Pass bereits zurückgezogen, Kronstadt dem Schicksale überlassen.

Kronstadt hat sich durch eine Deputation auf Gnade und Ungnade ergeben. General Bem mit seiner siegreichen Armee am 20-ten um 4 Uhr Nachmitags in Kronstadt eingezogen.

Somit ist der Feldzug in Siebenbürgen beendet, Ruhe und Ordnung mögen in das stark bedrängte Land zurückkehren.

Bistritz am. 24 März. 1849

Toth, oberst.

Militär Ober Commandant

Traducere:

Generalul Bem a plecat în 19 dimineața din Vlădeni, a ajuns din urmă armata austriacă la Codlea, i-a alungat după o luptă de 3 ore și i-a urmărit până la Ghimbav, unde și-a postat avangarda. În 20 a înaintat spre Brașov, armata austriacă retrăgându-se deja prin pasurile Timiș și Bran, lăsând Brașovul în voia soartei.

Brașovul s-a predat printr-o delegație, cerând milă și îndurare. Generalul Bem a intrat în 20, la ora 4 după masă cu armata sa victorioasă în Brașov.

Astfel s-a finalizat campania militară în Transilvania. Fie ca pacca și ordinea să se reinstaureze în țara greu încercată.

Bistrița, la 24 martie 1849

Toth, colonel,

Comandant general al armatei

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, dosar 15, proclamația 26. Publicat de Adrian Onofreiu în *Revista Bistriței*, IX, 1995, p. 213.

41

Sadova, 14 aprilie 1849

Grenz-Populationsdetachment zu Sadova

An das löbliche k.k. 2. Romanen- und 17. Grenzinfanterie-Regiments-Kommando!

Sadova, am 14. April 1849

Der Tambour Dumitru Prodan der 9. Hauskompanie ist am 9 der Gemeine Philimon Morosan der 3. Hauskompanie ist am 11

„ „Dimitru Bats)

„ „Denile Kujesdian) der 2. Hauskompanie ist am 12.

d.M. in Kampulung eingetroffen und, da sie zum Feldstand nicht, wohl aber zu Garnisonsdiensten geeignet sind, vermöge dem löblichen Militär-Stationskommandobefehl in Stand und Gebühr bei dieser Abteilung aufgenommen worden. Hievon wird einem löblichen Regimentskommando mit dem gehorsamsten Bemerken die Anzeige erstattet, dass Erster die gegenwärtigen Regimentsverhältnisse folgendermassen schildert:

Das Erziehungshaus in Naszod sowie das Quartier des Herrn Oberarztes Pfzinger seien abgebrannt. Dieser habe sich nur mit Mühe gerettet, indem die Zimmertür von aussen versperrt war.

Der Ackerbau sei bei Verlust des Lebens untersagt, mit dem Bemerken, dass der Grund und Boden nicht den Romanen, sondern dem Ungarn gehöre.

Die vielen Lieferungen an Schlachtvieh, Viktualien und Naturalien haben das Vermögen der Grenzer demassen geschmälert, dass der grösste Teil derselben dem Bettelstab nahegekommen ist.

Aus dem Regimentsbezirk sind mehrere Personen, unter aandern der Richter und Lehrer von Neurodna, der Unterlehrer Porcius, der geistliche Kandidat Schotropa, von Mayer, der Titularfeldwebel Rambulia von St. Georg gefangen und ungewiss wohin abgeführt worden.

In mehreren Dörfern sind nur Weiber und Kinder zu sehen, da sich die Männer mit dem geretteten Vieh in den Waldungen und Gebirgen, wo sie vor Verfolgung auch nicht sicher sind, befinden.

Im Samostale sind, und zwar in Naszod zwei, in Telts zwei, in Földra eine und in Rodna zwei Kompanien zu je 100 Mann, lauter Greise und Buben. Der grösste Teil sind Romanen, die durch die Ungarn

aus den Provinzialsn rekrutiert worden sind und den sehnlichsten Wunsch hegen, gelegentlich zu den kaiserlichen Truppen überzutreten.

Dumitru Bats und Denile Kujesdian von Kissajo von der 2. Hauskompanie schildern die Verhältnisse der 1. Und 2. Kompanie sowie des umliegenden Provinzials wie folgt:

Nach der Schlacht bei Sossený und Prund sei Herr General Bem in Begleitung seines Adjutanten über Monor gefahren. Dasselbst wurde er durch den Grenzer Stephan Ekim, der ihn kannte, angehalten und durch Losbrennen eines Jagdgewehrs an der rechten Hand blessiert. Mehrere Einwohner von Monor wären hinzugeeilt, welche das Unternehmen des Ekim missbilligten. Hierauf erhielt der Kutscher den Befehl zum Antreiben, und Herr General Bem sei über Monor in einem Rennen nach Batosch gelangt, wo er sich durch den Unterarzt Enzenberg behandeln liess.

Nach dem Herrn General Bem seien mehrere Truppen über Kissajo passiert, welche von dem Geschehnen keine Kenntnis hatten, daher keine Greuelthaten, wohl aber Plünderungen unternahmen. Als diese Truppen in Monor ankamen und das Geschehne erfuhren, sei ein Teil nach Kissajo zurückmarschiert. Habe das Dorf unversehn umzingelt, alles was flüchten wollte sowie jene Personen, welche zu Hause angetroffen wurden, teils erschossen, teils erstochen oder niedergehaun, sodann die wiederholte Plünderung vorgenommen, endlich das ganze Vieh, bestehend aus 600 Stück Ochsen, über 1.000 Stück Schafen, Kühen und Pferden, gesammelt und herdenweise ins Seklerland getrieben. Ähnliches geschach durch die in Monor zurückgebliebenen Truppen in allen Militär- und den umliegenden Provinzial-Ortschaften. Stephan Ekim wurde als erster erschossen. Er lag fünf Tage auf der Strasse, und seine Angehörigen durften ihn nicht begraben. Von den Unglücklichen zählt jedes Dorf 30 bis 50 Köpfe.

Seit jener Zeit werden Kavallerie- und Infanteriepatrouillen unterhalten. Diese plündern noch das Wenige, was die Leute versteckt hatten, beladen Wagen damit und führen alles weg.

Beim Eintritt eines Kavalleristen in ein Dorf muss der Ortsvorstand für jedes Hufeisen 5 fl. CM., folglich für ein Pferd 20 fl. CM. Bar erlegen.

Auch in diesem Landstrich sei der Ackerbau bei Lebensverlust mit dem Bemerken verboten worden, dass der Grund und Boden dem Ungarn gehöre.

Früchte aller Gattung dürfen nicht auf dem Markt verkauft, sondern müssen dem Ungarn zur Magazinierung zugeführt werden, wofür der Eigentümer nach Belieben durch den Abnehmer mit einem Spottgeld oder mit einem trocknen: „kannst gehen“, abgefertigt wird.

Den Geistlichen, besonders jenen aus dem Provinziale, welche gefangen werden, werden die Augen ausgestochen, die Nasen und Ohren abgeschnitten. Sodann werden sie zur Schau ausgestellt, endlich gesteinigt und auf diese Art umgebracht. Ähnliches erlitt der gewesene Erzprester von Olá-Péntek nächst Tekendorf.

Der Pfarrer Tanko von Monor erhielt auf der Flucht eine Blessur durch ein Schulterblatt, kam aber davon und dürfte geheilt werden. Alle Waldungen und Gebirge sollen voll Menschen sein, die aus Mangel an Nahrungsmitteln darben müssen.

Mihailasch m.p., Leutnant

Traducere:

De la Detașamentul de populație de graniță din Sadova

Către cinstitul comandament al Regimentului cezaro-crăiesc nr. 2 român și 17 de infanterie de graniță

Sadova, 14 aprilie 1849

Tamburul Dumitru Prodan din compania de casă nr. 9 a sosit la 9 (aprilie) soldatul de rând Filimon Moroșan din compania de casă nr. 3 a sosit la 11 soldatul de rând Dumitru Baciuc și soldatul de rând Dănilă Cuișdean [ambii] din compania de casă nr. 2 au sosit la 12 ale lunii curente la Câmpulung, ei nefiind ași pentru serviciul de campanie, dar sunt potriviți pentru serviciul de garnizoană; conform ordinului cinstitului comandament al stațiunii militare au fost primiți în efectiv și în soldă [drepturi] la acest detașament. Despre aceasta, cinstitului comandament al regimentului i se face [prin prezenta] raportul cu mențiunea prea supusă că primul [dintre cei menționați] descrie după cum urmează situația regimentului:

Institutul Militar din Năsăud și cartierul domnului medic șef Pfizinger au ars. Cel din urmă s-a salvat numai cu greutate, deoarece ușa camerei fusese închisă pe dinafară.

Agricultura este interzisă [sub amenințarea] cu pierderea vieții, cu argumentarea că pământul nu aparține românilor ci ungarilor.

Livrările multiple de vite de tăiat, alimente și produse naturale au redus într-atât averea grănicerilor, încât majoritatea lor au ajuns aproape de starea de cerșetor.

De pe teritoriul regimentului au fost ridicate mai multe persoane, printre alții judele și învățătorul din Rodna Nouă, învățătorul adjunct Porcius, candidatul de teologie Șotropa, von Mayer, plutonierul titular Rambulia din Sângeorz au fost prinși și duși cu o destinație necunoscută.

În mai multe sate se pot vedea numai femei și copii, deoarece bărbații împreună cu vitele salvate se află în păduri și în munți, dar nici acolo ei nu sunt siguri că nu sunt urmăriți.

În Valea Someșului se află [trupe ale rebelilor maghiari], și anume la Năsăud două, la Telciu două, la Feldru una și la Rodna două companii de câte 100 de bărbați, numai moșnegi și băieți. Cea mai mare parte sunt români, care au fost recrutați de către unguri din rândurile populației civile din provincie și care doresc arzător să aibă prilejul de a trece de partea trupelor imperiale.

Dumitru Baciu și Dănilă Cuișdean din Șieuț de la compania de casă nr. 2 descriu situația companiilor 1 și 2 și a provincialilor din împrejurimi după cum urmează:

După bătălia de la Josenii Bârgăului și Prundu Bârgăului, domnul general Bem, însoțit de aghiotantul său, a plecat prin localitatea Monor. Acolo el a fost oprit de către grănicerul Ștefan Echim, care l-a recunoscut și cu o pușcă de vânatoare l-a împușcat, răbindu-l la mâna dreaptă. Spre locul incidentului au fugit mai mulți locuitori din Monor care au dezaprobat acțiunea lui Echim. După această întâmplare, vizitiul a primit ordin să pornească rapid din Monor și generalul Bem a ajuns la Batoș unde s-a lăsat tratat de către medicul adjunct Enzenberg.

După domnul general Bem, mai multe trupe [ale rebelilor maghiari] au trecut prin Șieuț, însă neștiind ce i s-a întâmplat generalului, nu au comis atrocități ci doar au jefuit. Când aceste trupe au ajuns la Monor și au aflat cele întâmplate, o parte au mărșăluit înapoi la Șieuț și au înconjurat pe neașteptate satul; toți cei care au vrut să fugă și acele persoane găsite acasă au fost împușcate, altele înjunghiate sau măcelărite, apoi s-a trecut la un jaf total al satului, tot șeptelul constând din 600 de boi și 1.000 de oi, vaci și cai a fost strâns și dus în turme în Secuime. Lucruri asemănătoare au făcut trupele rămase în Monor în toate localitățile militare și în localitățile civile din împrejurimi. Ștefan

Echim a fost împușcat primul. El a zăcut cinci zile în stradă, iar rudele sale n-au avut voie să-l înmormânteze. Fiecare sat numără 30 până la 50 de capete de nenorociți [victime].

De atunci se mențin patrulă de cavalerie și infanterie [ale rebelilor maghiari]. Acestea jefuiesc încă și puținul pe care oamenii l-au ascuns, încărcând totul în căruțe și ducându-l în altă parte.

Când un cavalerist intră într-un sat, antistia [primarul] satului trebuie să plătească pentru fiecare potcoavă 5 florini monedă convențională, deci pentru un cal 20 de florini în numerar.

Și în această zonă agricultura [lucrătorul pământului] a fost interzisă sub amenințarea cu pierderea vieții, spunându-se că pământul aparține ungarilor.

Fructele, cerealele [produsele agricole] de tot felul nu pot fi vândute la piață ci trebuie duse ungarilor pentru înmagazinare, iar proprietarul este răsplătit de către cel care preia produsele cu bani de batjocură sau cu un simplu „poți pleca!“.

Preoților, mai ales celor din localitățile civile, care sunt prinși, li se scot ochii și li se taie nasurile și urechile. Astfel [mutilați] ei sunt expuși pentru a fi văzuți [de popor] iar în sfârșit sunt pietruți și astfel omorâți. Ceva asemănător a suferit fostul protopop din Pinticul Românesc lângă Teaca.

Preotul Tanco din Monor, în timpul fugii, a primit o rană la omoplat, dar a reușit să scape prin fugă și probabil se va vindeca.

Toate pădurile și toții munții se spune că sunt plini de oameni, care trebuie să sufere din cauza lipsei de alimente.

Mihăilaș, m.p., locotenent

• Publicat în limba germană de Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. I, p. 105-107

42

Bistrița, 5 iulie 1849

An die ungarische Nation

Die zweite Periode der Unabhängigkeit und Freiheit Ungarns hat begonnen.

Gott hat uns vergönt aus der ersten Periode siegreich hervorzugehen. Die oesterreichischen Truppen überall geschlagen, fast aus dem ganzen Ungarlande vertrieben, sahen kein anderes Mittel mehr, als die Barbaren des Nordens, die Moscoviten zu ihrer Hilfe herbei zu rufen.

Betrachten wie was die ungarische Nation im gegenwärtigen Augenblicke zu um diesen neuen Feind zu vernichten.

Wir wollen damit beginnen, das wir die Kräfte und Hilfsquellen des russischen Reiches untersuchen, welches wir jedoch immer das moscowitischen neuen werden, weil die russischen Länder seit dem 13-ten Jahrhundert einen integrirend an Theil von Polen ausgemacht haben, und unter die Herrschaft der Moscowiten erst bei der letzten Theilung von Polen gekommen sind, welche je drey Mächte: Österreich, die Czaren von Moscau und das Haus Brandenburg sich an dem Königreiche Polen vorzunehmen erlaubt haben, dessen mangelhafte Constitution es mit gefesselten Händen und Fassen diesen drey politischen Mördern in die Hände lieferte.

Die Czaren von Moscau nahmen den Titel: Beherrscher aller Reuzen an, obgleich diese durchaus nicht Moscowiter seyn wollen. Dieses ausgedehnte Reich hat in der Wirklichkeit nur eine eingebildete Grösse. Auf dem abscheulichsten Despotismus gegründet, übt die deutsche Dynastie der Romanow ihre höllische Politik aus, wie die Dynastie Habsburg sie in Ungarn ausgeübt hat. Das in der Civilisation am wenisten vorgeschrittene der Völker dieses ausgedehnten Reiches von 54 Millionen Einwohner, die aus ungefähr 15 Millionen bestehenden Moscowiter dienen dieser Dynastie als Werkzeug um die andern Völkerschaften unter ihrem eisernen Scepter zu halten. Diese in Bataillone gesammelten Horden sind fast durchgängig von deutschen heimathlosen Söldlingen commandirt, denn man scheut sich ein höheres Commando aufgeklärten Moscowitem anzuvertrauen, welche selbst, so wie alle andern einen Theil dieses Reiches ausmachenden Völker nichts anderes wünschen, als das Joch der sie unter drückenden Dynastie Romanow zu brechen.

Wenn bis heute in dem so genannten russischen Reiche noch keine Rewolution ausgebrochen ist, so wird sie nicht lange mehr ausbleiben. Eine Schilderhebung in Polen und den russischen ist drohend und nahe und dann werden die Truppen des Czars das

ungarische Gebiet, wo sie eingedrungen sind, in Eile zu verlassen genöthigt sein.

Bis dahin aber ist nöthig die grösste Energie und Ausdauer zu entwickeln. Unsere Armee ist gross und zahlreich, sie ist mehr als hinreichend um alle feindlichen Truppen, welche die Grenzen überschritten haben zu erdrücken. Die beiden feindlichen Einfälle in Siebenbürgen bei Bistritz und bei Kronstadt sind nicht von grosser Bedeutung, auf jeder Seite sind ungefähr 10 bis 12 Tausend Mann eingedrungen; bei Bistritz ist der Feind schon bis an die Grenze zurückgedrängt.

Das Invasionscorps bei Kronstadt war schon bis in das Szekler Land vorgedrungen, allein von da zurückgedrängt lagert es jetzt unter dem Mauern von Kronstadt, ohne es zu wagen vorzudringen. Es wird gänzlich zurückgetrieben und [in] die Walachei verfolgt werden, wohin wir unsere Waffen tragen wollen, um der liberalen Parthei dort zur vertreibung der moscowitischen Truppen, welche die Walachei besetzt halten, die Hand zu bieten.

Wir haben Grund zu hoffen, das die Türken sich mit uns vereinigen werden. Ihre Sympathie ist nicht zweifelhaft; ein Beweis davon ist, das auf der Linie von Orsova an bis zum Rothen Thurm, wo ihre Truppen cantoniren, kein Einbruch stattgefunden hat. Auch die Serben scheinen den Wunsch zu fühlen sich uns zu nähern. Die Donau-Grenze von Orşova bis Pancsova, und das ganze Banat sind gänzlich frei; die Türken haben sogar das Corps von Puchner, welches einen Tagemarsch von Orşova lagerte, sich in das Innere von der Walachei zu begeben gezwungen.

Ganz Siebenbürgen wird bald vom Feinde gereinigt sein; sich in Ungarn kann dieses möglich werden, aber man muss sich wohl hüten Fehler zu begehen, um nicht die heilige Sache in Gefahr zu bringen; man muss besonders vermeiden dem Feinde die Positionen, die man inne hat zu überlassen. Jedes besondere Armeecorps muss die feindlichen Truppen decken, beunruhigen und angreifen überall wo man sie findet, ohne einen Augenblick Ruhe zu lassen. Nicht auf zwei Tagemärsche muss man sich von denselben entfernt halten, sondern jedes Fussbreit Terrain muß ihnen streitig gemacht und vertheidigt werden; man muss sich in ihren Rücken werfen, wäre es auch nur mit gehenden und muthigen Freiwilligen.

Unsere Armee zählt mehr als 150.000 Mann, während alle feindlichen Truppen kaum die Zahl von 80.000 erreichen.

Wenn also Jeder seine Pflicht thun, wenn jede Gewehrkugel, jeder Kanonenschuß treffen wurde, dann würde die gantze feindliche Armee bald vernichtet sein, wann sie nicht die Flucht ergreifen mußte. Diese Art Kriegführung, wenn man sie befolgt, wird bald ihre Früchte tragen; unsere Truppen, wenn sie geschlossen und den Feind festen Fusses erwarten, oder suchen ihm den Weg zu sperren, sind, in dem sie ihrem Lande große Dienste leisten, doch nicht in Gefahr aufgerieben zu werden, sogar in dem Falle, wenn sie genöthigt sein sollten zurück zu weichen; sie werden überall, wo sie sich zuruckziehen, Freunde finden, bereit ihnen zu helfen, der Feind dagegen enge bedrängt, von feindlichen Bevölkerungen umgeben und nicht im Stande gehörig für seine Verpflegung zu sorgen, wird bald gezwungen sein sich davon zu machen, damit er nicht vernichtet werde.

Also Muth und Ausdauer!

Alle die bewaffnet sind, mögen auf den Feind losgehen; die Feigen, welche ihren verlaßen haben, und vor dem Feinde geflohen sind, alle welche unter nichtigen Vorwänden in den Städten verweilen und sich den Dienste entziehen, mögen verachtet, und mit Schande bedeckt nach der Strenge der militärischen Gesetze bestraft werden; mögen die Befehls haber der detaschirten Corps immer ihre Pflicht im Auge haben, und bald wird die ganze feindliche Armee vertrieben, oder vernichtet sein.

Hauptquartier Bistritz, am 5-ten Juli 1849.

J. Bem, Feldmarschal-Lieutenant.

Traducere:

Către națiunea ungară

A început a doua perioadă a independenței și libertății Ungariei. Dumnezeu ne-a ajutat să ieșim victorioși din prima perioadă.

Trupele austriece, bătute peste tot, izgonite aproape din întrcaga țară ungurească, nu au văzut alt mijloc decât să cheme în ajutor pe barbarii din nord, pe moscoviți.

Noi să vedem ce are de făcut națiunea maghiară în momentul de față, pentru a distruge acest nou dușman.

Noi vrem să începem cu cercetarea puterilor și izvoarelor de ajutor ale Imperiului rus care noi însă întotdeauna-l vom numi Imperiul moscovit, deoarece, țările rusești au constituit o parte integrantă a Poloniei din secolul XIII, și au venit sub stăpânirea moscoviților abia la ultima împărțire a Poloniei, care și-au permis-o cele trei puteri: Austria, țarii Moscovei și Casa de Brandenburg; aceasta din cauza formei cu lipsuri a regatului Poloniei care a favorizat predarea acesteia, cu mâinile și picioarele legate, acestor trei ucigași politici.

Țarii Moscovei au luat titlul de stăpânitori ai tuturor rușilor deși aceștia nu vreau în nici un fel să fie moscoviți; acest imperiu întins, are în realitate numai o mărime închipuită; este întemeiat pe despotismul cel mai scârbos, practicat de dinastia germană Romanov prin politica lor diabolică, așa cum a practicat-o dinastia Habsburg în Ungaria.

Poporul cel mai puțin înaintat dintre popoarele acestui imperiu întins, de 54 de milioane de locuitori, moscoviții, constând din aproximativ 15 milioane, slujesc acestei dinastii drept unealtă să țină popoarele celelalte sub sceptrul ei de fier.

Aceste hoarde adunate în batalioane, sunt comandate aproape toate de mercenari germani fără patrie, deoarece se tem să încredințeze comenzile mai înalte moscoviților luminați, care nu doresc nimic altceva, ca și toate popoarele făcând parte din acest imperiu, decât să rupă jugul apăsător al dinastiei Romanov.

Dacă nici o revoluție n-a izbutit până azi în așa-numitul Imperiu rus, aceasta nu va mai întârzia mult timp.

O ridicare în Polonia și în țările rusești este iminentă și apropiată și apoi, trupele țarului vor fi obligate să părăsească ținutul unguresc, unde au pătruns în grabă. Dar până atunci este necesar să dezvoltăm cea mai mare energie și perseverență. Armata noastră este mai mare și mai numeroasă, este mai mult decât suficientă pentru a zdrobi toate trupele inamice, care au trecut granița.

Amândouă invaziile dușmane în Transilvania, pe la Bistrița și pe la Brașov, nu sunt de mare însemnătate: în fiecare parte sunt pătrunse aproximativ 10.000 până la 12.000 de oameni. Pe la Bistrița dușmanul a fost împins înapoi deja până la graniță.

Corpul de invazie de la Brașov, deja înaintase până în țara secuilor, dar împins înapoi de acolo, acum a făcut tabără sub zidurile Brașovului, fără să îndrăznească să înainteze.

Corpul de invazie va fi alungat în totalitate și va fi urmărit în Valahia, unde noi voim să ducem armele noastre, pentru a oferi ajutorul partidului liberal de acolo, pentru izgonirea trupelor moscovite, care țin ocupată Valahia.

Noi avem temeii să sperăm că turcii se vor uni cu noi. Simpatia lor nu este îndoielnică, dovadă despre aceasta este faptul că pe linia de la Orșova, până la Turnu-Roșu, unde cantonează trupele lor, nu a avut loc nici o invazie.

De asemenea, sârbii par a simți dorința de a se apropia nouă; granița Dunării de la Orșova la Pancevo și întregul Banat sunt în totalitate libere.

Turcii au constrâns chiar și corpul lui Puchner, care staționa la o zi de marș de Orșova, să se ducă în interiorul Valahiei. Întreaga Transilvanie va fi în curând curățată de dușmani; și în Ungaria va fi posibil aceasta.

Dar trebuie să ne ferim bine să facem greșeli și să nu aducem în pericol cauza sfântă; trebuie să evităm îndeosebi, să cedăm dușmanului pozițiile pe care le avem.

Orice corp de armată, în parte, trebuie să hărțuiască, să neliniștească, să atace trupele dușmane, peste tot unde se găsesc, fără a le lăsa o clipă de liniște; nu trebuie să ne ținem îndepărtați la 2 zile de marș de aceia, ci fiecare picior de teren trebuie să-l contestăm și să fie apărat; trebuie să ne aruncăm în spatele lor, de-ar fi chiar și numai cu voluntari îndemânatici și curajoși.

Armata noastră numără mai mult de 150.000 de bărbați, în timp ce toate trupele dușmane abia ajung la 80.000. Dacă fiecare și-ar face datoria sa, dacă orice ghiulea de pușcă, fiecare lovitură de tun și-ar atinge ținta, atunci va fi distrusă foarte curând toată armata dușmană, dacă nu o ia la fugă; acest mod de a conduce războiul, va aduce roade în curând, dacă va fi urmat.

Trupele noastre, dacă așteaptă unite și tari pe picioare dușmanul sau caută să-i închidă calea, vor face servicii mari țării lor, și nu vor fi în pericol să fie nimicite.

Chiar și în cazul când ele ar fi obligate să se retragă, vor găsi peste tot unde se vor retrage, prieteni gata să-i ajute; dimpotrivă, dușmanul, încolțit, înconjurat de populație dușmană, și nefiind în stare să asigure corespunzător aprovizionarea sa, va fi forțat în curând să se retragă de aici, ca să nu fie distrus.

Așadar, curaj și rezistență!

Toți cei care sunt înarmați, să pornească spre dușman. Cei lași, care și-au părăsit postul lor, și care au dezertat din fața inamicului și toți care, sub pretexte neimportante, rămân în orașe și se sustrag de la serviciu, să fie disprețuiți, acoperiți de rușine și pedepsiți cu severitate, conform legilor militare.

Doresc ca acei conducători ai corpurilor detașate să-și facă datoria astfel ca în curând întreaga armată dușmană să fie alungată sau să fie distrusă!

Înaltul Cartier, Bistrița, în 5 iulie 1849

- ANB, Fond *Iulian Marțian*, pachetul IV, dos. 15, fila 169; publicat de Adrian Onofreiu în *Revista Bistriței*, IX, 1995, p. 213-216

43

Nedat

La toate Companiile face cunoscut¹

1. Cum că mai mulți oameni de ai noștri, bărbați și femei, mergând înaintea densului, fac crutsc, mătăanii și plecăciuni care numai lui Dumnezeu i se cuvin, cari tot de odată le oprește, supt grea pedepsă, nici odată au socotit cineva, cum că oamenii noștri nu știu face deslușire între cinstea unui om și a lui atotputernicu cuvinită, cruci și metanii fac creștini numai lui D-zeu, înviețați oameni că în viitoriu acestea să nu le facă, că afară de aceea că se vor agonisi pedepse, ne supun pe noi preoții răsului, căci lesne se poate face încheiere că nu-i învățăm cum se cade. supusul cinstește pe mai marele seu, prin plinirea poruncilor, acestea să se nevoiască a le împlini fără întârziere și apoi l-or cinsti mai mulți decât cu niște semne nepotrivite.

2. Se trimit la Companii de cătră înclitu Regiment proclamații traduse în limba română, una de la Î[naltul] G[eneral] Comando și doao de la Domnul Urban, cu acea orendueală ce prin fiește care preot să se cetiască în biserică, băgați de samă ca acea să se ducă întru sfârșit. Cei din stațiile nccapitane să și le copieze.

3. S-au dat vreo câteva porunci de la Domnul Colonel la toate stațiile cetiți-le, de la slăbiciunile și reutățile de vânzare, fugirca de la

oaste, tragerea înderept de la bătae, alergarea muerilor la berbați în oaste și jefuiri se-i abateți, descurcându-le urmările provenitoare din acest feliu de reuțăți.

4. Când un Preot este bolnav sau într-aceste triste întâmplări i se întâmplă ceva neplăcut, vecinul preot are datoria a face încoace cunoscut, ca cele putincioase și de lipsă să se facă.

Doi preoți din acest Vicariat fusese de Unguri pentru cause necunoscute în arest în Bistritze ținuți, deaci fuseră duși unde nu știu, numai după ce s-au transportat am înțeles să nu fii făcut cunoscut careva prin relație minteni m-ași fi rugat, și socot cum m-au succedat cu un al treilea, și acestora doar le-aș fi putut ajuta, nice casnicilor nice neamurile le-au venit aminte se me înștiințeze.

Care spre această plinire comendându-le remân,

Al Frăției Voastre

sinceru în Chts-Frate,
Macedon Pop, m.p. vicariu

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, inv. 1561, f. 31.

¹Nedată (în ordine, în registru între: 24 sept. 1848 și 27 iulie 1849).

44

Przemysl, 27 iulie 1849

Onoraților în Christos frați Parohi și Capelani din vicariatul Rodni!

Tristele timpuri au fost cauza de pre cum alții mulți puși în Oficiu, așa și eu m-am depărtat de locul unde se purta belu țivil, părăsindu-mi mie încredințatul oficiu - după ce în 2 zile ași fi călcat pedestru Carpații acoperiți cu omet în luna lui Faur am venit în Bucovina - ne având Regimentu păstoriu sufletescu Domnu Collonel Urban avură bunătate acest post a mi-l încredința sent dară silit penă la innădușirea acestui nefericit bellu. Într-un vicariat se întâmplă în privința spirituală multe ca accstea după putinție posibile se se ducă în îndeplinire de lipse a fi, am socotit până la înturnarea mea, a denumi Administrator pe fratele G. Popp, parohul Rebrîșorii; deci toate lucrurile officioase Frăției

Sale le trimiteți, dându-i putere în toate - adevărat aceasta numire ar trebui să fie după orenduiala Episcopului sau a Consistoriului, ci neștiind cu care acestia deregători mai e sau ba, mi-am luat îndresnire a se aluora.

Aveți dară bunătatea aceasta a mea hotărâre, cu acea adăugare a o primi cât că împrejurările la aceasta m-au adusu.

Pene vor întoarce lucrurile în favoru nostru și mai bine m-oi lipsi în grabă a mă întoarce la Officiul părăsit, și de vă rămâne Regimentu în Garnision, oi mijloci ca că capete altul capelanul; rugându pe D-zeu ziua noaptea pentru reîntoarcerea păcii în această lume tulburată și dorind ca se ne vedem sănătoși, recomandându-me frățicști deregătorii, remân

Al Frățiilor Voastre,

gata spre servire în Christos Frate
Macedon Pop, vicariu

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, inv. 1561, f. 31-32

45

Przemysl, 5 august 1849

Euer Hochgeboren! Es ist Euer Hochgeboren wohlbekannt, dass dieses Gr. Reg. das erste in Siebenbürgen war, welches auf die *ung. Constitution* zu schwören sich stets geweigert, gegen die *Union Siebenbürgens mit Ungarn* und das *ung. Ministerium* zum ersten mal protestirt, und das nach Ungarn ausmarschirte Bataillon sich offen erklärt hat, nicht gegen die *Croaten*, ihre Waffenbrüder, fechten zu wollen. Die Ungarn haben dies alles gewusst, daher Nassod und den Grenz-Bezirk nach dessen Occupirung geplündert, die zu Hause gebliebenen hart unterdrückt, und zuletzt Nassod, die Hälfte von Rebrisiara und Feldra in Asche verwandelt. Dies alles leiden die Grenzer mit Geduld und Standhaftigkeit. Die Ueberzeugung, dass sie für die gerechte Sache litten, und ihrer Pflicht treu blicben, beruhigt sie und nur eins ist, was ihr Herz drückt, dass sie nicht das Glück hatten an die Wiedereroberung ihres Vaterlandes Antheil zu nehmen. Auch sind die Alten, welche über 25-30 jahre dem Feldstande gedient haben, so wie auch diejenigen Grenzer, die mit Familien belastet und bei der Wirtschaft unentbehrlich sind, sehr gekränkt, weil man sie jetzt nach

dem hergestellten Frieden und Räumung Siebenbürgens von den Insurgenten nicht zu Hause, dem Versprechen gemäss, lässt.

Euer Hochgeboren wissen schon, dass diese Grenzer land ausrollirt waren und nur in Hinisicht der bedrängten Monarchieumstände eingereiht sind; die Gerechtigkeit fordert daher diese wiederum in ihren früheren Stand zu versetzen, und dies um so mehr, als sie ganz entkräftet sind und folglich durchaus nicht fähig die mit dem Waffenstande verknüpften Strapazen zu machen. Sind ferner gekränkt auch Jene, deren Häuser abgebrannt und folglich ihre Kinder auf der Gasse geblieben. Geruhen daher E.H. zu vermitteln, dass alle diese zu Hause entlassen werden sollen, und dies um so mehr, als wenn diese, in den verhängnissvollen Zeiten der Noth und Gefahr zur Vertheidigung des Vaterlandes und der Monarchie aufgebothenen Kräfte, den Familien und dem Landbaue lange entzogen, so wird ihre wirthschaft gänzlich zu Grunde gehen, und dann ausser der Lage, die dem Grenzvolke obliegenden Pflichten zu erfüllen, da es wohlbekannt ist, dass deren Erfüllung nur bei einem blühenden Zustände ihrer häuslichen Verhältnisse möglich sei.

Entschuldigen E.H. meine Freiheit und mehmen die Versicherung meiner ausgezeichneten Hochachtung, mit welcher zu verbleiben die Ehre habe

E.H. Prsmiszl, 5 August 1849

Macedon Papp, mp.

bischöflicher Foran Vicar und provisorischer
Regiments-Caplan

Traducere:

Ilustrissime!

E cunoscut bine Ilustrității vostre, cumca acest regiment de granitia a fost cel de antai in Transsilvania, care a denegat statornic a jura pre constituțiunea magiara, a protestat mai antai contra unirei Transsilvaniei cu Ungaria cât si contra ministeriului magiar, si cum ca batalionul mers in Ungaria a dechiarat publice, ca nu voiesce a lupta contra Croatiloru, socii sei de arme. Magiarii au sciut tote acestea, pentru aceea Naseudul si teritoriul granitieresc dupa ocupare l'au depredat, pre

cei remasi acasa i-au apesat forte, si in urma Naseudul, diumetate Rebrisiara si Feldru le-au prefacut in cenusia. Tote acestea le-sufer granitarii cu pacientia si statornicia. Pre ei ii-liniscisce convingerea, cumca au patimit pentru caus'a drepta si au remas credintiosi obligamintului lor, si numai un'a li apesa anim'a, că nu au avut fericirea a lua parte la rccuperarea patriei. Betranii, cari au servit preste 25-30 ani in stare activa, cum si acei granitieri, cari sunt ingreunati cu familie si asia netrecutu de lipsa la economia, sunt necasiti, pentru ca nu se lasa a casa, conform promisiunei, dupa ce acumia pacea s'a restaurat si Transsilvania s'a curatit de insurgenti.

Ilustritatea vostra sciti, ca acesti granitieri de mult au fost scosi din sinul ostasiloru si s'au bagat era numai cu privire la imprejurarile monarchiei strimtorate, si asiadara dreptatea pretinde ca acestia se se strapuna crasi in starea lor de mai inainte, si acest'a ca atat'a mai tare, cu cât dinsic sunt de tot debilitati, si prin urmare nici cum in stare a face strapatiile impreunate cu servitiul militare. Mai departe sunt necasiti si aceia, acaroru case au ars si prin urmare pruncii li-au remas pre strata. Binevoiti deci, Ilustrissime, a midiloci, ca toti acestia se se demissiunedie a casa, si acest'a cu atât mai tare, fiind ca de vor lipsi acestea poteri, – adunate in tempurele critice, in lipsa si periclu pentru aperarea patriei si a monarchiei, – mult tempu de la familie si agricultura, atunci economi'a lor se va ruina de totu si asia nu vor fi in pusetiune a implini obligamentele, ce jac pre umerii poporului granitiarese, fiind bine cunoscut, cum ca implinirea acelor'a e possibile numai prelanga o stare in floritória a referintielor lor casnice.

Escusati, Ilustrissime, libertatea mea si primiti asecurarea destinsei mele reverintie, cu care am onore a remane

Al Ilustrității Vostre, Prsmiszl, 5 augustu 1849

Macedonu Popp mp.

vicariu eppescu for. si capel. provisoriu de regim.

- Publicat la Macedonu Pop, *Activitatea vicarilor foranei eppesci gr.cat din districtulu Naseudului, de la înființiară vicariatulu pana la Vicariulu Anchedimu Popu inchisive*, Budapesta, 1875, p. 61-63

46

Tihuța, 10 august 1849

Kundmachung

Von Seiner K.K. Majestät mittelst a.h. Reskript vom 19 Juli. 1.J. zum Militär und Civil Gouverneur des Grosfürstenthums Siebenbürgen ernannt, verordne ich mit Hinblick auf den Kriegs und Belagerungs-Zustand, in welchem das Grosfürstenthum Siebenbürgen seit der, von dem früheren Kommandirenden Herrn Feldmarschal-Lieutenant Freiherrn von Puchner erlassenen Proklamation dato 18 Oktober 1848 sich befindet, die allgemeine Entwaffnung.

Es sint daher, wo es noch nicht geschehen ist, alle wie immer Namen habenden Waffen und Munition bei Vermeidung des Kriegs und nach Umständen standrechtlichen Verfahrens, unweigerlich abzuliefern.

Die betreffenden Militär-Commandanten sind mit der Ausführung und Überwachung dieser zur Herstellung der Ruhe und Sicherheit des Landes gebothenen Massregel beauftragt, und von denselben werden die näheren Weisungen über die Art und den Zeitpunkt der Ablieferung kundgemacht werden denen pünktlich Folge zu leisten ist.

In wiefern von der allgemeinen Entwaffnung Ausnahmen statt finden können, wird von Fall zu Fall eigends bestimmt.

Tihutza den 10 august 1849

Der K.K. Civil und Militär
Gouverneur im Grosfürstenthume
Siebenbürgen
Feldmarschal-Lieutenant,
Ludwig Freiherr von Wohlgemuth.

Traducere:

Înștiințare

Fiind numit de Majestatea sa cesaro-crăiască prin prea înaltul rescript din 19 iulie a.c. în funcția de guvernator civil și militar al Marelui Principat Transilvania, dispun cu privire la starea de război și de asediu, în care se află Marele Principat al Transilvaniei de la proclamația fostului comandant feldmareșal-locotenent baron von Puchner din data de 18 octombrie 1848 – dezarmarea generală.

De aceea, unde nu s-a întâmplat încă, toate armele orice nume ar avea ele și muniții, trebuie să se predece necondiționat, pentru a evita procedura de război sau – după caz – a procedurii militare.

Comandanții militari respectivi sunt însărcinați cu îndeplinirea și supravegherea acestei măsuri pentru restabilirea liniștii și siguranței țării, și de la ei se vor face dispozițiile mai detaliate privind modul și timpul predării, căror dispoziții trebuie date ascultare, cu cea mai mare punctualitate.

Tihuța, la 10 august 1849

Guvernatorul civil și militar cesaro-craiesc în Marele Principat al Transilvaniei
Feldmareșal-locotenent
Ludovik baron de Wohlgenuth.

- A.N.B., Fond *Oficiul parohial greco-catolic Rodna*, dosar 1/1849.

47

Bistrița, 11 august 1849

Proclamation an die Bewohner Siebenbürgens

Mit dem Eintritte in das Grossfürstenthum, wo mir als Civil und Militär – Gouverneur des Kaisers Maiestät meinen neuen Wirkungskreies anzuweisen geruhte, fordere ich vor Allem sämtliche Bewohner auf, mein redliches Streben, dem Lande nützlich zu werden, auch von ihrer Seite zu unterstützen.

Ich rechne auf die, welche ihrer Pflicht getreu geblieben, ein in der Geschichte erglänzendes Beispiel vertrauensvollen Festhaltens an der guten Sache gegeben haben, und erwarte, das die, welche Einflüsterungen der wühler nicht zu widerstehen wussten oder die sich nur aus Furcht dem bösen Treiben angeschlossen, wieder der gesetzlichen Ordnung sich zuwenden, ihre Fehler gut machen werden, Die Verführten von den Verführer zu unterscheiden will ich mir besonders angelegen sein lassen.

Bewohner Siebenbürgens! Ihr könnt versichert sein, das ich mit dem festen Hohen Entschlusse mit allen mir zu Gebote stehenden Kräften, ohne scheu vor irgend einem Opfer, mit unerbitlicher Strenge

gegen Widerstrebende, das Ziel meiner Sendung, zu Euch verfolgen will, damit dem Lande jeder Ruhe werde und Achtung der Gesetze.

Nicht blos wir den Augenblick sollen die bösen Elemente unter Euch beschwichtigt werden; einn dauerhafter, das Ganze gleichmäßig umfassender, fest gergelter Zustand soll aus den Wirren der Revolution hervorgehen die schon genug der Gräuel über Euch gewälzt, die Euern Wohlstand auf Jahre hin zerstört, die moralische Haltung des Volkes tief erschüttert hat, und nun das kräftige Zusammenwirken – Aller heischt, denen das Wohl des Vaterlandes am Herzen liegt, das Glück Euerer Zukunft und Euerer Nachkommen.

An der Stelle der Anarchie muss das Gesetz wieder herrschen mit unbeugsamer Macht; die Wunden des Bürgerkrieges verlangen Heilung; auf dem Boden, den Fanatismus, die Friedens, der Eintracht und Bürgertreue wieder erspissen, die Gleichberechtigung aller Nationen unter dem Schutze der von unserem allergnädigsten Kaiser und Herrn verlichen vom Reichsverfassung das Band werden, das die entzweiten Volksstämme fest umschlingen muss.

Dies herbeizuführen und dauerhaft zu begründen ist meine Aufgabe. Vertrauet mir, Bewohner Siebenbürgens, ich werde sicher es verdienen; unparteilich und klar werdet Ihr mich finden, und was ich als nothwenig erkenne, was von Seiner Majestät mir zur Pflicht gemacht ist worden, wird ins Leben treten und Früchte tragen führ dn Einzelnen sowohl als für das Ganze.

Bistritz, des 11 august 1849¹

Traducere:

Proclamație către locuitorii Transilvaniei!

La intrarea mea în acest Mare Principat, în care Maiestatea Sa împăratul a binevoit să-mi încredințeze noul meu domeniu de activitate, ca și guvernator civil și militar, mai întâi de toate chem pe toți locuitorii, ca și ei, din partea lor, să ajute silința mea sinceră de a fi folositor țării.

Eu pun încrederea mea în aceia care au stat credincioși în obligațiile lor, iar de neclintita lor statornicie, au dat exemplu, care va străluci în istorie; aștept iarăși ca aceia, care nu au fost tari în contra amăgirii tulburătorilor, sau numai de frică s-au alăturat lângă cei răi, să se întoarcă la ordinea legală și să-și îndrepte rătăcirca.

Cea mai deosebită grijă a mea va fi, a alege între cei amăgiți și amăgitori.

Locuitori ai Transilvaniei! Voi puteți fi siguri că voința mea este tare și neclintită, de a-mi îndeplini scopul trimiterii mele către voi, cu toate mijloacele ce-mi stau la îndemână; fără nici o sfială de vreo jertfă, cu severitate necruțătoare asupra celor care se opun, pentru ca țara să-și recâștige liniștea și legile să fie respectate.

Elementele rele printre voi vor fi liniștite, nu numai pentru moment, deoarece din tulburările acestei revoluții va trebui să iasă o stare de lucruri durabilă și care le cuprinde pe toate în egală măsură; deoarece destule cruzimi au căzut peste capetele voastre, care v-au zdruncinat avcrile pe mai mulți ani în viitor, iar starea morală a poporului a zdruncinat-o din temelii. Aceste împrejurări cer colaborarea cea mai puternică a tuturor, cărora le pasă într-adevăr de fericirea patriei, cum și de viitorul vostru și al urmașilor voștri.

În locul anarhiei tirănești va trebui să domnească legea cu putere neclintită: rănil războiului civil cer vindecare și în acest pământ pe care fanatismul și cea mai furioasă orbire l-au adăpat cu sânge, să răsară din nou binecuvântările păcii, ale concordiei și a credinței patriotice a cetățenilor; egalitatea în drepturi a tuturor națiunilor, sub scutul Constituției dată de prea milostivul Împărat și Domn, să devină cea legătură care trebuie să cuprindă popoarele învrăjbite.

Sarcina mea este să aduc aceasta în existență și să o întemeiez în mod durabil.

Locuitori ai Transilvaniei! Aveți încredere în mine! Precis o voi merita! Mă veți afla ca fiind drept și clar, iar ceea ce consider că e necesar și ceea ce mi-a fost încredințat ca datorie, va prinde viață și va aduce roade, atât pentru fiecare, cât și pentru întregul.

Dat în Bistrița, 11 august 1849

Baron Ludovik de Wohlgemuth m.p.

Gubernator civil și militar în Marele Principat
al Transilvaniei, feldmareșal-locotenent

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, dosar 15, f. 97; publicat de Adrian Onofreiu în *Revista Bistriței*, IX, 1995, p. 216-218.

48

Bistrița, 11 august 1849

Kundmachung

Die folgende auch für Siebenbürgen geltende Proclamation des Herrn K.K. Feldzeugmeisters und Armee-Oberkommandanten Freiherrn von Haynau datto Hauptquartier Raab am 1 Juli 1849 betreffend die Aufstellung eigener Kriegsgerichte zur Aburtheilung sämtlicher Verbrechen und Vergehen, welche mit der ungarischen Rebellion in Verbindung stehen, wird hiemit neuerlich, damit sie zu Jedermanns Wissenschaft gelange, kundgemacht.

Bistritz, den 11 August 1849

Ludwig Freiherr von Wohlgemuth
K.K. Civil und Militäir Gouverneur im
Grossfürstenthume Siebenbürgen,
Feldmarschal-Lieutenant

Proclamation

Kraft der von Seiner K.K. Majestät mittelst Allerhöchsten Manifestes vom 30 Mai 1. J. mir übertragenen Regierungsgewalt in den im Kriegs-, und Belagerungszustande befindlichen Kronländern Ungarn und Siebenbürgen verordne ich, wie folgt:

1. Durch das am 3 Okt. v.J. erlassene, und am 8 denselben Monats bei dem damaligen ungarischen Landtag publicirtes Allerhöchstes Manifest, ist das Königreich Ungarn, dann das Grossfürstenthum Siebenbürgen laut Proclamation des dortlandes commandirenden General Feldmarschal-Lieutenants Freiherrn von Puchner vom 18. Okt. v.J. den Kriegsgesetzen unterworfen worden.

Es unterliegen vom besagten Tage, nämlich vom 8 Okt. in Ungarn und in Siebenbürgen vom. 18. Okt. v.J. den Kriegsgesetzen unterworfen worden.

Es unterliegen vom besagten Tage, nämlich vom 1. Okt. in Ungarn und in Siebenbürgen vom. 18. Okt., angefangen, alle Verbrechen und Vergehen, welche mit der ungarischen Rebellion in Verbindung stehen, wenn auch von Personen des Civilstandes begangen, der kriegsgerechten Behandlung.

Es sind für diesem Behufe eigene Krieggerichte aufgestellt, welche auf Grund der bestehenden Kriegsgesetze und der von der

Armee-Oberkommandanten erlassene Proclamation summarisch verfahren.

Die Kriegsgerichte erkennen:

a) auf die Todesstrafe durch den Strang oder durch Pulver und Blei,

b) auf Deportation,

c) auf Gefängnisstrafen, nämlich Schantzarbeit in schwerem oder leichtem Eisen, Festungs, Stockhaus und Profosen-Arrest mit oder ohne Eisen,

d) auf Geldstrafen.

Die Verurtheilung wegen Hochverraths zieht den Verlust des gesammten, wo immer befindlichen Vermögens nach sich, und wird im Urtheile ausgesprochen.

2. Insbesondere werden der kriegsrechtlichen Behandlung unterzogen:

a) Diejenigen, welche nach der Publication des oberufenen Allerhöchsten Manifestes, wodurch der ungarische Landtag aufgelöst wurde, an den Verhandlungen und Beschlüssen desselben Antheil genommen haben.

b) Alle Mitglieder des sogenannten Landesvertheidigungsausschusses so ferne sie nach dem 8 Okt. 1848 in demselben fungirt haben.

c) Sämmtliche von der rebellischen Regierung ernannten RegierungsCommisäre.

Denjenigen, welche ihr Benehmen rechtfertigen zu können verneinen bleibt die Gelegenheit hiezü bei den Kriegsgerichten fernerhin unbenommen.

3. Das standrechtliche Verfahren tritt ein gegen alle Diejenigen, welche an dem hochverrätherischen Beschlusse des rebellischen Debrecziner Convents vom 14. April 1.J. wodurch die gänzliche Trennung Ungarns von der Oesterreichischen Monarchie ausgesprochen wurde, Antheil genommen haben.

Dem standrechtlichen Verfahren verfällt noch:

a) wer das Volk zum Aufruhr verleitet;

b) wer gegen die K.K. österreichischen oder kaiserlich-russischen Truppen Waffen gebracht, ohne einem bewaffneten Corps der Insurgenten anzugehören;

c) wer noch der rebellischen Regierung, oder der durch dieselbe ernannten Commissäre annimmt, und denselben Folge leistet;

d) wer an Verrath, Einverständniss oder Leitung feindlicher Ueberfälle sich betheiliget;

e) wer die an ihn gelangten Proclamationen oder sonstigen Anordnungen der K.K. Civil und Militär-Behörden, zu deren Kundmachung er seiner ämtlichen Stellung nach verpflichtet ist, zu verlautbaren unterlasst, oder solche unterschlägt;

f) wer bewaffnete rebellische Corps irgend einer Art anwirbt oder anführt;

g) wer den Landsturm gegen die K.K. österreichischen oder kaiserlich-russischen Truppen aufbiethet, organisirt oder anführt;

h) wer K.K. österreichische oder kaiserliche-russische Soldaten, wenn auch ohne Erfolg, zum Treubruch verleitet;

i) wer Couriere, Transporte, einzelne Commanden, wie überhaupt im Dienste der K.K. österreichischen oder kaiserliche-russischen Armee befindliche Personen angreift, oder ihnen auf welche Art immer schädlich und hinderlich wird;

k) wer bei Verurtheilungen oder Bestrafungen von Personen, wegen ihrer Anhänglichkeit an die rechtmässige Regierung Seier Majestät des Kaisers mit wirkt, so wie auch derjenige, welcher an Confiscationen, Sequestrirungen und Veräusserung ihres Vermögens sich betheiligt.

Alle derlei Confiscationen, Sequestrationen und Veräusserungen werden für null und nichtig erklärt, folglich werden Diejenigen, die derlei Vermögensgegenstände auf welche Art immer an sich gebracht haben, das gegen sie das standrechtliche Verfahren in Anwendung gebracht wird, zur Rückstellung dieser Gegenstände und zur vollen Schadloshaltung der Beschädigten verhalten werden.

4. Verheimlichung der Waffen oder Munition wird nach Umständen kriegs- oder standrechtlich behandelt.

5. Diejenigen K.K. Offiziere, Militär und Civil Beamten, welche Gehalte oder Pensionen vom Staate geniessen, und gegen welche vorkömmt, das ihre Söhne mit ihrer Einwilligung den Rebellen dienen, oder das sie ihren Söhnen dabei Unterstützung gewähren, werden, wegen des der Rebellion geleisteten Vorschubes, kriegsrechtlich behandelt, vom Amte und Gehalte suspendirt, oder ihre Pensionen eingestellt.

6. Jene Ortschaften, aus welchen mehrere Einwohner vereint sich erkühnen, von der K.K. österr. oder kais. russischen Armee Courier, Transporte, einzelne Truppen-Commandanten, wie überhaupt im Dienste dieser befindliche Personen anzugreifen, oder ohne auf was immer für eine Art Schaden beizufügen und hinderlich zu sein, werden niedergebrannt.

7. Judengemeinden, deren Mitglieder durch die rebellische Regierung confiscirtes Gut an sich bringen, verfallen auser der Rückstellung des Gutes in eine empfindliche Geldstrafe; dieser Strafe unterliege auch eine Judengemeinde in dem Falle, wenn Mitglieder derselben den Rebellen als Spione gedient, oder ihnen in irgend einer Art Vorschub geleistet haben.

Hauptquartier Raab, am. 1. Juli 1849

Freyherr von Haynau

Traducere:

Publicație

Proclamația alăturată, valabilă pentru Transilvania, a Dlui Feldzeugmeister cesaro-crăiesc și a comandantului suprem al armatei, baron von Haynau, dată în cartierul general de la Győr la 1 iulie 1849, cu privire la înființarea unor tribunale marțiale pentru condamnarea tuturor crimelor și delictelor care sunt în legătură cu rebeliunea maghiară, se publică prin prezenta din nou, pentru ca să ajungă la cunoștința fiecăruia.

Bistrița, la 11 august 1849

Ludovik baron von Wohlgemuth,

Cesaro-crăiesc civil și militar

guvernator

în Marele Principat al Transilvaniei

Feldmarșal-locotenent

Proclamație

În virtutea puterii de guvernare conferite mie de către Majestatea sa cesaro-crăiescă prin prea înaltul Manifest din 30 mai anul acesta, în țările de coroană Ungaria și Transilvania, care se află în stare de război și de asediu, dispun după cum urmează:

1. Prin prea înaltul Manifest din 3 octombrie anul trecut și publicat la 8 octombrie același an, la Dieta Maghiară de atunci:

Regatul Ungariei apoi Marele Principat al Transilvaniei, potrivit proclamațiunii generalului feldmareșal baron Puchner, comandant în acea țară, din 18 octombrie anul trecut, au fost supuse legilor marțiale.

De la ziua menționată, anume din 1 octombrie, iar în Ungaria și Transilvania, începând cu 18 octombrie, toate crimele și delictele care sunt în legătură cu rebeliunea maghiară, chiar dacă ele au fost înfăptuite de persoane ale stării civile, sunt supuse procedurii jurisdicției marțiale.

În acest scop s-au înființat tribunale marțiale speciale, care în baza legilor marțiale existente și a proclamațiilor emise de către comandantul suprem al armatei, procedează în mod sumar.

Tribunalele de război dau sentințe de:

a) pentru pedeapsa capitală, prin spânzurare sau prin pulbere [împușcare] și plumb;

b) pentru deportare;

c) pentru pedepse de închisoare, anume: muncă la lopată, în fiare grele sau ușoare, arest de: fortăreață, închisoare sau arest militar, cu sau fără fiare;

d) pentru pedeapsa în bani.

Condamnarea pentru înaltă trădare arc drept urmare pierderea întregii averi, oriunde s-ar afla și va fi exprimată în sentință.

2. Îndeosebi vor fi supuși procedurii jurisdicției marțiale:

a) aceia care după publicarea prea înaltului Manifest menționat mai sus, prin care Dieta Ungariei a fost dizolvată, au participat la dezbaterile și hotărârile acesteia;

b) toți membrii ai așa-numitei „Comisii pentru apărarea țării,, dacă ei au funcționat după 8 octombrie 1848, în cadrul acesteia;

c) toți comisarii guvernului numiți de guvernul rebel.

Cei care consideră că pot să-și justifice comportamentul lor, nu vor fi lipsiți în continuare de pedeapsă pentru aceasta, la tribunalele marțiale.

3. Procedura de urgență va fi aplicată împotriva tuturor acelor care au participat la hotărârile de înaltă trădare a Conventului rebelic de la Debrețin, prin care a fost proclamată deslăpirea totală a Ungariei de la monarhia austriacă.

Aceleiași proceduri de urgență sunt supuși, încă:

a) cine ademenește poporul la răzvrătire;

b) cine folosește arme împotriva trupelor cesaro-crăiești austriece sau imperiale rusești, fără ca să aparțină unui corp înarmat al insurgenților;

c) cine primește încă porunci ale guvernului rebelic sau ale comisarilor numiți de acesta, și le îndeplinește;

d) cine participă la trădare, înțelegere cu dușmanul, sau la conducerea atacurilor dușmane;

e) cine omite să publice sau sustrage proclamațiile sau alte dispoziții ale curților cesaro-crăiești civile și militare care ajung la el, și la proclamarea cărora, potrivit funcției oficiale, este dator;

f) cine recrutează sau conduce corpuri rebelice, înarmate în orice fel;

g) cine mobilizează, organizează și conduce miliția pământenească împotriva trupelor austriece cesaro-crăiești sau a trupelor imperiale rusești;

h) cine ademenește soldații cesaro-crăiești austrieci sau imperiali ruși chiar și fără ruși, pentru încălcarea fidelității;

i) cine atacă curieri, transporturi, pichete, ca și orice persoane care se află în serviciul armatei cesaro-crăiești austriece sau imperiale rusești, sau îi va fi în orice fel dăunător sau potrivit;

k) cine participă la conducerea sau pedepsirea unor persoane pentru atașamentul lor față de guvernul legitim al Majestății sale Împăratul, ca și acela care participă la confiscări, sechestrări și înstrăinări ale averii lor.

Toate astfel de confiscări, rechiziții și înstrăinări se declară nule și anulate, în consecință, cci care și-au însușit astfel de averi, în orișice fel vor fi obligați la restituirea acestor obiecte și deplina despăgubire a celor păgubiți, și, în plus, va fi aplicată împotriva lor procedura de urgență.

4. Tănuirea de arme sau muniții se tratează, potrivit circumstanțelor, după jurisdicția marțială sau de urgență.

5. Acci ofițeri, funcționari militari și civili cesaro-crăiești, care beneficiază de salarii sau pensii din partea statului și împotriva cărora se denunță că fiii lor, cu încunoștiințarea lor în acest sens, slujesc rebelilor, sau că ei acordă sprijin fiilor lor în acest sens, pentru sprijinul acordat rebeliunii, vor fi tratați potrivit jurisdicției militare, suspendați din funcții și de la salar, sau vor fi sistate pensiile lor.

6. Acele localități, din care mai mulți locuitori uniți, se încumetă să atace curieri ai armatei cesaro-crăiești austriece sau ai armatei imperiale rusești, transporturi, anumite detașamente de trupe, ca și oricare persoane aflate în slujba lor, sau să le producă în orișice fel pagubă, sau să le fie potrivnice, vor fi arse până la temelie.

7. Comunitățile evreiești ale căror membri își însușesc bunuri confiscate de guvernul rebelic cad, în afara restituirii bunului, într-o amendă substanțială.

Aceleiași pedepse este supusă și o comunitate evreiască în cazul când membrii acesteia au slujit rebelilor ca spioni sau le-au acordat orice fel de sprijin și avantaje.

Cartierul General,
Raab, la 1 iulie 1849

Baron von Haynau

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, dosar 15

49

Bistrița, 11 august 1849

Kundmachung

Es wird hiemit bekannt gemacht, das die ungarischen sogenannten Kossuth'schen Banknoten von was immer einer Gattung als ungesetzlich und gänzlich werthlos ausser Umlauf gesetzt sind.

Wer immer solche ungesetzliche besitzt, gleichviel sei es Privat-Vermögen oder in einer öffentlichen Kasse, hat sie an das nächste Stadt oder sonstige Militär Commando, welches sodann diese ungültigen Banknoten Behufs ihrer öffentlichen Vernichtung dem vorgesetzten K.K. Distrikts-Commando einsenden muss, unverzüglich abzugeben.

Jene Banknoten welche 48 Stunden nach Kundmachung dieser Anordnung nicht ausgeliefert worden sind, werden bei wem immer nicht nur confiszirt sondern der Besitzer wird auch noch ausserdem einer strengen kriegsrechtlichen Bestrafung unterzogen.

Bistritz den 11 August 1849

Der K.K. Civil und Militär Gouverneur

im Grosfürstenthume Siebenbürgen,
Feldmarschall-Lieutenant
Ludwig Freiherr von Wohlgemuth

Traducere:

Publicație

Prin prezenta se face cunoscut că bancnotele maghiare așa-zise „kossuthiene” de orice fel, fiind nelegale și complet lipsite de valoare, sunt scoase din circulație.

Oricine posedă astfel de mijloace bănești nelegale, indiferent dacă sunt avere particulară sau în casierie publică, trebuie să le predea neîntârziat celui mai apropiat comandant militar orășenesc sau de alt fel, care după aceea trebuie să le trimită aceste bancnote nevalabile, pentru distrugerea lor publică, comandamentului districtual cesaro-crăiesc superior.

Acele bancnote care la 48 de ore după publicarea acestei dispoziții nu au fost predate, nu numai că vor fi confiscate la oricine, ci posesorului îi va fi aplicată încă o pedeapsă severă, după justiția marțială.

Bistrița, la 11 august 1849

Guvernatorul civil și militar
în Marele Principat al Transilvaniei,
Feldmareșal-locotenent
baron Ludovik von Wohlgemuth

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, dosar 15.

50

Bistrița, 13 august 1849

Kundmachung

Mit Bedauern habe auf meiner Hierherreise erfahren, das Angriffe auf die Person und das Eigenthum stattfinden wobei man für frühere Beschädigungen oder Verluste, welche der Bürgerkrieg mit sich brachte, Rache nehmen will.

Da die Person und Eigenthum unter dem Schutze des Gesetzes steht, und die Ausübung einer nationalitäts oder persönlichen Rache nie und nimmermehr geduldet werden kann, so warne ich Jedermann sich solcher widerrechtlichen Angriffe auf die Personen und das Eigenthum zu enthalten, da der dawider Handelnde dem Kriegsgesetze verfallen und ohne weiteres erschossen werden wird.

Bistritz, den 13 August 1849

Der K.K. Civil und Militär
Gouverneur im Grosfürstenthume
Siebenbürgen,
Feldmarschal Lieutenant
Ludwig Freiherr von Wohlgemuth

Traducere:

Publicare

Cu regret am aflat la călătoria mea spre aici că se produc atacuri la persoană și avere, prin care vrea să se facă răzbunare pentru păgubiri mai vechi, care le-a adus războiul civil cu sine.

Deoarece persoana și proprietatea stau sub ocrotirea legii și executarea unei răzbunări naționale sau personale nu poate fi tolerată niciodată și nicum, eu somez pe oricine să se abțină de la astfel de atacuri abuzive față de persoane și proprietari, deoarece cel care acționează împotriva, este supus legii marțiale și va fi împușcat fără alte menajamente.

Bistrița, la 13 august 1849

Gubernurul civil și militar în
Marele Principat al Transilvaniei
Feldmareșal-locotenent
baron Ludovik von Wohlgemuth

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, dosar 15.

51

Bistrița, 13 august 1849

Kundmachung

Zur Deckung der aus ordentlichen Kosten, welche der damalige Zustand des Königreichs Ungarn erheischt, haben K.K. Majestät mit der Entschliessung vom. 22 März l.J. zu genehmigen geruht, dass Anweisungen auf die Landes-Einkommen Ungarns als ein Umlaufsmittel mit Zwangskurse ausgegeben werden.

Dieselben bestehen in Kategorien zu 1, 2, 5, 10, 100 und 1000 Gulden und werden bei allen öffentlichen Kassen in Ungarn, Siebenbürgen, Kroatien und der serbischen Woiewodschaft anstatt klingender Münze in vollem Nennwerthe angenommen und müssen in gleicher Weise auch bei allen Zahlungen im Privatverkehre angenommen werden.

Gegen Jedn, welcher daher im Großfürstenthume Siebenbürgen diese Anweisungen in vollem Nennwerthe anzunehmen sich weigern sollte, wird das kriegsrechtliche Verfahren angeordnet.

Die Verfälschung oder Nachahmung dieser Anweisungen wird nach der vollen Strenge der gegen Fälschungen und Diebstahl bestehenden Kriminalgesetze bestraft.

Bistritz den 13 August 1849

Der K.K. Civil und Militär Gouverneur
im Großfürstenthume Siebenbürgen
Feldmarschal-lieutenant
Ludwig Freiherr von Wohlgemuth

Traducere:

Publicație

Pentru acoperirea cheltuielilor extraordinare pe care le solicită starea prezentă a regatului Ungariei, Majestatea sa cesaro-crăiască au binevoit să aprobe cu prea-înalta rezoluție din 22 martie a.c. ca să fie emise asigurații pentru veniturile naționale ale Ungariei, ca mijloc de plată cu un curs forțat.

Accestea există în categorii de 1, 2, 5, 10, 100, 1000 florini și vor fi primite de toate casele publice din Ungaria, Transilvania, Croația și Voievodina Sârbească, în locul monedelor sunătoare, la valoarea

nominală deplină și trebuie acceptate în același fel și la toate plățile, în circuitul monetar particular.

De aceea, împotriva fiecăruia, care în Marele Principat al Transilvaniei ar refuza să primească aceste asigurații la valoarea lor nominală deplină, se va supune procedurii jurisdicției de război.

Falsificarea sau imitarea acestor asigurații se va pedepsi cu deplină severitate a legilor penale existente, împotriva falsificatorilor și furturilor.

Bistrița, la 13 august 1849

Guvernator civil și militar în Marele
Principat al Transilvaniei
Feldmareșal-locotenent
baron Ludovik von Wohlgemuth

- A.N.B., Fond *Iulian Marțian*, dosar 15.

III) BILANȚUL REVOLUȚIEI

1

Rebrișoara, 17 august 1849

M.O. în Hts Frați, P.C.F în D.!

Prin retereda Ungurilor în 22 Juniu a. c. au aprins pisinași satul FÖLDRA, REBRIȘOARA și NASEUDUL, între care arși am căzut și cu, și și fratele IUON de la FĚLDRU și cu tot ce am avut în Cenusie sau întors, scăpând numai cu viața fiindcă ceilalți arși, ca mireni, își pot cerși ajutorul în întralt chip, iară noi ca Persoane în stat puși, nu – ne luăm îndrăzneala a ne ruga de frații noștri s. s. Parohi, Cantori, feți și Dascăli, de ajutoriu în bani, cinc cu ce se va îndura a ne ajuta, ca milostivu D-zeu să vă ferească și pre Domnia voastră de ce am pătimit noi, și ce vă veți îndura să bine voiți de chilin, cât mai în grabă prin feți însemnat în scrisu de s. Paroch care, și cât, și la cine au conferat? a ne trimite, bater în sfârșitul lui august.

Rebrișoara, în 17 August, 849

Gregor Popp paroch
Int. Administrator Vicărășii

- ANB, Fond *Anton Coșbuc*, dosar 269, f. 51; publicat într-o formă asemănătoare la Virgil Șotropa, „După revoluția din 1849”, în *Arhiva Someșană*, nr. 7, 1927, p. 5

2

Rebrișoara, 10 septembrie 1849

Fraților!

Înalt C[omandamentul] G[eneral] Comando după ce au înțeles cum că Prefecți și Tribuni ar fi proiectat și în scris, și cu gura, de o adunare generală a poporului Român și Săsescu s-au milostivitu în 20 August a porunci cumcă o convocare ca aceasta de poporul Român și Săsescu de Prefecți și Tribuni a fi nelegiuită, pentru aceea nici a asculta nemănuși nu este slobod deoarece aceasta convocare generală stă numai în puterea jurisdicției a Înalt C[omandamentul] G[eneral] Comando și încă din pricini cuviincioase și ponderoase-deci acest Înalt C[omandamentul] G[eneral] Comando poruncește ca pre ațâțatori și îndemnători poruncitori a acestia adunări nelegiuite de Lageru Romanu ai prinde și Î[naltul] C[omandamentul] G[eneral] Comando spre pedepsire după legile statariale vin de a se transporta.

Aceasta prin Frățiile Voastre in Biserica se se publice.

Gregore Pop, m.p.

Paroh

- ANB, Fond *Vicariatul Rodnei*, inv. 1561, f. 32

3

Rodna, 8 octombrie 1849

Löbliches Kaiserlich Königliches Regiments Commando!

Am 30sten März dieses Jahres sind wir die gehorsamst Gefertigten in Folge der gemachten Anklage von Seite des Sigismund Bartok, welcher früher bei der königlichen Bergverwaltung in Rodna, k[öniglicher] Bergarzt war, später aber Insurgenten-Dienste annahm, gefangen und zu Klausenburg durch volle achtzehn Wochen als Gefangene, unter Kriegsgericht gestellt und mit großen Lebensgefahr gehalten worden. Der Grund hierzu war einzig und allein der gelieferte Beweis von Vorschubleisten die kaiserlichen Interessen betreffend.

Wir wagen daher unterthänigst zu bitten womit das löbliche kais[erliche] könig[liche] Regiments Commando grädigst zu verfügen geruhen mögen, damit wir wegen des in unserm Wirtschaftsangelegenheiten, durch Zeitverlust und sonstige Beköstigungen verursachten

großen Abbruches eine billige Entschädigung seiner Zeit entweder durch den Schuldtragenden, oder aus irgend einer andern Quelle erhalten. Wir ersterben in aller Unterthänigkeit.

Alt Rodna am 8ten
October 1849

ganz gehorsamst
ergebene
Avakom Anka Gemeindlehrer
zu Alt Rodna
Iacob Moysil Gemeindlehrer
Zu Neurodna

Verso: Gemeindlehrer Avakom Anka und Iacob Moysil
Alt Rodna am 8ten October 1849
Bitten gehorsamst womit wir betreff unserer in der
Klausenburger Gefangenschaft zugebrachten Zeit durch den
Schuldtragenden entschädiget werden mögen.

Traducere:

Stimat Comandament al Regimentului Cezaro-Crăiesc
La 30 martie a acestui an noi supuşii subsemnaţi am fost prinşi
şi ţinuţi în pericol de moarte deţinuţi la Cluj 18 săptămâni încheiate şi
chemati în faţa Curţii Marţiale ca urmare a denunţului făcut din partea
lui Sigismund Bartok, care mai demult a fost medic regal montanist la
Administraţia montanistică din Rodna, mai târziu însă a preluat servicii
de insurgenţă. Singurul şi unicul motiv pentru această întemniţare a fost
dovada furnizată privind acordarea de sprijin de către noi intereselor
imperiale.

Noi îndrăznim prin urmare să rugăm cu supuşenie ca stimatul
Comandament al Regimentului cezaro-crăiesc să aibă bunăvoinţa să vrea
să dispună, ca noi să obţinem pentru marile daune provocate în treburile
noastre gospodăreşti, prin pierdere de timp şi alte mijloace de
subzistenţă, o despăgubire dreaptă pentru acea perioadă, sau de la cel
care poartă vina sau dintr-o altă sursă.

Rămânem cu toată supuşenia
Rodna, la 8 octombrie 1849 Prea respectuoşi supuşii
Avacum Anca dascăl comunal la Rodna
Iacob Moysil dascăl al comunei Şant

Verso Dascăli comunali Avacum Anca şi Iacob Moysil

Rodna la 8 octombrie 1849

Rugăm supuși să fim despăgubiți în privința timpului petrecut în detenția de la Cluj

- ANB, Fond *Regimentul...*, dosar 56, f. 37

4

Sibiu, 13 octombrie 1849

Nr 51/1849

Către Preasfinții Domni Protopopi și Sfinții Domni Preoți Eparhiali – Pace și Milă de la Dumnezeu Tatăl

Rânduiala Excelenții Sale Domnului Feldmareșal Locotenente Baron Ludovik de Wohlgemuth – Gubernatoriului Civil și Militar al Ardealului – așa sună:

„În decursul acum de curând săvârșitei Revoluții, mulți inși din Națiunea Română, care au ramas Credincioase Preainaltei Sale Dinastiei și causei cei drepte, fură, parte, uciși, de insurgenți, parte s-au chilăvit și au rămas neputincioși.

Pentru ca de o parte, pentru veduvele și orfanii Românilor, care într-un chip așa cinstit au căzut, iar, de altă parte, pentru acei oameni chilăviți și neputincioși, rămași, să se potă milosti acea îngrijire din vistieria statului, care după relațiile stării și averii lor, s-ar vedea de lipsă; se cere a se afla într-un modru sigur și după cunoștința din lăuntru, precum numele, locul viețuirii și starea averei și a subsistenței unor asemenea oameni – așa și modul unde? când? cum? s-au întâmplat astfel de nenorociri.

Preasfinția Ta ești așa dară poftit a întreprinde prin preoțimea subordonată cercetarea spre acesta de lipsă și, după cunoștința dinlăuntru, iară rezultatul, prin o consignatie cuviincioasă – pre lângă dovedirea punctelor de întrebare susnumite – „pentru al căror adevăru, preoțimea ar rămânea respunzătoare – într-un așa modru -- ca numai aceia care după temeiul statornicit – singuri pot face pretenție dreaptă la o asemenea respectare – să mi se propună – și tot abuzul strânsu – după cunoștință – să se depărteze“.

Deci, după înțelesul acestei rânduielei a Excelenței Sale Domnului Gubernatoriu tot Preotul este strânsu – și sub grea răspundere îndatorat – a

cerceta cu toată scumpătatea și după cunoștiința sufletului – a arăta protopopului atârnată – care, apoi, va arăta încoace – veduvele și pruncii de acei români, de ai noștri rămași – care au căzut jertfă rebelilor, pentru credința lor către monarhul lor cel legiuit, și pe aceia care au rămas chilavi și neputincioși. Tot cu aceia scumpătate, să arete fiește care preotu, starea avuției ziselor văduve, prunci, chilăviți și neputincioși precum și unde? cum? și când? s-au întâmplat nenorocirile, asemenea.

Și, fiindcă toate acestea se cer – precum de sine se înțelege – în adevărul cel mai clar – care și caracterul și treapta unui preot aduce cu sine – depărtate să fie, în privința aceasta – de la fiește care preot, toate preste măsură.

Știind că, orice înmulțire, sau vreo arătare nedreaptă, tot insul care va arăta ce nu s-au întâmplat – și după vreo patimă sau interesu va urma – se va lipsi de Patrafir, pe toată viața.

Așteptând cea mai grabnică împlinire a lucrului acestuia, rămân cu arhipăstorească binecuvântare, al tuturor, de bine voitoriu,
Andrei Șaguna, episcop
Sibiu, 13 octombrie 1849

- A.N.B., Fond *Oficiul parohial ortodox Josenii Bârgăului*, dosar 1, f. 11: o variantă aproape identică a fost publicată și de Gheorghe Tulbure, *Mitropolitul Șaguna. Opera literară. Scrisori pastorale. Circulări școlare. Diverse*, Sibiu, 1938, p. 400-402

5

Simionești, 14 octombrie 1849

La somatitu dau scris:

1. Preotul în Simionești l-au pușcat la Cluj și acum au rămas Preutiasa veduvă cu 2 prunci săraci, unul de 18 ani, ficior și fata de 11 ani, puțină avere.

2. Macarie Niculae au murit în temnița Gherla și au rămas 4 prunci săraci și de tot săraci și n-au nimica cu ce să trăiască; unul de 10 ani și unul de 6 ani și altul de 4 ani și unul de 1 an.

3. Lăpușan Anuca, veduvă cu 5 prunci săraci, unul de 20 de ani, unul de 14 ani, unul de 11 ani, unul de 6 ani.

4. Someșan Irinca, veduvă, un prunc de 20 de ani.

în 14 octombrie 1849

Administrator, Simionești

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 1.

6

Simionești, 14 octombrie 1849

Măria Ta Prealuminate și Preonorate Episcopie Ție Milostiv Părinte!

Prin revoluționarele întâmplări a războiului civil în timpul acela, când puțintele birue Magiari pe mai multe locuri au făcut extraordinara silnicie, omoruri, și la mincinoasele pâri, de alte nenumărate crime câte; la mincinoasele pâre unuia domn posesor cu numele Kolosvari Pal, fostului solgăbirău, în Varmegia Dobici, precum și la pâra unor oameni din satul Simionești, care se află îngremiat în acea Varmegie și pe popa meu, cu numele Mora Ștefan, a mai josu subscriși văduvi soțiu adevărat, rob făcându-l, și dintr-unul orașu în altul târându-l, mai pe urmă în Clusiu, fără a-l ajuta, pușcându-l, morții l-au dat și au rămas muere veduvă singuratică cu prunci întru cea mai tristă soartă.

Cu aceste pismătorii nici nu s-au îndestulat, ci la toate greutățile numai câte au venit pe sat, precum magazinuri multe, forspanterei, și porți grele m-au pus, de toate m-au jefuit și m-au despuiat, cât nu mai am unde înclina capu. (...)

Al măriei Tale,
umilita servitoare,

Mora Iuliana, preoteasa veduvă din satul Simionești

Măriei Sale Prealuminate și preasântitul Domnului Domn Andrei Șaguna Episcop de Legea Grecească al Sibiului, mic Milostiv Părinte

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 9.

7

Rebrișoara, 14 octombrie 1849

M[ult] O[norați] în H[ris]t[o]s frați s. Parochi și Administratore
Rebrișoara, în 14 8br 849

Arătând subscrisul Măriei sale domnului Episcop cu temeii lipsa văduvilor, acelora număr prin acest bellu civilu tare sau înmulțit, ca să să milostivească a ne încredința putere de a dispensa de la timpul jelei unde vor fi pricini cuvioasă, drept aceia luând la socoteală arătarea noastră, s-au milostivit sub Nr. 1376/10 8br a-l am încredința aceia putere ca de la timpu jelei să pot dispensa.

Frățiilor voastre să face aceasta orendueală, cu aceia adaogire cunoscută, ca unde vor pofti parte de acest feliu de Dispensație, făcându-li-să după obicei Supplica din pricini cuvioasă, intitulată M[ăriei] S[ale] D[omnul] Episcop, trimițându-o la Vicariat, cu obicinuita taxă de 40 fl. C.m. dacă vor ave pricini cuvioasă, vor căpăta dispensație.

A F[rățiilor] V[oastre] în H[rist]t[o]s Frate,
Gregor Popp paroch și
Administrator a Vicărășiei Rodni

• ANB, Fond *Anton Coșbuc*, dosar 269, f. 52

8

Blăjenii de Sus, 15 octombrie 1849

Eu, cel mai jos iscălit, dau această adevărire cum că, în satul Blăjenii de Sus, orfani rămași de maice, cel mai mare este de 20 de ani și celălalt este de 18 ani, și al treilea este de 16 ani, și cel mai după ei este unul de 8 ani, altul de 4 ani și cel rămas de maică-sa de 1 an, care aceștia n-au cum să trăiască din averea pruncilor, cu nemica, și, cu preotul dau aceasta, în cunoștință,

în 15 octombrie 1849.

Basiliu Popovici, Blăjenii de Sus

•A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 12

9

Rebrișoara, 18 octombrie 1849

Mult Onorați în Hristos Frați!

Măcar că spre trimiterea Extractelor Matriculare și a Tabelelor s-au poruncit, nefiind așezat Consistoriul și Episcopia – totuși – în nădejdea că se vor așeza – ca să fim gata după datele mai înaintei orânduiei, veți trimite dară, până la sfârșitul lui octombrie, Extractele Matriculare a Botezaților, Morți și Cununaților.

COPIA

Mulți oameni din națiunea română Înaltei Dinastii și cauzei drepte credincioase, în încurgerea Revoluției de curând Bătaia a Revoluției, prin Insurgenți, parte s-au omorât, parte s-au chilăvit și invalizi s-au făcut.

Ca pentru văduvele și orfanii, întru acesta vrednică de laudă modru, strânși, români despre o parte, despre alta, ca și pentru ast feliu de chilavi și invalizi, încât, de obște, strâmtoratele lor în rându averii și a subsistenței stări, împrejur le-ar putea sta drept de a se ajuta din vistieria statului, și să se poată, întru această treabă, cuviincioasă orânduială face, ești de lipsă într-un modru consignația pe care sigur ne putem răzima, a ni se face cunoscut asta: Numele, Locuința, Staria averii și a Subsistenței acelor feliu de invalizi, cât și modru unde? când? și cum? li s-au întâmplat accastă nenorocire.

Pentru aceasta se provoacă Consistoriul ca pentru sevârșirea prin parohii sieși subordonate, a acestor de neapărată trebuință și cunoștință, să arătați către aceiași parohii, celea de lipsă să orânduiască și rezultatul fără zăbavă, prin Consignație, după arătarea punctelor întrebătoare mai sus pomenite pentru aflarea adevărului. Parohii rămân răspunzători întru acela chip să ni se aștearnă, cât numai acela individulu, care după propusul principiu, singure spre astfel de Reflexie au drept să mi să propună, și tot abusu să se îndepărteze.

Wohlgemuth

Blaj, 17 octombrie 1849

Sf. Consistoriu de la Blașu face cunoscut aceasta alăturat document vrednic de toată neuitarea a Excelenței Sale Domnului Feldmareșal Leutnant și ciarcă Vicariatul la împlinire.

Ștefan Manfi, notariu

Rebrișoara, 18 octombrie 1849

Vicariatul îndreaptă această Înaltă Orenduială a Ex[celenței] D[omnului] F[eld]M[areșal]l către parohii și vă cearcă, cât mai în grabă să răspundă Î[naltei] Orânduiei, după cunoștința sa.

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, inventar 1561, f. 32.

10

Monor, 26 octombrie 1849

Mult Onorate Domnule!

Tristele întâmplări ce bine sunt tuturora cunoscute mă făcură nenorocit în privința celor de lipsă pentru ținerea vieții. Asemenea patimașia avându-ve pe Mult Onorata Domnia Voastră.

Lipsa și necazu ce mă asupresce necurmat mă silesc a cere ajutorul Domniei Voastre – dată că Unguri m-au rănit și jefuit de puțintica avere ce cu crunte sudori o căștigasem în scurt bater timp, în care chieltuielile cu casa, neavând grădină pentru dobitoace și șură pentru a strânge cele agonisite mult mă împedecară. Traiul meu e foarte simplu și îmbrăcăminte la lipsă nu de ajuns. Ci mai mare lipsă în închipuiesc în viitorime mai alesu în viitoarea iarnă și următorul anu, căci bucatele din anu trecut și acesta fu deprădate prin Unguri și Domnu Preot Ioan m-au jefuit de cele ce-mi sânt de lipsă pentru traiu,- grâu mi l-au luat Ungurii mai mare parte, ce mi-au remas am semenat puțin in pământ de toamna. Cucuruzi n-am nici un grăunțiu, datoriile ce le-am făcut cu casa nu sânt șterse de tot și așa mie, numai în sănătate î-mi este toată mângâierea.

Paguba ce mi-au făcut Unguri trece peste 800 fl. cm ce era toată mijlocirca pentru trai. Ci peste toate aceste adaose Domnu Preot Ioan și accasta că mă lipsiră de tot ajutoriu spre ținerea vieții- bater Dumnealui având preteni pe Unguri n-au avut pagubă în haine, în vite și în bucate, ci din contră, din cele ce s-au dus de la jefuire i-au remas destule, puțin

plătind pentru cele ce au jefuit-bea și trăeșce în crășmă, când eu lipsit plâng și suspin.

Me rog fi bun ține pro norma deliberatu ce ți-il trimit în copic, de cumva din Archivul Vicarial s-au perdat. Cunoaște cu cine am de a lucra-Mântuiește-mă, precum Mântuitorul au mântuit pe fata chananiencii de la Dracul cel cumplit, nu socoti osteneala că eu, după putinția și cu fapta me voiu areta mulțumitoriu-nu crede vicleanului, cu multă măiestrie are spre a se fațiori, bater învățatură nimica. Lucră după cea dată de la D-zeu cunoștința și dreptate și voiu fi mângâiat. Privesce la mine ca la un prunc a Domniei Tale care nu ți-am greșit vreodată. Comendându-me parintiesci dragoste și încredințat în deplin duchul ce ai de a folosi și mângâie pe cei necăjiți, întru adâncă aseptare sunt,

Al Mult Onoratei Domniei Voastre cel mai plecat

Monor, in 26 8vrie 849

Tanko, paroch

- ANB, Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 17, f.4

11

Mijlocenii Bârgăului, 31 octombrie 1849

Tabela morților neuniți de pe anul militariu 1849

Numele Satului	P a r t e		Tema morții		Suma morților		S u m a	
	Bărbătească	Femeiască	Boală	Silnice; Omorâți de alții	1849	1848	Au crescut	Au scăzut
Borgo Rus	26	23	48	1	49	30	19	-
Borgo Joseni	27	39	49	1	50	44	6	-
Borgo Suseni	19	20	56	2	58	24	34	-
Borgo	18	44	35	2	38	35	3	-
Mijloceni	35	44	78	1	79	53	26	-
Borgo Prund	16	16	32	-	32	27	5	-
Borgo Bistrița								
Suma totală	141	165	298	8	306	213	93	-

Iaad	2	2	4	-	4	7	-	3
Dumitrița	3	2	5	-	5	4	1	-
Cușma	7	2	6	3	9	12	-	3
Buduș	10	7	16	1	17	19	-	2
Simionești	10	9	14	5	19	11	8	-
Budacul de Jos	-	2	2	-	2	2	-	-
Bârla	4	2	6	-	6	4	2	-
Șieu	12	6	10	8	18	16	2	-
Viile Tecii	4	6	8	2	10	15	-	5
Dipșa	2	-	2	-	2	-	2	-
Galații Bistriței	13	18	25	6	31	-	31	-
Chintelnic	17	16	33	-	33	18	15	-
Sântu	7	6	13	-	13	12	1	-
Caila	10	5	12	3	15	41	-	26
Blăjenii de Jos	6	2	6	2	8	21	-	13
Blăjenii de Sus	3	5	8	-	8	6	2	-
Târpiu	-	-	-	-	-	-	-	-
Sigmir	-	-	-	-	-	2	-	2
Suma totală	110	90	170	29	200	190	64	54
La cesaro-cră- iască militarime	141	165	298	8	306	213	93	-
Suma peste tot (total general)	251	255	468	37	506	403	157	54
Și așa în acest an: mai mulți	52	51	85	37	103	-	103	-

Borgo-Mjloceni, 31 octombrie 1849

Terentius Bogath, protopop

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 247/1849, f. 11.

12

Prundu Bârgăului, 3 noiembrie 1849

După sunetul poruncit a Excelenței Sale D-l Guvernator, precum și Măria Sa, D-l Episcop au poruncit, la Borgo-Prund, au prins rebelii unguri în 27 ianuarie 1849 pe un om foarte de treabă, cu presupus că ar fi spion, și ducându-l prizonier din jos de Borgo Rus, l-a străpuns cu sănețele și au pușcat întrânsu-l, l-au scos din viață, dară muierea

văduvă a rămas cu zestre bună și fără prunci. Nu s-au păgubit de nimic și așa dânsa trăiește din venitul moșiei.

Borgo-Prund, 3 noiembrie 1849

Teodor Câmpean

- A.N.B., fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 11

13

Rusu Bârgăului, 3 noiembrie 1849

Prea Înțelepte D-le Protopop

Cercetând ca urmare Episcopoești rânduiei din 13/8/1849, nr. 51, cu toată scumpătatea, am găsit că din stația mea militară Rus-Borgo, numai grănicerul Simion Tămășoi, fu în 3 ianuarie a.c., cu prilejul retragerii trupelor împărătești în Bucovina, maghiarii prinsă-l și în temniță în Clus, bătut unde, în urma chinurilor la care au curs, a și murit; de el au rămas prunci 3 care, fiind vârstnici, 2 se află în Galiția, 1 în Transilvania, în garnizoană.

Muirea acestui nenorocit, fiind fără de tot ajutoriu și numai singură. se hrănește cu lucrul mâinilor.

Rus-Borgo, 3 noiembrie 1849

Teodor Buzdug, paroh

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 4

14

Josenii Bârgăului, 4 noiembrie 1848

Prea Cinstite D-le Protopoape!

Din satul militar Joseni se află omoruri de unguri numai grănicerul Toader Purcilean. El fu, în 31 ianuarie a.c. – pentru că era

armat și să ținea în trupa D-lui colonel Urban, care atunci se retrăgea spre Bucovina – pușcat.

Muiera acestui om, Paraschiva, e de tot lipsită, încât fără ajutorul altora nu poate viețui, fiind pre lângă aceia rămasă cu un prunc, Leon, de 2 ani.

Joseni, în 4 noiembrie 1849

Vasile Sutea, paroh

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 13

15

Simionești, 5 noiembrie 1849

În anul acesta 1849, au prins pre preotul din Simionești, Ștefan Morari și l-au pușcat la Clus și au rămas preuteasa cu 2 prunci săraci.

Niculac Macarie au murit în temnița de la Gherla, acasă au murit muiera și au rămas 4 prunci săraci de tot și de mamă.

Cifor Lăpușan încă au murit în temniță la Gherla, au rămas muiera văduvă, cu un prunc sărac.

Luca Morari încă au fost prins și dus în temniță la Bistrița și l-au ținut 5 luni; din frica ungușorilor au căpătat boala care până în ziua de azi o are.

Acești oameni mai sus scriși toți au murit chinuți de ungușori și bătuți și cu moarte groaznică au murit.

în 5 noiembrie 1849

Teodoru Popovici, administrator

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 14

16

Caila, 6 noiembrie 1849

Prea Cinstite Domn Protopoape,

Pre vremia Revoluții, în satul Caila s-au întâmplat acestea:
Măgherușan Maftei au murit în robie legat de unghiuri, în Gherla;

Pleşca Lup au murit în robie legat de unghiuri, în Gherla;

George Ceteraş au murit în robie legat de unghiuri, la Gherla.

Văduva lui Măgherușan Maftei are doi prunci, puțină avere din ce să trăiască, până la alte rânduiele, are;

Văduva lui Pleşca Lup au rămas cu doi prunci, din ce trăi, mai nimica;

Văduva lui George Ceteraş au rămas cu trei prunci, din ce trăi, n-are nimica.

Caila, 6 noiembrie 1849

Ioan Sigmirean, paroh

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 16

17

Bârla, 6 noiembrie 1849

În satul Bârla nu s-au întâmplat nimica, afară numai de o femeie cu numele Ioană Indrei Ursul, care vrând a merge la Şieu, și aflându-se acolo, insurgenții au prins-o și au bătut-o și o lăsat a doua zi acasă – de frică și de spaimă, au apucat-o nebunia; mai de multe ori i-am citit sfintele rugăciuni a maslului, însă nu au folosit la nimica; bărbatul femeii trăiește, au 2 prunci, sunt foarte săraci și de atunci, mai tare sărăcesc fiindcă femeia nu poate lucra nemica.

Aceasta numai întâmplare cunosc în parohie vrednic de însemnat.

Bârla, 6 noiembrie 1849

Eremia Sutcu, parohul Bârlii

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 15.

18

Blăjenii de Jos, 6 noiembrie 1849

Prea Înălțate Domne Protopoape!

Aici în vremea Revoluții într-o noapte, au umplut satul de cătane ungurești, și, pe la miezul nopții și din așternut i-au luat, și i-au legat pe 33 de oameni până s-au făcut ziua, dar pe mulți i-au bătut cu puștile, de toți i-au zdrobit.

După aceea, i-au luat, dacă s-au făcut ziua, și i-au bătut pe tot satul, 30 și 40 de toiege la unul, pe trupurile goale, din care bătaie, Spătari Simion au murit în sat, muierea au rămas cu 5 prunci, puțină avere.

Lupșa Maftei au murit din bătaia accia, însă muierea au rămas văduvă, cu un prunc.

Ana lui Zăgrean Simion au murit din bătaia ungurilor, pe bărbatul său l-au dus la robie la Gherla și i-au rămas 6 prunci singuri, cu puțină avere.

Zăgrean Gavrilă au rămas chilav și ncharnic a se hrăni, în stare foarte săracă.

Chifa Simion au rămas chilav și bolund.

Blăjenii de Jos, 6 noiembrie. 1849

Ioan Chifa, paroh

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 25.

19

Galații Bistriței, 7 noiembrie 1849

Gălățan Vasile, din Galați, l-au chilăvit cât nu-și poate ridica capul în sus, și pe tatus-o și pe muierea i-au omorât și pe un prunc de 4 ani. și nu-și poate chivernisi cum se cade pruncii și nici casa; un

moșneag Gălățan Ioan, tot din Galați, frați fiind, i-au omorât muiera și o rămas 4 prunci fără maică, și nici acea care nimic, nici casă, nici moșie, și i-o jupuit de bani: 83 de zloți.

Pe Conea Pavel l-au prins, l-o lovit și apoi l-o dus la Gherla, și acolo o murit și i-o rămas muicrea văduvă și un fecioraș de 18 ani 7 luni, slugă, care văduvă nimic n-are.

Aceștia toți au murit în ianuarie, anul 1849.

Căprian Trifan au fost, l-o pușcat, scoțându-l din grădină și l-o dus afară din sat, apoi l-o pușcat Erekeș Lajos din Sânmihai, Incze Domokos, Criboi Ianos din Galați, Gezón din Jimbor.

Galați, 7 noiembrie 1849,
Grigore Brici

La Căprian Trifan i-au rămas 3 fete măritate și 4 prunci mici, nehamnici de a trăi în lume; 4 ar fi avut cele bucarc, dar nu s-a putut căpătui.

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 18.

20

Șieu, 8 noiembrie 1849

Cinstite D. Protopoape!

Aici în Șieu nu sunt oameni care să fie chilăviți, numai accia care s-au pușcat aicea la sat, precum: Sut Ștefan, Sut Toader, Sut Ioan, Sut Tănăsie, Balmoș Petrea, Zbânca Nicolac.

Hăbălău Petrean au murit în prinsoare la Clus, moarte jalnică.

Nemeș Grigore au murit în prinsoare la Gherla, moarte fircască.

Șieu, 8 noiembrie 1849,
Nicolae Câmpean, paroh

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 19.

21

Suseni Bârgăului, 10 noiembrie 1849

Prea Cinstite D. Protopoape!

În urma Milostirii Rânduiei Arhipăstorești din 13 octombrie 1849 nr. Ep. 51, în care se poruncește să se arate Numele, Locul vieuirii, starea averei și a subsistenței celor care în decursul acum de curând săvârșitei Revoluții, parte s-au ucis, parte s-au chilăvit și au rămas neputincioși, precum modul unde? când? cum? s-au întâmplat astfel de nenorociri, așa și pruncii și văduvele celor nenorociți – însămnez – Cum că cu prilejul bătăliei de la Borgo-Prund (care fu în februarie 1849) trecuse și Dascălul Național din subînsemnata stație, anume Sergie Axente, prin ascuțișul săbicii, nearmat fiind, în grădina cascii lui, lăsând în urma lui mueria cu 2 copii, unu de 3 ani și una de 1 an, o casă de lemn, o vacă și o iapă cu mânz, au fost toată averia numitului dascăl; ca dascăl național, are dânsul 90 fl. pe an.

Cum că întru acest chip s-au întâmplat moartea acestui bărbat vrednic, adeverez cu, subscrisul.

Suseni, în 10 noiembrie 1849

Simeon Flămând, paroh

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 20.

22

Șieu, 12 noiembrie 1849

Cinstite D. Protopoape!

Acești mai jos numiți au treit în sat cu purtare bună, care fiind plugari, au păzât economia:

Sut Ștefan, pușcat, au rămas muierea, un ficior în vârstă de 14 ani și o fată de 17 ani; are două vaci;

Sut Ioan, pușcat, au rămas muierea cu un copil de 2 ani, are 2 vițele și 6 oi;

Sut Todor, pușcat, au rămas muierea cu 2 copile, una de 9 ani și una de 7 ani; o vacă are;

Sut Tănăsie, pușcat, holtei.

Acești 3, Toader, Ioan și Tănăsie, sunt ficiorii lui Sut Ștefan, doar afară de cel holtei, au avut casele lor deosebite.

Balmoș Petrea, vădud pușcat, au rămas o fată de 18 ani și un ficior însurat și are 1 vacă și 1 vițică;

Hăbălău Petrea, omorât la Clus în prinsoare, au rămas muierea și 1 fată măritată în casă, avere nimic;

Nemeș Grigore, au murit de moarte firească la Gherla în prinsoare, au rămas muierea cu 2 copii, 1 copil de 4 ani și 1 copilă de 7 ani, averea ei, nimica.

Zbâncea Nicolae, holtei, s-au pușcat la Șieut, fiind slugă acolo și, când au trecut armadia maghiară l-au pușcat.

Șieu, 12 noiembrie 1849

Nicolae Câmpean, paroh

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 245/1849, f. 21.

23

Mijlocenii Bârgăului, 13 noiembrie 1849

Conscripția caselor, satelor, preoților, bisericilor, școalelor și a sufletelor din Eparhia greco-răsăritcană în Ardeal, și anume Protopopiatul Borgoului cu sf[ârșitul] anului '849 întocmite

Numele satelor	Ce au pățimit biserica în timpul Revoluției	Ce au pățimit satul	Câți au murit pe vremea răzmeriții de moarte			
			Firiască		silnică	
			Berbați	femei	berbați	femei
Rusz	Nemica	Toate satele s-au exequat de insurgenți nu numai în sume informatoare de bani, dându-le pre lângă toate cele de trebuință unei armate, puind și pe oameni la tot felul de chinuri.	25	23	1	
Borgo Joseni	Nemica	„	26	23	1	
Borgo Mijloceni	În 3 ianuarie a.c. intrând 2 insurgenți întrânsa au luat 5 fl. argint	„	16	19	2	1
Borgo Suseni	Spărgând insurgenții lada bisericii au luat dintrânsa 5 fl. argint	„	18	38	1	1
Borgo Prund	Protocoalele bisericesti și 1 Molitvenicu s-au ars de unguri	„	35	44	1	1
Borgo Bistrița	Nemica	„	16	16	-	-
Iaad	Nemica	„	16	16	-	-

Klein-bistriz	Nemica	„	3	2		
Kuşma	Nemica	„	4	2	3	-
Kis Budac	Nemica	„	10	7	-	-
Warhei	Nemica	„	-	-	-	-
Sinotelek	Nemica	„	10	4	5	-
Szas Budak	Nemica	„	-	2	-	-
Berlad	Nemica	„	4	2	-	-
Nagy Sajo	Nemica	„	4	6	8	-
Nagy Ide	Protocoloalele, odăjdiile preoțești s-au ars, pecetul bisericii și 2 linguri de argint s-au furat	„	2	6	2	-
Dürbach	„	„	2	-	-	-
Gallatz	„	„	9	16 16	4 -	2 -
Kenetelek Kentelek	„	„	17	16	-	-
Caila	„	„	7	5	3	-
St. Andras	„	„	7	6	-	-
Also Balosfalva	„	„	4	2	2	-
Felso Balosfalva	„	„	3	5	-	-
Terpenij	„	„	-	-	-	-
Setmir	„	„	-	-	-	-
TOTAL			224	246	33	5

Mijloceni, 13 Noiembrie 1849.

Therente Bogath - protopop

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, d. 249, f. 16.

24

Caila, 14 noiembrie 1849

Prea Cinstite D. Protopoape!

Lup Pleșca au murit în robie la Gherla legat de unghiuri în luna lui martie, în 26, 1849, și au repausat acolo și de bătrân, născut în anul 1807, și muierea au rămas cu 2 prunce, născute anul 1837, alta, 1846; și cu ce trăi n-are nimica.

George Horvat au murit în robie la Gherla, legat de unghiuri, tot deodată cu cel de mai sus, de bătrân născut în anul 1800 și muierea au rămas cu 3 prunci, de bătrâni 1834 născut, altul, 1837, altul, 1843, toți bărbați, și din ce trăi n-are nimica.

Butug Maftei, dus de unghiuri în robie la Gherla, în luna lui april 15, 1849, născut în anul 1784, și au răposat acolo. Muierea au rămas cu 2 feciori căsătoriți, puțină avere mai are.

Caila, 14 noiembrie 1849

Ioan Sigmirean, paroh

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, d. 245/1849, f. 21.

25

Cușma, nedatat (în jur de 14 noiembrie 1849)

Cușma – 3 oameni din satul nostru o prins și o băgat în temniță în Bistrița și i-o robuit pe 6 săptămâni, dară n-am știut pentru ce vină.

Și de acolo i-o scos și i-o dat la o sumă de armați în grijă și i-o dus până din sus de Buduș între „trei hotare,” și solgebirău Kolosvary și Fegerasy din Buduș au comendeluit cu pușca și și minten i-au și pușcat, cu alți 7 lângă dâșii, în 10 aprilie, adică în Duminica Tomii, adecă:

Seican Toader, de 60 de ani bătrân, și de dânsul o rămas pruncii săi, însurați și necăsătoriți, 6 și un fecior al seu care l-o pușcat tot deodată și l-a cemat Ștefan Seican, de 30 de ani, și de acesta o rămas 3 prunci mititei și o nevastă săracă, numai 2 bouți slabi o

rămas la pruncii aceștia săraci și, nu o fost bugăt să rămâie cu atâta, și oarecât, cu porunci iute și aspre ca copiii acestor 2 repausați să plătească la pârâșul acestor repausați, adecă la Mihai Olovan ce locuicște în Țara Moldovei, anume în Cârlibaba, 195 florini bani.

Și acești prunci rămași de părinți o vândut tot ce o putut și o plătit acestui necuvios pârâș.

Iară cel de al 3-lea om l-o chemat Simion Gindion, ce s-o pușcat de o dată cu acești doi, mai sus repausați și, acesta fiind sărac, o rămas numai femeia, și din casa ei o țipat-o și casa ei o dat-o la altul.

Acești 3 oameni s-o săvârșit în 10 zile, tot într-un loc deodată omorâți de plumb în rezelul ungarilor.

Ioan Hasneș, parohul Cușmii

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, d. 245/1849, f. 29.

26

Blăjenii de Jos, 14 noiembrie 1849

Prea Înălțate Domn Protopoape!

Precum au scris mâna noastră, aicea au putut domnii cu cătane ungurești pe oamenii din sat, cu o bătaie foarte grea, până la moarte.

Din care bătaie au murit: Spătar Simion, Lupșa Maftei și Zăgrean Ana, și au rămas chilavi: Zăgrean Gavrilă și Simion Chifa; Lupșa Maftei au murit în sat.

În 30 februarie (așa este datat și în manuscris! – I.B., A.O.) și au rămas muierea văduvă cu o fată de 26 de ani; Zăgrean Ana a murit în 5 aprilie și au rămas 6 prunci: unul, Ana de 13 ani; Mihăilă, de 10 ani; Marie, de 7 ani; Iosub, de 5 ani; Ioan, de 4 ani; Grigore, de 2 ani.

Spătar Simion, pe 25 mai, și i-au rămas muierea văduvă cu 5 prunci: unul, Grigore, de 13 ani; Artene, Login, sunt gemeni, de 11 ani; Irina, de 8 ani; Costache, de 2 ani.

Și așe, toți aceștia de mai sus, au murit în sat.

Blăjencii de Jos, în 14 noiembrie 1849

Ioan Chifa, paroh

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, d. 245/1849, f. 6.

27

Poienile Zagrei, 20 noiembrie 1849

La

Pre Onoratul Domn Vicareș a Rodnei Vechi

Poeni, 20 noiembrie 1849

Cercându-se în parohia Poeni, după porunca Excelenței Sale Domnului Guberniu țierei-muieri veduve a căror bărbați de insurgenți în bătaie au pierit, chilăvit sau invalizi făcut.

Deci de aceste se află și aci în Parohie 2 veduve, a căror bărbați de Insurgenți unghuri la bătae s-au omorât. Ce dintâie este veduva Nastasie Ioan Retsile cu 3 prunci mici, nehamnici de a se putea ajuta, de toate lipsiți și scăpătați, nehamnici de a-și putea ține viața, și prunci sunt Ștefan, născut în anul 1841, luna lui decembrie, al doilea Simion, născut în luna lui aprilie 1844, al trielca, Maria, născută în luna lui aprilie 1848.

Al doile veduve este Nastasia Iosif Roșca, remase cu 2 prunci mici, nehamnici de a se ajuta, de toate lipsiți și scăpătați, nehamnici de a-și pute ține viața fără avere și hrană și prunci sânt George, născut în luna lui martie 1846, al doilea, Sophie, născută în luna lui noiembrie 1848.

Despre care lucru în cunoștința Preoției mele mărturisesc că e adevărat.

Domide Popp, paroh

- A.N.B. Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 17/1849, fila 5.

28

Sântioana, 28 noiembrie 1849

Informare

Parohia St.-Ioana

Mai jos iscălitul mărturisesc în cunoștința, cum că D[omnul] Strajmeșter Botârlă au murit în Cluj moarte firească și doamna i-au rămas văduvă cu 3 prunci:

Ion Cotoc Toader au murit în Cluj în Juni, moarte firească și muierea i-au rămas veduvă cu 5 prunci și n-are cu ce trăi;

Gavril Cochise au murit în Cluj în iuni, moarte firească, muierea au remas veduvă cu 4 prunci și n-are cu ce se hrăni;

Vasiel Botârle au murit în Cluj, în iulie, muierea i-au remas veduve cu 2 prunci, greu se poate hrăni;

Ion Drăguș au murit în Cluj, în iulie moarte firească, muierea i-au remas veduve cu 4 prunci, greu se poate hrăni;

Petre Drăguș au murit moarte firească în Cluj, în iunie, muierea i-au remas veduve cu 3 prunci și greu se poate hrăni.

St.-Ioan, 28 noiembrie 1849

Ioan Popp, administrator

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 15.

29

Șieut, 28 noiembrie 1849

Kis-Sajo

Consignation

Preste veduvele cele săracc a chiărora bărbați de cătanele cele ungurești până în 1 martie 1849 s-au împușcat.

Veduve

Ioana Nechita Câmpean

în vârstă de 80 de ani

bărbatul scu de unguni pușcat, acesta fu căprar

Patental Invalid în 4 florini pe zi, în mulți tabori au slujit bine, muerea sa au rămas veduvă seracă și se roagă Înaltului Împărat ca acei 4 florini se i se deie ei spre ajutorul vieții sale, aceasta veduvă prunci n-are – nr. casei 47.

Marie Toader Sutsi,
în vârstă de 80 de ani

berbatul ei acesta au slujit bine și în tabori, l-au pușcat cătanele ungurești și au remas seraca fără prunci și lipsită de ajutoriu – nr. casei 57.

Frosina Ilie Buta, în vârstă
de 67 de ani, fără prunci

berbatul ei au fost în multe tabori, l-au împușcat cătanele ungurești, au rămas seracă și lipsită de ajutoriu – nr. casei 58.

Marie George Bogildea,
în vârstă de 55 de ani

berbatul ei l-au împușcat cătanele ungurești și au remas 5 prunci fere nici un ajutoriu de nicăierea, are lipsă de ajutoriu – nr. casei 48.

Vessika Pavel Kottoc,
în vârstă de 46 de ani

berbatul ei fu pușcat de unguri, remase veduvă cu 5 prunci și are lipsă de ajutoriu – nr. casei 52.

Marie al Gregore Soimușan,
în vârstă de 20 de ani

berbatul ei fu pușcat de unguri, remase veduvă cu 1 prunc și lipsită de ajutoriu -- nr. casei 27.

Marie Soimușan, în vârstă
de 25 de ani

berbatul ei fu pușcat de unguri, remase veduvă cu 1 prunc și lipsită de ajutoriu

Marie Ilie Pop

acest berbat au murit moarte firească acum 3 ani, remase cu 4 prunci, dintre carele cel mai mic din naștere slăt rămas, sunt în Pupilla căși puși, apoi prin venirea rebellilor unguri pe Reposie au căpătat-o și fiind din afară de frumoasă și tânără, au prins-o și cu mare silă au tras-o josu, și așa de amar au trudit-o, întru atâția, cât dintru aceia i-o stat moartea, și o rămas 4 prunci seraci, fer de ajutoriu, care micuți fiind, nice unul nu-s harnici, nice de-o slujbă, și-au lipsă de ajutoriu.

Eu mai jos iscălitul arăt, cum că acești mai sus susnumiți prin unguri fere de milă împușcați, le-au luat-o încă și marha de la toți și, dinpreună la tot satul, au remas seraci, moșie au iar în zadar, că n-au cu ce agonisi, nici o brazdă.

Gregorie Buta, paroh
Kis-Sajo, 28 noiembrie 1849

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 16-17.

30

Gledin, 28 noiembrie 1849

Parohia Gledin
Consignație

Numele Veduvei	Numele Pruncilor	Numele Berbaților	Când, unde și cum li s-au întâmplat moartea	Ce fel de subsistenție au veduvele
Safta Iacob Majer	Cotu Ilie Vasile Anisie	Iacob Majer	2 martie a.c. pușcat de insurgenți în grădina sa.	Sunt seraci fără de nici o avere de a pute trăi și ține pruncii lor rămași Pupilli.

Marie Pavel Vlaic	Andrei Anuca Raveca	Pavel Vlaic	Au murit în Cernowitz ¹ .	„ - „
Marie Dumitru Gevits	Grigore	Dumitru Gevits	Au murit în Colomeea ² , în bătaie.	„ - „

Gavriluș Dunca, paroh

Gledin, 28 noiembrie 1849

- A.N.B. Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 12.

31

Ilva Mare, 28 noiembrie 1849

Consignatie

Numele omorâtului	Numele Muierii	Locuința	Starea averii și a subsistenței	Când și cum s-au întâmplat omorul	Câți prunci au ramas
Militar David Rauca	Ioana	Ilva-Mare	Avere de Mijloc	La Mocod, la începutul lui aprilie; au fost ca chizeș ¹ în Mocod și și de acolo luându-l cu dâșii, l-au pușcat.	1, neașezat

Ioan Gallanu, cooperatoru

Ilva-Mare, 28 nov. 1849

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 13.

32

Romuli, 29 noiembrie 1849

Consignatie

Numele Satului	Numele Pruncilor	Unde au murit și s-au omorât de unguri	Ce feliu de avere au și cum trăiesc
Romuli	Veduva Doce al Gavriile Bontea Maxim Nastasia Irina, Matroana	La Căianul Mare	N-au nici o avere, fără trăiescu în sărăcie.
Romuli	Ioana al Gavriile Timoce: Dumitru, Alexa, Ștefan, Todoră, Irina	La Căianul Mare	„ - „
Romuli	Marie al Mitrofan Cârstea: Ion, Grigore, Ilie, Dumitru, Ștefan, Casian, Vasile, Ludovica	La Căianul-Mare	„ - „

Romănuș Cornia, paroh
Romuli, în 29 nov. 1849

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 15.

33

Tiha Bârgăului, 29 noiembrie 1849

Revendisime Domnie Vicarie
Borgo-Tiha, în 29 nov. 1849

În urmarea grațioasei Ordinațiuni a Înalțului Guberniu Civil și Militariu cșite în 15 oct. a.c. nr. 851, precum și a venerabilului Consistoriu din 17 oct. a.c. nr. 105 și adminsitrațiunei Vicariale din 18 oct. a.c. nr. 120, către Parohii îndreptată, am de a da următoarea relațiune.

În parohia Borgo-Tiha în decursul invasiunii insurgenților și a trecerii lor aici, au împușcat și omorât următoarele persoane:

1. În 24 faur a.c., retrăgându-se trupele împărătești către Bucovina, au împușcat pe militariul Thoader Sut, de profesie zugrav, de care au rămas 3 prunci, doi ficioni și o fată; tatăl lor trăind cu pictoria, n-au lucrat moșie, înse nici din profesie, fiind prădătoriu, n-au remas pruncilor avere, singură o văcuție e toată averea lor. Cel mai mare de 16 ani, al doilea de 13 ani, fata de 10 ani de betrâni, toți de acumu înainte nehamnici de a se ținea, însă fiincă feciorul cel mai mare are aplecare spre pictorie, când i s-a putea mijloci ajutoriu, spre a se putea procopsi în meșteșugu tătâne-su, ar fi mare facere de bine și pentru el și pentru bisericile noastre.

2. Vartolomei Corca fu dimicat și tăiat de rebelli în chipurile cele mai neomenesti, fii care au rămas sunt ajutați, n-au lipsă de ajutoriu, având și moșie bună.

Iară la intrarea trupelor împărătești austriaco-russice, în 20 iunie retrăgându-se insurgenții în furia lor mai împușcară 3, pe un june militar Ioan Ilie Beșa, care n-au lăsat prunci.

– Veduva Maria Oșan, de care au remas un ficior însurat și o fată de 16 ani, pentru care poartă grija frate-seu;

– pe muierea lui Vartolomei Rațiu Anisie a căruia bărbat au remas cu 3 prunci, o fată și doi ficioni mai mici, și omu este foarte sărac.

Iară care și câți or fi murit, căzând, parte în bătăi, cu ungurii, parte prin felurile spitaluri, lăsând prunci seraci dupe dănșii, eu nu sciu, însă am nădejde că comandantii militari vor afla.

G. Moasil, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849. f. 18.

34

Monor, [sfârșitul lunii noiembrie 1849]

Consignatie

Numele, conumele și starea mortului: Michael Csolan, grănițieriu, militari pedestru în stare de bătălie.

Locul de locuință: Monor, în Ardeal.

Starea averei: foarte puțină fiind, averea sa s-au jefuit prin cloparii lui Jenei, așa numiții Jageri de 5 luni (Jenei Csapat).

Starea subsistenței: moșie puțină, slabă, preplătită prin robota și slujba cătănească.

Modul morții: unde: la Ocna-Sibiului;

când: în februarie 1849;

și cum s-a întâmplat: pușcat prin globu din tun, prin piept această nenorocire.

Starea omorâtului și vârsta: însurat, tată a unui copil viu, în vârstă de 30 de ani.

Numele veduvei remase: Stephania Michaela Csolan

Numele orfanilor și vârsta: Philotei, în vârstă de 3 ani și 6 luni.

Însemnare: Retirind Măria Sa Domnu Oberst Littner von Urban au ramas în Clusiu, de unde, transportat la Bălgrad însănătoșindu-se, fu încorporat la armată la Sibiu.

Petru Tanco, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 11.

35

Rebrișoara, 30 noiembrie 1849

Consignatie

peste veduvele acerora berbați care s-au omorātu în Resbellu Civilu

Numele Veduvei	Numele pruncilor	Numele berbaților or morți	Când, unde și cum s-au întâmplat moartea:	Ce feliu de subsistență au:
Anisie Ion Pop	Damian Firoana	Ionn Popp	în bătălie la Szaz-Regen ¹ pușcat	Sunt seraci fere de nici o avere de a putea trăi și a ținea pruncilor Pupilli remași; sunt vrednici de ajutoriu din vistieria țerii.

Anna Dumitru Cârcu	Elena	Dumitru Cârcu	„ - „	„ - „
Tecla Simion Tămaș	Vasile	Simion Tămaș	„ - „	„ - „
Nastasia Pavel Cotu	Petre Grigore Maria Elena Dochia	Pavel Cottu	Comendeluit la Armadiu, în drum la Mociu s-au pușcat de unguri.	„ - „

Gregor Popp, paroh
Rebrișoara, 30 noiembrie 1849

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 23.

36

Monor, 30 noiembrie 1849

Mult Onorate Domnule Administrator,
Monor, în 30 nov. 1849

Cu umilința am din diregătoria a așterne rugare mult onoratei Domniei Tale, se binevoiască ca administratorul Vicarășiei Rodnei, precum fet a întâri și cantor; de care, cel dintâiu, prin varvara tiranie a ungurilor este acum din 28 faur lipsită beserica Monorului, iară de cantor, din 12 martie, care în 2 fu găsit în fân și prins, în 4 scăpat, în 12 din nou, prin nesce călăreți magiari molestat, prins și dus la Teaca, de unde vroind a-l transporta la Mureșoșorhei, în Lunca-Tecii, din jos de Teaca, pușcat, odihneșe în Domnul; celui dintâiu, sdrobite fiindu-i fâlcile și rupte, străpuns în 28 faur, în 7 martie și-au dat sufletul fie-le țărâna ușoară fetul era Toader Neagoș și cantor, Petre Neagoș.

Umilit serv,
Petru Tanco, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 24.

37

Mărișelu, 1 decembrie 1849

După Înalta Orânduială a Excelenței Sale Gubernatorul Tierii din 15 octombrie și a Înaltului Consistorium din 17 oct. nr. 105, în care ni se poruncește a arăta pe toți chilăviții, omorâți, precum și a lor veduvi de insurgenții unguri, cu numele, locuința și în starea averii, la care în cunoștința preoții, umilită arătare fac:

- Vasile Covacs, cantor, prin sabie mort;
- Iuon Andrei, la casa sa prin plumb mort;
- Teodor Doche, prin plumb mort;
- Ilie Pampa, prin plumb mort;
- Grigore Burza, prin plumb mort;
- Corma Meruța, fiind de unguri bătut, au murit. Veduvile și

pruncii acestora până aici scriși au toate subsistențele cu care pot trăi. Afară de Thoma Toader, care fiind ca salvardie la scutirea unei Curii în Bethlen insurgenții prin plumb l-au omorât, remasa sa veduvă, Nastasia Thoma Toader cu 3 prunci seraci, neavând nimica, afară de puțină moșie, cu ce să trăiască ea ar fi vrednică de ceva milă.

Mărișel, 1 dec. 1849

Leon Verticu, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 29.

38

Rușii Munți, 2 decembrie 1849

Consignatie

Peste veduvele și orfanii remași de părinți omorâți în sevârșii Rebelli

Numele satului	Numele veduilor și a orfanilor	Locuința	Starea averii și a subsistenței	Prunci Rămași	Unde, când și cum li s-au întâmplat această nenorocire
Maros Orosfalu	Ioana Mihail Macarie	Are a sa casă fără moșie	De averie privată 768 fl	2	În sat, în 7 martie a.c. i s-au omorât bărbatul prin rebeli; remasă nebună dintru aceia.
- „ -	Orfanii: Daniel, Petringel, Simion, George, Pantelimon, Maria, Crisitna, Firoana	Au casă și moșie întregă	13 capre remase; avere privată 2360 fl.	8	Tatăl lor în 7 martie a.c. s-au omorât împreună cu alții în hotarul Ditrăului. Muma lor au murit din același necaz.
- „ -	Rafila Onul Diac	Are casă și a 5-a parte din moșie	Privatu de avere: 320 fl.	2	Berbatul s-au omorât precum am zis mai sus.
- „ -	Todora Ion Todora Dionisie Feldrihan	Au o casă și moșie întregă	Pr. 474 fl. Pr. 314 fl.	1 2	Berbații omorâți în hotarul Ditrăului, cum am zis mai sus.
- „ -	Savian Ion Florean	Au casă și a 4-a parte din moșie	6 oi rămase Priv. 762 fl.	3	Berbatul omorât în hotarul Ditrăului, în 7 martie a.c.
- „ -	Vastuca Nicola Moldovan	Moșie are; casă nu are.	Priv. 134 fl.	3	Berbatul omorât de rebeli mai susu spusa întâmplare.

- „ -	Maria Iacob Negruz	Au casă și moșie.	Are 2 vaci; Priv. 80 fl.	4	- „ -
- „ -	Docia Iacob Coșarcă	Au casă și a 3-a parte din moșie	1 junc are; Priv. 380 fl.	2	Berbatul au murit în Galitzia
	Savina Pavel Rus	Casa este și a 4-a parte din moșie	Priv. 129 fl.	4	- „ -
- „ -	Maria George Svoru	Moșie a 5-a parte; casa nu e gata	Priv. 123 fl.	2	Berbatul au murit în Pesta, în Țara Ungurească.
- „ -	Maria Ion Halița	Moșie a 3-a parte; locuința în casa tătănesu.	203 fl.	1	Berbatul au murit în Galitzia.
- „ -	Orfanii lui: Flore Bruj Mihăilă, Gafina, Dioniză, Rachila	Casă au și moșie	2 vaci remase 100 fl.	4	Tatăl lor mort de rebeli, mama înainte au murit, moașa Neputincioasă
- „ -	Nechita Molovi	Au casă și moșie	Priv. 741 fl.		Acest holtei ³ nebun are lipsă de patronie ⁴ .
- „ -	Samson Sigmirean	Casă au și a 4-a parte de moșie	Priv. 177 fl.		Acesta e nebun din frica rebelilor - invalid.
- „ -	Paraschiva Ilisie Gratin	Casa sa are	-	2	Berbatul omorât de rebeli în 7 martie a.c.
- „ -	Orfani: Si- mion și Ion Gavril	Casa proprie nu are	Priv. 259 fl.	2	Tatăl lor omo- rât în 7 martie, muma moartă.
- „ -	Sofia Banului	Moșie a 6-a parte.	-	2	-

2 dec. 1849

Ciril Dumbravă, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 21.

39

Năsăud, 3 decembrie 1849

Fraților!

Precum nația săsască face cunoscut publicului prin novele [ziare] pagubele avute din cauza belului civil și daune din partea insurgenților cauzate; așa ar fi cu cale socot ca și pagubele bieților noștri Români militari pricinuite de cătră acci rebeli să se facă publicului prin organul unei foi cunoscute. Eu voiesc aceasta cât mai curând a duce în efectuintă cu ajutorul Fr[ăției] voastre. Deci vă revirez ca întrebând pe capetele satelor, sau mai bine pe aceia cari în timpul usurpării insurgenților au stat în servire, să-mi aduceți spre cunoștință: a) câți bani au fost siliți a da; b) câte vite; c) cât oves; d) câte bancnote Kosutiane au dat spre ardere; e) lucrat-au la șanțurile dejene și bârgăuane; f) câte care și căruțe; g) cassele satelor și ale eclessilor răpitu-le-au? – Aceste trebuie cu număr specificate; pagubele cealalte precum pierderea lucrului, răpirea vestmintelor și a altor victuale de la mulți etc. se vor arăta generatim. Socot că ficcare după înăscutul patriotism care a fiecărui inimă încălzește, se va strădui a face genuină relație în acest obiect atât de important. Această descriere se va trimite în 22 Decemvrie cal[endar] nou la Vicariat, anumit prin cantori la 10 ore antimered[ian] cu care prilej se vor trimite și taxele numite pentru cancelaria vicarială. Însă numai de la aceia cari n-au dat Fr[ate]-lui Grigore. Tot cu acea ocazie se vor trimite spre vedere matriculele precum și protocolul poruncilor.

Însă bine iee seamă ficcare ca timpul venirii să se observeze mai bine decât cum văd că se bagă în seamă amu cu prilejul trimiterii conșignației pentru văduve ai căror bărbați s-au omorât și schilăvit de rebeli; că macar că s-a fost demandat ca pe 30 Noiemvrie să se trimită prin feți, totuș până astăzi încă nu sunt fără numai de la vreo 10, și încă prin cinc? Și prin țigani încă. Așa mare nepăsare și indiferentism în cele oficioase trebuie să ne aducă în disprețuire înaintea superiorilor. În Joia trecută a vini înaintea mea un capelan îmbrăcat ca un cociș [vizitiu]. Cu

piept bilit, cu un suman scurt, peptar sfârticat și clopul cu aripile debălăzate. Care nu-și prețuște statul său și în privința vestmintelor, nu-i vrednic de el. Deci se demandă ca fiecare atât când are de-a fuga în parohie, cât și când vine la Năsăud sau se duce în sate streine și la târguri, să fie îmbrăcat în suman lung frumos – dacă n-are căput, - cisme, laiber, năframă și clop. Care va lucra încontra se va supune censurei. Nu e niciunul așa de sărac cât aceste să nu le aibă, deci cu drept se pot pofti. Zeu trebuie să închizi ochii când vezi popi avuți cu cusme, îmbrăcați cu strae mai rele decât ale țiganilor. Vestmintele frumoase și curate dau vază și auctoritate; prin acele arată omul a prețui atât statul în care pronia l-a pus, cât și oficiul. Cu un om îmbrăcat statului potrivit avem desfătare a petrece, când dincontră cel mârșav îl încunjurăm și rădem. Nu aștepte dar niciunul altă căzanie în acest obiect.

- Publicat la Virgil Șotropa, „După revoluția din 1849“, în *Arhiva Someșană*, nr. 7, 1927, p. 9-10

40

Năsăud, 5 decembrie 1849

Nr. 135

5 decembrie 1849, Naszod Fraților!

Socot a fi bine și militarilor noștri folositori, dacă pagubele cauzate de rebeli în acest regiment s-or face publice prin organu unei foi cunoscute. Ca aceasta să să poată duce în îndeplinire, mi lipsă a ști: a) câți bani au fost siliți a da?; b) câte vite?; c) câtu ovesu?; d) răpit-au carele soților și a Eclesiilor și cu câți bani?; e) câte bancnote koșutiene au dat spre ardere?; f) lucrat-au la șianțurile Deșane și Borgoane.

Toate acestea vin a să specifica cu n-ru, și se pot și din căpăteniile satelor, sau mai bine, din aceea care în timpul insurgerei rebellilor în acest district, au stat în servire ca jude-pagubele celelalte precum pierderea lucrului cu fugăritul de la casele lor, răpirea veșmintelor, a victualelor se vor arăta genererând.

Socot că fiește care din patriotism să va strădui a face genuina relarie în acest object așa de important și în 22.a.a. cel nou le va trimite la vicariat, anume prin cantori.

Macedon Popp vicariu

- ANB, Fond *Oficiul parohial Budacul de Sus*, reg. inv. Nr. 27, f. 7

41

Feldru, 6 decembrie 1849

Pre Onorate Domnule Vicarăș,

Doi oameni avure nenorocirea a fi pușcați de ungurii insurgenți; cel dintâiu nenorocit militarui au fost Ștefan Danci, care are 2 fete fecioare și un fecior însurat, care nu sunt în stare să trăiască; al doile, Teodor Trișcaș are ficior însurat, cu numele Philimon și o fată, Melania, în vârstă de 16 ani, aceștia din urmă ar avea pretenire de milă, fiind mai goi de avere.

Feldru, în 6 dec. 1849

Ioanes Pop, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 29

42

Zagra, 6 decembrie 1849

Consignatie

Peste toți aceia care în Rebellu trecut prin insurgenți s-au omorât, chilăvit și invalizi făcut

Numele satelor	Numele Nenoroci - Tilor	Unde, când și cum s-au întâmplat Nenorocirea	Numele Veduvelor	Numele pruncilor	Ce fel de avere au
Zagra	Ștefan Zania	S-au răpus prin insurgenți, prin bătaia avută în luna lui martie.	Ana Ștefan Zania	Nicolai Alex; Todori	N-au nici o avere, fără o moșie puțină.

Zagra	Pantilimon Bulz	Au murit în Galitzia, de holeră.	Gafoana Pantilimon Bulz	–	–
Zagra	Todor Hrubaru	S-au făcut in- valid, fiind îm- pușcat prin mâna stângă în bătaia avută în martie la Si- biu și trăiește.	Maria	–	N-are nici o avere.
Poienile Zăgrii	Ioan Recile	Au murit de boală firească în Sibiu	Nastasia Ioan Recsile	George Sofia	Au ramas cu puțină avere
Poienile Zăgrii	Iosif Roșca	Au murit la Dej de moarte firească	Nastasia Iosif Roșca	Ștefan Simion Maria	Doi boi, o vacă și moșie slabă
Găureni	Gavrilă Dudeu	Au murit în Țara Ungurească, de moarte firească.	Floarea Gavrilă Dudeu	–	Au rămas cu avere și moșie; poate trăi.
Găureni	Costan Timoce	Au murit în Galitzia de moarte firească.	Marina Costan Timoce.	–	N-are avere, numai moșie, poate trăi.
Găureni	Ioan George Pop	Au murit în Țara Ungurească, de moarte firească	Gafta Ioan George Pop	–	Ceva avere și moșie, poate trăi.

Zagra, la 6 dec. 1849
Alexie Zinveliu, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 30

43

Sibiu, 6 decembrie 1849

Nr. 201/1849

Mult iubita mea Turmă în Hristos!

Deci să nu vă deznădăjduiți pentru omorurile, arderile, jafurile și toate relele, câte ne-au făcut nouă vrăjmași, pentru că tocmai ele vor naște piatra fericirii a tot neamului nostru; păziți numai înțelepciunea și virtutea, și vă străduiți a vă înfrumuseța toate faptele voastre cu acestea, și, încredeți, că Dumnezeu și Împăratul nu ne va lăsa.

Doară nu știți că sunt poftit de Excelența sa adânc cinstitul nostru Guvernatoriu, Domnul Baron de Wohlgemuth, ca să fac arătarea despre, văduvele și orfanii românilor, care pe vremea răzmăriței, cinstit au căzut pentru împăratul, și despre cei chilavi și neputincioși, care au rămas după războiul acesta, ca, pentru ei, să se poată mijloci o îngrijire din vistieria statului, un semn mare și mângâietor al milei părintești a Excelenței sale Domnului Guvernator.

Sibiu, 6 decembrie 1849

Al vostru

Andrieu Șaguna

- A.N.B., Fond *Oficiul parohial ortodox Josenii Bârgăului*, d. 1, f. 13.

44

Sibiu, nedatat (în jur de 10 decembrie 1849)

Prea Cinstiților D.D. Protopopi,

Sfinților Preoți,

Iubiților mei în Hristos Frați și împreună slujitori!

[...] Domni protopopi și cinstiții Preoți sunt îndatorați:

I. A ceti poporului în biserică următorul meu cuvânt de trei ori, adecă a doua zi de Crăciun, de ziua de Anul Nou și duminică, după Botezul Domnului.

II. În ziua dintâiu de Crăciun, după slujba dumnezeiască, să se facă mulțumită lui Dumnezeu pentru învingerea armelor înălțatului

nostru Împărat asupra potrivnicilor, pentru sugrumarea răzmeriței și statornicirea țării.

III. Iară a treia zi de Crăciun, să se facă parastas în toate bisericile pentru sufletele ostașilor împărătești și a tuturor fraților și surorilor noastre în acest război căzuți – cântându-se – în Ecteniile prevăzute: Pentru sufletele robilor lui Dumnezeu ostași împărătești și tuturor fraților, pruncilor și surorilor noastre, în războiu căzuți.

- A.N.B., Fond *Oficiul parohial ortodox Josenii Bârgăului*, d. 245/1849, f. 12.

45

Rodna, 11 decembrie 1849

Umilită Înștiințare

După porunca Administraturii Vicarești din 18/11. pentru darea relație, pentru veduve, al căroro bărbați s-au omorât sau chilăvit de Insurgenți – eu am arătat încă în 28/11., cu expediția companii, nu știu pricina împedecari, și iare după urgenție, umilit aret cum că în Rodna de acel feliu de veduve nu-s, afafe de 3, al căroro bărbați au murit firește, în Bucovina.

Adevărat sust administr. Mergie poruncile tot pe dos, eu m-am silit totuși a le împlini, afară de cea cu trămiterea tabelelor și a taxi, la care, nu numai singur m-am împotrivit, ci pre mai mulți i-am dojenit a nu trămite, că n-or fi încă de lipsă, până la altă rânduială.

Rodna, în 11/12 1849

Clemens Lupșay

Paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 17, f. 33

46

Salva, 12 decembrie 1849

Prea Onorate D-le Vicarie,

Dupe Înalta Orenduială a Excellenții Sale Domnului Civil Gubernier baron de Wohlgemuth, în Parohia Salva nu se află veduve

lipsite, a căror berbați i-au omorât Rebelli; la intrarea lor au împușcat pe căprarul Peter Sari, a cărui soție are cu ce trăi; și la ieșiera lor, pe Grigore Sârbul, a cărui babă îndestulită poate trăi.

Aceasta aflându-le, remân și sunt a

Prea Onoratului Domn Vicariu

Salva, 12 dec. 1849

Supus serv., P. Pavelia, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 35.

47

Monor, 19 decembrie 1849

Prea Onorate Domnule Vicarie,

În urma mult prețuitei cercări Vicariale din 5 a.c. nr. 138, am umilintia a face pofta relațiunii, cu acea băgare de samă, că mai întâi acele lucruri voi să le pui, care de obsce la toate satele din această Legiunc fiindcă aici în Monor, s-au întâmplat și alte multe fărădelegi și tiranii prin unguni făcute, care numai în unele sate, în Regiment și mai ales la întâia și a doua companie s-au întâmplat.

1. (...) Nimic n-au avut ungunii în Monor sfânt și curat, mai ales din 28 februarie a.c. jucând o rolă înfiorătoare de a se și spune, precum și la mai multe fecioare le-au răpit verguria și la muierile cele măritate, curățenia prin silă și tiranii, drept care pricină, o muieră au și murit, și numai acele muieri tenere și fete au scăpat curate de unguni, care prinzând de veste când venea ungunii, sau cu trecerea, sau în alt tipu, prin Monor, fugea prin păduri și satele vecine.

2. Besereca au spart și prădat, cele sfinte le-au călcat în picioare, veșmintele spre serviciul Dumnezeiesc destinate, parte le-au luat, precum și vasele cele sfinte, parte sfâșiate și călcate în picioare le-au lăsat, pre Atotputernicul Dumnezeu și toți Sfinții i-au înjurat și batjocorit.

3. Pe oamenii bătrâni, slujii în taberi, fere vină i-au pușcat, chinuit și străpuns cu baionetele, sdrobot la fălci și la trup, întru cele mai înfiorătoare grozăvii și-au dat sufletul, ba și cadaverile acclora mulți le-au sdrobot; mulți, parte mai greu, parte mai ușor răniți, cu fuga, dintre dânșii au scăpat, dintre care unii au și murit, iar alții s-au vindecat; câți bătuți și batjocoriți năcăjesc în lume până astăzi.

Însemnare: Pe cantorul Petre Neagoș fere vină pușcându-l din josu de Teaca, fere judecată, multe grozăvii amenințătoare celuia ce-l va îngropa. Asemene fere judecată au pușcat pe fiul preotului Ioan Pop, administratorul St. Ioanci, care încă se află cu locuința în Monor.

Aceste umilit consciencioase referindu-le sunt
A Prea Onoratei Domniei Tale
cel mai supus,

Petru Tanco, paroh
Monor, în 19 dec. 1849

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 17/1849, f. 36.

48

Năsăud, 27 decembrie 1849

Nr. 172 Naszod, in 27 Decembr.s, 1849

Fraților!

Toate satele din acest Regement fură amar cercate de insurgenți, însă nice unul ca Naszodul, patimile care acești sermani le-au suferit din Ianuarie, până în Iunie, nu să pot descrie. Nu numai i-au despoiat de avere hrănitoare, dară și casiile le-au prefăcut în cenușă.

Și acela a avarului suflet numai o scântee de dragoste frățească el încăldește, trebuie să aibă compătimire. Cerindu-li-s-o în Dominica trecută înaintea poporului cum că statul, din multe cause, nu poate adiutori tuturor prin resbellu civil păgubiri; nu rămâne altă decât de acest vandalism cercari puțini și nu așa tare asupriți, aceia să întindă mânc de adiutoriu celor rămași fără locuința, și oare cine trebuie să înceapă?

Mi să pare că accia clasă de oameni, care predica:-care voiți a vi să face, faceți și voiu-deci dacă vi să poruncește Cantorilor și Feților de la a 3-a Companie până la a 12-a C[ompanie], luând afară pe cei din Fieldru și din Rebrășioara, fără de deschinire, a rebovi sau ba, iaste Dascăl de țară, sau ba?, ca până în sfârșitul lui Februarie anul 1850 să aducă on lemn de 4 stânjini și în măsurare de lung, și de 8,10 țealc de gros, să-l aducă aci în Naszod, și fratele Lazaru i-l va lua în samă – care nu va plini să știe că se va depărta fără judecată din serviciul bisericesc...

[iară cantorii și feții de la companiile Monorului și Budacului fiindcă sunt în depărtare, vor ajuta cu bani sau bucate cel puțin 2 merțe grâu sau mălai, iarăș până în timpul hotărât.

Dară noi preoții, servitorii aceluia care cu fiecare neputincios a avut milă, ce să facem? Avem doi frați, cei mai vrednici din acest vicariat bătrâniți în zile și în via Domnului strădalnici lucrători: Fr[ății] preoți de la Rebrîșoara: Grigore și de la Feldru: Ioan. Sciți ce jalnică ursită i-a întâmpinat. A ajuta pe acești doi, în mod nevinovat la această stare deveniți, dragostea frățească și creștinească ne îndatorește. Deci vă sfătuesc și îndemn la aceasta întrebându-i mai întâi de ce ar avea lipsă: de lemne sau piatră? Cei de la companiile Tihei, Rocnei, Sângeorzului și Feldrului pot ajuta pe Fr[atele] Ioan cu lemne, piatră sau bani de ce ar avea lipsă; iar de la a Năsăudului, Telciului, Zăgrii și a Mocodului pe Fr[atele] Grigore, și cei de la a Monorului și Budacului fiind depărtate, în bani cel puțin unul 3-4 fl[orini] arg[int] pe care va voi. Începutul îl fac eu, și frații amândoi să lase a li se aduna câte o mierză de peatră pe contul meu, și dacă se va strânge, sau și înainte, să-mi facă prețul cunoscut, că bucuros voi plăti.

În Brașău și Cernăuț se tipăresc două Gazete în limba română; prețul primei e pe un an 8 fl[orini] ultimei 10 fl[orini] arg[int]. De inimă patriotică, amor cătră literatură precum și a sa cultură însuflețiți fiind mulți români, voiși se abonează; numai noi aici ne-am retras și nici am voit a ști ceva din evenimentele recente, macar că nici într-un ținut al Transilvaniei se află atțe școale ca în acesta. Să facem, Fraților, de rușine pe aceia cari ne aruncă cum că noi numai din acea cauză nu ne abonăm, căci nu avem batăr idee despre emolumentul ce aduc foile omenimei. Unuia îi cade greu, dar tuturor de la o companie, nu; deci așa să facem.

În unele sate s.au început școalele, în altele nu. Unii preoți le mai cearcă când și când, alții de fel nu. Vă dojenesc ca să băgați seamă de aceste națiunei atât de folositoare institute. Străduiți-vă a planta în fragedele inimi morala și religia, fără de care omul e fiară sălbatică.]

Al Frățici Voastre

gata spre servire

Macedonu, vicariu m.p.

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, nr. Inv. 1561, f. 34; Publicat într-o variantă mai extinsă (inclusiv partea de la alineatul patru până la sfârșit

care este în paranteze drepte) de Virgil Șotropa, „După Revoluția din 1849“, în *Arhiva Someșană*, 7, 1927, p. 10-11

49

Năsăud, 5 februarie 1850

Nr. 235 Naszod, 5 februarie 1850

Fraților!

Excelenția Sa Domnul Supremu Comandante a Armatei Împărătești în Ungaria, Baron de Hainau, pătruns de jalnica soartă a acelor soldați cari în trecutul nefericitul Resbell au pierdut vreo mână, picior sau altminterile chilăvit și renit s-au făcut cu totul invalizi și nehamnici a-și câștiga pâinea cea de toate zilele, au hotărâtu părințește a rădica o fundaciune prin collectu, din cari acești bravi să capete ajutoriu.

Această întreprindere fuse sprijinită de toți officiri civili și militari, de preoțime și supuși de mireni din întreaga Monarhie- Și Excelenția Sa Domnul Civil și Militar Gubernator a Transylvaniei, în nădejdie cum că și clerul Român, dinpreună cu poporu din astă Patrie vor îmbrățișa și dupe puțințe sprijini, provoacă Consistorile ca prein Preoții subordinați să se îndemne poporu a confera cât de pucinu, spuindu-i că și cea mai mică deruire cu cuvintie mulțumită să va primi, și prin Jumale publica.

În urmarea acestii pre îndurații prevocaciuni, venerabilu Consistoriu prin ordinaciunea din 19 Ianuarie Nr. 309 primite în 1 Faur de minc, întreg clerul din Dioceză, ca atâta dânsu, cât și poporu se conferese, după putere.- F[rățiile] V[oastre] pregătind poporul mai nainte în vreo Duminică sau serbătoare, prin cetirea acesteia în biserică, veți face collecte în 2 Duminici în 17 și 24 a.c. c[alendar] n[ou] și atâția ce se va căpăta de la popor, cât și ce vor da deschilinit, persoanele biserici, feții și Cantori, precum și F[rățiile] V[oastre] să se trimită prin feți, însemnându-se cât au dat poporul și cât au dat feți, Cantorii și Preoții, pe 1 Martie c.n. pe 9 ciasuri antemeridiane au negreșit a se afla la Vicariat; care este mai convins despre mărinimozitatea F[rățiilor] V[oastre] și a poporului, decât să se îndoiască despre deplina învoire, cu atât mai tare, ce noi fiind Soldați, știm mai bine prețui și socoti necazurile cu care acești Invalizi au a se lupta și prin urmare, ca împreună competitivitori de

și amar de împotriviți Insurgenți cercetați, bucușori am întinde mână de ajutor.

Prin citata Ordinațiune consistorială se rânduieste ca în 19 să se ferecească Sf. Liturghic, pentru mulțumite cătră D-zeu pentru învingerea armelor Împărătești, citindu-se Psalmul „*Merite întru cei de Sus lui D-zeu*”, iare în 26 c.vechii, să se slujiască Sf. Liturghie pentru aceia care în trecutu rebellu civil, în apărarea cauzei drepte au căzut făcându-se prohod și ectenie, să să zică „*Odihnește Doamne sufletele robilor tei ostași care au picat în bătaie*”. Ca la acestea serbiri să fie poporu de facie, veți requira atâția judi satelor cât și pe D[omnul] C[o]m[an]d[an]t. de Divisie, ca să facă a merge cu mic, cu mare la biserica.

Macedon Poppu, vicar

- A.N.B., Fond *Oficiul parohial greco-catolic Budacul de Sus*, reg. inv. Nr. 27, f. 9-10

50

Năsăud, 14 iunie 1850

Nr. 413 Naszod, 14 Junij 850

Onoraților smeriți Frați

Veți ști prea bine Casele F-lor Parochi din Rebrisoara și Földra a fi aprinse de Rebelli-noi nu suntem în stare de tot a-i despăgubi, putem însă durerile iscate din asta nenorocire a le mai alina. Aciasta au făcut-o uni frați încă în 2 August a[nul] t[recut] cu ocasiunea datului circularu de fratele Grigore contribuindu puțin, nevrându cei mai mulți a sci ceva, cât s-au căpătat atunci, fiind de tot puțin au remasu la fratele Grigore și fratele Ioan de la Földra nu s-au împărțit, și nici că să se pute, că nimica nu să poate împărți.

Fraților! Oare aciasta Demândaciune a fundatorului creștinismului, pe cine îndatorește mai înainte?-pe Preoți? Cu ocasiunea altu Circularu v-am fost provocat a ajuta pe arșii Nasodeni cu ce veți pute.-Inse oare mișcatu-sa cineva?- Feții și Cantori au adus câte o barmă, care dându-se acum arșilor, de tălpi și cununi, mulțiemesc. Uni frați de la compania Budacului și a Monorului au trimis câte un Florintu – Împărțășitori au mulțumit cu lacrimi. Inse preoții de pe Valea Someșului au arătat o inimă împicrită, măcar toți sunt avuți.

Și oare care-i cauza?

Mamoșul învârturește inimile. Ca să nu aibă compătimire cu necazu altuia, ba astupă urechile ca să nu audă suspinurile și le tremură mâinile, ca să nu întindă mână de ajutoriu.

Dare se credu că și cu desciderea acestui collectu, pentru un frate, care cu lăudabilă și zdravină libertate totu deauna în asiminea casuri au fostu conferatu, încă veți fi așa de virtuozii?

Departu să fie! O dulce nădejde mă hrănește cum că, fiecare, în băgarea de seamă a îndelungatei sale și zeloasei serviri în via Domnului, a necazurilor nevinovat răbdate, a sărăcii la care în uliție l-au adus, bucuros va da și, în aceiaste convingere, provoc pe Parohi Capellani, Cantori și Feții ca aducându-și aminte de nestatornica norocirei, aducându-și aminte că și lui i se poate un asemenea întâmpla, se confereze după puținție și collectia să o însemne în aici alăturata consignaciune, pe 26 Junie Calendariu Vechiu se-l trimiță negreșitu încoace.

Macedonu m.p. Vicariu

- A.N.B., Fond *Oficiul parohial greco-catolic Budacul de Sus*, reg. inv. 27, f.18

51

Mocod, 9 iulie 1850

Pria Onorate Domnule Vicarăș!

După orânduiala Santului Consistorium și Ono[ratului] Scaun Vicarășiescu din 31/19 Juli 850 Nr. 481, unde se poruncește a areta punctalita toate acelia care în Orânduiala Sântului Consistorium alfabilice s-au pus.

La aceiastă Biserică a Parohii Mocodului nu-i nemic stricat, jefuit, precum nice pângărit lucrurile cele sfinte.- afară de aciasta, cu vinirea Bătălii la MOCOD, strămutându-se din Biserică Mocodului cele sfinte, și haine bisericesti in Neseud de acolo s-au jefuit toate de rebeli Unguri, cari însă rescumpărându-le înapoi cu 20 fl.w. de la D. Pensionat Leutenant ANTON nu s-au aflat a fi mai mare pagubă, de cât staoa, nisce tocoveție și pecetariu Parohii.

În parochia aceasta n-am putut simți se domnească Veneria precum nice bolnavi de aciasta boală nu sciu să fie; despre care lucru adeverescu Pre O[noratului] Scaun Vicarășiescu.

Mocod, 9 Julie 1850

Leon Vertik, m.p. parochu

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 1

52

Năsăud, 31 iulie 1850

Nr. 481 Naszod, în 31 Julij 850

Fraților!

Prin alta orenduială Consistorială din 4 Julie Nr. 7 05 se poruncește a se referi:

- a) câți și cari Preoți din fiecare tract au căzut jertfă furori Rebellilor?
- b) Câte și cari besereci și altare prin aceia s-au dărâmat și stricat?
- c) Luat-au veștminte bisericești, vase, cărți și în ce prețiu?
- d) Necinstit-au și pângărit-au locurile cele sfinte prin lucruri necuviiioase și unde?

La acestea puncte are fiecare, până în 16 august cal.nou, însâmbe întâmplările ce s-au întâmplat,-au nu – negreșit a răspunde.

Macedonu, m.p. Vicariu

- A.N.B., Fond *Oficiul parohial greco-catolic Budacul de Sus*, reg. inv. 17, f. 21

53

Mititei, 6 august 1850

Al Rodni Domnule Vicariu!

După Înalta Orenduială Consistorială din 4 Juli Nr. 705 să răspunde:

- A) pe mai jos iscălitul numai de 4 fl. C.M. l-au jefuit, l-au bătut legat, cînuit, dus în Șvarda la Naszod apoi cu greu scăpat
- B) la Biserica Mititeului n-au stricat, nice n-au luat
- C) veștminte, vase, n-au luat

În boala Veneriu nu-i nime în parohia Mititeij.

Despre care umilit răspunde

Mititeij, 6 Aug. 1850

Ioan Vertiku, administrator

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 3

54

Salva, 10 august 1850

Prea Onorate Domnule Vicarie!

După mult onorata poruncă a prea Onoratului D. Vicariu sub Nr. 481 următoarele vin a se areta de Rebelli stricate:

1. la Sf. Biserici nimic n-au stricat;
2. veșminte, cărți s-au altceva n-au luat;
3. un blăstămat s-au suit în podul Beserici de cătră Nesseud unde s-au isprăvit lipsa trupească.

Salva, 10 August 850

gata spre servire
P. Pavelea paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 29

55

Mureșenii Bârgăului, 11 august 1850

Mult Cinstite Domnule Vicariu!

După Porunca din 31 Julie 850 No. 481, răspund așa:

- a) pe mine m-au ferit milostivul D-zeu;
- b) Biserica noastră de rebeli Unguri s-au predat și stricat;
- c) Ducând fātu cu Cantoru într-o ladă ce au fost mai bun a bisericii la munte, acolo de cineva au venit un strajameșter cu 14 catanc, și zărind lada bisericească, o au spart și au făcut foc dintrânsa, au luat Potiriu, Discosu, Steaoa, Lingura ce de cuminecat, care toate sînt în prețiu de 75 fl.w.w., au luat din clingenbaitel 3 fl.c.m., ceile de la lada biserici, care este la Companie și pecetlariu, însă pecetlariu cunoscându-l un D.Senator din REGIN, mi l-au trimis acasă, apoi au pus pe foc un faton care l-am avut mai scump în prețiu de 70 fl.w.w.; un patrafir nou care am dat 12 fl.w.w.

Procoverele de pe vasele cele sfinte și 2 mânecari 10 fl.w.w. din ce au mai ramas în biserica au luat zelcele de la 3 cădelnițe 3 fl.; au stricat un prapor 30 fl.; Policandru din mijlocul bisericii l-au sfărmat și mai multe Icoane și Cruci și 3 ferești au stricat; Ușa la biserică și funiile de la clopote, au mai luat și 3 sfeșnice de aramă, 3 feeț de masă, de pe Prestol

2 cindea de șters, 3 mătăni de pe Ierteșanie și Strane, care toate să fie în prețu de 40 fl.w.w

Toate numa la paguba biserici este 247 flw.w. 30xv.

- d) au necinstit insurgenți lucrurile cele sfinte pușcând în biserică și începund cu panganețu icoanele din biserică.

Moroscheny, în 11 August 1850

Grigore Rusz paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 8

56

Bistrița Bârgăului, 11 august 1850

Vredniccului Domn Vicariu a Rodni!

Prin Porunca fila din 31 Julie 850 Nr. 481 sunt îndatorat a răspunde!

- pe mai jos iscălitul l-au ferit Milostivul D-zeu prin fuga în codru de n-au pătimit cu rebelii nemicu, numai casa și ce au fost împrejuidi ei, adecă în prețiu de 300 fl. m-au păgubit;
- Toate a Beserecei le-am luat cu mine, și așa nu mi-au stricat Rebelli nici luat nemica, numai cadelnicia, aceia am uitat-o în tinda Beserecei și nu am mai aflat-o; prețu-i au fost de 5 fl. argint;
- Spun oamenii că au suduit Beserica și pângărit și alte necinstiiri, dare cu nu știu nemica, nici n-am văzut.

Borgo-Bistritzia, în 11 August 1850

Cifor Csoanca, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 10

57

Mărișelu, 11 august 1850

Din parohia NOȘFALEU au cezut jertfe furori Rebelliloru Parochu MIHAI POP, pușcat în Claudiu.- De biserici și de cele sfinte nu s-au atins.

Nușfaleu, în 11 august 1850

Iacob Pop, paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 13

58

Leșu Ilvei, 12 august 1850

La

Pre Cinstita Vicarășie!

În 6 Ianuariu 1849, când rebeli unguri au intrat în stația Lesch ca să scoată 7 tunuri care era puse de C[institut] Regiment în depoziție pe hotarul acesta – la care Vorspone au pus 4 Boi și 2 Cai a mai jos iscălitului, cu care au dus tunurile de aici până la Iaad și cu așa grabă mânându-i – cât minteni după întoarcerea de la același Vorspan mi-au perit un bou și un cal, despre care întâmplare am dat și la Cinstitul R[e]g[im]en[t] în scris acuma cu prilegiu luării în sus a pagubelor fecute prin Rebelli în ceastă stație.

Lesch, în 12 august 850

Anton Malaiu m.p. Paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f.13

59

Șieut, 12 august 1850

Cinstitului Vicariat!

Din porunca țășită din 31 Juli 850 se arată cumcă în vremea Rebelelor, s-au întâmplat adecă:

-Veșminte nu s-au luat – nice vase – fere o carte PREDICA DESPRE DESERTAȚIUNI, care a fost la granițieriu MAXIM GOTTLA

din Șieutu, care o luat spre cetire la sine acase, apoi aflându-o singuri o țipară în foc, care este în Prețiu cu 6 fl.w.w.

Și pecetlariu Biserici, care-i în prețiu 17 fl. 30xv

KIS-SAJO în 12 August 1850

Gregorie Brota paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 15

60

Tiha Bârgăului, 13 august 1850

Reverendisme Domine Vicarie!

Borgo-Tiha în 13 August 1850

La demandaria din 31 Juliu a.c. N. 481, am a referi trecând puncta 1-e: cum că Biserica au remas nesticată de Insurgenți, înse au sfârâmat 6 icoane de glajă în prețiu de 30 fl.. altele de lemnu au fost strepunse cu baionetele mai ales prin ochii chipurilor. 2 prapore unu nou, în prețiu de 9 fl. argint și unu negru mai vechiu, în prețiu de 4 fl.; 1 falon de mătase vechiu, 1 stiheriu de carton vechiu și tri pocavețic nouă, laolaltă facu 6 fl. argint. Psaltirea 2 fl., Extras din Noul Testament 4o xv. și carte de catichiseție iară 40 xv., apoi un tomu din cărțile lui BOBB despre deșărtăciunea în pustiu, iară 2 fl. toate la olaltă socotite facu 48 fl. și 20 xv. în argint.- Afară de această daune, apoi sau și hâzit în biserica, iară după aceea apropiindu-se Pascile din anul 849. Iara ei au curățit și au servit popi papistași de a lor in Biserica.

Uitasem se informez pecetlariu 3 fl. și KLINGEN BENTELE de 2 fl. – așa dauna Bisericeii din Tiha constată prin rebelli, 53 fl. și 20 xv. argint. Celelalte s-au mântuit.

Încătu-i pentru venerie, fiindu că acum nu este în prețiu visitarea poporului ca mai nainte, nu se scie cine este pătimașiu de venerie, cu acestu feliu de bolnavi pe noi nu ne chiema, nici am putut da peste de acești în sat. Boala este cam domnească, de când s-au depărtat domnii și catanele de aici, s-au dus și ea cu ei. Totuși, pot doctorii să scie mai bine decât preoții, cari n-au treaba cu ast feliu de boale.

G.Moisil m.p. parochu

- A.N.B., Fond Vicariatul Rodnei, dosar 27, f. 16

61

Monor, 14 august 1850

La Pre Onorata Vicarașie!

Monor, în 14

August 850

La Circulariu sub Nr. 481, din 31 a.l.t. am umilit a face însciințare:

- A) Parochul din această Parochie fuse rănit cu 5 gloanție, în depărtare de 5-6 pași; înse prin Providinția D-zeească din mijloc aproape la 30 Rebellanși, cu fuga scăpasă la Viația.
- B) La Biserica de aci au spart ușa și podu deasupra și au luat:

1. *Veșminte:*

a) 1 rend de haine negre de Mangestie	prețiu 30 fl.
b) 1 falon de mătase curat	40 fl.
c) 1 stichariu de pergat	5 fl.
d) una fația de mase de in cu forme, cumpărată de la toți	

2. *Vase:*

a) DISCOSU ZVESDA (STEAOA) și lingurița de cuminecat	5 fl.
b) aservatoriu cu Sf. Cuminecătură pentru cei bolnavi	20 xv.
c) 5 cadelnița	4 fl.
d) 2 sfeșnice de tompas	5 fl.

3. *În cărți de beserica:*

1. au stricat, rupt și prădat multe hârtii din Biblie și așa nefolositoare au făcut, acăria prețiu	24 fl.
2. o carte liturgic	1 fl. 36 xv.
3. a stricat părății la TRIOD, care se poate lega cu	3 fl.
4. bani gata din lădiția besericeii au luat, stricând lacata:	56 fl.

- C) a) Icoanele de prin casi mai alesu în MONOR în care era chipu Domnului Christos și a Preacuratei Vergure Maria l-au stricat și călcând în picioare cu respicare: *acestea-s D-zeu rumânilor!*
- b) au umblat cu patrafiru în grumaziu batjocorind religia;
- c) au pușcat la GLEDEN într-o cruce de peatră la semn;
- d) la MONOR crucile de prin hotaru le-au tăiat cu securea și le-au doborât la pământ;

- c) doo muieri la MONOR fugind de frica a doi călăreți în podu beserici, au mers după dânsule și spărgându-se podu de scânduri arcuat, au căzut pe altariu (pristol) și așa se arată o liturgie care era pe pristol, cruntă;
- f) au pușcat în țintirimu beserici asupra unor oameni care deși plângeau pe morții sei cei moviliți câte 12 într-o groapă și alte multe necuviința au făcut, într-u atâta cât, după cunosciința curată se poate zice că anumit rebelli din așa numitu JENEI CSAPOT au fost mai crânceni și mai cruzi ca atheistul lui ROBESPIER din Francia.

La Beserica Gledinului nu s-au furat nemica.

A pre O.Vicărășii

Întru toate ascultătoriu

Petru Tanco, paroch Monorului și Int.

Adstr. Gledenului

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 18

62

Budacul de Sus, 16 august 1850

Reverendisime Domine Vicarie!

Spre împlinirea L. Porunci din 31 Julie a.c. nr. 481, arc Subscrisul a face umilita Înștiințare la datele întrebăciunii, adecă:

- a) Subscrisul ca Parochu în timpul Revoluții avu norocire a-și mântui prin fugă a sa persoană nevătămată de mâna Insurgenților
- b) Beserica togma nu s-au stricat, nice altariu, înse:
- c) Din veșmintele Bisericești au luat:
 - 1) un falon nou cu un anu mai nainte cumpărat cu 24 fl. C.M.
 - 2) o parăche de Mâncări noao cumpărate cu 3 fl. 30 xv. C.M.
 - 3) o parăche de făclii albe groase în prețiu de 3 fl. C.M.
 - 4) bani gata bisericești: 62 fl. 24xv C.M. i-au luat din mâna curatoriloru SIMION PAPP, MITROFAN STEGERIAN și fetu GRIGORE NISTORU, care togma atunci după porunca subscrisului, i-au fost scos numiți curatori din lada Biserici, în nădejdia că mântuindu-să

cu fuga, vor putea mântui și bani, însă dâștii togma cu bani în mână căzură în mâna husarilor lui KOSUTH și fură jefuiți.

- d) sfânta Cuminecătură a Bolnavilor o au vărsat pre jos și o au călcat cu picioarele, apoi Cărțile, Scrisorile și veșmentele, și toate uneltele Beserici le-au aruncat și le-au împrăștiat pe jos și au duhănit în Beserica, căci pe masa și Altariu au lăsat o furcitură de tobacuri.

Budac, 16 August 850

Ioan Stephanu, parohu

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 24

63

Rebrișoara, 16 august 1850

Pre O. Dominule Vicares!

După Orenducala Ve. Consistorium din 4 Juli Nr. 708 vă referezu cumcă umilit subscrisul în 22 Julu 849 au căzut jertfa cu toată averia, aprins de Rebelli, scăpând numai cu viația.

Și Beserica tot atunci vrând a o aprinde, au și aprins-o, însă depărtându-se, prin mișlocirea unor fecăttoriu de bine s-au stins și așa au scăpat, iară Cărțile, Biblia, 1 Apostoleriu, fiind în casa mea, dinpreună cu celealalte, cenușie s-au făcut.

Rebrișoara, în 16 August 1850

Grigor Popp m.p. paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 26

64

Galații Bistriței, 7 septembrie 1850

Cinstite Domnule Protopop al nostru Stepenitori!

De ai făcut vro bunătate cu cineva și ai scos de-n necazi pre cei asupriți fere de vine, mai fe o bunătate și cu doi cinstiți Perinți Călugări, care sînt moși de strămoși lor din GALAȚI și din oameni de omenic care togma fruntea oamenilor sînt și până astăzi rudeniile Domniilor sale și au fost dus de Prunci micuți en Menestirea Neamtzului și auzind ce

am pecit en ARDELI noi și cum ne-au omorât pe o samă dintre noi, avend unu taike și frați și surori, celălalt uncheși surori și neamuri și au auzit că pe mulți cu Răzmărița i-au omorât, au venit să vază care trăesce și care nu și se știe de-s morți, să facă după dâșii cele plăcute lui Dumnezeu, și au venit pe la BILBOR până ce au intrat aici la KUEȘDI pe MUREȘ, acolo i-au arestăluit și i-au ciufulit on darab de vreme, apoi i-au trimis la GURDȘII, acolo iare i-au necăjit on derab sași aceia care-s komisari, en zadar am trimis noi, satu Galatz tot chezășie cum că ori în ce fel știm face pentru dâșii, totuși numai în zadar ne-au fost rugarea, n-am sporit nimic; de acolo, dacă și au emplenit sași voia și n-au fost porunce de nicăieri să-i cie sub paze și i-au legat într-o case unde era nești curve roabe și i-au enchis cu lecate, ca pe robi cei de perit.

Denșii au enceptut a plânge și a se ruga să facă o bunătate se-i mute din locul acela, că la dâșii nu-i slobod a fi cu acela feliu de persoane, măcar cât s-au rugat n-au vrut sași nice să știe de aceia, încă și-au bătut joc de denșii și le-au vorbit vorbe de acelea de care n-i rușine a le scrie așa vorbe scârnave, i-au suduit sași de Arhanghel și i-au fecut res de denșii, apoi au sosit acasă și acuma șed de 2 săptămâni, acuma vreau iare a porni en drept la menestire, acuma ei e plecat la Bistrița, pentru aceasta noi săteni ne rugăm ca se facă Domnu Protopop o scrisoare la Prea Luminatul nostru Domn Episcop Andrei Șaguna, ca să facă un părintești ajutoriu să se poată duce în drept la Sfenta Menestire, că-i cuprinde iarna și, fere de aceie, nu-și pot plini cele endatorate rugăciuni pre cum se cuvine.

Dat GALATI, 7 septembrie 1850

Remenem de bine voitorii ai Domnului Protopop și serutăm menele

Vezi Domnule Protopop cu ce mulțumesc stăpânitorii noștri sași pentru binele care ni l-au făcut numai astă iarnă, câte cărți ne-au dăruit la Sfintele Biserici Sfenta Menestirea Neamțului.

- A.N.B., Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, dosar 249, f. 1

65

Șieuf, 29 octombrie 1850

Consignație

Peste în anul 1849 prin Insurgenți împușcatele individue

Vremea omorării			Numele și porecla morților	Vârsta om	Știrile Personale	Orfani		Insemnare	
						Feciori	Fete		
849	Mai	20	Ion Berteșan	38	Căsătorit		2	au murit în Csemowitz, în spital	
	Sept.	10	Ignat Bucilă	28	-	-	-	au murit în Dees, în spital	
	Mart	1	George Dumbrevean	30	June	-	-	prin insurgenți împușcat	
		1	Iuon Derja	60	„	-	-	cu Patent prin insurgenți împușcat din Rușcior	
		1	Gabriel Dumbrava	16	„	-	-	prin insurgenți împușcat	
		1	Vasile Georg. Dumbravă	18	„	-	-	„	
		1	Ion a lui Ion Puika	40	„	-	-	„	
		1	Toader Suci	80	Căsătorit	-	-	„	
		1	Pavel Kottok	48	„		3	2	„
		1	George Bogițea	60	„		1	1	„
		1	Necita Kâmpan	80	„		-	-	„

1	Petre Soimușan	38	„	-	1	„
1	Ștefan Diak	68	Veduv	-	-	„
1	Ilie Butta	70	Căsătorit	1	-	„
1	Toader Tamba	80	„	-	-	„
12	Gregore Șoimușan	22	„	-	-	prin Insurgenți împușcat, tăiat și în apă înnecatu
1	Parasceva Oanea	45	„	-	-	prin Insurgenți împușcat
	Summa: 17					

Sig. Kis Sajo în 29 oct. 1850

Stephan Șoimușian
paroh

- A.N.B., Fond *V icariatul Rodnei*, dosar 27, f. 32.

66

Parva, 29 octombrie 1850

Însemnare

Peste acia granițari, cari în Revoluția trecută au în Batac, au Spitaluri au murit

Numele satului	Numele și porecla morților	Locul morții	Feliul morții		Copii	Holtei	Însurați	Însemnare
			în focu	în spital				
Ionn Popp	Pesta		-	1	1	-	1	
Ionn	Rebra		-	1	3	-	1	

Rebra	Vartholomei						
	Ionn Scriidon	Sz. Regin	1	-	3	-	1
	d-to Babași	Dobrițin	-	1	-	1	-
	d-to Shocore	Bohnia	-	1	-	-	1
	d-to Floare						1
	Iacob Kapotha	Dobrițin	-	1	2	-	1
	Ipolith Nathy	Sz. Regin	1	-	-	-	1
	Maxim Gajia	Salva	1	-	-	-	1
	Necita Csocan	Mocod	1	-	-	-	1
	Ionn Domsci	Pesta	-	1	1	-	1
	Lupu Madalian	Galiția	-	1	-	1	-
Dumitru Bohay	d-to	-	1	-	-	1	
Parva	Grasin Scurtu	Szolnoc	-	1	-	-	1
	Dumitru d-to	Bochnia	-	1	-	1	-
	Maftai d-to	Kalveischen Burgu	-	1	-	1	-
	Pfilimon St.Georzan	Pesta	-	1	-	1	-
	Karpp d-to	Sz. Regin	1	-	-	1	-
	Kondrate Birthe	Bohnia	-	1	3	-	1
	Petre Scurtu	Sz. Regin	1	-	-	1	-
	Ionn Salagian	Bălgrad	-	1	-	1	-
	Grigore Lupp		-	-	-	1	-
	Summa: 22	-	6	1 4	13	9	22

Sigl., Parva, în 29 octobris 1850

Sângeorgsan, paroh

- A.N.B., Fond Vicariatul Rodnei, dosar 27, f. 34.

67

Tiha Bârgăului, 30 octombrie 1850

Însemnarea

Omorâților prin Insurgenți în resbellu civil ano 1849 și a morților prin spitaluri din stațiunea Borgo-Tiha

Annu 1849	1 Martie	Vortolomei Corca – Dascăl	Tăiat și împușcat
„	„	Toader Șut	Tăiat cu sabia și străpuns cu baioneta
„	19 Iunie	Ioan Ilie Beșia	Împușcat de rebelli
„	„	Anisia Vortolomei Rațiu	„
„	„	Maria Osan – veduvă	„
„	April	Grigore Socina	din cauza maltratării au murit
„	3 November	Toader Moroșan	au muritu în spital din Bistrița
„	1 Maiu	Dumitru Lucin	au muritu în spital din Câmpulung

Summa: 8 persoane

Borgo-Tiha, în 30 oct. 1850

G. Moisil parochu

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 41.

68

Rușii Munți, 28 decembrie 1850

Însemnare

Peste granițari carie în Revoluția trecută au murit în bătaie, sau spitaluri sau acasă s-au omorât

Numele Granițiarilor	Însurat	Holtei	Locul unde au murit	Numele pruncilor	Prunci	Prunce
Iacob Negruz	1		Omorât de insurgenți acasă	Palagia Nastasia Ioan Csirilă	1 1	1 1
Simion Vențul	1		Omorât de insurgenți acasă	Ilie Grigore Condrate	1 1 1	
Ioan Halitze	1		în Galiția	Elisafta		1
Pavel Russ	1		în Galiția	Filimon Marie George Rahila	1 1	1 1
Simion Bumbul	1		Omorât de insurgenți acasă	Marie Dionisie	1	1
Vasile Malovy			Omorât de insurgenți acasă	Larion Necita Ioan Filip	1 1 1 1	
Ioan Ilovan	1		Omorât de insurgenți acasă	Danilă Nicolae Ioan	1 1 1	
Ignat Botta	1		d-to (-,-)	-	-	-
Ioan Busdugan	1		d-to (-,-)	-	-	-
Filip Mare	1		în Galiția	Rahila		1
Ioan Petrinschel	1		Omorât de insurgenți acasă	Marie Christina Simion Nastasia Ioana Grigore Filimon	1 1	1 1 1 1
Ioan Arsente Diak	1		de insurgenți acasă	Matsinika Pavel	1	1
Ioan Banulets			Omorât de insurgenți acasă	Simion Ioana	1	1

Vasile Ilovan	1		Omorât de insurgenți acasă	-	-	-
Gavril Sderie	1		De insurgenți omorât acasă	-	-	-
Nicolae Moldovan	1		De insurgenți omorât acasă	Ioana Dimitrie	1	1
Iacob Kosarcă	1		în Galiția	Nicolae Mihail	1 1	
Simion Diak	1		De insurgenți omorât acasă	Necita Fillip	1 1	
Flore Boary	1		De insurgenți omorât acasă	Gafina Domnitza Mihail	1	1 1
Marie Ioan Boary	1		De insurgenți omorât acasă	Toader Pantilimon Ilie Rahila Fironika	1 1 1	1 1
Necifor Botta	-	1	d-to			
Ioan Foldrihan	1		d-to	Iacob	1	
Dionisie Foldrihan	1		De insurgenți omorât acasă	Grasin Ioana	1	1
George Sderie	1		în Ungaria	Rahila Maria		1 1
Mihăilă Pistorina	1		De insurgenți omorât acasă	Csirile Stephan George	1 1 1	
Stephan Deky	1		Omorât acasă	Ioan	1	

Filip Ilovan	1		De insurgenți omorât acasă	Ioan Gavril	1 1	
Erimie Deky	1		d-to			
Ioan Dima	1		De insurgenți omorât acasă	Marie Ioana		1 1
Suma Laolaltă	28	1		Suma Laolaltă	37	23
	29				60	

Jeleri din mai sus numita parohie omorâți acasă

Mihăilă Macarie	1		De insurgenți omorât acasă	Ion Marie	1	1
Simion Sântioan	1		De insurgenți omorât acasă	Anisie Marie		1 1
Suma jelerilor	2			Suma jelerilor	1	3
Suma graniterilor	28			Suma graniteri	37	23
Suma totală	31			Suma totală	64	

Marosorosfalu, în 28 Decembrie 1850

Ciril Dumbravă, paroh

- A.N.B., Fond Vicariatul Rodnei, dosar 27, f. 30

69

Morăreni, 28 decembrie 1850

Însemnare

Preste granițari care în Revoluția trecută au murit în Batae sau Spitaluri sau acasă s-au omorât

Numele Granițarilor	Însurat	Holtei	Locul unde au murit	Numele pruncilor	Prunci	Prunce
Thoma Gabor	1		de insurgenți omorât acasă	Filimon Iliana Marie	1	1 1
Petre Gabor		1	d-to	-	-	-
Ilisie Grasin	1	-	d-to	Ioan Florika Ana	1	1 1
Simion Radul	1		d-to	Nastasia Savina	- -	1 1
Gavril Ionașk	1		d-to	Irina Todora		1 1
Andrey Boghothy	1		d-to	Savina Matsinika		1 1
Ioan Gabol Kostrusch	1		d-to	Cyrile Toader Vlasa Ilisie Flore Anisie Rahila Domniția Ioana	1 1 1 1 1	1 1 1 1
George Salvan	1		d-to	Pavel Marie	1	1
Grigore Gabor	1			Mihaile Toader	1 1	
Vasile Macavei	1		d-to	Floare Cyrile	1	1
Ion Precup	1		d-to	Nastasia		1
Iosip Radul	1		d-to	Flore	1	-
Summa	11	1		Summa	12	17

Jeleri din mai în sus numita Parohie

Jeler	Însurat	Holtei	Locul unde au murit	Numele pruncilor	Prunci	Prunce
Ion Gabor Iftimie	1		de insurgenți omorât acasă	Mihaile		1
Suma jelerilor	1	1		Suma jelerilor	1	
Suma granițieri	11			Suma granițieri	12	17
Suma totală	13			Suma totală		30

Monosfalo, în 28 Decembrie 1850

Ciril Dumbravă, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 31

70

Romuli, 29 decembrie 1850

Însemnare!

Preste granițieri din Parochia Romuli care au murit în Revoluția, adeche:

Iuon Ivan, împușcat de rebelli la Tău Negru, au fost însurat, prunci
n-au remas

Mitrofan Kîrstea, omorâți de rebelli

Gavrile Timotse, la Kailanu Mare, fiind ca securari în urma armetzii
rusești

Thoader Bontca - ,, -

la cel dintâie au remas 7 prunci

la cel de-al doilea au remas 5 prunci

la cel de-al treilea au remas 4 prunci

Kretsan Monitza, holtei, au murit în spital în Dees

Nicolci Kîrstea, holtei, venind acasă au murit în Parohia mea

Romuly, în 29 Decembrie 1850

Romonot Komioos, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 35.

71

Poiana Ilvei, 30 decembrie 1850

Însemnare

Peste granițierii din St. Joseph care în Resbellu trecut în Batae și în Spitaluri au murit, precum urmează:

Iuon Guszul, în Dorna spital, în 24 Martie 1849, însurat cu 2 prunci;
Iuon Scridonesy, în Iaș la spital în Galiția, în 26 Ianuarie 1849, însurat cu un prunc;

Savin Mușina, în Prund-Borgo, în Batae, în 26 febr. 1849, însurat, fere prunci

Silvestru Ursza, în Bistritze în Spital, în 29 May 1850, însurat fere prunci;

Joseph Mușina, în Sutsiava, în 12 Junij 1849, holtei, în spital;

Thoma Uretse, în Prund-Borgo, 26 febr. 1849, holtei, în Batae;

Mihail Urszul, în Bistritze în Spital, în 22 Juny 1850, holtei;

Pantelmon Zegrian, în Dorna, în Spital, în 3 Ianuarie 1849, holtei.

Afară de acești mai sus numiți, mai sunt remași în Spitaluri în tziara Croații ca Vermist [dispăruți]:

Iuon Ursza și Jakob Popp, cel dinte. holtei și al 2-lia însurat, fere prunci, care cu umilință arăt

St. Joseph, în 30 D-bv. 1850

Anton Malaiu, administrator

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 36.

72

Mureșenii Bârgăului, 30 decembrie 1850

Pre Cinstite Domnule Vicareș!
Însemnare!

Peste toți aceia Greniceri care au murit în revoluția trecută, au în bătae au în spital

În anul 1849, în luna lui Februarie au rămas în Spital în Oradea Mare, Vasile Tomoioga, nece vine acasă, nece se mai aude nemica de el.

În anul 1849, în luna lui August au murit Dumitru Moroschan, în Semiș în Galiția și s-au îngropat fără de preot, când mure cătanele de Colere!

Pentru aceștia 2, după cum mărturisesc soțiile care au fost cu ei, am scris:

850 8-bris	19	Ancidim Popp	George Nebunelia
		au murit în spital în Morosvasarhelij de boală de plămâni	

850 X-bris	24	Basilus Popp	Neculai Hangan
		au murit în Elisabethstadt de boală de plămâni	

Pentru aceștia 2 am căpătat Todtenschein de la Preoți care i-au îngropat toți au fost holtei, în vârstă până la 20 de ani.

Pe acasă nu s-au omorât nime de insurgenți.

Moroscheny, în 30 X-ber 1850

Grigore Rusz, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 38.

73

Rodna, 30 decembrie 1850

Însemnaria!

Morților prin Resbellu din anii 1848 și 1849 remași în batae, spitaluri sau omorâți acasă de Rebeli, din Parohiile Rodna Veche și Nouă

Numele			Au murit		Au fost		Au ramas prunci
Satelor	Morților	A locului unde au murit	în batae	în spital	june	căsătorit	
Rodna Veche	Simion Porcul	Chimpulung În Bucovina	-	1	-	1	2
	Onisim Cilipoi	- „ -		1	-	1	4
	Simion Grapini	Ducla, în Galiția	-	1	1	-	-
	Simion Crețul	- „ -	-	1	-	1	-
	Gerasim Cicioe	- „ -	-	1	-	1	1
	Login Popp	- „ -	-	1	1	-	-
	Thoader Flama	- „ -	-	1	1	-	-
	Vasille Șteopan	Bistritzia, în Ardeal	-	1	-	1	-
	Simion Falfa	- „ -	-	1	1	-	-
	Foca Domide	Clusziu, în Ardeal	-	1	1	-	-
	Izidor Coșarcă	Sz. Regen, În Ardeal	-	1	1	-	-
	Leon Șteopan	- „ -	-	1	-	1	1
Login Huluduc	În Ungaria	-	1	-	1	-	

Rodna Nouă	Pavel Nistor	În Galiția	-	1	-	1	3
	Ioann Grapini	- „ -	-	1	1	-	-
	Nechita Cottul	În Ungaria	-	1	1	-	-

Rodna Veche în 30 D-ber 1850
Nouă

Clemens Lupsay, paroch și admsts.

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 39

74

Ilva Mică, 30 decembrie 1850

Insemnare

Peste ostași, cari și-au perdut viața în revoluția trecute

Numele	Status		Au ramas			Au murit		În- sem- nare
	holtei	însurat	Veduve	Pruntsi		În oaste	în spitaturi	
				bărbătesci	Mulieresci			
Andrei Știopoe		1	1		2	La Mocod		
Grigore Mogin		1	1	2			în Câmpulung	
Alexa Morari	-	1	-	-	1		în Pesta	
Vasile Diac	1	-	-	-	-	-	în Dukla	
Domide Daniele	1	-	-	-	-	-	în Dukla	
Ilie Marti	-	1	1	-	-	-	au ramas be- teagu în Croatia	
Iacob Fonor	1	-	-	-	-	-	- „ -	
Ion Popp	1	-	-	-	-	-	la Bistritze	

Sigl. Ilva-Mică, în 30 Decembrie 1850

Ioanu Popp, administrator

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 42

75

Mărișelu, 30 decembrie 1850

Însemnare!

Peste morți care au murit afară în betelia sau spital sau de sine morți în timpul Revoluției

Numele morților	Holtei	Însurați și câți prunci au ramas	Locul unde au murit
Mihail Popp, paroch		Însurat, cu 1 prunc	în Clusiu pușcat de Rebeli
Nicolai Popp, cantor	Holtei	-	în robie
Toader Kostan	„	-	- „ -
Ion Moldovan		Însurat, 3 prunci	pușcat de Rebeli
Ion Vasile Kostok	Holtei	-	în robie
Gerasim Cioarek		Însurat, 1 prunc	- „ - în robie
Maftey Luca		Însurat, 5 prunci	- „ - în robie
Simeon Luca		Însurat, 3 prunci	în spital, în Buda
Toader Morari		Însurat, 2 prunci	în spital, în Pesta
Ion Moldovan Anchidim		Însurat, 1 prunc	în Hordoerka
Ion Meșter	Holtei	-	în Stanislav
Grigore Botta	„	-	Bistritz
Paul Gotria		Însurat, 1 prunc	- „ -
Ion Iosif Moldovan		Însurat, 1 prunc	- „ -
Ion Zegrian	Holtei	-	în Tiaca, pușcat de Rebeli
Grigore Stupari	„	-	în spital, în M. Vasarheli
Suma	<u>8</u>	<u>8</u> <u>17 prunci</u>	
	16		

Signatum, Nagyfalu, 30 Decembris 850

Iacob Popp, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 43.

76

Măgura, 30 decembrie 1850

Însemnare

Morților din parohia Măgura în Revoluția anului 848-849

Numele și porecla mortului	Locul unde au murit	Însurat	Holtei	Prunci
Niculai Schott	Miska, în Ungaria		1	
Procope Bora	în Stanislav, în Sp.(ital)			
Mihăilă Mits	Kâmpulung, în Sp.	1		3
Iacob Pik	Borgo	1		3
Domide Sidor	Galizien	1		1
Leon Uretse	Pesta, în Sp.		1	
Dumitru Popp	Sanok, în Sp.	1		2
Leon Hertzag	Ungaria		1	
Eremie Kobelts	Clusiu, în Sp.	1		
Vasilie Mitsu	Sz. Regen	1		3
Domide Romonesy	Au fost la Nărăvatz acum nu-l		1	
Mitrofan Samson	I-au adus bolnav din Clusiu și au murit în Măgura	1		1
Summa: 12		7	5	13

Măgura, 30 Decembrie 1850

Ioan Galanu, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 44

77

Maieru, 30 decembrie 1850

Însemnare

Peste toți aceia care în Revoluția trecută Locul morții,
în Batae, în Spital sau acasă de Rebelli au murit

Numele remașilor în Revoluția trecută		Holtei	Însurat și cîți prunci au rămas	Morți acasă de rebelli	În bătae	În spital
Dansk Istrate	Tolo, Galitz	-				1
Cozmine Negrușeri	Samosfalva	-	3			1
Iacob Hoza	Dukla	-	8			1
Grigore Broasca	Dukla	1				1
Ciliment Istrate	Taslo	-				1
Grigore Gălușcă	Rădăutz	1				1
Vasile Uretse	Sambor	1				1
Ancidin Burta	Sambor	1				1
Todose Kruitori	Bistritze	-	2			1
Ion Moșil	Spumisil	1				1
Anton Lezeroae	Sutsava	-	1			1
Costan Hogia	Dukla	1				1
Ilie Strâmbul	Bohnia	1				1
Căian Cobzalău	Dorna	1				1
Ciliment Bocșe	Bistritze.	1				1
Victor Scridonesi	Dees	1				1
Constantin Motofelia	Pesta	1				1
Necita Ilovan	Pesta	-	1			1
Alexandru Rauca	Bistriția	1				1
Summa			16			19

Sigl. Maier, în 30 December 850

Iohan Hangia, paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 45

78

Ilva Mare, 30 decembrie 1850

Însemnare

Morților din parohia Ilvii Mari, în Revoluția anului 1848 și 1849

Numele și porecla mortului	Locul unde au murit	Însurat	Holtei	Prunci rămași
Ion Someschan	au rămas în Spital bolnav în Pesta, însă mort nu l-au văzut	1		
David Rauka	la Mocod, pușcat de unguri	1		2
Simion Popp	Miska, în Ungaria, în Sp.(ital)		1	
Petre Galesch	In Gura-Humorului, în Sp.	1		5
Michailă Constantin	Cernovits, în Sp.	1		1
Onisim Galan	Radautz, în Sp.	1		4
George Galesch	au fost la Varăvatz și în Temesvar au rămas	1		
Niculai Slăvoaca	Stanislav, în Sp.		1	
Iftim Griga	Dees, în Sp.		1	
Larion Galesch	Iaslo, în Sp.		1	
Csifor Berenge	au rămas în Baroiovia, bolnav în spital	1		1
Venedik Griga	Dees, în Sp.		1	
Dumitru Onisim Gălan	Dees,		1	
Simion Berenge	În Sz. Regen, în Sp.	1		
		8	6	13
		14		

Sig. Ilva-Mare, 30 December, 1850

Ioann Galan, paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 46.

79

Salva, 30 decembrie 1850

Consignație

Peste ostași cari au murit în Spital sau au căzut în foc

Numele și porecla	Însurat	Holtei	Tați de copii	Locul unde au murit
Grigore Dedia, milit.	1		1	în spital, în Câmpulung
Irimei Ceuca, militar		1		în țara nemțească
Gavriile Ceuca, militar	1			în țara ungurească
Carp Illea, bendist.		1		în Galicia
Ion Ostatse, milit.		1		în Galicia
Petre Lari, vice-Cosma	1		1	împușcat la Mocod
Toma Beltiag, milit.		1		în spital în țara nemțească
Ștefan Cosmî, bandist.		1		în Galicia
Ion Lazar, milit.		1		în Galicia
Necita Popp, milit.		1		în spital în țara nemțească
Thoma Pașcul, milit.		1		în Galitzia
Maftei Zuzuruga (Tușuruga) milit.		1		în țara nemțească
Leorente Nașcu, milit.		1		în țara ungurească
Martari Morary, milit.	1			în spital în Clusiu
George Mihai milit.		1		în țara ungurească
George Morary, milit.	1		4	în Galicia
Roman Stephenutz	1		2	în Szasz Regin de coleră
Domide Csilip, milit.	1		2	în spital în Galicia
Ifode Csilip, milit.	1		2	în spital în Wasarhei
Thodor Gaftone, milit		1		în spital în Bistricia
Summa:	8	12	12	

Sig. Salva, 30 Decembris, 1850

P. Pavclia, paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 47

80

Mocod, 30 decembrie 1850

Însemnare

Peste toți aceia grănicerii din mai sus numita Parochie, care în revoluția trecută în betae au picat, au în spitale au murit și toți iară aceia grănicerii cari de rebelii unguri tirănește sau omorât în casele sale

Numele	Însemnarea statului seu, însurat sau holtei au fost, câți prunci au remas, în ce loc de betae au picat sau în ce Spital au murit, și iarăși care s-au fost omorât tirănește de rebelii unguri la căsili sale	Capuri
Cantoru Vasele Kovats	Însurat, tirănești prin sabie de rebelii unguri în casa sa l-au omorât.	1
Iuon Andrey	Însurat, fere prunci, împușcat în casa sa.	1
Thoader Dotse	Însurat, 3 prunci remași, prin plumb înaintea primașului la betaia de la Mocod au picat	1
Grigore Burza	Însurat, fere prunci, iarăși la Mocod de plumb au picat.	1
Ilie Tampa	Însurat, 4 prunci remași, împușcat în casa sa.	1
Angellina Sandu Papp	Meritată, 3 prunci remași, împușcată.	1
Thoma Thoader	Însurat, 3 prunci remași, împușcat la Beclean.	1
Cosma Merutza	Însurat, 4 prunci remași, fiind cu baintetu străpuns de unguri, au murit.	1
Natul Maxin	Holtei, au murit în spital la Winkotze.	1
Lupu Petri	Însurat, 4 prunci remași, au picat în bătae la Sibii.	1
Stephan Csilimon	Însurat, 2 prunci remași, au picat de plumb înaintea pismașului la Oreștie.	1
Natu Thodosie	Însurat, 4 prunci remasă, au murit în spital la Sutciava.	1
Iuon Iftenie	Holtei, au murit în spital la Preszmisel.	1
Iuon Eremie	Holtei, eșit fiind cu Batalionu în Ungaria, la Segedin, nu se știe de el nimic.	1

Nicolae Plaian	Însurat, 1 prunc rămas, iar nu se știe nimic.	1
Dionisie Plaian	Holtei, 1 prunc rămas, iar nu se știe nimic.	1
Natu Merutza	Însurat, au murit în Ungaria, 1 prunc au ramas	1
Basil Balas	Însurat, 1 pruncă remasă, au murit în Hungaria.	1
Pantilimon Palagie	Holtei, au murit în Hungaria.	1
Grigore Moroșan	Însurat, 1 pruncă remasă, au murit la Mogoje.	1

În summa: 20 de capuri
Mocod, în 30 D-ber 1850

Leon Vertik, parochu

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 48

81

Sântioana, 30 decembrie 1850

Însemnaria!

Morților care au murit în timpul Revoluții în betae sau spital

Numele și caracterul	Locul unde au murit
Strajemeșter Botârlă	În Clusiu, omorât de magiari, au rămas o fată.
Gavril Cochise	În Clusiu, au ramas 4 copii.
Petre Dregus	În Cluji, au ramas 4 copii.
Ion Cottoc	În Cluji, au ramas 3 fete, 2 ficiori.
Ion Nistor	În Cluji, holteiu.
Vasile Botârlă	În Cluji, au ramas 2 prunci.
Ion Dregus	În Cluji, au ramas 3 prunci.
Vasile Nistor	În Bistritze, au ramas muere veduvă.
Ion Timoce	În Bistritze, holtei.
Danil Vărăran	În Bistritze, holtei.
Ion Cirile Nistor	Szasz Regin, în spital, holteiu.
George Titieni	În Dukla, în spital, holtei.
Summa	12

Sig. St. Ioan, în 30 D-bris 1850

Ioan Popp, paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 50

82

Gledin, 31 decembrie 1850

Consignație!

Peste cei ce în vremea revoluției s-au împușcat de insurgenți unguri sau la Bucovina la Poliak sau în Spital au murit, adecă:

Iacob Majer – s-au împușcat acasă în sat de unguri; a ceruea muere au remas veduvă seracă cu 4 prunci, adecă 3 feciori și o fată

Pavel Vlaik – au murit în Cernovits în spital și muerea sa au remas veduvă cu 3 prunci, adecă cu un fecior și 2 fete seracă

Dumitru Gevits – iară au rămas mort în spital în Cernovits, muerea sa veduvă au remas cu 1 prunc, seracă

Ilie Motzok – au murit în Iaslo în Galiția, au fost însurat, muerea sa îi seracă, dară prunci n-are

Dumitru Brutta – holtei, au murit în Cernovits

Dumitru Vlaik – holtei, au murit la Marosvasarhely

Peste tot summa 5 cătanc; au murit din satul Gledin

Sig. Gledin, în 31 Dbr. 1850

Gregorie Butta, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 53.

83

Feldru, 31 decembrie 1850

Consignație

Peste grenișeri în trecuta Revoluție au în Bătae au în Spitaluri au murit

Numele morților	Statul		Prunci		în bătae	în spital	Numele locului unde au murit
	Holtei	însurat	berbați	Femei			
1. Ilisie Neciti	-	1	-	-	-	1	în Gyla, orașul Hungarii
2. David Nastasii	-	1	2	2	-	1	Dorna, în Bucovina
3. Iosif Gage		1	-	2	-	1	Dukla, în Galiția
4. Larion Nastasii	1	-	-	-	-	1	Stanislav, în Galiția
5. George Doce	-	1	-	-	-	1	Dukla, în Galiția
6. Tănase Roppa	-	1	-	-	-	1	Câmpulung, Bucovina
7. Simeon Popp	1	-	-	-	-	1	Cosoco, în Galiția
8. Grigore Boție	1	-	-	-	-	1	Dees, Transilvania
9. Nicolai Boție	1	-	-	-	-	1	- „ -
10. Andrei Necitti	-	1	1	-	-	1	slobozit din spital din Bistrițe, au murit acasă
11. Anton Iliny	-	1	1	1	-	1	Dukla, Galiția
12. Nestor Boție	-	1	1	-	1	-	la fântâna Iancului
13. Vasile Marti	-	1	1	-	-	1	în Temesvarul Banatului
14. Irimei Girigan		1	2	1	1	-	la Beclean, în Transilvania
15. Pavel Popp	-	1	1	2	1	-	la Dees sau Szaz Regin
16. Emilian Titieni	-	1	1	1	-	1	Bisititze, Transilvania
17. Gavriile Purcel	1	-	-	-	-	1	Bisititze Transilvania
18. Damian Foca	-	1	-	1	-	1	Bisititze, - „ -
19. Gerasim Cosma	-	1	1	1	-	1	Vasarhely, în Hungaria
20. Teodor Dants	1	-	-	-	-	1	Sammok, Galiția

21. George Iloaii	1	-	-	-	-	1	în Stuma, orașul Hungarii
22. Login Oprea	1	-	-	-	-	1	Câmpulung, Bucovina
23. Ștefan Dants	-	1	1	2	1	-	aceștia ambi fură pușcați de rebeli în Földra
24. Theodor Trișcașu	-	1	-	1	1	-	- „ -
Summa:	7	17	13	14	5	19	
			27				

Sigl. Földra, 31 Dmbr. 1850

Ioanu Popp, paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 54.

84

Runc, 31 decembrie 1850

Însemnare

Peste toți aceia, carii în timpul Revoluției în Bătae, sau prin Spitaluri sau de Unguri omorâți, s-au trecut din viață

Numele	Au fost holtei sau însurat	Prunci sau prunce rămasă	Locul unde au murit
Simeon Moșdroage	Holtei	-	mort în bătae la Kluju
Nicolae Moșdroage	Însurat	o pruncă	mort în spital la Oradea Mare
Iuon Fetinka	Holtei	-	căzut în batae la Perlaz, în granița Slovoniei
Iacob Schora	Holtei	-	în spital la Deesch
George Dâmbul	Însurat	4 prunci	mort în țara românească
Mitrofan Androne	Însurat	-	mort în spital la Semlin în granița Slavoniei
Pantilimon	Însurat	-	mort la Karee în țara

Androne			ungurească
Alexandru Marti	Holtei	-	în spital la Deesch
Nistor Robul	Însurat	2 prunci	mort în bătae la Kluju
George Robul	Holtei	-	în spital la Bistritza
Panfir Miron	Însurat	1 prunc	în spital la Deesch
Kosma Andresch	Holtei	-	în spital la Vienna
Andrei Harapul	Holtei	-	în spital la Deesch
Iuon Harapul	Holtei	-	în spital la M. Vasarhely
Summa:	14		

Sig. Runk, în 31 X^{bv} 1850

Sebastian Koşbuk, paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 55

85

Nepos, 31 decembrie 1850

Însemnare

Peste Armați muriți în Revoluția din anno 1848-1849

Satul	Numele	Locul morții	Holtei	Însurat	Prunci rămași	Morți	
						Pe locul bătaii	În spital
Nepos	Cosma Dumitru	Pesta, în Ungaria	1	-	-	-	1
	Carp Lupp	Pesta, în Ungaria	1	-	-	-	1
	Precup Csiffor	Debrezin, în Ungaria	1	-	-	-	1
	Grigore Isiph	Carei, în Ungaria	-	1	2	-	1
	George Anni	Szaz Regen, în Ardeal	1	-	-	1	-

Cornile Warorian	Szaz Regen, în Ardeal	1	-	-	1	-
Alexa Istrate	Uifalva, în Ardeal	-	1	4	-	1
Iuon Popp	Sambor, în Galiția	-	1	3	-	1
Miron Botta	Sambor, în Galiția	-	1	2	-	1
Summa		4	5	13	2	7

Neposz, în 31 Decembrie 1850

Macedonu Mojoran, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 56.

86

Mititei, 31 decembrie 1850

Însemnare!

Peste cealia de la Scaunul Vicarășeșcu din 27 Noembrie 1850, poruncite, adevcă:

- Domide Oproaie – au reposit în 28 septembrie la Neosander, ano 1849, la Galiția
- Larion Onigy – au reposit în 29 Noembrie 1849 la Bistriz, în Transylvania
- Panfir Nekitti – au reposit în 12 Noembrie 1848, în Spitalu la Ungaria, orașul Pesth
- Iuon Doce Rosch – au reposit la Țaga, pe Câmpie
- Ștefan Miron – au reposit în Măgerusch din jos de Bistritze, ținutul Ardealului
- Dumitru Maxim – întrebând de feciori cu dâșii foști, nu mi-au adevrit nice de și Wasele Maxim cum unde au reposit
- Dumitru Jacotta – au reposit în Lager la Cernesthi lângă Dunăre, în 12 Iunie 1849

Sigl. 31 Decembrie anno 1850

Johann Fetti, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 57.

87

Coșbuc, 31 decembrie 1850

Însemnare

Peste toți aceia Grenițerii, cari în tempu Revoluții s-au sfârșit viața în batae, în spital sau acasă omorâți de rebelli

Numele mortului		Însurat sau holtei	Prunci, prunce rămasă	Locul unde au murit
Pantilimon Kâmpan	1	Însurat	1 prunc	în spital la Cernetium, Valahia
Macarie Sângeorzan	1	„	-	în spital la Petești, Valahia
Necita Miron	1	„	1 prunc	în spital, în Ungaria
Pavel Ilie	1	„	-	în spital, în Deesiu
Dumitru Marica	1	holtei	-	în spital, în Desiu
Iacob Miron	1	holtei	-	idem
Tanasa Popp	1	Holtei	-	în bătaie la Sibiu
Luca Iacob	1	Însurat	2 prunci	în spital, în Galiția
Vasele Coșbuc	1	Holtei	-	idem
Simion Bikijan	1	Holtei	-	în spital, în Bistritza
Summa	10			

Sig. Hordo, în 31X^{bris} 1850

Koșbuk, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 59.

88

Rebrișoara, 31 decembrie 1850

Însămnic

Peste toți acii Grănitzări care în Revoluția trecută în bătae, în spitaturi au murit

Nomina	Locul morții		Holtei	Însurat	Căpi prunci au rămas
	în bătae la Regen	În spitaluri			
Dumitru Kirkul	1	-	-	1	1
Iuon Popp	1	-	-	1	2
Nicolay Bohay	1	-	-	1	3
Simion Temasch	1	-	-	1	1
Pavel Kottul	1	-	-	1	4
Toader Bohay	-	1	1	-	-
Toader Muthy	-	1	-	1	1
Nicolay Rebrian	-	1	-	1	-
Vassille Rosch	-	1	1	-	-
Kostan Scharda	-	1	1	-	-
George Anny	-	1	1	-	-
Iakob Linul	-	1	-	1	1
Wassille Bayesch	-	1	1	-	-
Pavel St. Georzan	-	1	-	1	1
Pantilimon Moldovan	-	1	-	1	-
Iosiph Popp	-	1	-	1	-
Stephan Ilovan	-	1	-	1	2
Iuon Geoarză	-	1	1	-	-
Clement Iriny	-	1	1	-	-
Iuon Akul	-	1	1	-	-
Thoader Akul	-	1	-	2	2
Sabastian Burduhoss	-	1	1	-	-
Iuon Olleritz	-	1	1	-	-
Nekita Akul	-	1	1	-	-
Nicolay Hoha	-	1	1	-	-
Greasin Gusuzoai	-	1	1	-	-
Nekita Krimul	-	1	-	1	-
Wassille Dotse	-	1	1	-	-
Ion Kokirla	-	1	1	-	-
Summa	5	25	15	15	20

Sig. Rebrischora, în 31 X^{ber} 1850

Gregor Popp, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 60.

89

Budacul de Sus, 31 decembrie 1850

Spre Împlinirea Veneratei porunci de D-to 27^a 9^{bris} a.c. No. 641, face
subscrisul umilită înscințiere cum că:

Documente care să fie spre ajutoriu la Intregirea Historii Regimentului
aici nu se afle, afare de un Exemplar din Poemation celu de Reposatul
Voayda compus și de vreadnicul de pomenire Samuil Vulkan tipărit,
înse acela încă poftindul Dornul Comandante Münster i l-am dat, pre al
trimite la Regiment tot spre același scop

În timpul Resbelului civil au perit din Budacu 5, adecă:

1. Toader Botta, g. Gefreiter, în bătălia de la Prund, în februarie 849
pușcat
2. Ioan Turcul, caporal, au murit în primăvare în Cluju, prins fiind de
acasă și dus sub vină că ar fi vândut cu D. Laitnant Ordace bunuri
domnești.
3. Ion Băyeș, jeleri, june, fu omorât acasă de Rebelli.
4. Wasilie Roșca, june, au murit din Batalionul primu în spital, în
Ungaria.
5. Ion Irimie, june din Batalionul 2-lea în Spital în Galiția.

Dat, Budak, 31 Decembrie 1850

Ioan Stephan, paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 61.

90

Bichigiu, 31 decembrie 1850

Consignație

Peste Militarii granițeri din mai sus numita Parohie morți în bătae în spital sau omorâți acasă, în Revoluția trecută

Satul	Nr. casii	Condiția	Numele	Aceștia fură		Câți prunci au rămas	Locul unde au murit		
				Holtei	însurat		în bătae	în spital	omorâți acasă
Bikișu	26	Strajameșter	Clement Oloieț	-	1	4	-	În Stanislau	
	23	Fraiter	Iacob Csicherian	-	1	1	-	În Iaslo	
	35	Militariu de rând	Cassian Șirdea	1	-	-	-	în Pesta	
	23	„	Eremie Csicherian	1	-	-	-	în Oradia Mare	
	65	„	Vasile Simion	1	-	-	-	În Bistritze	
	6	„	Grigore Popp	1	-	-	-	în Valahia	
	37	„	Condrate Borcoșel	1	-	-	la Sibiu		

Bikișu, ân 31 Decembrie 1850

Basile Dolha, paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 62.

91

Suplai, 31 decembrie 1850

Însemnare

Peste toți acci Grenițari care în Revoluția trecută în bătae, au în spital au murit au s-au omorât acasă

Numele satului unde s-au născut	Numele mortului	În bătae	În spital	Omorât acasă	Unde au murit	Holtei	Însurat	Câți prunci au rămas
	Ioan Macra	-	Cernovits În Galiția	-	Cernovits	-	1	2
	Toader Tselpie	-	Dukla, În Galiția	-	Dukla	-	1	-
	Ioan Costin	-	Dukla, În Galiția	-	Dukla	1	-	-
	Petre Cselpie	-	Temesvar	-	Temesvar	1	-	-
	Teodor Pinti	-	Vasarhely	-	Vasarhely	1	-	-
	Stephan Fetti	-	Vasarhely	-	Vasarhely	1	-	-
	Petre Pinti	-	Bistritz	-	Bistritz	1	-	-
	Nicolay Dumitru	-	Dees	-	Dees	-	1	3
	Ioan Horțiu	-	Lemberg	-	Lemberg	1	-	-

Sigl. Play, în 31 Decembrie 1850

Domide Popp, Administrator,
Parohia Playului

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 63

92

Telciu, 31 decembrie 1850

Însemnare

Peste militari din numita Parohie, în trecutul rebel, în focul căzuți sau spitaluri rămași, au acasă rămași omorâți

Numele satului	Numele Militarilor	Stiatu Militarilor		Stiatu pruncilor		Însemnare
		Holtei	Însurat	Feciori	Fete	
Telciu	Ioann Nassodian	-	1	2	3	în țara românească, în spital
	Petre Ilvanu	-	1	-	-	căzut în bătae la Sibiu
	George Moldovan	1	-	-	-	mort în țara ungurească
	George Rekoare	-	1	-	1	în Telts, de coleră
	Iuon Oprea Skuturici	1	-	-	-	în Bistritze, în spital
	Neculay Thomy	-	1	-	1	în țara românească
	Login Thomy	1	-	-	-	în Ungaria, la Pesta
	Cassian Beklenașu	-	1	-	1	dispărut
	Maftey Muttul	-	1	2	2	în Dees, în spital
	Paul Mititel	1	-	-	-	în Galiția, în spital
	Iuon Leuka	1	-	-	-	în Bistritza, în spital
	Vasile Ordatse	-	1	1	1	în Galiția, în spital
	Zaharie Rusz	1	-	-	-	în țara ungurească, în spital
	Grigore Moroșan	1	-	-	-	în țara ungurească, în spital

	Thanase Kittu	1	-	-	-	în Bistritza, în spital
	Ioan Isak Popp	-	1	-	-	în Bistritza, în spital
	Petre Natt	1	-	-	-	În țara ungurească, în spital
	Domide Csira	-	1	-	-	în Bistritza, în spital
	Donisie Hank	1	-	-	-	în țara ungurească, în spital
	Iuon Hurdea	1	-	-	-	pușcat la Sibiiu
	Grigore Muska	1	-	-	-	în Bistrecze, în spital
	Istrate Iugan	1	-	-	-	în țara ungurească, pierdut
	Dănilă Kovats	-	1	-	-	Pierdut
	Tanase Matthy	1	-	-	-	căzut la Sibiiu
	Stephan Moldovan	1	-	-	-	în Bistritz, în spital
	Nistor Griga	1	-	-	-	în Dees, în spital
	Ion Basild a Popandron	1	-	-	-	acasă omorât, de pismași pușcat

Signatum, Telciu, în 31 Decembr. 1850

Thoador Miron, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 64

93

Zagra, 31 decembrie 1850

Însemnare

Peste toți acei Grănițeri care în Revoluția trecută în bătae, au în spitaluri au murit, au s-au omorât acasă

Numele morților	În bătae	În Spital	Omorât acasă	Numele locului unde au murit	Holtei	Însurat	Câți prunci au rămas
Ioan Popp	-	Dukla, în Galiția	-	Dukla	-	1	3
Ioan Turjan	-	„	-	„	-	1	3
Gavrilă Candrea	-	„	-	„	-	1	2
Vasile Fetul	-	„	-	„	-	1	2
Dănilă Zinvel	-	Clusiu	-	Clusiu	1	-	-
Grigore Bichigean	-	„	-	„	1	-	-
Vasile Bulz	-	Tambor	-	Tambor, în Galiția	-	1	-
Pahomie Mani	-	Dees	-	Dees	-	1	1
Iacob Zinvel	-	Bistritz	-	Bistritz	1	-	-
Ioan Gotz	-	„	-	„	1	-	-
Ștefan Zania	-	Bălgrad	-	Bălgrad	-	1	2
Iacob Fetini	-	Esseg	-	Esseg	1	-	-
Ilie Codeu	-	„	-	„	1	-	-
Pantelimon Bulz	-	Dukla	-	Dukla, în Galiția	-	1	1
Sidor Dan	-	Bistritz	-	Bistritz	1	-	-
Maței Ruoș	-	Dukla	-	Dukla, în Galiția	1	-	-
Ștefan Illia	-	Esseg	-	Esseg	1	-	-
Vasile Tohats	la Sibiiu	-	-	În bătae la Sibiiu	1	-	-
Pantilimon Stehea	-	Dukla	-	Dukla, în Galiția	1	-	-
Suma din Zagra			19				
Gavrile Mani	-	Evucharey, Ungaria	-	Evucharey, Ungaria	-	1	-
Samson Piuraș	-	Dees	-	Dees	1	-	-

Ioan Bojor	-	Bistriz	-	Bistriz	1	-	-
Costan Timotse	-	Csernovits	-	Csernovits	-	1	-
Petre Fenigari	-	Bălgrad		Bălgrad	-	1	-
Ioan Popp	-	Esseg	-	Esseg	-	1	-
Summa din Găureni			6				

Zagra, în 31 X^{ber} 1850

Alexia Zinveliu, paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 65

94

Poienile Zagrei, 31 decembrie 1850

Însemnare

Peste toți acei Grenițieri care în Revoluția trecută în bătae, au în spitaturi au murit au s-au omorât acasă

Numele satului unde s-au născut	Numele mortului	În bătae	În spital	Omorât acasă	Numele locului unde au murit	Holtei	Însurat	Câți prunci au rămas
Poyeny	Ioan Ray	La Regin	-	-	Regin	1	-	-
	Dumitru Ray	Ducła, în spital, în Galiția			Dukła			
	Pantelimon Ray	Spital, în Bistriz	-	-	Bistriz	-	1	1
	Foca Gălan	La Sibiu	-	-	Sibiu	-	1	-

Zagra	Johann Retsile	-	Braseu	-	Braseu	-	1	3
Poyeny	Theodor Dudeu	-	Spital, în Bistritz	-	spital, în Bistritz	-	1	1
	Iosiph Roscha	-	În spital, la Dees	-	Dees	-	1	2
Summa: 7								

Poyeny, în 31 December 1850

Domide Popp, paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 66.

95

Monor (nedatat)

Consignație

Peste militari cari s-au omorât prin rebelanșii unguri acasă, peste care au căzut în bătae și au murit în spitalluri. 1849 și 1850

Numele, conumele și sortea morților	Anu și luna	Ziua		Locul unde au murit și felul morții	Vârsta	Holtei	Căsătorit	Numele și numărul orfanilor rămași
		Morți	Îngropați					
Niculae Tanco, militariu Veduva Trăesce	1849 febr.	28	3 m a r t i e	acasă, pușcat de rebeli	38	-	tată a 4 copii	Macinica, n. 1838 Ion, n. 1840 Toader, n. 1843 Dumitru, n. 1846

Sofronia, pruncă a milit. Niculae Tanco	„	„	„	acasă, nădușită de rebeli	3 l u n i	-	-	-
Niculae Szuts, militariu, mujerea au murit mai nainte	„	„	„	acasă, pușcat de rebeli	46	-	tată, un prunc	Flore, n. 1837
Grigore Dumitru Ekim, militariu	„	„	„	acasă, împușcat de rebeli	17	1	-	-
Ștefan Ekim, militariu, văduva trăesce	„	„	„	acasă, bătut cu securile și tăiat de rebeli	54	-	tată a 3 copii	Niculae, n. 1826 Floare, n. 1819 Ana, n. 1830
Gavril Csincsea, milit., veduva trăesce	1849 l m a r t i e	1	3	acasă, bătut pușcat de unguri	56	-	tată a 5 copii	Ion, n. 1819 Ioana, n. 1815 Grigore, n. 1821 Marie, n. 1817 Flore, n. 1828
Toader Neagoș, fetu, militariu, Veduva trăesce	1849 mart ye	7	9	acasă, bătut și la față zdrobit de rebeli	69	-	tată a 4 copii	Floare, n. 1811 Niculae, n. 1816 Ion, n. 1819 Marie, n. 1821

Ion Vla- sa, mili- tariu, Veduva trăesce	1849 febr.	28	3 m a r t y e	acasă, pușcat de rebeli	40	-	tată a 2 copii	Marie, n. 1839 Merie, n. 1841 Privignus Filius Pavel, n. 1821
Ion Ilea, militariu, Veduva trăiesce	„	„	„		68	tată a 3 co- pii		Marie, n. 1805 Pantilimo n, n. 1808 Dumitru, n. 1815
Dumitru Furdui, militariu, veduva trăesce	„	„	„		45	-	tată a 6 copii	Vasilica, n. 1826 Ion, n. 1824 Ioana, n. 1828 Merie, n. 1831 Todora, n. 1836 Grigore, n. 1845
Mihăilă Tanko	„	„	„	-	45	-	tată a 3 copii	Ion, n. 1826 Vasile, n. 1828 Anisie, n. 1835
Vasile Dragan, militariu, veduva trăesce					64	-	tată a 4 copii	Toader, n. 1820 Flore, n. 1815 Ana, n. 1822 Merie, n. 1825 și nepot

								neligiuit născut în 1840, Necifor
Mihăilă Csolan, militariu de stare de bătaie, Veduva trăesce	1849 ian.	-	-	Ocna Sibiului, rupt de tun	28	-	Tatăl unui fiu viu	Maftai, n. 1846
Gavril Georza, militariu, veduva trăesce	1849 febr.	25	28	acasă, împuşcat și tăiat de unguri	56	-	tată a 5 copii	Toader, n. 1823 Anisie, n. 1827 Dumitru, n. 1830 Stephan, n. 1845 Maftai, n. 1845
Ion Grigore Baba	„	„	„		16	1	-	-
Stephan Ekim, militariu, muerea e moartă mai de nainte	„	28	3 M art ye	„	72	-	tată a 2 copii	Dionisie, n. 1821 Vasile, n. 1830
Pavel Tanco, patental invalid, veduva s-au măritat	M a r t i e	1	„	„	67	-	Tată a 3 copii	Ioana, n. 1823 Szânziana, n. 1826 Nastasie, n. 1827

Ion Hoschea, militariu, veduvu	„	„	„	„	80	-	Tată a 4 copii	Ana Marinica Todora Grigore
Dumitru Baba Cornea, mil.	„	„	„	„	29	1	-	-
Toader Rad, țigan jeleriu, veduva trăesce	1849 mart.	8	12	acasă, pușcat în 28 faur. De rebeli	32	-	Tată a 2 copii	Todora, n. 1846 Mihăilă, n. 1849
Grigore Georza Flore, militariu, veduvu	1849 febr.	28	3 martie	„	54	-	Tată a 2 copii	Ana, n. 1821 Simion, n. 1828
Grigore Georea Vasile, militariu, Veduva trăesce	„	„	„	„	40	-	Tată a 4 copii	Toader, n. 1830 Todor, n. 1834 Ileana, n. 1837 Gavril, n. 1845
Gavril Bortosch, militar	„	„	„	„	40	1	-	-
Petre Neagoș, cantor-militariu, Veduva trăesce	1849 martie	13	13	în cămin în Lunca Tecii, legat și trasu de cozile cailor	26	-	Tată a 2 copii	Ana, n. 1847 Petra, n. 1849
Vasile Popp, jeler. Fiiu preotului Ioan	„	„	„	„	23	1	-	-

Macinica, muiera militariului Ion Precup, bărbatu trăește	„	9	11	Acasă, per abusam crucidată	26	-	Mama a 2 fii	Vasile Dumitru
Pantilimon Dragan, militariu, veduva trăește	„	25	27	Acasă, rănit prin piept cu un glontz de rebeli în 28	44	-	tată a 3 copii	George, n. 1838 Anisie, n. 1840 Ilie, n. 1834
Toader Tomutz, militariu	„	20	20	în Clusiu în spital, fiind prins	38	-	fere copii	-
Ilie Budușian mil., Veduva trăește	Faur.	24	25	În Clusiu pușcat de rebeli	30	-	tată a 2 fii	Floare, n. 1842 Parasciva n. 1847
Ion Georza, militariu	1849 febr.	24	24	În Clusiu pușcat de unguri	39	-	tată a 1 copil	Vasile, n. 1836
Dumitru Baba Toader, milit., veduva trăește	-	-	-	-	-	-	tată a 1 copil	Gavril, n. 1844
Ion Pui, corporal, Veduva trăește	1849			Csernowits, în spital, tifos	33	-	fere copii	
Dănilă Neagoș, militar, veduva trăește	1849			În Stanislau, în spital, tifos	31		tată a 1 copil	Floare, n. 1849
George Dragan	1849	-	-	în Iaslo, în spital, tifos	36		tată a 2	lon, n. 1843

Todoruț, mil., veduva trăesce							copii	Anisie, n. 1845
Ion Bloca, militar, Veduva s-au măritat	1850 ianuarie	5	7	Iaslo, în spital	32		tată a 1 copil	Catarina, n. 1847
Stephan Baba Grigore	1850 mai	5	7	Kvosno, în spital, aprinderea plămânilor	27	1	-	-
Toader Csincea, milit., veduva trăesce	1850 ianuarie	20	21	Bistritz, în spital	23	-	fere copii	-

- A.N.B. Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 27, f. 67-68.

96

Doilea Regiment de Români

Însemnarea

Pagubilor cauzate militarilor de Insurgenti, precum și a Requisitiilor de fân, oves, vite și altele

No.	Numele satelor	După porunca Comandantului Rebeli s-au dat					S-au repit prin Rebelli a bisericii și a fânului și alte		Bancute Costuione În sumă		Pe lângă ce s-au înmanet Rebelli din porunca s-au jefuit cu sila de tot felul de vicualii		Kai	Vite	Lucaționi la sașunți
		Bany		Vile	Merje de oves	Porții de fen	F.	X	F.	X	F.	Xn			
		F.	X												
1	Borgo Rusz	-	-	10	400	1500	-	-	727	-	708	-	12	4	800
2	Borgo Joseny	-	-	14	309	1073	8	-	116	30	400	-	3	3	750
3	Borgo Mischtoseny	-	-	14	254	636	5	-	61	-	900	-	1	1	900
4	Borgo Suseny	-	-	18	484	1060	10	-	50	-	500	-	-	-	549
5	Borgo Prund	-	-	8	300	900	-	-	20	15	7138	-	-	-	900
6	Borgo Bistriza	-	-	41	1288	3084	-	-	370	-	1841	-	-	1	1720
7	Borgo Tyha	-	-	10	280	800	88	-	-	1	4080	-	-	-	1560
8	Borgo Moroschany	-	-	23	200	260	-	-	12	-	4050	48	-	-	240
9	Parva	-	-	6	300	-	-	-	-	-	527	-	-	-	-
10	Naszod	-	-	20	2000	2000	110	20	600	45	50980	12	30	6	-
11	Bikisch	-	-	28	362	570	-	-	44	15	86	48	-	-	-
12	Poeny	-	-	19	225	275	-	-	-	-	21	302/	-	-	-
13	St. Joseph	-	-	24	1123	1250	-	-	7	-	150	-	-	-	-
14	Lesch	-	-	22	916	1058	-	-	15	-	1180	-	-	-	-
15	Ilva Mare	-	-	51	1373	1000	-	-	398	-	3284	50	-	-	-
16	St. Georg	-	-	28	2169	2292	-	-	218	-	184	12	-	-	-
17	Nosfalu	1000	-	21	540	300	-	-	134	44	3766	18	-	-	-
18	St. Ioan	650	-	15	320	640	-	-	-	-	932	14	-	-	1240
19	Kissayo	902	48	-	442	990	-	-	325	12	22834	233/	-	-	-
20	Olah Budak	800	-	33	740	800	444	-	193	30	4924	30	-	-	-
21	Ragja	240	-	22	112	1000	-	-	100	-	2614	-	-	-	-
22	Monor	1333	20	7	900	1100	-	-	55	-	468	-	-	-	-
23	Gledin	1631	12	36	700	1000	720	-	800	-	9190	8	-	-	-
24	Ms Ofalu	2221	-	4	40	-	-	-	30	-	58879	36	-	-	-
25	Monosfalu	408	-	4	60	-	-	-	-	-	9244	45	-	-	-
26	Mayer	-	-	26	1496	1683	-	-	120	-	1016	55/	-	-	-
27	Neposz	-	-	15	369	1000	-	-	103	45	1254	23/5	-	-	-
28	Neu Rodna	-	-	8	900	1200	-	-	40	-	145	12	-	-	-
29	Zaga	-	-	36	430	330	-	-	-	-	1092	15/5	-	-	-
30	Cătureny	-	-	18	88	114	-	-	151	20	-	36	-	-	-
31	Rodna	-	-	29	1400	2000	-	-	500	-	1709	45	-	-	-
32	Rebra	-	-	6	460	1500	-	-	36	-	145	56	-	-	-
33	Ilva Mică	-	-	57	1873	450	-	-	77	-	2270	6	-	-	-
34	Runk	-	-	19	250	230	-	-	270	45	201	10	-	-	-
35	Romuly	-	-	17	210	1200	-	-	245	30	750	-	-	-	-
36	Mittrey	-	-	10	240	340	-	-	-	-	986	8	-	-	-
37	Rebrisoara	-	-	12	565	1370	10	-	443	20	2962	40	-	-	-
38	Mankod	-	-	11	500	1577	-	-	146	6	4275	26	-	-	-
39	Teisch	-	-	35	215	1059	-	-	373	-	1054	16	-	-	-
40	Salva	-	-	13	174	2100	-	-	174	-	1664	-	-	-	-
41	Suplay	-	-	6	157	316	-	-	-	-	449	12	-	-	-
42	Măgura	-	-	27	800	800	-	-	56	36	482	24	-	-	-
43	Hordo	-	-	29	400	500	-	-	148	-	629	32	-	-	-
44	Foeltra	-	-	100	1000	7000	-	-	80	-	10730	-	-	-	-
	Zusammen: (impreună)	9086	80	952	26663	48567	1395	20	7287	33	217306	113/5	1280	900	7419

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 17, f. 85.

97

Mititei, 11 ianuarie 1851

Consignatie

Peste acei oameni care în bătaia fostă cu ungurii la Mocod au picat de tot morți sau răniți, adecă:

Stația	Nomina	Însemnare
Mocod	Toader Doce	Pușcat în drum și au picat mort.
Salva	Pantilimon Lari	Împușcat și tăiat de husari, rămas mort în drum.
Rebra Mare	N.N. (necunoscut)	I-au tăiat amândouă mâinile din încheieturi și după aceea au trăit până a doua zi și, spovedindu-l eu, au și murit.
Mocod	Gavrilă Plaian	Rănit, dar s-au vindecat și trăiește.

Mititei, 11 ian. 1851

Adm. Vârtic

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, d. 38/1851, f. 2.

98

Mijlocenii Bârgăului, 21 aprilie 1851

Noi mai jos însemnați merturisirăm în Cunoștința Adevărului, cumce la Rezboi fiind, între apa TISA și DUNĂREA, la orașul SITEL în spital s-au dat pemântului pre odihnă de vecie feciorul TROFIN VOINICSOK din MAER, care mai cu sama, la a nost zug fiind noi Ceprari ne siliți de nimene, MOISIL BALAN și IUON SBIRCIA ne aflăm îndatorați acești mueri MATROANA aceasta scrisoare a-i da.

Mijlocenij, în 21 Aprilie 1851

Moisil Balan
și eu numai dintre a mea voe

Iuon Sbircea, ceprali

Rusz-notar
 me iscalesc ca următori iscăliți
 au fost la zugu meu cu toți:
 Iuon Tallo
 Iacob Lazar
 Iuon Tillia

-iscelitori de nume:
 Mafti Holbură-caprall
 Vasillie Badiu, din Tiha

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 36, f. 4

99

Mărișelu, 20 mai 1851

Testimoniu

Eu, ILIE POPP jur în naintea omnipotentului Dumnezeu, cum
 que am vezut pe MAN KOTTOK, berbatul IOANI KOTTOK, mort în
 spital în Reginu, așa-a se-mi ajute Dumnezeu.

Nușfalău în 20 May 1851

Dumitru Morari
 curator

Iacob Popp
 paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 36, f. 7

100

Ilva Mare, 21 iunie 1851

Jurământ

Eu, SAMOILĂ DOBUSCH și GRIGORE FESTILĂ, jurăm în
 nainte Omnipotentului D-zeu, cum che noi anume am văzut și lesat pe
 CIFOR BERENGE, bărbatul THODORI BERENGE, foarte reu bolnav
 în spital în Bardjovia, în 12 aprilie 1850.- așa să ne ajute Dumnezeu.

Ilva mare, 21 Junie 851

Nica Slăvoaca-curator
 Sidor Popp-bătrân

Grigore Feștilă,
 Samoilă Dobosch
 Ioan Gallanu paroch

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 36, f. 10

101

Runcu, 26 iulie 1851

Prea Onorate Vicariat!

Parohia Runk

Cum că bărbatul miresii DOCI, ION ARTENE ANDRONIK au și murit și îngropat în Ungaria, orașu KAREI, întârescu aci însemnatele mărturii; s-au jurat în biserică înaintea mai înjos iscăliților. Au merturisit, ION TURDA și ION BĂNUTZ, înaintea noastră

Grigore Pantea, curator
Ignathi Turda – jude

Runcu, în 26 July 1851
Sebastian Koşbuk paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 36, f. 14

102

Găureni, 28 iulie 1851

Adeverinție!

Eu mai jos Ischelitul merturisesc în Cunoștinza Sufletului cum che militariul ILIE MARTIE, fiind cu mine cu acele 2 Compani din Ite Battallen eșit la BETSI sau WIENA, s-au betejit în SCHLAVONIA, adeche în SERBIA într-un oraș (SEMLIN) și l-au begat în Spital unde au și reposat și l-au îngropat și la Companie am căpătat TODENSCHRIFT de la Preotul orașului, despre care se poate face cercare la Companie.

Găureny, am 28 July 851 Stephan Butsilloaru-corporal

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 36, f. 11

103

Rodna, 3 august 1851

Jurământ

Eu, IOAN DOMIDE și ANDREIU SLĂVOACĂ, jurem înaintea Omnipotentului D-zeu cum că noi anume am vediut pe

NECITA BINDIUL bărbatul mueri ANNA BINDIUL mort și noi l-am depus în mormânt în Câmpulung, așa se ne ajute D-zeu.

Rodna, în 3 August 851

Cum că jurământul este sincer
Înaintea noastră făcut mărturisim
Data: precum deasupra
Ioanu Guse
Ioanu Cozonac

Ioanu Domide
Andrieu Slăvoacă
martori din Rodna-Veche
în vârstă de câte 41 ani
Clemens Lupșai paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 36, f. 12

104

Telciu, 10 noiembrie 1851

Jurământ!

Parohia Telciu

Noi subscrișii din TELCIU ambi, jurăm lui Atotputernicul Dumnezeu, Mariei Maici Prea curată și tuturor sfinților, cum che am vezut pe GAVRILĂ CSEUKA din Salva mort, neîngropat, în Oradea în spital, în Postu mare 3 ani în Postul mare viitoriu, care lucru cu Sufletele noastre-l întărim.

Domșie Popp militar
George Lacatus militar

Cum că acest jurământ Naintea mea pe Sfânta Evanghelie l-au făcut adieverescu.

Dat în Telciu, 10 Noiembrie 1851

Theodor Miron, paroh

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 36, f.15

105

Telciu, 11 noiembrie 1851

Jurământ!

Parohia Telciu

Noi subscrișii jurăm lui Dumnezeu, Prea curatei Marie și tuturor Sfinților, pre Sfânta Evanghelie, cum că noi în Deeș, în Spital, pre MAFTEY MUTU l-am văzut mort neîngropat, care lucru cu Sufletul și puneria Crucei înaintea numelui

Thanase Kosmuly

Niculai Mititel

Iuon Stephănuț

Întărăscu cum că acest jurământ în fația mea pre Sfânta Evanghelie l-au pus.

Dat în Telciu, 11 Noiembrie 1851

Theodor Miron

- A.N.B., Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 36, f. 16

Glosar

A

alfabilice = alfabetice
altmîntrilea = în așa fel
amistui = cuprins de flăcări
armadie = armată
arânzi = arenzi
asigna = a plăti
asignațiune = bancnotă
astrâns = constrâns
au = sau, ori

B

bancnote kossuthiene = bancnote emise de guvernul revoluționar al lui L. Kossuth fără acoperire valorică
bani gata = bani în numerar
batâr = măcar
battallen = batalion
betrâni = bătrâni
bugăt = de ajuns
bute = vas

C

casele satelor = bugetele comunale, banii publici ai comunităților
chilav = rănit
cercare = solicitare
cadaverile = cadavrele
a confera = a dona
cununi = material din lemn pentru construirea caselor

consignaciune = conspect, tabel
ciufulit = batjocorit
curve roabe = prostituate
colera = holeră
corporal = caporal
ceile = cheile
cădelnicia = cădelniță
catichisare = catehizare
curatori = membri în adunarea bisericească
chizeș = garant
comendeluit = chemat, încorporat
conclus = decizie
cociș = vizitiu
cvartir = locuință, încartiruire

D

darab = timp
despuiat = prădat
deschilinit = separat
demăndăciune = poruncă, chemare
denegare = refuz
depoziție = depozit, păstrare
a desmânta = a amăgi
duhănit = fumat
dimicat = tăiat în bucăți

E

eclesia = biserică
edare = redactare
eluptat = dobândit
emplenit = împlinit
enderet = înapoi
esmis = emis
a expeda = a expedia

F

fâgădău = cârciumă
 fieste care = fiecare
 falca = maxilar
 fraiter = caporal
 faclă, făclie = lumânare
 fur = hoț
 furcitură = grămadă
 feur = februarie
 fetu = făt (funcție administrativă bisericească la nivel local)
 forsponturi = obligații militare de cărăușie

G

genuina = reală, adevărată
 gefreiter = caporal
 glajă = sticlă
 gravamine = plângeri, revendicări
 greumânt = greutate

H

hâzit = murdărit
 holtei = necăsătorit
 hotnog = comandant (locotenent)

I

inviațiune = îndrumare
 isprăvirea lipsei trupești = a urina

Î

împedecare = împotrivire
 împrējuidi = împrējur
 însămbre = noteze, însemneze
 începând = înțepând

J

jude = primar

a jeli = a plânge

L

legiune = companie

laintnant = locotenent

lipsă = nevoie

M

mărhaie = bovine mari

mireni = creștini

mamoșul = necuratul, dracul

moarte în focu = deces în luptă

morți de sine = moarte naturală

miarță = unitate de măsură pentru greutate

minteni = imediat

mântuit = salvat

moviliți = îngropați

mijlocire = bunăvoință

N

ncharnic = neputincios

necc = nici

O

oberst = colonel

ovesu = ovăz

(de)obsce = de obicei

P

pârâșul = reclamantul

pupilla = urmaș, moștenitor

(a se)procopii = a învăța

patronic = asistență socială

pretenire = parte, ce se cuvine

patent = sentință în justiție

punctualita = punctual

prapor = instrument ritual, steag bisericesc

porți = pedeapsă, obligație

panganet = baionetă

pătimașiu = bolnav

pristol = masa sfântă din mijlocul altarului

pecit = pățit

pecetlariu = sigiliu din lemn, aplicat pe prescură pentru a fi sfințită

poliak = polonez

prezeș=președinte

R

reposie = decedată

rezmeriță = război civil

rolă = abuz, vandalism

requira = înștiința

S

sânețe = săbii

sciu = știu

salvgardie = gardă militară

scutiria = pază militară

sugrumare = înfrângere

stânjen pătrat = unitate de măsură egală cu 3,4 metri pătrați

sporit = realizat

scârnave = urâți

suduit = înjurat

sfeșnic = suport pentru lumânări

solgăbirău = pretor

Ș

șianțuri Dejane și Borgovane = fortificații realizate la Dej și pe Valea Bârgăului de către populația autohtonă sub comanda armatei revoluționare maghiare

șvarda = închisoarea militară din Năsăud

T

tabori = tabără militară

tălpi = material din lemn la construcția caselor

tisturi = conducători militari

tod temchein = certificat de deces

tom = volum, carte

togma = tocmai

taică = tată

Ț

țol = unitate de măsură pentru diametru egală cu 2,5 cm

țug = expediție militară

țipată = alungată

U

uncheași = unchi

V

varmegia = comitat

victuale = bunuri mobile aparținând bisericii

verguria = virgină

veneria = boli venerice

Z

zug = marș, expediție militară

Index de localități

A

Also-Balafalva = Blăjenii de Jos

Ardeli = Ardeal

B

Bălgrad = Alba Iulia

Berlad = Bârla

Bethlen = Beclean

Bistritza = Bistrița

Borgo-Bistritza = Bistrița Bârgăului

Borgo-Joseni = Josenii Bârgăului

Borgo-Misloceni = Mijlocenii Bârgăului

Borgo-Prund = Prundu Bârgăului

Borgo-Suseni = Susenii Bârgăului

Borgo-Rus = Rusu Bârgăului

Borgo-Tiha = Tiha Bârgăului

Bikișu = Bichigiu

C

Câmpulung = Câmpulung-Moldovenesc

Cepan = Cepari

Cernowitz = Cernăuți(Ucraina)

Colomeea = Kolomyja(Ucraina)

Clussiu = Cluj-Napoca

Ciara Croației = Croația

D

Dorna = Vatra Dornei

Dobici = Dăbâca

Dürbach = Dipșa

E

Elisabethstadt = Dumbrăveni

Esseg = Esseg(Croația)

F

Felso Balasfalva = Blăjenii de Sus

Földra = Feldru

G

Galați = Galații Bistriței

H

Hordou = Coșbuc

Horoderka = Horodenka(Ucraina)

I

Iaş = Iași

Iaad = Livezile

K

Karce = Carei

Kentelck = Chintelec

Klein-Bistriz = Dumitrița

Klein-Budak = Buduș

Kis-Sajo = Șieut

L

Lușca = cartier al orașului Năsăud

Lemberg = Liov, Lemberg(Ucraina)

M

Maros-Orosfalu = Ruși-Munți
 Mankod = Mocod
 Magheruș-Șieu = Șieu Măgheruș
 Magura = Măgura Ilvei
 Mureș-Oșorhei = Târgu Mureș
 Monosfalu = Morăreni

N

Naszod = Năsăud
 Nagy-Sajo = Șieu
 Nagy-Ide = Viile Tecii
 Nușfalău = Mărișelu

O

Olah-Budak = Budacul de Sus
 Oradea-Mare = Oradea
 Orestie = Orăștie

P

Pesta = (Buda)Pesta
 Plai = Suplai
 Poieni = Poienile Zagrei
 Prislop = Liviu Rebreanu

R

Rădăutz = Rădăuți
 Rodna Veche = Rodna
 Rodna Nouă = Șanț
 Runk = Runcul Salvei
 Ruschor = Ruștior

S

Samosfalva = Someșeni
 Sambor = Sambir(Ucraina)
 Sombor = Sombor(Serbia)

Sântu = Șieu-Sfântu
Schlavonia = Slovenia
Stanislav = Stanislav(Ucraina)
Setmir = Sigmir
Semiș = Chemnitz
Segedin = Szeged(Ungaria)
St. Ioana = Sântioana
Szas-Budak = Budacul de Jos
Szas-Regen = Reghin
Șimotelnic = Simionești
Sutsiava = Suceava

T

Temesvar = Timișoara
Terpeni = Târpiu
Tiaca = Teaca
Telts = Telciu

U

Ujfalva = Suseni

V

Valahia = Țara Românească
Vărăratz = Vác(Ungaria)

W

Warhei = Orheiul Bistriței

LUCRĂRI APĂRUTE LA EDITURA „ARGONAUT”

- Aiftincă, Marin**, *Timp și Valoare* (Seria Filozofie, Psihologie, Sociologie), 2003
- Aiftincă, Marin**, *Nietzsche – Ființă și Valoare* (Seria Filozofie, Psihologie, Sociologie), 2003
- Albu, Monica**, *Metode și instrumente de evaluare în psihologie* (Seria Filosofie, Psihologie, Sociologie), 2000
- Banciu, Maria**, *Dreptul familiei* (Seria Juridica), vol.I, 1995
- Banciu, Maria**, *Dreptul familiei. Teorie și practică* (Seria Juridica), vol.II, 1997
- Banciu, Maria**, *Dreptul familiei. Teorie și practică*, 1998, Ediție revăzută și adăugită (Seria Juridica), 2001
- Banciu, Maria**, *Dreptul familiei. Teorie și practică*, Ediție revăzută și adăugită (Seria Juridica) 2000
- Meda Diana Bârcă**, *Carte și societate în Transilvania secolului al XVIII-lea. Manuscrise de cărți populare românești* (Seria Documente, Istorie, Mărturii), 2002
- Boboș, Gheorghe, Vlădica Rațiu, George**, *Răspunderea, responsabilitatea și constrângerea în domeniul dreptului* (Seria Juridica), 1996
- Boboș, Gheorghe**, *Teoria generală a dreptului* (Seria Juridica), 1999
- Brătucu, Sebastian, Liviu, Uțiu, Ioana, Uțiu, Claudia**, *Anatomia funcțională*, 1998
- Buda, Laurențiu**, *Clipa aceea* (Poezii postume), 1998

- Buhățel, Teodor**, *Compendiu practic de patologie animală*, 1996
- Buhățel, T., Popan, D.O.**, *Compediu de microbiologie aplicată*, 1998
- Braniște, Valeriu**, *Corespondență*, vol.IV, 2001
- Calomfirescu, Șt. Kory**, *Drum spinos. Un început în profesia medicală*, 2001
- Chivu, Gabriela**, *Simulația în teoria și practica dreptului civil*, 2001
- Chivu, Gabriela**, *Organizații interstatale guvernamentale contemporane*, 2002
- Codoban, Aurel**, *Introducere în filosofie* (Seria Filosofie, Sociologie, Politologie), 1995
- Constantinescu, Ion**, *De pe masa de operații* (Epigrame), 1998
- Costin, N. Mircea, Costin M. Călin**, *Dreptul comerțului internațional* (Seria Juridica), vol.I, II, 1999
- Dăianu, Elie**, *Însemnări din închisoare și exil (1917-1918)* (Colecția Documente, Istorie, Mărturii), 2002
- Deleanu, Valentina**, *Legislația notarială • Publicitatea imobiliară* (Seria Juridica), 2003
- Derevenco, Petru**, *Elemente de fiziologie ale efortului sportiv*, 1998
- Dorofteiu, Mircea**, *Fiziologie. Coordonarea organismului uman*, 1992
- Dörner, Anton E.**, *Urkunden und Chroniken über die Geschichte der Stadt und des Stuhls Broos. Band I : 1200-1541*, 2002
- Duma, Eugen**, *Controlul medical în activitatea de educație fizică și sport*, 1997
- Duma, Eugen**, *Deficiențele de dezvoltare fizică (etiopatogenie, diagnostic, tratament)*, 1997
- Firoiu, V.Dumitru**, *Istoria statului și dreptului românesc* (Seria Juridica), vol.I, II, 1998
- Firoiu, V.Dumitru**, *Dreptul muncii și securității sociale* (Seria Juridica), vol.I, II, 2000

- Funar, Sabina, Funar, Gheorghe**, *Bazele contabilității*, 1998
- Gliga, Ioan**, *Dreptul financiar* (Seria Juridica), 1996
- Gorun, Adrian**, *Libertatea concept și realitate*, 2002
- Hanga, Vladimir**, *Drept privat roman* (Seria Juridica), 1996
- Hanga, Vladimir**, *Drept roman* (Seria Juridica), 1999
- *** *Hronicul lui "7 Artilerie". File de istorie: 1923-1998*, Secția de Istorie militară, Cluj-Napoca, 1998
- *** *Idei și valori perene în științele socio-umane*, Iași, 2000
- *** *Idei și valori perene în științele socio-umane*, Tom VI, Iași, 2001
- Iancu, Gheorghe**, *Problema minorităților etnice din România în documente ale Societății Națiunilor (1923-1932)*, 2002
- Iliescu, Vasile**, *Antropologie culturală germană: Antichitate, Evul Mediu, Renaștere, Umanism, Reformă*, vol.I, 1998.
- Ioani, A. și col.**, *Proceedings of the International Conference „Construction 2003”*, 2003
- Ioniță, Maria**, *Versuri*, 2002
- Iluț, Petru**, *Familia. Cunoaștere și asistență* (Seria Filosofie, Sociologie, Politologie), 1995
- Jugastru, Călina**, *Unitățile administrativ-teritoriale. Domeniul public, Domeniul privat* (Seria Juridică), 2001
- Jugastru, Călina**, *Drept civil. Obligațiile* (Seria Juridică), 2002
- Lazăr, Ioachim**, *Învățământul românesc din sud-vestul Transilvaniei (1848-1883)* (Colecția Documente, Istorie, Mărturii), 2002
- Lupan, Ernest, Popescu, Dan A., Marga, Amalia**, *Drept civil român. Subiectele raportului juridic civil* (Seria Juridica), 1996
- Lupan, Ernest**, *Drept civil. Partea generală*, (Seria Juridica), 1997
- Lupan, Ernest**, *Dreptul mediului* (Seria Juridica), 1998
- Lupan, Ernest**, *Introducere în dreptul civil* (Seria Juridica), 1999

- Marian, Vasile, Prețuri și tarife** (Seria Economie), 2003
- Marian, Vasile, Monedă și credit. Vol. I: Monedă** (Seria Economie), 2003
- Miclea, Vasile, Însămânțarea artificială la animalele de fermă**, 2003
- Mihu, Achim, Sociologia dreptului** (Seria Filosofie, Sociologie, Politologie), 1996
- Minea, Ștefan Mircea, Regimul juridic al finanțelor publice în România** (Seria Juridica), 1998
- Mureșan, S.Anton, Mureșan, Viorica, Probleme date la concursuri de admitere în învățământul superior (enunțuri, răspunsuri, îndrumări metodice)**, 1991
- Muscă, Vasile, Introducere istorică în filosofie** (Seria Filosofie, Sociologie, Politologie), 1996
- Muscă, Vasile, Prelegeri de logică** (Seria Filosofie, Sociologie, Politologie), 1997
- Negucioiu, A., Drăgoiescu, A., Pop, S., Economie politică, vol. 1** (Seria Economie), 2003
- Negru, Andrei, Din istoria cercetării sociale românești. Institutul Social Banat-Crișana** (Seria Filosofie, Sociologie, Politologie), 2000
- Negru, Andrei, Pop, Emil, „Societatea de Măine”. Indice bibliografic adnotat**, 2001
- Nica, Henorel, Buzdugan, Dănuț, Caietul meu de religie** (Carte de colorat pentru copii. Tipărită cu binecuvântarea Înalț Preasfințitului Arhiepiscop BARTOLOMEU al Vadului, Feleacului și Clujului), 1998
- Niciu, I.Marțian, Chivu, Gabriela, Organizații internaționale guvernamentale** (Seria Juridica), 1998
- Orga, Valentin, Moșta -- file de viata, pagini de istorie**, 1999
- Orga, Valentin, Aurel Vlad, Istorie și destin** (Seria Documente, Istorie, Mărturii), 2001
- Ozunu, Dumitru. Bazele psihologice ale educației**, 1994

- Pascaru, Mihai**, *Sociologia comunităților* (Seria Filosofie, Sociologie, Psihologie), 2003
- Perju-Dumbravă, Dan, Mărginean, Vălean**, *Teorie și practică medico-legală*, (Seria Juridica), 1996
- Perju-Dumbravă, Dan, Zaharia, Toader**, *Medicină legală* (Text, imagine, film), 2001.
- Petcu, Marioara**, *Psihologie juridică*, 1997
- Petcu, Marioara**, *Mecanisme psihologiei juridice*, 2001
- Pop-Bistrițeanul, Irineu**, *Morala creștină*, 2001
- *** *Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane* (Prezentate la sesiunile științifice anuale ale I.C.S.U., Filiala Cluj Napoca a Academiei Române), vol 3-10 ,1997, 1998, 1999, 2000, 2001 (2 vol.), 2002 (2 vol.)
- Pop Emil**, *Personalitate și cultură* (Seria Filosofie, Sociologie, Politologie), 2002
- Stan, Rodica, Ștefanovici, Anda**, *Lets Play with Words*, 1996
- Suciu, Dumitru**, *Anul 1918 în Europa Centrală și Răsăriteană. Ideea de Europă Unită* (Colecția Documente, Istorie, Mărturii), 2002
- Ștefanovici, Anda, Stan, Rodica**, *Test Yourself on English Idioms*, 1996
- Tătaru, Ana**, *Prezentă la datorie. Dovezi ale faptelor unei românce*, vol.III-V, 2001-2002
- Toma, Smaranda**, *Morfometria circurilor glaciale din sectorul central al masivului Făgăraș*, 2001
- Ungureanu, Ovidiu**, *Nulitățile de procedură civilă. Drept român și comparat* (Seria Juridica), 1997
- Ungureanu, Ovidiu, Jugastru, Călina**, *Manual de drept internațional privat român* (Seria Juridica), 1998
- Ursa, Victor**, *Criminologie* (Seria Juridica), 1996
- Ursa, Victor**, *Criminologie. Partea generală* (Seria Juridica), 1999

Ursa, Victor, *Drepturile de autor și protecția lor juridică în România* (Seria Juridica), 1997. Ediție revăzută și adăugită, 1999

Uțiu, Ioan, *Metodica educației fizice școlare*, 1997

Uțiu, Ioan, Uțiu, Claudia, *Anatomie. Caiet de lucrări practice*, 1998

Vasiu, Ioana, *Drept penal. Partea specială* (Seria Juridica), vol.I, II, 1995

Vasiu, Ioana, *Drept penal. Partea specială* (Seria Juridica), 1996. Ediție revăzută și adăugită, 1999

Vasiu, Ioana, *Drept penal. Partea specială* (Seria Juridica), 1996. Ediție revăzută și adăugită, 2001

Vida, Radu, *Harfa de ziuă* (Versuri), 1997

Vida, Radu, *Albastrul nechemărilor* (Versuri), 2001

Zegreanu, Iustinian, *Practici de acordare a primului ajutor*, 1999

OFERTE

Editura "ARGONAUT"

Str. Ciucaș, nr. 5, bl. L-1, ap. 15.

Tel. / Fax: 0264/425626, Tel.: 0264/574675

O.P. nr. 1; C.P. 190

Cluj-Napoca,

E-mail: valiorga@yahoo.com

SERIA
DOCUMENTE • ISTORIE • MĂRTURII

„Români... spuneți ungurilor, săcuilor și sașilor că noi îi iubim ca pre frații noștri, cu care lăcuim într-o țară. Spuneți-le cu cuvântul și le arătați cu fapta că noi îi iubim, însă e drept ca și ei să ne iubească... Spuneți-le în gura mare că noi nu voim a câștiga drepturile omenimei prin sabie, ci prin legile minții sănătoase și pentru aceea ne adunăm să ne înțelegem care sunt drepturile acelea”

Aron Pumnul

ISBN: 973-7710 -16-9

Preț: 91.000 lei